

ٲاكو صابر عثمان / ههولير

بەشى يەكەم / پېشەكەكى جۇگرافىيە ئابوورى

جۇگرافىيە مۇقۇ: بايەخ بە ئىكۈلەنەۋە دەۋات كە بە مۇقۇ و چالاكىدەكانەۋە بەندە . ئەم دىاردانەش وەكو دانىشتۋان و كشتوكال و نىشتە جى بوون .

جۇگرافىيە ئابوورى: يەكەكە ئە بواردەكانى جۇگرافىيە مۇقۇ كە تايىدە بە ئىكۈلەنەۋە ئە دىاردانە بە چالاكى ئابوورى مۇقۇۋە بەندە . ئە سەردەۋە قۇناغى شەك بەرەمە هىنان تا دەگاتە ئالۇگۇرى شەكەكە و تەنەت بەكارىردىشى .

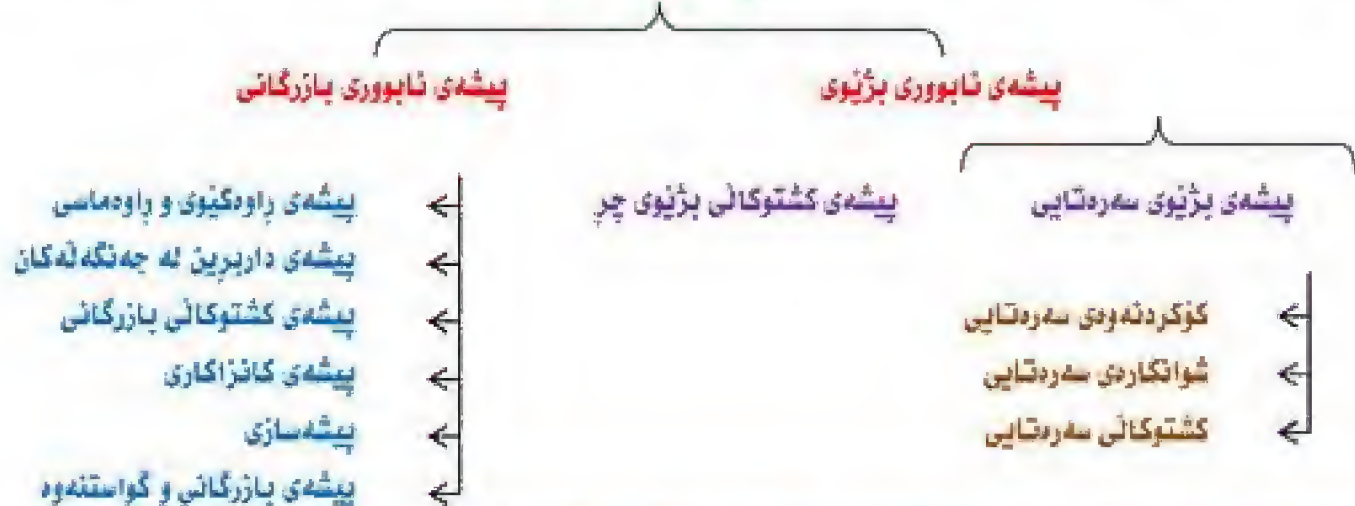
ھۇ/ خاسىدەتى جۇگرافىيە ئابوورى ئەۋەدە كە ئە ئاۋەرۈكەۋە زۇو زۇو دەگۇرىت :

چۈنكە ئە بووى بۇچوونى جۇگرافىيەۋە چارەسەرى بابەتى ئەۋتۇ دەكات كە ئە گۇرانیكى بەردەۋام دان وەك كشتوكال و پېشەسازى و گواستەۋە و بازىرگانى .

بۇشايى/ ئە خاۋەنى ئەۋ بىردۇزانەى كەباس ئە بىچىنەى شۈنە ئابوورىەكان دەكات ئە جۇگرافىيە پېشەسازى وەك : ئە لىرىد فېبىر و ئۇگۇست ئۇش .

پېشە: ئە پېشەگەرىۋە ھاتۋەد كە رىكخستىكە پىكەتە ھۈنەرىەكانى بەرەمەھىنانى تىدا ئەيەك دەچىت، وەك ئەۋ ھۇ و ئامىرانەى تىدا بەكار ھاتۋەن و ئاما ئجى ئەۋەدە كە كەلۈپەل و كارگۇزارى دىارى گراۋ بەرەمە بىنىت كە سەرچاۋەى داھات پىكەدەھىن .

پېشەى ئابوورى مۇقۇ

ھۇ/ ئاۋچەكانى كۆكدەۋەى سەردەتايى بە ئاسايى دەكەۋە ئاۋچە زۇر كە نارگىرەكانەۋە :

و/ چۈنكە دانىشتۋانى ئەم ئاۋچانە ئە تەۋرىمى شارستانىتى جىهان پىچاۋن و ھەر ئە ئاستى شارستانىتى سەردەتايىدا ماۋنەتەۋە ، و بۇ وەدەست هىنانى پىداۋىستىيە سادەكانىشىيان ئە خۇراك و پۇشاك و ئامرازى دۇزانەيان پىشت بە سروشت دەبەستى .

بۇشايى/ كەمى سەرچاۋەى بۇئوى (كەمى داھات) ئە پېشەى كۆكدەۋەى سەردەتايى بۇتە ھۇى كەمى چىرى دانىشتۋان .

ھۇ/ كەمى چىرى دانىشتۋان ئە ئاۋچەكانى كۆكدەۋەى سەردەتايى :

و/ چۈنكە سروشت ئەم ئاۋچانەدا كەم توانايە و ئەم جۇرە ئاستەى بەرەمە هىنانەش ئاتوانىت ژمارەيەكى زۇرى دانىشتۋان بۇئەنىت . تەنەت ئەم چىرە ئە زۇر شۈندە دەپى بە يەك تەكە كەس بۇ 220 كەم .

دەپەش بوونى جۇگرافى پېشەى كۆكدەۋەى سەردەتايى :-

پېشەى كۆكدەۋەى سەردەتايى ئە ئاۋچە خۇلگەيەكان وژۋورۋەكاندا وەك يەك ھەيە و ئە چوارچىۋەيەكى تەسكدا ئەبىت ئە بازىرگانى ئاۋەندە دا دەرناكەۋىت، بەم شىۋەيە :

۱- ئە ئاۋچە خۇلگەيەكان :

ا- جەۋزى ئەمەزۇن (ئە بەرازىل و ئىكۋادۇر و قەنزۋىلا) كە هىندىيە سوۋرەكانى لى دەرى .

ب- جەۋزى كۇنگۇ ئە زانېر (كۇنگۇ دىموكراتى) كە كورتە ياللاكانى لى دەرى .

ج- مالىزىيا كە مالىزىيەكانى لى دەرى و باشۋورى تايەندە كە (سىمانك) يەكانى لى دەرى .

۲- ئە بازىلەككە ئۇرۇرۇ:

- {

 ۱- باكوورى كە ئەدا .

 ب- باكوورى ئۇراسيا

 كۆمە ئەي ئەسكىمۇ ئەم دووناوچانەدا دەرىن .

۳- ئە بازىلەككە ئۇرۇرۇدا ئاۋدراست :

۱- بىبابانى كە ئەھارى ئە باشوورى خۇرناۋاي ئە فرىقىيا كە (بۇشەن ئەكەنى ئى دەرى .

ب- ئاۋدراستى ئۇستراىيا كە دانىشتۇدە رەسە ئەكەنى ئۇستراىيا ئى دەرى .

سىمانك: ئەمومرۇقەن ئە ئاۋچەيەكسانەكەنى باشوورى تايەندە بە بەرووېوومى روووك دەرىن وەك مېوۋە وگە لا ئەگەل راۋى گىانە وەران .
ئەسكىمۇ: ئەم كۆمە ئە مرۇقەنەن كە ئە بازىلەككە ئۇرۇرۇ ئە باكوورى كە ئەدا و باكوورى ئۇراسيا بە راۋا كۆندى گىانە وەرى كىيىسى دەرىياى و
 وشكاى دەرىن، كە پەلەي گەرمى نۆم دەپىتە وە تا ئەم رادەدەيەي وەرمى بەستەن زۇرەي رۇرۇنى سالى دەگىتە وە .

بۇشەن: ئەم كۆمە ئە مرۇقەنەن كە ئە بىبابانى كە ئەھارى ئە باشوورى خۇرناۋاي ئە فرىقىيا ئە سەرىپشەي كۆكۈرەنە وەرى سەردەتايى دەرىن .

ھۇ/ ئەگەرىپشەي شۋانكارەي سەردەتايى ئەگەل پىشەي كۆكۈرەنە وەرى سەردەتايى بە راۋا كۆندى بىشكە و تەۋرەنە دەرەنە ؟

و/ چۈنكە مرۇقە بۇ يەكەم جار تەۋانەيەتە پىنداۋىستىيەكەنى خۇي ئە رىگەي بە خىۋا كۆندى ئاۋدە وە بەرەم بەينى .

دەبەش بوۋى جۇگرافى پىشەي شۋانكارەي سەردەتايى :

ئە كەنارەكەنى زەرىيا ئەتەسى ئە ئە فرىقىيا دەرۋ دەپىتە وە تا ئاۋدراستى ئاسيا ئە مەودايەك كە ئە ۱۰ ھەزار كەم پتەردە ، ئە ئىۋان
 بازىلەي پائى ۱۵۰ پەلە ئە باشوور و ۵۰۰ پەلە ئە باكوور .

بۇشايى: ئەم ئاۋچانەي گۇرۇگىيان زۇرە وەك دەروو پىشتى بىبابانەكان كە پىنەن دەۋرەنە ئىستىپىس **مەرومالات** يان ئى دەلە وەرىتە .**بۇشايى:** ئەم ئاۋچانەي روووكى سەۋىتىيان زۇرە وەك گىياى ساۋانا **رەشەۋلاغ** يان تىنەدە خىۋەدە كىرتە .

تەندرا: ئاۋچەيەكە ئە باكوورى ئۇراسيا كە وەرمى گەشە سەندەنى كۆرتە و جگە ئە ھەندى كۆرتەگىيا ھىچى تىرى ئى ئاۋرەنە كە ئەۋىش
 ئەۋەرگەي ئاسكى (رەنە يە .

لاما: ئەم ئاۋدەيە كە ھىندە سەۋرەكان ئە چىياكانى ئەندىز ئە ئەمىركەي باشور بە خىۋى دەكەن .**ئەلىياك:** ئەم ئاۋدەيە كە ئە بەرزايىيەكەنى ئاسياى ئاۋدراستە بە خىۋەدە كىرتە .

ھۇ/ كۆچ و رەۋى شۋانكارەكان ئە ھەرىمى كۆرەستەن و چىياكانى ئەتەسى مەغرىپ . ستەۋىيە ؟

چۈنكە ئە ھاۋىن ئەگەل مەرومالاتەكانىيان رووود بەرزايى چىياكان دەچن بۇ ئەۋەرى ئەم مېرگانەي بە ھاۋىن ئەم ئاۋچانەي دا پۇشەۋە ،
 بەلام ئە سەردەتاي پايىز كاتىك پەلەي گەرمى ئەسەر چىياكان نۆم دەپىتە وە ، ئەۋانىش بۇ ئاۋچە نۆمەكان دادەبەرنە .

ھۇ/ كۆچ و رەۋى شۋانكارەكان ئە بىبابانى گەۋرەي ئە فرىقىيا دا ، ئاسۋىيە ؟

چۈنكە ئە كاتى باران وگىيا پەيدا بوۋى زىستانەدا بەرەم ئاۋچەي باكوور دەچن ، بەلام ئە ھاۋىندا بەرەم ئاۋچەي باشوور دادەبەرنە كە
 گىياى ئى سەۋز دەپىتە ئە كاتىكدا ئەم وەرزەدا ئە بەشەكەنى باكووردا ووشك دەپىتە . بۇيە جىياۋازى شۋىن دەپىتە ھۇي جىياۋازى رادەي باران
 بارىن و وەرمى بارانەكەي . ئەمەش دەپىتە ھۇي كۆچ و رەۋى ئاسۋىي شۋانكارەكان .

ھۇ/ نۆمى پەلەي گەرمە كاردەكەتە سەركۆچ و رەۋى ئاسۋىي ئە بازىلەككە ئۇرۇرۇدا كە شۋانكارەكانى رەنە بەرەم بازىلەي ئاۋدراست دەكشىن ؟

چۈنكە زىستانان پەلەي گەرمى ئە بازىلەككە ئۇرۇرۇدا نۆمە ، ھاۋىنانىش بەرەم جەمسەرى باكوور دەپۇن كاتىك بەفر دەپىتە وە ھەندى گىيا
 دەپىتە كە ئاسكى (رەنە ي) ئەسەر دەلە وەرىتە وەك ئە باكوورى ئۇراسيا .

ھۇ/ پىشەي كۆشۋەكەنى سەردەتايى ئە چاۋ پىشەي كۆكۈرەنە وەرى سەردەتايى و شۋانكارەي سەردەتايى بە پىشەيەكى پىشكە و تەۋرەنە دەرەنە ؟

چۈنكە ① ئەلەيەكە وە مرۇقى ۋا لىكەد كە بىتۋانىتە بۇ داۋىن كۆندى پىنداۋىستىيەكەنى ژىيانى خۇي ، سەرجاۋەكەنى سامانى سەۋىتى
 وە بەرەينى .

② ئەلەيەكى تىرەشە وە يارمەتى مرۇقى دا بۇ نىشتەجى بوۋن ئە شۋىنىكە ئە جىياتى كۆچ و رەۋى بۇ مەودايەكى دوور و دەرۋ .

ھۇ/ پېشە كىشتوكالى سەرەتايى لەگەل پېشە بىرئويىيە سەرەتايىيەكانى تر جىياوازە ؟

چونكى دەكەوتتە ئەو بازىنە خولگەيىيەنى كە بارانىيان زۇر لى دەبارىت .

دەبەش بوونى جوگرافى پېشە كىشتوكالى سەرەتايى :

۱- جەوزى ئەمەزۇن (ئەمىرىكاي باشوور) و لەونىشەو دەردو ئاوپەكانى ئاودەوى (ئەمىرىكاي ئاودەراست) درىژ دەبىتەو .

۲- جەوزى كۇنگۇ لە زائىر (كۇنگۇ دىموكراتى) لەگەل دۈورگەي مالاگاشى (ئەفرىقىا) .

۳- دۈورگەكانى ئەندەنوسىيا و فىلىپپىن و مائىزىيا و قىتئام (باشوورى خۇرەلاتى ئاسىيا) .

ھۇ/ خاكي ئاوپە خولگەيىيەكان خۇراكى كەمە ؟

چونكى بارانىيان زۇرلى دەبارى و ئەمەش دەبىتە ھۇى تۈانەوئى ماددە خۇراكىيەكان و گۈيزانەوئىيان لەگەل بارانەكە بۇ ئاخى زەوى . ئەم كىدارەش يىنى دىگۈترىت داشت .

داشت : ئەم كىدارە لە ئاوپە خولگەيىيەكان بوودەدات چونكى بارانىيان زۇر لى دەبارى و ئەمەش دەبىتە ھۇى تۈانەوئى ماددە خۇراكىيەكان و گۈيزانەوئىيان لەگەل بارانەكە بۇ ئاخى زەوى .

ھۇ/ كىدارى داشت ھەمىشە كۈسپە لە رىنى كىشتوكالىدا لە ئاوپە خولگەيىيەكاندا ؟

چونكى ئەگەر سى سال زەوىيەكە داچاندرا بەرھەمەكەي بە رادەيەك كەم دىكات كە جوتىيارەكان ئاچار دىكات ئەو زەوىيە بەجى بېئىلن و بچن بۇ پارچە زەوىيەكى تر .

ھۇ/ بە كىشتوكالى سەرەتايى دەلىن كىشتوكالى جى گۈر ؟

چونكى جوتىيارەكان بەھۇى كىدارى داشت ئاچار دەين زەوىيەكانىيان جى بېئىلن و بچن بۇ پارچە زەوىيەكى تر ، كە ھەندى جار گۈندەكانىشىيان دەگۈزەوئە لەگەل خۇياندا بۇ زەوىيە ئۈيەكان ، ھەندى جارىش لە گۈندەكانى خۇيان دەمىنئەوئە ئەگەر شۈننى زەوىيە ئۈيەكان دۈور نەبىت .

دەبەش بوونى جوگرافى پېشە كىشتوكالى بىرئويى چى :

باشوور و باشورى خۇرەلاتى ئاسىيا لەئىئوان بازىنە پىالى (۱۰ - ۵۰) يى باكور . كەبەزۇرى ئەم و لاتانە دەگىتەوئە : چىن و ھىندىستان و بەنگلادىش و قىتئام و تايلىند و ئەندەنوسىيا . ئەم پېشەيەدا بەرھەمەئىيان بىرىتە لە بايە خدان بە خۇراك پەيدا كىردن بۇ ژمارەيەكى زۇر لە دانىشتۈان كە لە ئىوئى دانىشتۈانى جىيان زۇرتىر .

مەرمەزە كىردن لە تەلان :- بىرىتە لە مەرمەزە كىردن ئەو بەرزايىيەنى كە رادەئى بازاران بارىنىيان بەشى مەرمەزە كىردن دىكات و كىردوويانە بە تەلان تا بەرزايى (۶۰۰ م) ، وەك لە ژاپۇن و فىلىپپىن و ئەندەنوسىيا .

ھۇ/ بەرھەمدارى تاكەكەس لە ۱ پېشە كىشتوكالى بىرئويى چى ۱ كەم دەبىتەوئە ؟

بەھۇى چى دانىشتۈان بەتايىيەتى لە باشوور و باشوورى خۇرەلاتى ئاسىيا كە چى جوتىياران لەسەر پارچە زەوىيەكى كىشتوكالىدا سى ئەوئەندى چى دانىشتۈانى سەر پارچە زەوىيەكى تىرى وەك ئەو .

خاسىيەتەكانى پېشە ئابوورى بازارگانى

۱- بەرھەم لە پىنداويستى بەرھەم ھىنەكان زۇرتىر .

۲- بەرھەم ھىنان شارەزايى و پىپۇرى (تايىيە تەندىتى) و كىدارەش كىردنى لە گەلدايە .

۳- زۇرى ھەندىك بەرھەم و كەمىي ھەندىكى تىرى دەبىتە ھۇى ئالوگۇرى ئەو بەرھەمانە ، واتە ئارەندەدەردەوى زىادەكە ھىنانى كەمەكە ، ودرىست بوونى بازارگانى .

۴- بەرھەم ھىنان لەم پېشەيەدا كارگوزارىشى لەگەلدايە بۇ داين كىردنى پىنداويستى ھەمە چۆردى خەلكى وەك پىزىشكى و فىركىردن .

پېشه‌ی نابووری بېژنځی	پېشه‌ی نابووری بېژنځی
<p>۱- بهرهم له پېداوېستی بهرهم هینه‌کان زورتره.</p> <p>ب- ژوری هه‌ندیک بهرهم و که‌میی هه‌ندیک تری ده‌بیته‌ هو‌ی نا‌لوگو‌ری نه‌و بهرهم‌مانه. واته نارده‌ده‌رمودی زیاده‌که وه‌ینانی که‌مه‌که. ودروست یوونی بازارگانی.</p> <p>ج- بهرهم هینان شارمزیی و پېپو‌ری ا تاییه‌تمه‌ندیتی ا و کاردا‌به‌ش کردنی له‌گه‌لدا‌یه.</p> <p>د- بهرهم هینان له‌م پېشه‌یه‌دا کارگو‌زاریشی له‌گه‌لدا‌یه یو‌دابین کردنی پېداوېستی هه‌مه‌جو‌ری خه‌لکی وه‌ک پزیشکی و فیرکردن.</p> <p>ه- سه‌رمایه‌کی زور وشینو‌ازی زانستی ونامیرومه‌کینه‌ی پېشکه‌وتووی تیا‌دا په‌کارده‌ینری.</p>	<p>۱- توانای مرو‌ف هه‌رنه‌وه‌نده‌یه که‌بتوانی پېداوېستیه‌کانی خو‌ی وخیزانه‌که‌ی له‌خو‌راک وپو‌شاک وکه‌لو‌په‌لی کاره‌که‌ی بهرهم به‌یننی.</p> <p>ب- بهرهم ته‌نها یو‌بژنځی یه.</p> <p>ج- کاردا‌به‌ش کردن له‌سنو‌وریکي که‌مدایه. وه‌ریه‌که له‌ نه‌ندامانی خیزانه‌که هه‌ول ده‌دات ژوری کاره‌کان بکات.</p> <p>د- بهرهم هینان له‌م پېشه‌یه‌دا کارگو‌زاری له‌گه‌لدا‌یه.</p> <p>ه- سه‌رمایه‌که‌مه وړیکخه‌ری سه‌ره‌کی کاره. وته‌کنیک له‌سه‌ر بنه‌ره‌تیکه‌که به‌نامیرومه‌کینه‌یه.</p>

یوشایی / له‌گه‌ل زۆرییونی دانیشتواندا ناوچه‌کانی راوی و شکانی گۆرا په **له‌ومرگا**

بوشایی / دهشدهمزنه کانی ولاته یه کگرتو و وکانی نه مریکا له بیهی راوی گامیشی کینوی کران یه له ودرگای مەرومالات و رەشە و لاغ.

یوشابی / راددی به رهده می ددربا له جیهاندا له به رهده مهینانی ماسی ددگاته ۶/۵ .

بوشایی / راددی به هه می رویار و ددریاناو خوویه کان له چیهاندا له به ره ههینانی ماسی که مژده ته ۶/۱ -

شۆسته قازەكان (تەتكاوهكانى كه ناره كيشومرهكان): بریتین له شۆینه تەتكاوهكانى ژەریاكان كه گرنگترین شۆینی راوه ماسین له جیهان چونكه لهو ناوچانهدا ماددهى خوراکی زیندهومری و بووهکی ههیه بۆ ماسیهكان ، گرنگترینیان ههئاسراوهكان كه زیندهومری وورد و میكروسكۆپین كه به ژماره‌ی زۆر ده‌كه‌ونه سهر ئاو و له ملیۆن تینه‌په‌پن له پییه‌كدا و له‌گه‌ڵ ته‌وژمی ناوه‌كه ددجولین ، هه‌روه‌ها لهو ناوچانه‌دا تیشکی خۆر تا قوولایی (٦٠ م) ده‌چینه خواره‌وه كه له‌مه‌ش رینگا به په‌یدا یوونی ژیان ددهات .

دایه‌ش بیوونی جوگرانی ناوچه‌کانی راوه ماسی له جیهاتدا :

۱- باکتری خورناوای زهریای همین له نیمچه دوورگه‌ی که مه‌شتکا تا که ناردکانی پاشوری چین.

۲- باکتری خوره لاتی زمریای نه تله سی که له زمریای نهسته نهکی باکور تاکو ئیسانما و له ناسله نهده تاکو نهرویج درێژ ده بښته وه .

هو/ که می شوننی راوه ماسی له که تارەکانی ئەمریکای باشوور و ئۆستیرالیا و ئەفریقا ۴

به هۆی ته سکی که ناره کیشوره کانیان (ته سکی شۆسته ی قاره کانیان) .

هو / ده ده تان نه نه خو باند ا بو رنگه سستی راو دماسی رنگه و تن و به بهمانان به ستوبه ؟

بەھۇي نەو كۇسيانەي دىنە رۇي راۋە ماسى كە ئەمانەن :

۱- كۇسىيى سىرۇشتى ۋەك گەرداۋىتە مومىرۇ سارچە سەھۋىلى گەورد. ۋەك لە ساكورى خۇرناۋاي زەربىي نەتلىسى نىزىك گىرىتلاند لە ۋەمىزى نەھار.

۲- كۆسپى مەۋىيى ۈڭ تىيەربوۋىنى ھىلى ھاتۇچۇ كىردىن بەناۋ ۈڭە زىرپايانەي كە ڧاۋە ماسىيان تىيدا دەكرىت ، و زۇر ڧاۋ كىردىنى ماسىش دەپىتە ھۇي قىركىردىنى ھەندى جۇرى ماسى ۈڭ ھەندى جۇرى نەھەنگ .

۱- ژماری کارگه‌رانی بیشه‌ی راود ماسی به **نابله‌نله** دڭاته بئجیه‌کی دانشتوانی .

۲- به‌روزترین تفکرات به‌کاربردنی ماسی نه‌لایه‌ن تاکه که سبک‌و‌ه نه جی‌پاندا له ولاتی **ژاپون** دایه .

٢- ماسی بیری دی بشتی ناردەنی ولاتی **نایسەندە** دە ، و ئە ناردەنیەکانی هەردوو ولاتی **نەروێج** و **یەنەما** شدا نایە خێکی زۆری هەیە .

4- گرانگترین دهولته کانی راوه ماسی له جیهاندا بریتین له **چین و یورو و شیلی و ژاپون**.

جەنگە ئەمەم ئاۋۇندى يە سارۇنگان (سەن پەك)	جەنگە ئەمەم ئاۋۇندى يە نېچچە گەرەمەكان (خەزائىيەكان)	جەنگە ئەمەم ئاۋۇندى يە (نېۋە)
<p>۱- گىرگىتىرىن دۈرەختەكانى :-</p> <p>سەن پەك ، شەرىپ ، سەۋۋر ، ئورۇز .</p> <p>۲- دابەش بۈۋىش جوگرافىي : ئۇراسىيا : ئەسكەندەن ئافىيا ئە ئەۋرۇپا و ، سىبىرىيا ئە ئاسىيا .</p> <p>ئەمىرىكانى باگۇر : ئە ئالاسكا ئە ئىبىراپۇر دىرئ دىيىتەۋ .</p> <p>خۇزىساۋى مەكسىك و خۇزىساۋى ۋالائە يە ئىگىرتۈرەكان .</p> <p>۳- چىرەكەنى كەستە ئە جەنگە ئە خەزائىيەكان .</p> <p>۴- يە ئاسانى يە پۇرپار يان يە ئورۇ ئە ئىگەندىنى چۈگە دەگۈزىتەۋ .</p> <p>۵- ئەتۈ ئەم جەنگە ئە ئەمە ئى دابەزۋاۋە بۇ كۆكۈرەندەۋى ئە خەتە و شت ئى دىرۈست كۆرۈنى ، ئەندى چار ئە شىۋەنى ئەۋىرەنى كاشەز و كاشەزى چا پەمەنى و ئەندى پۇتۈشى ئى دەگىرەت كە بۇ چەۋر كۆرۈنى كەشتى بەكەۋىت</p>	<p>۱- گىرگىتىرىن دۈرەختەكانى :-</p> <p>زان ، ئە سىپىنار ، ئەستەن ، كۆزى ئەمىرىكى يە ئۇلا</p> <p>۲- دابەش بۈۋىش جوگرافىي :-</p> <p>خۇزە ئەت و باگۇرۇ خۇزە ئەت ۋالائە يە ئىگىرتۈرەكان خۇزىساۋى ئەۋرۇپا ئە چىكانى ئۇرال .</p> <p>يە ئەمىرىكانى ئاۋۇرۇ سىبىرىيا و چىن و كۇرپا و ئاپۇن .</p> <p>باشۋورى بەرازىل و ئەمەرىكىنى و شىلى .</p> <p>باشۋورى خۇزە ئەت ئوسترالىيا .</p> <p>بە شىكىنى كەنى خۇزە ئەت يە كىتىنى باشۋورى ئە فرىقىيا .</p> <p>۳- كەمىنى چىرى چۆرى دار و دۈرەختەكانى .</p> <p>۴- يە ئاسانى دەگۈزىتەۋ .</p> <p>۵- دۈرەختى جەنگە ئە مامۇرەندى يە نېچچە گەرەمەكان ئە دۈرۈ يازىگەنى ئىۋان ۋالائە ئەۋرە گىرگىتەنى دۈرۈ ئەپە ؟</p> <p>چۈنگە دار و دۈرەختەكانى بۇ دۈرەمەست بەكەۋىتىن ۋەك خانۇر دىرۈست كۆرۈنى يان پالېست بۇ ھىلى ئەتە تار يان دىرۈست كۆرۈنى كە ئۇپە ئاۋەمەل .</p>	<p>۱- گىرگىتىرىن دۈرەختەكانى</p> <p>ماھۇگىنى ، ئە بەنۇسى رەش ، ساج ، ئورۇنى يە كىسانى .</p> <p>۲- دابەش بۈۋىش جوگرافىي :-</p> <p>ماھۇگىنى ئە ھايتى و دۇمىكان ئەمىرىكانى ئاۋۇرەست و ئە كەتارى قىتيا (ئە فرىقىيا)</p> <p>ئە بەنۇسى رەش ئە ئاۋۇرەستى ئە فرىقىيا و مالاگاشى و ئە باشۋورى خۇزە ئەت ئاسىيا .</p> <p>ساج ئە باشۋورى خۇزە ئەت ئاسىيا .</p> <p>ئورۇنى يە كىسانى ئە ئەمىرىكانى ئاۋۇرەست و ئە بەرازىل .</p> <p>ھەۋرەمە ئە باشۋورى سودا ئىشدا دەۋرەمەۋى .</p> <p>۳- قىرە چەشتى چۆرى دار و دۈرەختەكانى .</p> <p>۴- ئە بەر ئەۋرى دۈرەمە يان رەش و سەر ئاۋۇرەمە بۇيە گۈاستەۋەمەن كۆپى دىتە رى .</p> <p>۵- كۆكۈرەندەۋى بەرەمەنى ئەم جەنگە ئە ئەمە بەستى پىشەسەزى ئە ھەمەدەۋ جەنگەنى خەزائىيەكان و سەۋىرەمەكان زىاتە ، بۇ ئەۋە رىسۋانى لاسىتىكى سۈرۈشتى و رىسۋانى دارەمەن ئە ئەمىرىكانى لاسىتى كۆدەگىرەتەۋ ، رىشال ئە دۈرەختى ئە لاپاكا (كەندى مائىلا) ئە قىتيا كۆدەگىرەتەۋ .</p>

ھۇ / رېووبەرىڭكى فراۋانى درەختەكانى جەنگە ئەمام ناۋەندىيە نېمچە گەرمەكان (خەزانىيەكان) دەست گرا بە پرىنپان ؟

چۈنكى ئەو ناۋچانە بۇرئان و چالاكى مۇقۇ ئەبارن ، بە تايىيەتى بۇ كشتوكال كە شۇنى ئەو جەنگە لائەى گرتەۋە لەو ناۋچانەى كە درەختەكانى لى پراون .

ماھۇكنى : يەككىكە ئە درەختەكانى جەنگە ئە خولگەيىيەكان كە ئە ھايتى و دۇمىنيكان (ئەمريكاي ناۋەرپاست) و ئە كەتارى غىنيا ئەفرىقىا) دا ھەيە

ئورۇى يەكسانى : يەككىكە ئە درەختەكانى جەنگە ئە خولگەيىيەكان كە ئە ئەمريكاي ناۋەرپاست و بەرازىل دا ھەيە . جياۋازىشى ئەگەل درەختەكانى تىرى جەنگە ئە خولگەيىيەكان ئەۋەيە كە تەختەكەى ئەرمە .

بۇشايى / جەنگە ئە مامناۋەندىيە ساردەكان ئەگەل جەنگە ئە مامناۋەندىيە نېمچە گەرمەكان ئە يەككەچن ئە رېۋى كەمى جۇرى درەختەكان .

ھۇ / ۋەبەرھىنانى دار و تەختە ئە جەنگە ئە خولگەيىيەكان ئە رېۋى ئابۋوربەۋە چەتە كۇسپىكى دىتە پىش ؟

۱- فرە چەشنى جۇرى دار و درەختەكانى كە دەگاتە ۱۰۰ چەش ئە دۇنمىكدا ، ئەگەر بىمانەۋى درەختى (ماھۇكنى) مان دەست بىكەۋى رەنگە ئە رېۋبەرى دۇنمىكدا تاقە يەك درەختەمان دەست بىكەۋىت .

۲- بۈۋى رېۋەكە ھەلچۈۋەدكان كە درەختەكان تىكەدەنالىنى و ئە كاتى پرىنپىدا ئەگەل درەختەكانى تىرەك ئىك ئابنەۋە و درەختە پراۋەكە ھەر بەسەر دارەكانى تىرەك دەمىنپىتەۋە .

۳- درەختەكانى رەقن و زۇرپەيان سەرنائو ئاكەۋن بۇيە گۋاستنەۋەيان كۇسپى دىتە رى و گرانە .

ئەلاپاك : يەككىكە ئە درەختەكانى جەنگە ئە خولگەيىيەكان و پىنى دەلئىن (كندرى مانئىلا) ئە فلىپپىن و پىشائى لى كۇدەكرىتەۋە .

ھۇ / رېژەى كارگەرانى پىشەى كشتوكالنى بازارگانى ئە سەرچەمى كارگەرانى چالاكىيە ھەمە جۇرەكانى تىر كەمتەرە ؟

بەھۋى بەكارھىنانى زاتىيارى و تەككەلۇزىيا بۇ زىادەكرىنى بەرھەمدارىى تاكە كەسىك .

بۇشايى / رېژەى كارگەرەن ئەكشتوكالدا ئە ھىندىستان دەگاتە دۈۋىنىيەك و ئە نېچەر دەگاتە ۸۹.۴ % ى سەرچەمى كارگەرەن .

بۇشايى / بۇنەۋى بەككىگەيەكى بازارگانى دابىرنىت پىنۋىستە نېۋەى بەرھەمەكەى بۇ فرۇشتىن بىت .

كىلگە بازارگانىيەكان دۈۋ خاسىيەتى بىنەپەتيان ھەيە :

۱- پەيدا كىردى بەرۋوبۋى خۇراك كە پىنۋىستىيەكى مۇقۇ . ۋەك گەنم و برنج و گەنەشامى و جۇ .

۲- بەرھەم ھىنانى كەرسەتى خاۋى پىشەسازى ۋەك ئۆكە (پەمۇ) و كەتان و قامىشى شەكر .

كشتوكالنى بازارگانى بە دۈۋ رېگە فراۋان دەكرىت :

۱- فراۋان كىردى ناسۋى : مەبەست لەمە خۇش كىردى زەۋى و ۋوشك كىردى زەلكاۋەكان و داچاندنى زەۋىيەكانە .

۲- فراۋان كىردى ستوۋى : مەبەست لەمە زۇر كىردى توانائى بەرھەم ھىنانى زەۋىيە كشتوكالنىيەكانە بە پەيدا كىردى ھەندىك جۇرە بەرۋوبۋى دىيارىكراۋ ، ۋچاك كىردى خاسىيەتى خاكەكە ۋەبەز كىردى ھەۋى توانائى بەرھەم ھىنانى ، ئەمە جگە نەۋەى كە دەپى ماۋەساۋە پەيىنى پىنۋەبكرىت .

دەبەش بۈۋى جۇگراڧى پىشەى كشتوكالنى بازارگانى ، بەشىۋەيەكى سەرەكى لەبەشە شىدارەكانى بازارنەكانى ناۋەرپاستدا كۇدەبىتەۋە ۋەك :

۱- خۇرناۋى ئەۋرۋپا و دىژىتۇ بۇتەۋە بۇ خۇرناۋى ناسىيا .

۲- خۇرەلاتى ۋلاتە يەكگرتۋەۋەكان و كەنەدا .

كانزاكارىي : ئەو چالاكىانەيە كە پەيۋەندىيان بە دەرھىنانى كانزا و شتى تىرەۋە ھەيە ئە ناخى زەۋى ، جا ئەمە بە شىۋەى رەقنى بىت يان شى ، ۋ بە بىر ھەلگەندىن يا تونىل يا بە دىركىشان بىت .

بۇشايى / ھىچ پەيۋەندىيەكى ئاشكرا نىيە ئە نىۋان كانزاكارى و چىرى دانىشتۋان .

بۇشايى / كانزاكارى ئە ھەمۋ كىشۋەردەكاندا ھەيە بەلام رېۋبەردەكانى بەزۇرى كەمەن بەرادەۋىيەك ناتۋانرىت بەشىۋەى خال ئەبىت لەسەرنەخشەدا دىيارى بكرىت .

ھۇ/ بەرھەم ھىنئانى كانزا بە زۇرىي ئە ناوچە يەكى دىيارى كراودايە :

چونكە يەدەگى كانزا ئە ناوچە يەكى تەسكدايە .

ۋەتەرساند : ناوچە يەكى دىيارى كراوى بەرھەم ھىنئانى زىرە ئە باشوورى نەفرىقىا كە رېژەيەكى زۇرى زىرى جىھان بەرھەم دەھىنى .

ھۇ/ ۋا پىنويست دەكات كە ئە پىشەى كانزاكارىدا ، نىشتەگى بىچووكى ۋەك گوندى ۋاۋكەران پەيدا بىيىتا دروست بىكرىت :

۱- ئەبەر كەمىي كارگەران ئە پىشەى كانزاكارىدا .

۲- ئەبەر ئەۋدى ئەۋ پىشەيە بە زۇرى دەكەۋىتە شوپنەكانى دوۋردە شارەۋە .

۳- تاكو كارگەرەكانى تىدا نىشتە جى بىن كە بە رۇژ جىنى دەھىلن ۋ بە شەۋىش دۋاى تەۋاۋىۋونى كارى رۇژانەيان دەگەرېننەۋە ناۋى .

پىشەسازى : بىرىتتە ئەۋ كىردارى كە ماددە خاۋەكان دەگۈرېت بۇ شەكى دروستكراۋ .

سروشتى ئەۋ پىۋاتانەى كە ئە دىيارى كۆندى كۆمەلگەى پىشەسازىدا بەكارىدىن بىرىتىن ئە :

۱- ناۋەندى تىكرەى داھاتى تاكەكەس ئە داھاتى نەتەۋايەتى .

۲- پلەى بىلۋىۋونەۋدى خۈندەۋارى بە قۇناغە جىۋاۋزەكانىيەۋە .

۳- راددى بىلۋىۋونەۋدى شارەكان ئە رېنى زانىنى قەبارەيان .

۴- رېژەى كارگەران ئە پىشەسازىدا زىاترە ئە سەرچەمى كارگەرەنى گشت پىشەكانى تىرى ۋلاتدا .

بۇشايى/ بازىرگانى پىشەيەكى كۆنە ئىستا لەگەل زۇرىۋونى دانىشتۋان ۋ پىشكەۋىتى شارىستانى زىاتر پىشكەۋىتۋە .

بۇشايى / چالاكىە نابۋورىەكان ئە ناستى بىزىۋى دا دەمىننەۋە بە نەۋىۋونى گۋاستنەۋە .

ہے لیڑاردنہ کانی بہ شی یہ کہم / ینشہ کیہ کی جوگرافیای نابووری

1. ئەگرىڭىزىن جۇرى درەختى جەنگە ئە مامناۋەندىيە ئىمچەگەر مەكان (خەزانىيەكان) :
- (ئەبەنوس - زان - سەروو - نورز) .
2. جەۋزى ئەمەزۇن دەكەۋىتە كىشۈمىرى :
- (ئەفرىقىيا - ئاسىيا - ئەمىرىكاي باشور - ئەمىرىكاي باكور) .
3. ئەگرىڭىزىن جۇرى درەختى جەنگە ئە خولگەيىيەكان : (زان - ئەسپىندار - ساج - قەستەل) .
4. ئەو ناۋچەيەي ئەباكورى ئوراسىيا ۋەزىي گەشەسەندىنى كورتە و ئاسكى (رەنە) ئى بەخىۋدەكرىت پىنى دەۋىترىت :
- (ئىستىپىس - ساقانا - تەندرا - سىبىرىيا) .
5. ئەگرىڭىزىن درەختى جەنگە ئە مامناۋەندىيە ئىمچەگەر مەكان (خەزانىيەكان) :
- (شەرىپىن - ساج - سەۋىيەر - گۈيزى ئەمىرىكى بەتولا) .
6. مەرمەزەكردن ئە تەلان ئە ۋلاتى : (فەرەنسا - ئوسترالىيا - تۈركىيا - ئىلىپىن) دەۋدەكەۋىت .
7. كانەكانى ۋەتەرساند بۇزىر دەكەۋىتە ۋلاتى :
- (ھىندىستان - يەككىتى باشورى ئەفرىقىيا - زامبىيا - كۈنگۈي دىموكراتى) .
8. ئە چىياكانى ئەندىز ئە ئەمىرىكاي باشور ھىندىيە سوۋرەكان ئازەلى :
- (ئەلىياك - رەنە - رەشەۋلاغ - لاما) بەخىۋدەكەن .
9. ئەگرىڭىزىن درەختى جەنگە ئە مامناۋەندىيە ئىمچەساردەكان (سەۋىيەر مەكان) :
- (زان - شەرىپىن - نورزى يەكسانى - ماھۈككى) .
10. ئەبەرزايىيەكانى ئاسىياى ناۋدراستدا ئەو ئازەلى بەخىۋدەكرىت پىنى دەۋىترى :
- (رەنە - لاما - كارىيۇ - ئەلىياك) .
11. پىشەي كشتوكالى بىزىۋى چەر ئەباشورۋىباشورى خۇرەلاتى ئاسىيا دەكەۋىتە نىۋان بازەنەي پانى :
- (۱۰ - ۵۰ , ۱۰ - ۵۵ , ۲۰ - ۵۵ , ۴۰ - ۶۵) ي باكور .
12. جەنگە ئە مامناۋەندىيە ساردەكان (سەۋىيەر مەكان) نىزىكەي :
- (نىۋى - شەش يەكى - پىنج يەكى - سى يەكى) ۋوۋبەرى جەنگە ئەكانى گىرتۋەۋە .
13. ئەگرىڭىزىن جۇرى درەختە خولگەيىيەكان : (شەرىپىن - ئەسپىندار - ئەبەنوسى رەش - قەستەل) .
14. بۇشەنەكان كۈمە ئە خەلىكىكن خەرىكن بە پىشەي كۇكردەۋەي سەرەتايى دەۋىن ئە بىبابانى :
- (گەۋرەي ئەفرىقىيا - ئەتەگاما - كەلەھارى - دكن) .
15. ئەو دىاردەي كە ھەمىشە دەبىتە كۈسپ ئە رنى كشتوكالدا ئەناۋچە خولگەيىيەكان :
- (بەشكارى - داشتن - خولى زەۋى كشتوكال - شىۋازى كشتوكال) .
16. بىرىتە ئەو كىدارەي كە ماددە خاۋدەكان دەگۈرىت بۇ شەكى دروستكراۋ :
- (كشتوكال - بازىرگانى - پىشەسازى - كانزاكارى) .
17. ئەۋەڭگەي ئاسكى رەنە دەكەۋىتە ھەرىمى : (تەندرا - چىياكانى ئەندىز - ئىستىپىس - خولگەيى) .
18. ئەو ناۋچەيەي دەكەۋىتە يەككىتى باشورى ئەفرىقىيا ۋ رىزەيەكى زۇرى زىرى جىپان ئى بەرھەم دەھىترى بىرىتە ئە :
- (مىسۇر - ۋەتەرساند - تولا - ھۈبى) .
19. بۇ ئەۋەي بە كىلگەيەكى بازىرگانى دابىرىت پىۋىستە :
- (سى يەكى - نىۋى - پىنج يەكى - شەش يەكى) بەرھەمەكەي بۇ فرۇشتىن بىت .

۴۹. يەككە ئەدرەختەكانى جەنگە ئە خولگەيىەكان و پىنى دەئىق كندرى مانىلا و رىشالى ئى كۆدەكرىتەوۋە :
(ئەبەنوسى رەش-ئورزى يەكسانى-ماھۇكى-ئەلاباكا).

۵۰. مەبەست ئەمە خۇش كىردى زەمى و ووشك كىردى زەلكاۋەكان وداچاندى زەمىەكانە :
(مەرمەزەكرەن ئەتەلان-داشتن-ئەراۋان كىردى ئاسۋىي-ئەراۋان كىردى ستوۋنى).

۵۱. چالاكىە ئابوورىيەكان ئە ئاستى بژئوى دا دەمىننەوۋە يە ئەبوۋنى :
(كشتوكال - پىشەسازى - كانزاكارى - گواستەوۋە).

۵۲. رادەي بەرەمى دەريا ئە جىھاندا ئەبەرەمەيىننى ماسى دەگاتە : (۶/۲ - ۶/۵ - ۵/۱ - ۶/۱).

۵۳. رادەي بەرەمى دۇبار و دەرياناۋخۇيەكان ئە جىھاندا ئەبەرەمەيىننى ماسى كەمترە ئە : (۶/۲ - ۶/۵ - ۵/۱ - ۶/۱).

۵۴. رىكخستىكە پىكەتتە ھونەرىەكانى بەرەمەيىننى تىدا ئەيەك دەچىت. ئامانجى ئەوۋىە كە كەلۋىدەل وگەرگوزارى دىيەرى كراۋ بەرەمە بىنىت : (جوگرافىيە ئابوورى - پىشە - بازارگانى - داشتى).

۵۵. ئەم جۇرە درەختە ئەھەمان ئەدوناۋچاندا ھەيە كە بوۋەكە ھەئاسراۋەكانىان تىدايە :
(A- ماھۇكى - B- ئەبەنوس - C- سەۋبەر - ھەرىەكە ئە B و A).

۵۶. مەبەست ئە ئەراۋان بوۋنى ستوۋنى كشتوكالى بازارگانى بىرىتتە ئە :

(داچاندى زەمى - چاككردى غاسىيەتى خاك - ووشكردى زەلكاۋەكان - ھىچچان راست ئىن).
۵۷. ئەم پىشەيە دەكەۋىتە ئاۋچە زۇر كەنارگىرەكان :

(كشتوكالى سەرەتايى - پىشەسازى سەرەتايى - شوانكارى سەرەتايى - كۆكرەتەۋى سەرەتايى).
۵۸. ئەۋەرگەي ئاسكى رەنا دەكەۋىتە ھەرىمى : (تەندرا - چىيە ئەندىز - ئىستىپس - خولگەيى).

۵۹. خاكى ئاۋچە خولگەيىەكان ماددى خۇراكى يەتايىيەتى ئەندامى كەمە ھەرچەندە سامانى بوۋەكىشىان زۇرە بەھۋى :
(تۇبۇگرافىيە - ھۇكارە ئادەمىەكان - ھۇكارە بژئوىەكان - كىردارى داشتى).

۶۰. جەنگە ئە مامناۋەندىە ئىمچە گەرەمەكان ئە پىكەيىننى جەنگە ئەكانى جىھان بەشدارى دەكەن بە رادەي :
(۶/۲ - ۶/۱ - ۶/۲ - ۶/۱).

۶۱. تۈنەي مەۋق ئەم پىشەيەدا ھەرنەۋەندىە كە بتۈانى پىنداۋىستىيەكانى خۇي و خىزانەكەي بەرەمە بىنىت :
(پىشەي داۋەكىۋى وراۋى ماسى - پىشەي كشتوكالى سەرەتايى -

پىشەي دارىپرەن ئە جەنگە ئەكاندا - پىشەي كانزاكارى)

۶۲. جىياۋزى شۈيىن دەبىتتە ھۇي جىياۋزى رادەي بازارى بارىن و وىرزى بارانەكەي، ئەمەش دەبىتتە ھۇي :
(A- نىشتە جى بوۋنى شوانكارەكان - B- ۋازەيىنان ئە پىشەي شوانكارى

C- كۇچ رەۋى ئاسۋىي شوانكارەكان - D- ھەرىەك ئە B و C راستە).

۶۳. ئاۋچەكانى پىشەي كشتوكالى بژئوى چە دەكەۋىتە ئىۋان بازىلەي پانى (۱۰ - ۵۰) ي باكور ئە :
(باكورى ئەۋروپا - ئەمەرىكاي باكور -

باشورى ئەفرىقىيا - باشورى باشورى خۇرەلاتى ئاسىيا).

۶۴. ئەگەل زۇر بوۋنى دانىشتۈان ئاۋچەكانى راۋى وىكانى گۇران بە :
(كشتوكالى جى گۇركى - كانزاكارى - پىشەسازى قورس - ئەۋەرگا).

۶۵. بىبابانى كە ئەھارى كە بۇشەنەكانى تىدا دەزى دەكەۋىتە :

(باشورى تايىلەند - ئاۋمراستى ئەفرىقىيا - باشورى خۇرناۋى ئەفرىقىيا - جەۋزى ئەمەزۇن).

۶۶. جەنگە ئە خولگەيىەكان :

(ئىۋەي - شەش يەكى - پىنج يەكى - سى يەكى) سەرچەمى بوۋەرى جەنگە ئەكانى جىھان پىك دىنن.

۵۷. ھېچ پەيۋەندىيەكى ئاشكارا نېپە ئەنىۋان :

(كانزاكارى وچرى دانىشتوان — كشتوكال سەرمايە — بازارگانى وگواستەنەۋە — پېشەسازى و دەرامەتى تەكەكەس) .

۵۸. خاۋەنى يەككە ئەۋ يېردۇزانەي كە ياس ئە بىنچىنەي شۇنە ئابوورىيەكان دەكات ئە جۇگرافىيەي پېشەسازى :

(A — فۇن تۇنن B — نۇگۇست لۇش C — ئەلفرىدە فېر D — ھەرىيەكە ئە B و C راستە) .

۵۹. كەمى سەرچاۋى بېزىۋى (كەمى داھات) ئە پېشەي كۆكردەنەۋى سەردەتايى بۇتە ھۇي :

(بە خىۋىكردى ئازۇل — كەمى چرى دانىشتوان — نېشتە جىيۋون — فراۋانكردى زەۋى كشتوكالى) .

۶۰. جەنگە ئە مامناۋەندىيە ساردەكان ئەگەل جەنگە ئە مامناۋەندىيە نېمچە گەرمەكان ئە يەك دەچن ئەروۋى :

(جۇرى درەختەكان — شۇنى جۇگرافى — كەمى جۇرى درەختەكان — ھېچ كامىيان راست نېن) .

۶۱. ئەۋناۋچانەدا پلاۋبوتەتەۋە كە ئەۋ يارائەي لىنى دەبارىت ئە پېيۋىستى بەرۋىي كشتوكال كەمترە :

(A — پېشەي كۆكردەنەۋى سەردەتايى و شىۋازى كشتوكالى تېكەل B — پېشەي شۋانكارەي سەردەتايى و شىۋازى ئازۇل ئەۋمەندەن)

C — پېشەي كشتوكالى سەردەتايى و پېشەي كشتوكالى بېزىۋى چىر D — ھەرىيەكە ئە A و C راستە) .

۶۲. يەككە ئەۋ دوورگانەي كە پېشەي كشتوكالى سەردەتايى تىدا دەردەكەۋىت :

(كراساۋ — مالاگاشى — ھېنجام — سەقەلە) .

۶۳. كەمى راۋەماسى ئە ھەرىيەكە ئە كېشۋەرى ئە فرىقىاۋەمىركاي باشۋورۋىسترايىا دەگەرتەۋە بۇ :

(تەسكىۋەۋى كەنارە كېشۋەرىكان — كەمى ژمارەي دانىشتوان ئەۋناۋچانە)

— تېپەرۋىي ھىلى ھاتۇچۇكردن — قېرۋىنى ماسى بە ھۇي راۋىكردى زۇرەۋە) .

۶۴. بە يەككە ئە رېگانى فراۋان بۋىنى ئاسۋىي زەۋىي كشتوكالىيەكان دادەنرىت :

(A — ۋىك كەرنەۋى زەلگاۋەكان B — بەكارھىناتى پەيىن)

C — چاككردى خاسىيەتەكانى خاك D — ھەرىيەكە ئە B و C راستە) .

۶۵. يەككە ئەۋ شۇنەنەي كە جەنگە ئە خولگەيىيەكانى تىدا دەردەكەۋىت :

(باشۋورى ئە فرىقىا — باشۋورى سودان — باشۋورى كوردستان) .

۶۶. ئەم پېشەيە ئە ناۋچە خولگەيىيەكان وژۋورۋەكاندا ۋەك يەك ھەيە و ئە چۋارچىۋەيەكى تەسكدا ئەبىت ئە بارزەكانى ئاۋەندەدا

دەرناكەۋىت : (كانزاكارى — شۋانكارى سەردەتايى — كۆكردەۋى سەردەتايى — كشتوكالى سەردەتايى) .

۶۷. ھىندىيە سووردەكان ئازۇلنى لاما بە خىۋەدەكەن ئە چىپاكالى : (ئەندىز — ئۇرال — ئە پەلاشيان — رۇكى) .

۶۸. شۇنە تەنكاۋەكانى زەرىياكان گىرگىترىن شۇنى راۋەماسىن ئە كەنارەكانى كېشۋەرىكان بە ھۇي :

(نىزىكى ئە بازار — دوورى ئە تەۋرەمە دەرىياكان)

— بۋىنى ھەلۋاسراۋەكان — نىزىكى ئە شارە گەۋرەكان) .

۶۹. تۋاندەۋى ماددە خۇراكىيەكانى خاك وگۈزۋەنەۋىيان بۇ ناخى زەۋى ئە ئە نچاسى باران بارىنى زۇر پىنى دەۋىترىت كىردارى :

(ھاۋسەنگ بۋون — دابوتان — داشتن — ھېچ كامىيان راست نېن) .

۷۰. ئە گىرگىترىن ناۋچەكانى راۋەماسى ئە جىپھاندا :

(A — زەرىيا ھىندى B — ئايسەندە تەكو نەروىچ)

C — نېمچە دورگەي كەمەشتكا D — ھەرىيەكە ئە B و C راستە) .

۷۱. بەرھەمەنەكەي ئابوورىيەنە نەبىت رەنگە ئە رۋىيەرى دۋنىمىكدا تەقە يەك درەختەمان دەست بىكەۋىت :

(زان — ئەلاپاكا — ماھۋىكى — ساچ) .

۷۲. ئەۋ كۈمە ئە مۇقائەن كە ئە ناۋچە يەكسانەكاندا دەرتىن بە بەرۋىيىي رۋەك ۋەك مېۋە وگەل ئەگەل راۋى گىيانەۋەردا :

(بۇشەن — سىمانك — ھىندىيە سووردەكان — ئەسكىمۇ) .

۷۲. رېئاللىق لاسىتىكى سىرۇشتى و رېئاللىق دارەبەن كۆدەكرىتەدە لە :

(ئەمىرىكاي لاتىنى - ئەمىرىكاي باكور - رۇڭھەلاتى ئاسىيا - رۇڭئاۋاي ئەفرىقىيا) .

۷۳. كشتوكالى بازارگانى بەشىۋەيەكى سەردىكى لە بەشە شىنداردىگانى بازارىگانى ئاۋدراستدا كۆدەبىتەدە دەك لە :

(A - رۇڭئاۋاي ئاسىيا B - رۇڭئاۋاي ئەفرىقىيا C - رۇڭئاۋاي ئەۋروپا D - ھەرىكە لە A ۋە C راستە) .

۷۵. - دەرەختى جەنگە لە خەزانىەكان (مامناۋەندىيە نىمچەگەرەكان) لە بۈۋى بازارگانى نىۋان وولاتانەدە گىرنگىيەكى زۇرى ھەيە چۈنكە :

(رېق و سەرنائۇناكەۋن - كاغەزى چاپەمەنى ئى كۆدەكرىتەدە - بەكاردىن بۇ دوستىردىن خانوۋ - رېۋدەكەكانى ھەنچۈۋن) .

۷۶. پىشە شۋانكارى سەرتايى لەكەئاردىگانى زىرياي ئەتلەسى لە ئەفرىقىيا دىۋىدەبىتەدە تا ئاۋدراستى ئاسىيا لەنىۋان بازارى پىانى :

(۵ پىلە لە باكور و ۵۰ پىلە لە باشور - ۵ پىلە باشور و ۵۰ پىلە باكور)

- ۱۵ پىلە باشور و ۵۰ پىلە لە باكور - ۱۵ پىلە لە باكور و ۵۰ پىلە باشور) .

۷۷. رىزەي كارگەرەن لە پىشە كشتوكالى بەرزە و دەگاتە (۸۹.۴ %) كۆى گشتى دانىشتۋانى :

(چىن - ھىندىستان - بەرىتانيا - ئىچەن) .

۷۸. بەرھەمەننەن بىرىتە لە بايەخدان بە خۇراك پەيداكرىن بۇ ژمارەيەكى زۇرى دانىشتۋان كەلەنىۋى دانىشتۋانى جىھان زۇرتىن لە :

(پىشە كشتوكالى سەرتايى - پىشە كشتوكالى بۇيى چى - پىشە شۋانكارى سەرتايى - پىشە كۆكرەنەۋى سەرتايى) .

۷۹. خاكى ئەم ئاۋچەيە خۇراكى كەمە بەھۋى كىردارى داشتىن :

(بازارى پىانى ژۇۋرەكان - بازارى پىانى خۇنگەيەكان - بازارى پىانى ئاۋەندەكان - بىياپانەكان) .

۸۰. رېۋەرنىكى فراۋانى دەرەختەكانى ئەم جەنگەلەنە دەست كرا بە بىرىنيان :

(A - جەنگەلە خۇنگەيەكان B - جەنگەلە خەزانىەكان C - جەنگەلە سەۋەبەيەكان D - ھەرىكە لە A ۋە C راستە) .

۸۱. خەرىكى پىشە كۆكرەنەۋى سەرتايىن لە جەنگەلە يەكسانەكانى جەۋزى ئەمەزۇن لە بەرازىل و نىكۋادۇر ۋەئەنزۇيلا :

(ھىندىيە سۈرەكان - كورتە بالاكەن - ئەسكىمۇ - بۇشمەن) .

۸۲. لە باشورى سودان دەرەكەۋىت :

(A - شىۋازى كشتوكالى جىگۈركى B - جەنگەلە خۇنگەيەكان)

C - شىۋازى كشتوكالى دىرياي ئاۋدراست D - ھەرىكە لە A ۋە B راستە) .

۸۳. تەمۇمژۇ پارچەسەھۋى گەۋرە يەككىكە لەكۆسپەسروشتىەكان كەتۈۋى راۋەماسى دىت لەباكورى خۇرئاۋاي زىرياي ئەتلەسى لەۋەرزى :

(پايىز - زىستان - بەھار - ھاۋىن) .

۸۴. ئاۋچەيەكى ئابۋورى بۇيىيە لە كىشۋىرى ئاسىيا :

(باكورى خۇرەلات - باشورى خۇرەلات - باشورى خۇرئاۋا - باكورى خۇرئاۋا) .

۸۵. لە كاتى تۈنەۋەۋى بەھر ئەۋەرزى ھاۋىندا ھەندى گىيا دەۋىت كە ئاسكى رەنەي لەسەر دەۋەۋىت . دەك لە :

(باكورى ئۇستراىيا - باكورى ئۇراسىيا - باكورى ئەفرىقىيا - باكورى ئەمەرىكاي باشور) .

۸۶. ماسى بە بىرەۋى پىشتى ئاردەنىەكانى ئەم ۋلاتە دادەنرىت :

(ئىرەندە - ئىۋزەندە - ئاسىلەندە - سىۋتەندە) .

۸۷. لە خاسىيەتەكانى بەرھەمەننەن كە پىشە ئابۋورى بازارگانى لە پىشە بۇيىيەكان جىادەكاتەدە :

(بەرھەم لە پىنداۋىستى بەرھەمەننەكان كەمترە - بەرھەمەننەن شامزايى (تايىيە تەندىتى) و كاردايەشكرىن لەگەندايە)

- پەيدانەۋىنى چالاكى بازارگانى وگواستەدە - كەمى بەرھەمدارى تاگەكەس و نىمى راۋەدى گوزمراىيان) .

۸۸. لەھەمكىشۋەردەكانداھەيەبەلام رېۋەرىكانى بەزۇرى كەمى بەرادەيەك ئاتۋانرىت بەشىۋەۋى خال ئەبىت لەسەرنەخشەدا دىبارى بىكرىت :

(كانزاكارى - پىشەسازى - راۋەماسى ۋراۋى وشكانى - داربىرىن) .

۸۹. جەنگە ئۇ مامناۋەندىيە ئىمچە گەرمە كان (خەزانىيە كان) تەنھا ئۇ چەند ئاۋچە يەككى دىيارىكراۋ ھەن ئۇ ئىۋەدى باشۇرى گۇي زەۋىي ۋەك ئۇ :
(دانىمارك - ئەرچەنتىن - تۈركىيا - غىنىيا).

۹۰. بەرزىترىن تىكراي بەكارىردىنى ماسى ئۇلايەن تاكەكەسىك دەكەۋىتە : (شىلى - ژاپۇن - ھىندىستان - روسىيە فېدېرال).

بەشى دۈۈم / كشتوكال

بۇشايى / چەمكى كشتوكالى بەندە بە بايەخ دانىكى مەبەست پىندراۋ بە پەرۋەردە كىردى ئازەل و بەرۋېۋى كشتوكالى .
 ۋە نەم چەمكى كشتوكالە بەستراۋەتەۋە بە رىكخستى بۈۋى زەۋى و گۆرېنى شىۋەكەي .

بەرھەم ھىنانى بەرۋېۋىم يان بە خىۋى كىردى ئازەل (خاسىيەتە خۇيە كىلى كشتوكال) بەستراۋە بە :

۱- خاسىيەتە كۆمە لايەت يەكەن و خاۋەندارىتى كشتوكال :-

مەبەست لەۋ راستىنە يەكە چۈنئىتى پەيۋەندى بەرھەم ھىن بۈۋى دىكەتەۋە بە زەۋى و پەيۋەندى كىلى ئەۋانەي كاردەكەن بۇ ۋە بەرھىنانى .
 بۇيە قەبارەي كىلىگە و خاۋەندارىتى كەي ئەۋ جۇرە پەيۋەندى مەن بۇ بۈۋى دىكەتەۋە .

كىلىگە (خاۋەندارىتى زەۋى) : بۈۋەرىكە لە زەۋى كە سەراپا يان بەشىكى بە كاردەھىنرىت بە مەبەستى بەرھەم ھىنانى كشتوكالى .
 كارۋىبارى ھۈنەرى و بەرۋەبەرايەت يەكەشى ۋەك يەكە يەكە كشتوكالى بەرۋە دەبىرىت، كە لە لايەن كە سىكەۋە يان چەند كە سىكى دىكە بە يەكەۋە ۋە بەرۋەدەھىنرىت بى ئەۋەي گۆي بەرىتە خاۋەندارىتى كشتوكالى يان قەۋاردى ياسا يان فراۋانى ياخۇد شۇيەكەي .

كىلىگە گەۋرەكەن	كىلىگە بچۈۋەكەن
۱- پەيۋەندى كۆمە لايەت يەكەن ئەسەر بىچىنەي جىۋاۋ دەۋەستەن كە بىنە ماگەي پەيۋەندى كىلىكە بە خاۋەن كارۋە .	۱- پەيۋەندى كۆمە لايەت يەكەن خىزانى ، سۈۋىتى بچۈۋى كىلىگە دەيسە پىنئىت كە بىۋارى ئەندامانى خىزانەكە دەدات بۇ بە جى ھىنانى پىۋىستى كەن كارى كىلىگە .
۲- كىلىكە زۆر دەبىت بۇ بە جى ھىنانى پىۋىستى كەن بەرھەم ھىنانى كشتوكال .	۲- كىلىكە كەم كارى تى دىكەت و بە زۆرى لە ژمارەي ئەندامانى خىزان پىكەتەۋە .
۳- بەكار ھىنانى مەكىنە بە شىۋەيەكى فراۋانە .	۳- بەكار ھىنانى مەكىنە زۆر كەمە و زۆر سادەيە .
۴- بەرھەم ھىنان بە مەبەستى بازىرگەنە (فروشتە) .	۴- بەرھەم ھىنان بە مەبەستى بىۋىيە .

بۇشايى / خاۋەندارىتى زەۋى كشتوكالى كەن چەند شىۋەيەكى جىۋاۋ ۋەردەگىرىت ۋەك ئەۋەي كە بۇ ھەمۋە ئەندامانى خىلەكە بىت و ھەندىك چار شىۋەي خاۋەندارىتى تاكە كە سىك يان كىلىگە ئىشتراكى (ھاۋەش) ۋەردەگىرىت .

بۇشايى / گىرگىرىن شىۋەكەن كىلىگە ئىشتراكى كەن (ھاۋەشەكەن) بىرىتىن لە : كىلىگە ھەرمەزى كەن و كىلىگە كۆمە لايەكەن و كىلىگە دۈۋەت يەكەن .

كىلىگە ئىشتراكى (ھاۋەش)	كىلىگە تاكە كەس
۱- پەيۋەندى كۆمە لايەت يەكەن بەندەن بە تۋانە و داد پەروەرى كۆمە لايەت يەكەن ، ئەۋ گىرۋىگىرەتە كۆمە لايەت يەكەن قوۋت دەدات كە كۆسپ بۈۋى لە رىسى بەرۋە پىش چۈۋى كشتوكالدا .	۱- بىۋىيە (سىستەمى) بەشكارى : سىفەت يەكە لە سىفەتەكەن بارى دۈۋەكەۋىۋى كشتوكالى ، كە جۈت يار ھاندەرى نىە پالى پىۋە بىت بەرھەم كشتوكال بەرۋە پىش بەرىت و بايەخ بەداتە ئاۋ و زەۋى كە سەراۋەي كشتوكال .
۲- كارگەرەن ۋەك يەكە كاردەكەن لە رەنجى بەرھەم ھىنان و خاۋەندارىتى بەرھەم .	۲- تا رادەيەكى تەۋاۋ گىسانى ھەرمەزى و سىفەت يەكە ئىكەرى تىدا نىە .

۲- خاسىيەتە رىكخست و ھۈنەركارى :- مەبەست لەۋ چۈنئىتى يەكە بەرھەم ھىنان تىدا دىتە كايەۋە ھەرمەزە ۋە ھۇ و رىيازەنەي بە كاردەھىنرىن و پەيۋە دەكرىن بۇ بە جى ھىنانى .

دەپەش بۈۈنى جوگرافىي كىشتوكالى جى گۆرگى :

۱- ئەمەرىكاي باشوور و ئەمەرىكاي ئاۋدراست .

۲- ئاۋدراستى ئەفرىقىيا و باشورى سودان .

۳- باشوورى خۇرەلاتى ئاسىيا (مالىزىيا و ئەندونىسىيا و شىتنام و ھىلىپىن)

خاسىيەتەكالى كىشتوكالى جى گۆرگى :

۱- پارچە يەك زەۋى كىشتوكال نامادە دىگىرىت دۋى ئەۋدى ئق و پۇپى دارەكان دەپرىت و دارەكانىش دەسۋوتىنرىت ، ئەپەر ئەۋدى پىنى دەۋتىرىت (كىشتوكالى بېرەۋىسۋوتىنە) .

۲- كىشتوكال ئە شىۋى خولى كىشتوكالدا دەپىت ئە چۈرچىۋى وىرەكالى سالىدا ، ئەم خولەش ئە سالىنى داھاتۋىدا دۋىپات دەپىتەۋە تا بەرھەم ھىنان كەم دەپىتەۋە ، ئەم كاتە بە جى دەپىلرىت بۇ ئەۋدى پارچە يەكلى نۆى پاك بىكرىتەۋە و گەرەنەۋەش بۇ پارچە يەكلىم ۲۰ سال زىاتىرى پىۋىستە .

۳- ساكارى تەكنىك و ئەۋىنامىردى ئەم شىۋە كىشتوكالدا بەكار دەپىنرىت كە ئە دارىكى چەماۋە تىنا پەرىت و جاروبارىش تەۋر بەكار دەپىنرىت .

۴- خىزان يان خىلەكە خاۋەنى زەۋىيە كىشتوكالىيەكەن .

بۇشايى / ئاۋچەكالى شىۋى كىشتوكالى جىگۆرگى گىرۋەدى دەستى داگىركارى بۈۈن و بەدەستىيەۋە ئالاندۋىيە .

خاسىيەتەكالى شىۋى كىشتوكالى بىزىۋى چىر :

۱- زۇرىى كارگەرى كىشتوكالى .

۲- بچۈۋكى قەۋاردى كىلگە .

۳- ئە تۇلەي بچۈۋكى قەۋاردى كىلگە جۈتىيەركان ھەۋن دەۋن بۇ زۇركەندى يەكەي رۈۋبەرى زەۋىيەكە ، پەيىنى ئازەل و ئادەمى بەكار دەپىن و ئاۋۋەۋاش يارمەتى دەريانە بەتايىيەتى گەرما و بارانى زۇر .

ھۇ/ بىلۋىۋەۋەۋى كىشتوكالى بىزىۋى چىر ئە باشوور و باشوورى خۇرەلاتى ئاسىيا ؟

و/ بەھۋى زۇرىى كارگەرى كىشتوكالى و بچۈۋكى قەۋاردى كىلگە . ئاۋۋەۋاش يارمەتىدەرە (بەتايىيەتى گەرما و بارانى زۇر) .

ھۇ/ چاندنى بىرئىچ سالى زىاد ئە جارلىك دۋىپات دەپىتەۋە ئە يەك كىلگەدا ۋەك ئە باشوورى ژا پۇن ؟

ھۇ/ بەرھەم ھىنانى يەكەي رۈۋبەرى زەۋى ئە باشوورى ژا پۇن زۇر ؟

و/ بەھۋى زۇرىى كارگەرى كىشتوكالى و بچۈۋكى قەۋاردى كىلگە و بەكار ھىنانى پەيىنى ئازەل و ئادەمى . ئاۋۋەۋاش يارمەتى دەرە (بەتايىيەتى گەرما و بارانى زۇر) .

بۇشايى / پەيىرۋەكەندى رىكاي كىشتوكالى بىرئىچ شىدار ئە شىۋى كىشتوكالى بىزىۋى چىر .

پەرسەندى ئاسۋى كىشتوكال : بىرىتە ئەۋدى كە فراۋاتىرىن بەشى زەۋى دابچىنرىت .

پەرسەندى ستۋى كىشتوكال : بىرىتە ئە زىاد كەندى بىزەي ھىزى كارگەر و پەيىن ئە يەكەيەكى رۈۋبەرى زەۋى كىشتوكال و پەيىرۋە كەندى خولى كىشتوكال .

ھۇ/ كىشتوكالى بەرۋىۋىم پەستە دىگىرىت بەسەر ئازەلدارى ئە پىشەي كىشتوكالى بىزىۋى چىر ؟

و/ بەھۋى زۇرىى كارگەرى كىشتوكالى و بچۈۋكى قەۋاردى كىلگە .

ھۇ/ زۇرىى بىلۋىۋەۋەۋى بە شىۋەكەندى بەراز ئە ئاۋچە كىشتوكالىيە بىزىۋى چىرەكاندا ؟

و/ ① چۈنكە بەراز ئەسەر پاشاۋەدى كىلگە و مالىن دەرۋى ھەرۋەك ھەندىك بانلىدە . ② بەھۋى بچۈۋكى قەۋاردى كىلگە .

دەش بولۇى جوگرافى شىۋازى بەرھەم ھىنانى سىپايى :

- ۱- نەورۇپا : نە بەرىتانيا و باكوورى قەرنەسا درىژ دەپىتەود تا دەگاتە بەشەكانى خۇرناۋاى روسيا .
- ۲- نەمەرىكاي باكوور : نە كەنارەكانى زەرياي نەتەسى نە كەنەدا و وولاتە يەكگرتوودەكان درىژ دەپىتەود بەردو خۇرناۋا .
- ۳- ئوسترااليا : باشوورى خۇرەلاتى ئوسترااليا و دورگەى تەسمانيا و دورگەى باكوورى نىوزلەندە .

خاسىيەتەكانى شىۋازى بەرھەم ھىنانى سىپايى :

- ۱- قەبارەى كىلگە نە شىۋازى بەرھەم ھىنانى سىپايى دا بچووكە : بەھۇى زۇرى چرى دانىشتوان و بەرۇىى نرخی زەوى .
- ۲- نە چوارچىۋەى نەم شىۋازەدا ئاژەلدارى روى كىرۈتە مانگا بە خىوكرىن بۇ بەرھەم ھىنانى سىپايى وەك مانگاى ھۇشتاين و جرسى .
- ۳- نە چوارچىۋەى نەم شىۋازەدا كىلگە تەرخان دەكرىت بۇ بەرھەم ھىنانى چەشتى تايىبەت نەبەرۋوبومى سىپايى بە پىنى نۇيكىسى نە بازارەودە ، چۈنكە نەوانەى نۇيكن شىر و سىپايى تازە بەرھەم دەھىنن . نەكاتىكدا دوورەبازارەكان كەردو پەنىرو شىرى تۇزى ووشك بەرھەم دەھىنن .
- ۴- سەرمایەيەكى گەوردى پىنويستە بۇ كرىنى ئاژەل و نامىر و خانوبەردە دروست كرىن بۇ پاراستنى ئاژەل .
- ۵- بۇ جىبە جىكرىنى كارى بەردەوامى رۇژانە پىنويستى بەژمارەيەكى زۇرى كارگەرەن ھەيە ، بۇنموونە دەپىت ھەموو رۇژىك مانگا دوو جار بەدۇشرىت .
- ۶- ئاژەلدارى پىشت بەو ئالىكە دەبەستىت كە نەناۋ كىلگەدا بەرھەم دەھىننن ، يان نەسەرنەو ئالىكەى نە دەردەودى كىلگە بەرھەم دەھىننن نەگەر قەواردى كىلگەكە بچووك بىت .

كشتوكالى تىكەل : مەبەست نەمە ئاژەلدارىە جگە نە كشتوكال كرىنى بەرۋوبوم .

دەش بولۇى جوگرافى شىۋازى كشتوكالى تىكەل :

- ۱- نەورۇپا : نەو پەرى خۇرناۋا درىژ دەپىتەود بۇ نەو پەرى خۇرەلات .
- ۲- نەمەرىكاي باكوور : نە خۇرناۋاى چىياكانى نە پلاشيان درىژ دەپىتەود تا خۇرەلاتى دەشتايبەكان .
- ۳- ھراوانترىن رۋوبەرى شىۋازى كشتوكالى تىكەل دەردەكەوئىت نەھەردوۋ كىشومەرى نەورۇپا و نەمەرىكاي باكوور .
- ۴- نەمەرىكاي باشوور : باشوورى بەرازىل و ناۋەراستى نەرجەنتىن و شىلى .
- ۵- نەفرىقىا : دىكەوئىتە ئىۋان يەكىتى باشوورى نەفرىقىا و زامبىيا .

خاسىيەتەكانى شىۋازى كشتوكالى تىكەل :

- ۱- كشتوكال كرىنى بەرۋوبوم پەيۋەندى بە ئاژەلدارىەود بەھىزە و ھەردوۋكىشيان ھاۋەشى نە داھاتى كىلگەدا دىكەن .
- ۲- بۇشايى / بەرۋوبومى وەبەرھىنانى زەوى نە شىۋازى كشتوكالى تىكەل دەكرىت بە دوو كۇمەنەود :-
- ۱- بەرۋوبومى ئالىك وەك گە نەشامى . ب- نەو بەرۋوبومەنەيە كە دەچىننن بە مەبەستى بازار وەك گەنم و سەوزە و ميوە .
- ۲- نەم شىۋازەدا ئاژەلنى بەراز و مانگاى گۇشت و بالندە پەلەومر بەخىۋەدەكرىن .
- ۳- نە چوارچىۋەى نەم شىۋازەدا خولى كشتوكالى پەيۋەدەكرىت كە ئالىكىشى نەگەندايە .
- ۴- سەرمایەيەكى زۇرى پىنويستە بۇ كرىنى ئاژەل و نامىرى كشتوكال .
- ۵- نە ھەموو شىۋەكانى تىرى كشتوكال زىاتىر پەيىن بەكار دەھىنننن ، نە نەورۇپا بەرھەم ھىنانى پەيىن بە گىرنگىرىن مەبەست دادەنرىت بۇ بە خىوكرىنى مانگا .

۶- نەو ئاۋچانەدا ھەيە كە چرى دانىشتوانيان زۇرە؟

چۈنكە پىنويستى بە ژمارەيەكى زۇرى خىزى كارگەر ھەيە ، نە ھەمان كاتىشدا بازارىكە بۇ ساغ كرىنەودى بەرۋوبومە كشتوكالىيەكە .

۷- كشتوكالى تىكەل چۇرە نەرمىيەك نە بەرھەم ھىناندا پەدى دىنىت ؟

چۈنكە كىلگەكە سەرچاۋەدەك زىاتىرى تىندا ھەيە وەك بەرۋوبومى كشتوكالى و گۇشت .

خاسىيەتە كاتى شىۋازى كشتوكالى بازارگانى رېڭخراۋ :

- ۱- ئەۋ سەرمايە يەي بەكار دەھىنرېت بەزۇرى بېگانە يە .
 - ۲- ژمارە يەكى زۇر ھىزى كارگەر بەكار دەھىنرېت ، ھەندىك چار ناۋخۇيە ۋ ھەندىك چارېش دەردەكىە .
 - ۳- بە شىۋە يەكى فراۋان پەيىن بەكار دەھىنرېت .
 - ۴- شارەزايى ۋ رېيازى زانستى پەيىرەۋ دەكرېت ئە كىردارە جۇرە جۇرەكالى كشتوكالىدا .
 - ۵- يەك شىۋە بەرۋوبوم بەرھەم دەھىنرېت ، ناۋچە يەك بۇ بەرۋوبومىك تەرخان كراۋد ، بۇ نەۋنە كشتوكالى لاسىتىك ئە نەمەرىكاي لاتىن ، ۋ كىنگەي كاكائو ئە خۇرناۋاي نەفرىقىا ۋ قامېشى شەكر ئە باشۋورى خۇرەلاتى ناسيا .
 - ۶- كىنگەكان ئە شىۋازى كشتوكالى بازارگانى رېڭخراۋ نىزىك كەنارەكان؟
چۈنكە بەرھەم ھىنان بەمەبەستى ناردەنە دەردە يە بۇ بازارەكانى جېھان .
بۇشايى/ كىنگەكانى شىۋازى كشتوكالى بازارگانى رېڭخراۋ تەرخانكراۋن بۇ چاندنى ئەۋ بەرۋوبومانەي كە ئە ناۋچە فېنگەكانىدان نىن ۋەك قامېشى شەكر ۋ لاسىتىك ۋ كاكائو ۋ مۇز .
- بەرۋورد بەكە ئە نىۋان شىۋازى كشتوكالى بازارگانى رېڭخراۋ :-**

ئە ناۋچە خولگە يەكان	ئە ناۋچە مام ناۋەندىيە يازنە پانەكان
۱- ئەۋ سەرمايە يەي بەكار دەھىنرېت بەزۇرى بېگانە يە .	۱- ئەۋ سەرمايە يەي بەكار دەھىنرېت سەرچاۋەكى نىشتمانىيە .
۲- بەرھەم ھىنان بە مەبەستى ناردەنە دەردە يە بۇ بازارەكانى جېھانى .	۲- بەرھەم ھىنان بە مەبەستى پىر كىردەۋدى پىنويستى بازارى ناۋخۇي ئەۋ ۋلاتە يە .
۳- ۋەك نەمەرىكاي لاتىن ۋ ناۋەراستى نەفرىقىا ۋ باشۋورى خۇرەلاتى ناسيا .	۳- ۋەك نەمەرىكاي باكۋور ۋ ئەۋرۋپا ۋ ھەندى ناۋچەي قىارەي ناسيا .
۴- گىرنگىترىن بەرھەمەكانى لاسىتىك ۋ كاكائو ۋ قامېشى شەكر .	۴- گىرنگىترىن بەرھەمەكانى لۈكە ۋ گەنەم ۋ چەۋەندەرى شەكر .

دەپەش بۈۋى جوگرافى شىۋازى كشتوكالى دەرياي ناۋەراست :

- ۱- كەنارەكانى دەرياي ناۋەراست ئە ئەۋرۋپا ۋ نەفرىقىا ۋ ناسيا .
- ۲- ناۋەراستى كالىفۇرنىيا ئە باشۋورى خۇرناۋاي ۋلاتە يە كىرتۋەۋەكان .
- ۳- ناۋەراستى شىلى .
- ۴- باشۋورى خۇرناۋاي يەكىتى باشۋورى نەفرىقىا .
- ۵- باشۋورى خۇرناۋا ۋ باشۋورى خۇرەلاتى ئۈستىراليا .

خاسىيەتە كاتى شىۋازى كشتوكالى دەرياي ناۋەراست :

۱. ئەھەندى كىنگەدا كشتوكال بەمەبەستى بىزىۋى يەۋ ئەھەندىكى دىكەشدا يەمەبەستى بازارگانىيە
۲. **دروست بۈۋى كشتوكالى بەرۋوبومى ھەمەچەش ئە شىۋازى كشتوكالى دەرياي ناۋەراست ؟**
۱/ ① بەھۇي جىاۋازى پەلى گەرما ۋ شى ئە ھاۋىن ۋ زىستاندا ② بەھۇي جىاۋازى ۋۋى زەۋى .
۳. **كشتوكالى ۋۋشك :** بىرىتپە ئەم جۇرە كشتوكالەي كە ئەسەر بەرزا يەكانى دەرياي ناۋەراست دەردەكەۋىت بەھۇي ئەۋدى كە ئە ھەندىك ناۋچەدا باران بى نازامە ۋ كەچى ئە چاۋ خۇيدا كەمە . بۇيە چارىك زەۋىيەكە دەكرېت بە كشتوكال ۋ ئە پاشان بۇ ساۋدى سائىك يىان دوو سال بە جى دەھىلرېت ، جا ئەۋ ماۋەيەدا كە باران دەبارىت زەۋىيەكە دىكىلرېت بۇ ئەۋدى زەۋىيەكە گەۋرەترىن بى شى ھەل بىگىرېت .
۴. كشتوكال بە شىۋەي چەند پىشنىنە يەكى ستوۋنى دەكرېت، ئەدەشت ۋ دامىنى دۇلەكان دا سەۋزەۋ دارى زەيتۈن ۋ ھەنجىر ۋ مەزەمەنى دەچىندىرى، ۋلە دامىنە ئزمەكاندا دانەۋىلە دەچىندىرى، ۋلە دامىنە ھەردەلىزەكاندا دارى مىۋ ۋ زەيتۈن ۋ ھەنجىر دەچىندىرى.

۵. لەم شىۋازەدا ئازۇل بە خىۋىكردن ھەيە، گىرلىكى ئازۇل بە خىۋىكردنە گەش لە كىلىگە يەكەۋە بۇ كىلىگە يەكە دىكە دەگۈرۈپت، كە لە ھە ئىلى كىلىگە دا بۇكار پىكردنە، لە ھە ئىلىكى دىكە يىشدا داھاتى سامانى ئازۇل سەرچاۋدى داھاتى ناسەردىكى بۇكىلىگە كە پىك دىنى.

يەكەم ھۇ سىرۋىتىكە كەن :

۱- بۇشلىق / تىۋىگىرلىقىا لە دوو لاۋە كارەدەكەنە سەر كىلىكە كەن ۱- بە بەرۋىۋىۋەردە لە ناسىتى ۋەردى دەردىا ب- پىلى ئىزى قەد پىالەكە و بۇ ج لاپەك ئىزە

۱- بەرۋىۋىۋەردە لە ناسىتى ۋەردى دەردىا : تاۋەكە (۳۰۰ م) بەرۋىۋىۋەردە ، بىرى گەردە (۱۰۸) پىلە كەم دەكەت ، بۇيە ئىگەرد لە ئاۋچە خۇلىگە پىيەكەن بەرۋىۋىۋەردە بۇزىلار لە (۳۰۰ م) ئەۋا كىلىكە كەن بەرۋىۋىۋەردە ئاۋچەكە قىلىكە كەن دەپتىن ۋەك گەنەم و جىر و شۇقان ، پىلىش بەرۋىۋىۋەردە كە دەشەۋىتىت بەشۋى ئىر و زۇقىسى كە لە سەر ئاۋچە ئۆر بەرۋەكەن دەپت دەپت .

ھەردەمە بە بەرۋىۋىۋەردە بىرى باران بارىنىش زىاد دەكەت ، بۇ نەۋىۋە ئىر بارانە لە ھەردىسى كۆرەستەن دەپارپىت زىاد دەكەت تا بەردىو باگورى خۇرەلەت بىرۋىلى ؟ چۈنكە بەرۋىۋىۋەردە زىاد دەكەت ، و بۇيە باران بارىنىش كە دەكەت (۱۰۰۰ م) لاي چىپا ھەردە بەرۋەكەن لە ھەردە باگورى خۇرەلەت ، بەلام لە (۳۰۰ م) تىلىپا پىمىرپىت لە ئاۋچەكەن دەپت دەپت .

ب- پىلى ئىزى قەد پىالەكە و بۇ ج لاپەك ئىزە : نەش لە چەند لاپە ئىگەۋە كارەدەكەنە سەر كىلىكە كەن ، بۇ نەۋىۋە ئىزى زۇر دەپتە ھىۋى داۋىتلىق زۇر ، لەبەر نەۋەدە كىلىكە كەن زىاتر لە ئاۋچە پىنەشەكەن دەپت ، زۇر چارپىش بۇ نەۋىۋە دانەۋىتىت دەپت بە تەلان .

ھۇ / ھە تىگەۋىتى ئىزى زۇر بە گۈپىردى پىلى بارانەۋى و تىشىكى خۇر كارەدەكەنە سەر كىلىكە كەن : چۈنكە نەۋە پىالەكە كە بەردىو پىلى بارانەۋىن دەپتارپىت زىاتر كىلىكە كەن تىلىپا پىرپىت ، بە پىنەۋەۋەلى نەۋە قەد پىالەكە كە ۋىشكەن و لە سىپىردى بارانەۋەن .

ھۇ / ئەو قەد پالانەي ئە ناوچە وشكەكانى ھىلە پانە خولگەيىپەكاندايە كە كەمىز خۇرى بەردەكەوى بارەكەي دەگۈنجىت پىۋگەشە كۈردى
رووك ؟ ئەبەرنەۋى بەھەئەم بوون كەمىز روودەتات.

۲- ناوۋەھەۋاي كشتوكال : - برىتىن ئە ۋەگەزەكانى ناوۋەھەۋا (پەلەي گەرما و باران و با و بووناكى تيشكى) خۇر (كە كاردەكەنە سەر
شىۋازەكانى كشتوكال ، كە نەم كارتىكەرنەش بە شىۋەيەكى روون ئە كەمىك بەرزىۋەھە ئە رووى زەۋىسەۋە بە ديارەكەۋىت ،
ھەربۇيەش بە ناوۋەھەۋاي كشتوكال دەنەسرى چونكە رووك تىپىدا دەۋى و راستەوخۇ كارى لى دەكات . بۇنەۋە بەروبوۋى گەنەم نىزمىتىن
رادەي ئەنىۋان سەر - ۵ پەلەي سەدى و بەروبوۋى گە نەشامى نىزمىتىن رادەي ئە نىۋان ۵ - ۱۸ پەلەي سەدى دايە . و بەرزىتىن رادەش
بەھەردوۋ بەروبوۋى ئەنىۋان ۴۴ - ۵۰ پەلەي سەدى دايە .

كارى پەلەي گەرما ئەسەر كشتوكال روون بگەرەۋە :

ۋەرزى گەشەسەندىن : ئەو ماۋەيەيە كە رادەدى گەرماي روودەكى ھەست پىۋ دىكرىت ، پىۋىستى روودەكىش دەگۈرپىت بە پىۋى درىزى وەرزى
گەشەسەندىن ، بۇ نەۋە كشتوكال كۈردى ھەندىك بەروبوۋى پىۋىستى بەۋە ھەيە كە ۋەرزى گەشەسەندىن بە درىزايى سال بىت وەك لاستىك
و مۇز ، كە چى ھەندى بەروبوۋى تەر تەنھا وەرزىكى ديارى كراۋى پىۋىستە ئە سالىكدا وەك برىج و گەنەم .

ھۇ / باران و برى ئەو بارانەي كە دەبارىت و ۋەرزى باران بارىنەكە ، كاردەكەنە سەر جۇراۋجۇرى بەروبوۋى كشتوكالى ؟

و/ بەھۇي ئەۋەي كە ھەر بەروبوۋىكى كشتوكالى پىۋىستى جىاۋازە ئەۋەي تەر ، بۇ نەۋە ھەندىك بەروبوۋى ناۋى زۇرى پىۋىستە شان
بەشانى وەرزىكى وشكانى ، وەك برىج . كە چى ھەندىك بەروبوۋى تەر برىكى ديارى كراۋ ناۋى پىۋىستە ، وەك گەنەم .

كارى (كارىگەرى) با ئەسەر كشتوكال ، روون بگەرەۋە :

و/ بەھۇي ئەۋەي سىفەتەنەي كە (با) ھەيەتى لەبارەي خىرايى وشىي رىژەيى و پەلەي گەرماۋە كاردەكەنە سەر كشتوكال ، بۇنەۋە
(باي سىرۇكۇ) كە بايەكى گەرما و ئە بىبابانى گەۋەدى ئەفرىقىا ھەندەكاتە سەر ولاتانى مەغرىب ، روودەكەكانى وەك دارى مىۋو
زەيتوۋ تۈۋشى زىان دەكات . ھەروەھا (باي سىم) كە بايەكى گەرما ئە بىبابانى نىمچە دوۋرگەي ھەردەپ ھەندەكاتە سەر باشوۋرى
غىراق ئە ۋەرزى ھاۋىن ، زىان دەگەيەنى بە بەروبوۋى برىج (مەۋزەكۈردىن) .

ھۇ / بەھۇي تيشكى خۇرەۋە جىاۋازى ھەيە ئە بەروبوۋى كشتوكالدا ئە شۋىنەكەۋە بۇ شۋىنەكى تەر ؟

و/ ① چونكە ئەۋ تيشكەي كە دەكاتە ناۋچەيەك ئەگەل ناۋچەيەكى كەدا جىاۋازە .

② ئەۋەي كە روودەكە پىۋىستىيەتى ئەۋ تيشكە بە گۈيرەي جۇرى روودەكە دەگۈرپىت .

ھۇ / كشتوكال كۈردى (سۇيا و تۈتن) ئە ناۋچە خولگەيىپەكاندا سەرگەۋتۈۋ ناپىت ؟

و/ چونكە سۇيا و تۈتن بۇ ئەۋەي گۈل بگەن پىۋىستىيان بەۋە ھەيە كە بۇژ كۈرت بىت ، بەلام ئە ناۋچە خولگەيىپەكان بۇژ درىزە .

بۇشاين/ چاي و كاكاۋ و قاۋە ئەسبەردا دەچىنرىن بۇ ئەۋەي ئەتيشكى خۇر بىپارىزىرىن .

ھۇ / ناوۋەھەۋا كاردەكەنە سەر ناۋەلەش ؟

و/ چونكە جۇرى ئەۋ گزۇگىيەي كە ناۋەلەكە ئەسەرى دەلەۋەرىت ئەسەر بارى ناوۋەھەۋا ۋەستەۋە ، وگۇشت و سىپايى ناۋەلەكەش ھەر
لەسەر ئەۋ بارى ناوۋەھەۋا ۋەستەۋە ، بۇ نەۋە ئەگەر پەلەي گەرما ئە (۵ س) بۇ (۲۵ س) بەرزى بۇۋە ، ئەۋا بەرەمى شىرى
مانگايەك ئە (۲۹) رەتل كەم دەكات بۇ (۱۷) رەتل ئە بۇژىك .

۲- خاك : تەنىكە كارلىك كۈردى خۇيى تىدايە كە ئە نۇي بوۋەۋە و گەشەسەندىن دايە ، و ئەۋ دەنكۇلانە پىكەتۈۋە كە قەبارە و رىژەيان
جىاۋازە و پىنچان دەۋىرتىت دەنكۇلەكانى (لىم) و (قوم و لىتە) و (تىكەل) .

ھۇ / جىاۋازى خاك دەپىتە ھۇي جىاۋازى بەروبوۋى ؟

چونكە سەۋزەلە خاكى لاۋىدا باشتەردەۋىت و برىج ئە خاكىكدا كە قومى زۇرىپىت باشتەردەۋىت وگە نىمىش ئە خاكى تىكەل باشتەردەۋىت .

پۇختەي خاك : برىتتە ئە دۇخى شلى خاك كە پىكەتۈۋە ئە ناۋ و رەگەز و ئەۋخۇيەنەي كە تىپايدا تاۋەنەتەۋە و گىراۋەيەك پىكەدەھىنن
كە ئالوگۈرپىكارى ناۋىۋاتى تىدايە .

ھۇ/ خاسىيەتلى كىمىياۋى و ھىزىياۋى خاك كاردەككاته سەر كشتوكال ؟

و/ چۈنكە ئەسەر بىلەن رەتلى ژماردى ھایدرو جىنىيەۋە خاك دابەش دەكرىت بۇ سى چەشنى :

① خاكى ترشەلۇكى : ئەۋ چەشەنە خاكەيە كە ژماردى ھایدرو جىنى ئە (۷) كە مەترە ۋە بە كەلكى چەشنىكى تايىيەتلى كشتوكال دىت ۋەك پەتاتەي شىرىن .

② خاكى تىفت : ئەۋ چەشەنە خاكەيە كە ژماردى ھایدرو جىنى ئە (۷) بەر زىترە ۋە بۇ كشتوكال زۆر بەكارنايەت .

③ خاكى ھاۋسەنگ : ئەۋ چەشەنە خاكەيە كە ژماردى ھایدرو جىنى بىرىتپە ئە (۷) ۋە بۇ زۆر كشتوكال بەكەك دىت بەتايىيەتلى گەنم .

پىتى زىۋى (خاك) : ۋاتە خاك تا چەشەنە تۈنلەي ئەۋەي ھەيە رەگەزەكلى خوار دەمەننى پىئىست بىداتە رۈۋەك ئە سايەي پارى ئاسايى گەرما ۋە رۈۋەكلى ۋ شى دا .

دوۋەم : ھۇي ئادەمى (مەۋىيى) :

۱- خۈۋنەرىتى كۆمەلەيەتلى : خاسىيەتلى جىياۋزى دانىشتۈۋان كاردەككاته سەر كشتوكال، بەدوۋ شىۋە :

۱- قۇنغاى بەرەۋ پىش چۈۋنى تەككەلۇزى . - پ- بىرۈباۋەر ۋ خۈۋنەرىتى كۆمەلەيەتلى .

بىرۈباۋەر ئايىن كارىكى ئاشكراى ھەيە بۇسەرنەۋچە جىياۋزەكلى جىيەن، بۇنەۋنە ھىندۇسەكان بە چاۋىكى پىرۇز سەيىرى مانگا دەكەن كە ئەمەش كاردەككاته سەر كشتوكال ئە ھىندىستان ۋ ۋاى كىرەۋەروۋىيەرىكى فراۋانى زىۋى ژمارىيەكى زۆرى مانگاى بى بەرەمەي تىبابە خىۋ بىرى .

ھۇ/ كشتوكال ئە كەردى گە نەشامى ئە سىلىپىس ھەرچەندە ھەلۈمەرجى بۇ كشتوكال كەردى ئەبارە :

و/ بەھۇي بىرۈباۋەر كۆمەلەيەتلى بەتايىيەتلى بىرۈباۋەر ئايىنى) خەللى سىلىپىس سەبارەت بە كشتوكال كەردى گە نەشامى .

۲- ھۇ ئابوۋرىەكان :

ھۇ/ تىچۈۋنى گۈاستەۋە ۋ شۈنىنى جوگرافى دوۋ كارى گىرگىن بۇ دىيارى كەردى جۇر ۋ شۈنىنى ۋەبەر ھىننەنى كشتوكال ؟

و/ چۈنكە ئەۋ زەۋىيەنەي نىزىك شارن تىچۈۋنى گۈاستەۋە كەمى تىدەچىت ، لەبەر ئەۋە گىران بەھان ۋ بەۋ بەرۈبۈۋمانە دەچىنرىن كە نىرخىيان بەرەۋ ۋەك سەۋزە ۋ سىپايى ، جا بۇ ئەۋەي بەر زىترىن رادەۋى ۋەبەر ھىننەن بىتەدى شىۋازى كشتوكالى چىريان تىيادا پەيىرەۋ دەكرىت . بەلام ئەۋ زەۋىيەنەي دۈۋرە شارن تىچۈۋنى گۈاستەۋە زۆرى تىدەچىت . بۇيە بەۋ بەرۈبۈۋمانە دەچىنرىن كە گۈاستەۋەي زۆرى نەۋىت لە چاۋ سەنگەكەيدا ۋەك دانەۋىلە ، بۇيەش كشتوكالى فراۋانى تىيادا پەيىرەۋ دەكرىت .

ھۇن تۈن : خاۋەنى بەناۋىيەنگىترىن ئەۋ بىر دۇزانەيە كە ئە (شۈنىنى جوگرافى ۋ كارى بۇ سەردىيارى كەردى جۇر ۋەبەر ھىننەنى زىۋى كشتوكال) دىكۇلىتەۋە ۋ ، ۋاى دادەنىت كە شارىك دىكەۋىتە ناۋەراستى ناۋچەيەكەۋە ئەسفىاتى سىروشتى ۋ مەۋقىدا ۋەك يەكە ۋ ، گۈاستەۋەش بەرىنى ۋوشكانىيە ، جا لەم بارەدا ئەم پىشتىنەنە (شىۋازانە) دىرەكەۋن :

۱- پىشتىنەي كشتوكالى سەۋزە ۋ سىپايى (كە بە دەۋرى شاردايە) .

۲- پىشتىنەي دارستان .

۳- كشتوكالى دانەۋىلە كە بە شىۋەي خۈلى كشتوكالە .

۴- كشتوكالى دانەۋىلە لەگەل ئەۋەراندن .

۵- كشتوكالى دانەۋىلەي فراۋان .

۶- ئاۋەل ئەۋەراندن .

بۇشايى : پىشتىنەكانى ھۇن تۈن ئەسەرنەۋ بىلەن رەتە دائىراۋن كە تىچۈۋنى گۈاستەۋە بايەخى گەۋرەي ھەيە ئەدىيارى كەردى شۈنىنى ۋەبەر ھىننەنى كشتوكالى .

بۇ بازار ئامادە كەردى : مەبەست لە سەرجەم ئەۋ چالاكىيەنەيە كە بەشدار دەپن ئە گۈاستەۋەي شەك ئە ناۋچەي بەرەم ھىننەن بۇ ناۋچەي بەكارىردن ، لەم چوارچىۋەيەشدا ئامادە كەردى بەرۈبۈۋمەكە بۇ بازار ۋ جىيا كەردەۋە ۋ بىكخستى ۋ بىز كەردى دەكرىتەۋە .

قازانچ - بەھاي بەرەمەكان - (تىچۈۋنى بەرەم + تىچۈۋنى گۈاستەۋە) .

۲- نه مه رنگای ماشوور : نه رجه نئین .

- ۳- ئوسترالىيە : باشقۇرى خۇرھەلەتلى و باشقۇرى خۇرناۋا .
- ۴- ئەمەرىكايى باكوور : وولاتە يەڭگرتوۋەكان و كەندەدا .
- ۵- ئەوروپا : روسيا و ئۇكرائىيا .

ھۇ/ بازارگانى گە نىمى دەۋلەتەن بايە خىنكى گەۋرەى ھەيە ؟

و/ چۈنكە بابەتلىكى خواردەمەنى سەردكى بۇ ژمارەيەكى زۇرى دەۋلەتەن ئاممە دەكات . ئەم بايە خەش شان بەشانى زىادەۋونى ژمارەى دانىشتۋان و بەرزىۋونەۋى ناستى بژىۋى دانىشتۋان زىاد دەكات .

ھۇ/ چىن و ھىندىستان لە ئىستى ئەو دەۋلەتەنە نىن كە گەنم دەنېرنە دەۋرە ئە جىيان ؟ بە ھۇى ئەۋەى ژمارەى دانىشتۋان زۇرە .

بۇشاينى / لۇكە كرنگىزىن بەرھەمى لىكەيە كەمرۇڭ بە كشتوكالىدەۋە خەرىك بىت و تا ئىستاش پارىزگارى ئەۋگرتىگىيەى كىرەۋە .

ۋىنىيەكى بەرھەمى لۇكە دەچىتە بازارگانى دەۋلەتەن .

ھەلۈمەرەجەكانى ئەبار بۇ كشتوكال كىردى لۇكە ، چىن ؟

۱- دەبىت پەلى گەرما لە (۲۱) پەلى سەدى زىاتىر بىت بۇ ماۋەيەك كە لە پىنج مانگ كەمىتر نەبىت .

۲- ۋەرزى گەشەسەنن بۇماۋەى (۲۰۰) رۇژ نابى زۇقى تىدا ۋوبىدات . چۈنكە سىپىتى ۋەرزى تالەكانى بەندە بەۋەرزى ۋەرزى گەشە سەندەۋە .

۳- پىۋىستى بە (۵۰) سە باران ھەيە .

۴- خاك ئەو رۇلە نابىنىت كە پەلى گەرما و بازار دەيىنن لە دىارى كىردى ناۋچەى بەرھەم ھىنانى لۇكە ؟

چۈنكە كشتوكال كىردى لۇكە لە خاكى جىياۋازدا سەركەۋتوۋە ، بەلام لە خاكى تىكەلدا باشتىر دەبىت بەمەرچىك رېژەى تىقتى زۇر نەبىت .

۵- بۇ كشتوكال كىردى لۇكە دەبىت بارىكى ئادەمى دىارى كراۋ ھەبىت ؟

چۈنكە پىۋىستى بە ھىزى كارگەرى زۇر ھەيە بەتايىبەتى لە ۋەرزى چىنەۋەى بەرۋىۋەكەدا ، ھەروھە پىۋىستى بە سەرمایە ھەيە بۇ كرىنى تۇو و پەيىن و دەرمانى قەلاچۇكىردى دەرد ۋەخۇشى و نامىرى پىۋىست .

ھۇ/ كشتوكال كىردى لۇكە بە باشتىرىن نەۋەنە دادەرتىت بۇ كشتوكالى چىر ؟

و/ چۈنكە پىۋىستى بە ھىزى كارگەرى زۇر ھەيە بەتايىبەتى لە ۋەرزى چىنەۋەى بەرۋىۋەكەدا ، ھەروھە پىۋىستى بە سەرمایە ھەيە بۇ كرىنى تۇو و پەيىن و دەرمانى قەلاچۇكىردى دەرد ۋەخۇشى و نامىرى پىۋىست .

ھۇ/ زۇرى شىن رېژىمدار ئە ھەۋادا بۇ چاندىنى لۇكە زۇر ئەبار ئىيە ؟

و/ چۈنكە دوۋچارى مەخۇرى و كرمى قۇزاخەيى لۇكەى دەكات .

ھۇ/ ئەو ناۋچەلەى كە دەكەۋە سەركەندەۋى مەكسىك لە ۋلاتە يەڭگرتوۋەكانى ئەمەرىكا ۋاز لە بەرھەم ھىنانى لۇكە ھىنرا ؟

و/ بەھۇى كۈيۋونەۋەى شى و گەرماى زۇر كە لۇكە دوۋچارى مەخۇرى و كرمى قۇزاخەيى دەكات .

دەبەش بۋونى جۇگراڧىيە لۇكە لە جىياندا :

۱- باشقۇرى خۇرھەلەتلى ۋلاتە يەڭگرتوۋەكان .

۲- قەۋقاز و تۈركىستان .

۳- باكوورى چىن و ھەۋزى ۋوبىارى يانگىستى لە چىن .

۴- باكوورى خۇرناۋاى دەكن لە ھىندىستان .

۵- مىصر و سودان .

بۇشاينى : ناۋچەى سەردكى لە دەردەۋە ھىنانى لۇكە : دەۋلەتەكانى خۇرناۋاى ئەوروپا و ژاپۇن .

بۇشاينى : ۋلاتە يەڭگرتوۋەكان لە پىشەنگى ئەۋەدەۋەتەنە دى كە لۇكە دەنېرنە دەردەۋە .

ھە ئېزاردنە كانى بەشى دووھم / كشتوكال

۱. كشتوكالى ووشك ئە شىۋازى كشتوكالى :
- (تىكەل - بازىرگانى رىنكخراۋ - دەرياي ناۋمىراست - بازىرگانى چىر) دەردەكە ۋىت .
۲. ئە يىشەنگى ئەۋدەۋە تانە دى كە لۈكە دەنئىرنە دەردە :
(ھەردەنسا - ۋلاتە يەكگرتوۋەكان - ژاپۇن - ئۇستىراليا) .
۳. ئە شىۋازەكانى كشتوكالى بازىرگانى :
(كشتوكالى بژىۋى چىر - كشتوكالى سەردەتايى - كشتوكالى فراۋانى دانەۋىلە - كشتوكالى جىگۇركى) .
۴. شىۋازى كشتوكالى فراۋانى دانەۋىلە ئە بازىرگانى پانىيى ناۋمىراستەۋە دىرژدەيىتەۋە ئە ئىۋان ھەردەۋە بازىرگانى پانى :
(۵ - ۵۰ ، ۱۰ - ۵۰ ، ۳۰ - ۵۵ ، ۱۰ - ۵۵) ي باكوۋىرۇياشۋورى گۇي زەۋى .
۵. ئە شىۋازەكانى كشتوكالى بژىۋى :
(ئاژەل ئەۋدەۋەندىن - كشتوكالى تىكەل - كشتوكالى جىگۇركى - بەرھەمەننەننى سىپايى) .
۶. ئەۋەۋىناۋىرۇيانەي كاردەكەنە سە بەرھەمەننەننى كشتوكال :
(خۇنەرىتى كۇمەلەيتى - خاك - بۇيازارنامادەكردن - تۇبۇگرافىيا) .
۷. شىۋازى ئاژەل ئەۋدەۋەندىن فراۋانترىن ۋوۋىدەرى داگىرگىردەۋە ئە بازىرگانى پانى :
(ناۋمىراست - جەمەرىيى - خۇلگەيى - سارد) .
۸. ئەۋ ۋلاتەي كەبەشدارى دەكات ئە بازىرگانى گەنم ئە جىھاندا : (كەنەدا - ھىندىستان - چىن - بەرازىل) .
۹. ئەۋ ۋلاتەي كە ھەژارە بە كشتوكال كىردى لۈكە ۋ ئەۋدەۋە دەھىنەيت :
(مىسر - زامبىيا - ژاپۇن - ئۇستىراليا) .
۱۰. ئەۋ بەرۋىۋەي كە ئە سىبەردا دەچىنەيتىت بىرىتىيە ئە : (قاۋە - بىرنج - گەنەشامى - تۋوتن) .
۱۱. كشتوكالى بىرە ۋ سۋىنە بىرىتىيە ئە شىۋازى كشتوكالى :
(بژىۋى چىر - جىگۇركى - بازىرگانى رىنكخراۋ - دەرياي ناۋمىراست) .
۱۲. كىلگەكانى شىۋازى كشتوكالى بازىرگانى رىنكخراۋ تەرخانكراۋ بۇ چاندنى ئەۋ بەرۋىۋەنەي كە ئەۋچە ھىنگەكاندان ئىن ۋەك :
(قامىشى شەكەر - گەنەشامى - مەزەمەنى - گەنم) .
۱۳. ئەۋچە سەردەكەكانى شىۋازى بەرھەمەننەننى سىپايى دەردەكەۋن ئە كىشۋەرى :
(ئاسىيا - ئەمىرىكاي باكوۋىر - ئەفرىقىا - ئۇستىراليا) .
۱۴. ئەۋبايەي بە ھاۋىن ھە ئەدەكاتە سەرعىزاق ۋ كاردەكاتە سەربەروۋىمى بىرنج يىنى دەۋتەيت :
(سىرۋۇكۇ - تىسى تىسى - سوم - بازىرگانى) .
۱۵. ئەۋ بىردۆۋىيە كە لىكۇلئىنەۋە لە شۋىنى جۇگرافى ۋ كارىۋ دىيارىكردنى جۇرى ۋەبەرھىننەننى زەۋى دەكات :
(ئەلفرىد ھىيىر - فۇن تۇۋن - نۇگۇست لۇش - فرىدېناند دىلېسېس) .
۱۶. سىستەمى سەردەكى ۋەبەرھىننەننى زەۋى ئە شىۋازى ئاژەل ئەۋدەۋەندىن بىرىتىيە ئە بەخىۋەردىن ئاژەلى :
(مەن - گامىش - حۋشەر - بەراز) .
۱۷. ئەۋبۋارەيەكە مەۋۇ رەنجى خۇي تىدا تەرخان دەكات بە مەبەستى بەرھەمەننەننى كشتوكال يان بەخىۋەردىن ئاژەل :
(ئاراستە كىردى كشتوكال - خۇلى زەۋى كشتوكال)
(- ۋەبەرھىننەننى كشتوكال - شىۋازى كشتوكال) .

۳۴. ئازەندارى ئەو بايە خە گىرگەي نىيە لە شىۋازى :

(كشتوكالى فراۋانى دانەۋىلە - كشتوكالى تىكەل -

كشتوكالى دەرياي ئاۋدراست - كشتوكالى بازارگانى رېكخراۋ).

۳۵. ئەو شىۋازى كشتوكالى ئەو ئاۋچانەدا ھەيە كە چىرى دانىشتۋانى كەمە چۈنكە دەستى كارگەرى زۇرى پىنۋىست نىيە :

(ئازەل ئەۋەراندىن - بەرھەمەننەن سىپايى - كشتوكالى تىكەل - كشتوكالى بازارگانى رېكخراۋ).

۳۶. ئەو چەشەنە خاكەيە كە ژمارەي ھايدىرۇجىنى لە ۷ بەرۇتەردە و بۇ كشتوكالى زۇر بەكارنايەت :

(خاكى ترشە ئۆكى - خاكى تفت - خاكى ھاۋسەنگ - بە پىتى خاك).

۳۷. كشتوكالى كۆندى بە باشترىن نەمۇنە دادەنرىت بۇ كشتوكالى چىر :

(چەۋەندەرى شەكر - لۆكە - گەنم - توتۇن).

۳۸. كشتوكالى كۆندى لە ئاۋچە خولگەيەكەن سەركەۋتوۋ نابىت : (قامىشى شەكر - لاسىك - كاكائو - توتۇن).

۳۹. لە خاكىكەدا كە قوسى زۇرىت باشتر دەۋرىت : (سەۋزە - لۆكە - بىرىچ - گەنم).

۴۰. بەگۈنەرى بىر دۆزەكەي قۇن تۇن ئەو پىشتىنەيەي كە بە دەۋرى شاردايە بىرىتە لە :

(پىشتىنەي دارستان - ئازەل ئەۋەراندىن -

كشتوكالى سەۋزەۋسىپايى - كشتوكالى دانەۋىلە بە شىۋەي خولى كشتوكالى).

۴۱. لە بە ئاۋيانگىترىن ولاتانى كىشۋەرى ئەمىرىكاي باشور لە بەرھەمەننەن وئاردەنى گەنم :

(بەرازىل - قەنزۋىلا - ئىكۋادۇر - ئەرجەتتىن).

۴۲. ئەم شىۋازى كشتوكالى لە سەردەتاي سەددى ئۆزەدەھەمدا دەرگەۋت :

(ئازەل ئەۋەراندىن - بەرھەمەننەن سىپايى - كشتوكالى تىكەل - كشتوكالى دەرياي ئاۋدراست).

۴۳. خاۋەنى بىر دۆزى دا بە شېۋىنى پىشتىنە كشتوكالى كەنە بە دەۋرى شاردا :

(قەدىنەنە دىلەس - ئەلفرىد فېر - ئۆگۈست كۆت - قۇن تۇن).

۴۴. ئەم شىۋازى كشتوكالى جۇرە ئەرمىيەك بەدى دىنىت لە بەرھەمەننەن :

(كشتوكالى بىژىۋى چىر - كشتوكالى فراۋانى دانەۋىلە - كشتوكالى تىكەل - كشتوكالى بازارگانى رېكخراۋ).

۴۵. كشتوكالى كۆندى گەنم لە ھەمۇ كىشۋەركەنەن دەكرىت بە لام فراۋانترىن رۈبەرى دەردەكەۋىت لە كىشۋەرى :

(ئەفرىقىا - ئاسيا - ئوسترالىا - ئەمىرىكاي باكور).

۴۶. بە ئاۋچەيەكى سەردكى دادەنرىت بۇ ھىننەن لۆكە ئە دەردەۋ :

(مىسىر و سودان - قەۋقاز و توركىستان - چىن ۋە ھىندىستان - خۇرناۋاي ئەۋرۇپا و ژاپۇن).

۴۷. بەراز لە ئاۋچە كشتوكالىيە بىژىۋە چەكەنەنەن بىلۋە لە كىشۋەرى ئاسيا ، چۈنكە بە خىۋەردى پىشت دەبەستى بە :

(گىرۇگىيە ساھانا - پاشماۋەي كىلگەكان - بەرھەمەننەن ئالىك - گىرۇگىيە ئىستېبىس).

۴۸. سىفەتلىكە ئە سىفەتەكەنەن بارى دۈكەۋتۈۋى كشتوكالى :

(خولى كشتوكالى - كۆندى داشتن - سىستەمى بەشكارى - ۋە بەرھىنەن زەۋى).

۴۹. يەككە لە خاسىيەتەكەنەن شىۋازى كشتوكالى بازارگانى رېكخراۋ لە ئاۋچە خولگەيەكەن :

(A - ئەۋ سەرمەيە بەكار دەھىنرىت بىگانەيە - B - بەرھەمەننەن بەمەبەستى پىر كۆندەۋى ئاۋخۇيە

C - پىنۋىستى بە دەستى كارگەرى زۇر نىيە D - ۋە بەرھىنەن زەۋى تەنھا دانەۋىلە دەگىرئەۋە).

۵۰. ئازەل ئەۋەراندىن لە ئاۋچانەدا باۋە كە :

(A - چىرى دانىشتۋانى كەمە - B - ئەنرىك بازارەكەنەن

C - پەلەيگەرمى ۋە دەرى شىۋە بەررە D - ھەرىكە لە B و C راستە).

۵۱. ئەم شىۋازى كشتوكالىيەدا بە زۇرى كشتوكال يەك بايەتە :

(داندەۋىلەي فراۋان - تىكەل - دەرياي ئاۋدراست - بازرگانى رىكخراۋ).

۵۲. خىزان يان خىل خاۋەنى زەۋىيە كشتوكالىيەكانن ئە شىۋازى :

(بەرھەمەينانى سىپايى - كشتوكالى جىگۇركى - ئازەل ئەۋمىراندن - ھىچ كامىيان راست نىن).

۵۳. چاندنى ئەم بەرۋىيەمە پىۋىستى بەۋە ھەيەكە ۋەرزى گەشەسەندن بەدرىزايى سال بىت :

(گەنم - مۇز - پرنج - گەنمەشامى).

۵۴. ئەۋناۋچانەدا بلاۋبۇنەتەۋەكە ئەۋ بارانەي لىي دەپارىت ئە پىۋىستى بەرۋىيەمە كشتوكال كەمترە :

A - پىشەي كۆكردنەۋەي سەرەتايى شىۋازى كشتوكالى تىكەل B - پىشەي شۋانكارەي سەرەتايى و شىۋازى ئازەل ئەۋمىراندن

C - پىشەي كشتوكالى سەرەتايى و پىشەي كشتوكالى بىزىۋى چىر D - ھەريەكە ئە A و C راستە .

۵۵. ئەچاندنى گەنم شامى ئە ۋورگەي سىلېپس دەگەرىتەۋە بۇ :

(ھۆكارە ئابۋورىيەكان - خوۋنەرىتى كۈمەلەيەتى - رامىيارى وياسا مىرىيەكان - ئەخۇشى ژەنگ).

۵۶. ئەخاسىيەتەكانى شىۋازى كشتوكالى تىكەل :

(سەرمايەي زۇرى پىۋىست نىيە -

ئەم ئاۋچانەدا ھەيەكە چىرى دانىشتۋانىيان كەمە

- ھەمۋە ۋەلامەكان راستە).

- خولى كشتوكالى پەيرەۋ دەكرىت

۵۷. بەھۋى ھۆكارى بىزىۋىيەۋە كشتوكالكردى ئەكەنارەكانى خۇرەلاتى ئەمىرىكاي ئاۋدراستەۋە بۇكەنارەكانى خۇرناۋا گۈنيزايەۋە :

(مۇز - قانۋە - چەۋەندىرى شەكر - گەنم).

۵۸. ئەگىرتىگىرىن شىۋەكانى كىلگە ھاۋىيەشەكان بىرىتىن ئەكىلگە :

(كۈمەلەيەكان - مىرىيەكان - ھەمۋەزىيەكان - ھەمۋە ۋەلامەكان راستە).

۵۹. ھەردۋە بەرۋىيەمە گەنم ۋەلۈكە بۇ بەرھەمەينانىيان ۋەك يەك پىۋىستىيان ھەيەكە :

(دەستى كارگەرى زۇر - خاكى تىكەل - خاكى تفت - ۋەرزى گەشەسەندن ۱۰۰ رۇژ زوقمى تىندارۋونەدات).

۶۰. بىرى باران بارىن ئە ھەرىمى كوردستان زىاد دەكات تاۋەكۈ بىرۋىن بەرۋە :

(باكورى خۇرەلات - باشورى خۇرەلات - باكورى خۇرناۋا - باشورى خۇرناۋا).

۶۱. ئەخاسىيەتەكانى شىۋازى كشتوكالى بىزىۋى چىر :

A - بەكارھىنانى پەيىنى ئازەل ۋەلامەي B - بچۈكى قەبارەي كىلگە

C - بەخىۋىكردى مانگا بۇ مەبەستى سىپايى D - ھەريەكە ئە A و B راستە .

۶۲. كشتوكالكردى لۈكە دادەئىرىت بەباشتىن نەۋنە بۇ كشتوكالى : (بىزىۋى - چىر - جىگۇركى - ۋشك).

۶۳. بچۈكى قەبارەي كىلگە بەيەكىك ئەخاسىيەتەكانى ئەم شىۋازە دادەئىرىت :

A - بەرھەمەينانى سىپايى B - كشتوكالى بىزىۋى چىر

C - ئازەل ئەۋمىراندن D - ھەريەكە ئە A و B راستە .

۶۴. سىستەمىكە بەكاردەھىنرىت بۇ پىۋانەكردى رىژەي ئەۋ ۋوۋەرانەي كەتەرخانكران بۇ ھەربەرۋىيەمىكى كشتوكالى ئەسەرچەمى ئەۋ

ۋوۋەرانەي كەبەكشتوكال كراۋن :

(سىستەمى بەشكارى - خولى كشتوكالى - شىۋازى كشتوكالى - ۋەبەرھىنانى كشتوكالى).

۶۵. ھۈيەكى يارمەتى دەۋە بۇ بەكارھىنانى ئامىر ئە شىۋازى كشتوكالى فراۋانى داندەۋىلە :

(كەمى سەرمايە - تەختانى زەۋى - بەرزى چىرى دانىشتۋان - ئاۋۋەۋەۋى گۈنجاۋ).

۶۶. نىزمىرىن ۋادەي پەلەي گەرمى دەپىت ئەنىۋان (سىر - ۵) پەلەي سەدى داپىت بۇ گەشەكردى بەرۋىيەمە :

(گەنمەشامى - قامىشى شەكر - لۈكە - گەنم).

۶۷. ئىزىماتىن پادەي پەلەي گەرمى دەپىت ئەنىوان (۵ - ۱۸) پەلەي سەدى داپىت بۇ گەشە كۆندى بەرۋىيىمى :
(گە نە شامى - قامىشى شەكر - ئۆكە - گە نەم) .

۶۸. ئاۋچەي سەردەكى بەرھەمەننەنى گە نەم ئە كىشۈمدى ئەمىركەي باشور ددەكەۋىتە ۋلاتى :
(بەرازىل - ئەرجەنتىن - شىلى - قەنزۋىلا) .

۶۹. جىياۋزى پەلەي گەرمە ۋ شى ئە ھاۋىن ۋ زىستان ئەلايەك ۋ ئەلايەكى تىرىشەۋە جىياۋزى ۋىۋى زەۋى ئە شىۋازى كشتوكالى دەرىيەي ئاۋدراستدا بۇتە ھۇي دىۋىست بۈۋى :
(A - كشتوكالى يەك جۇر بەرۋىيىم B - كشتوكالى چىر C - كشتوكالى بەرۋىيىم ھەمە چەشەن D - ھەرىكە ئە B ۋ C راستە) .

۷۰. ئە دابە شېۋىنى پىشتىنە كشتوكالىيەكان ئە بىردۇزى فۇن تۇن ئە دەۋرۋەرى شاردا دۈۋىرتىن پىشتىنە بىرىتتە ئە پىشتىنە :
(كشتوكالى دانەۋىلە چاندن ۋ ئەۋدەندەن - ئاژەل ئەۋدەندەن - كشتوكالى دانەۋىلە بەشىۋەي خولى كشتوكالى - دارستان) .

۷۱. چەمكىكە بەستراۋەتەۋە يە رىكخستى ۋىۋى زەۋى ۋ گۈرىنى شىۋەكەي : (دابىرىن - كشتوكال - ۋاۋى ۋىكەنى - بازىرگەنى) .

۷۲. ئە شىۋازى كشتوكالى تىكەل بەرھەمەننەنى پەيىن بە گرگىرتىن مەدەست دادەنرىت بۇ بە خىۋەكۆندى مانگا ئە كىشۈمدى :
(ئاسيا - ئەمىركەي پاكور - ئەفرىقىا - ئەۋروپا) .

۷۳. ئەبەرچىۋى قەبارەي كىلگە، چاندن بەرۋىيىم پەسندە كىرت بەسەر ئاژەلدەرى ئە شىۋازى :
(كشتوكالى جىگۈركى - ئاژەل ئەۋدەندەن - كشتوكالى تىكەل - كشتوكالى بۇنىۋى چىر) .

۷۴. كشتوكال كۆندى سۇياۋتوتن ئە ئاۋچە خولگەيىەكاندا سەركەۋتۈۋ ناپىت :

(بەھۇي ئەۋەي رۇژ دىژە - بەھۇي بۈۋى ئەخۇشى ژەنگ - بەھۇي بۈۋى مىشۋەلە - بەھۇي بۈۋى كۈللە) .

۷۵. راسپارى ۋىاسا مېرىيەكان يەكىن ئە ھۈكارە :

(مېۋىيەكان - سۈۋىتەكان - ئابۋىيەكان - بۇنىۋىيەكان) كە كاردەكەنە سەر كشتوكال .

۷۶. پارچەيەك زەۋى كشتوكالى نامادە دىكرىت ۋاۋى ئەۋەي لىق ۋ پۇپى دارەكان دەبىردىت ۋ دارەكانىش دەسۋىتەنرىت، پىنى دەۋىرتىت :
(شىۋازى كشتوكال - كشتوكالى ۋۋىك - بېرەۋىسۋىتەنە - سىستەمى بەشكەرى) .

۷۷. سىيەكى ۋىۋەرى گە نەم ئە جىيەندا دەچىنرىت ئە كىشۈمدى :

(ئەۋروپا - ئەمىركەي پاكور - ئەمىركەي باشور - ئاسيا) .

۷۸. بەرفراۋاتىن ۋىۋەرى شىۋازى كشتوكالى تىكەل دىدەكەۋىت ئە كىشۈمدى :

(ئەمىركەي پاكور - ئوسترايا - ئاسيا - ئەفرىقىا) .

۷۹. پىۋىستى بەھىزى كارگەرى زۇر ھەيە بە تايىبەتى ئەۋىزى چىنەۋەي بەرۋىيەكەدا :

(قامىشى شەكر - گە نەم - ئۆكە - توتن) .

۸۰. ئەۋ بەرۋىيەمانەيە كە ئە سىبەردا دەچىندىن بۇنەۋەي ئە تىشكى خۇر پىپارىزىن :

(قەۋە - چاۋ - كاكەۋ - ھەۋۋە ۋەلامەكان راستن) .

۸۱. ئەۋ مەۋەيەيە كە رادەدى گەرمەي ۋىۋەكى ھەست پىندەكرىت :

(ئاۋۋەۋەۋى كشتوكالى - پوختەي خاك - ۋىۋىزى گەشەسەندىن - كۈرۈفەل) .

۸۲. ئەۋ شىۋازە ئەۋ ئاۋچانەدا بىلۋە كە شىندارۋە ھاۋىنىشى مامناۋەندىيە ۋ مەيەۋەساردە :

(بەرھەمەننەنى سىپايى - كشتوكالى بازىرگەنى رىكخراۋ - كشتوكالى دەرىيە ئاۋدراست - ئاژەل ئەۋدەندەن) .

۸۳. ئە شىۋازى بەرھەمەننەنى سىپايىدا كىلگە تەرخان دىكرىت بۇ بەرھەمەننەنى چەشنى تايىبەت ئە بەرۋىيىمى سىپايى بە پىنى :

(تەختەنى زەۋى - ئىزىكىي ئە بازاربەۋە - دابەشېۋىنى دانىشتۋان - ھۈكارە بۇنىۋەكان) .

۸۴. ئە ئە نجامى ھۇبۇنىيەكان ئەم بەرۋىيەكە ئە ۋلاتى سىرىلانكا بە يەگجەرى ئەمە :

(قەۋە - كاكەۋ - بىرىچ - گە نە شامى) .

۸۵. بارى سۈرۈشتى ئەم ئاۋچاندا ئەيەك دەچن بەلام پەيۋەندى لەباردى رۈالەتى مۇقەددە تەۋاۋ جىۋاۋن:

(شۈبىتى بەرھەمەننى ئۈكەۋگە نەم - شىۋازى كشتوكالى بىزىۋى چىر و كشتوكالى فراۋانى دانەۋىلە

- شىۋازى ئاۋەل لەۋەراندىن لەۋەراندىنى سەرەتايى - كشتوكالى جىگۈركى ۋە بەرھەمەننى سىپايى)

۸۶. ئەم جۈرە بەرھەمە ئەۋاۋچە شىنكەكان دەرەكەۋىت :

(مۇز - لاستىكى سۈرۈشتى - قامىشى شەكر - ھەمۇ ۋەلامەكان راستى)

۸۷. بۇتە ھۇي ئەۋدى كە چاندنى بىرنچ سالى زىادەلە چارىك دۈۋبارەبىتەۋە ئەيەك كىلگەدا ۋەك لەباشورى ژا پۇن :

(خاك - خۈۋەرىتى كۈمەلەيتى - گەرماۋپارانى زۇر - ھۇنابۈۋرىەكان)

۸۸. ئەۋ ئاۋچانەي كە دەكەۋنە سەر كەندەۋى مەكسىك ئە ۋلاتە يەكگرتۈۋەكەنى ئەمەرىكا ۋاز لە بەرھەمە ھىننى ئۈكە ھىنرا بەھۇي :

(دۈۋرىن لە بازارەكانەۋە - كۈبۈنەۋەي شى ۋەگەرماي زۇر - كەمىن سەرمايە - كەمىن كارگران)

۸۹. ئەۋقەد پالانەي لەۋاۋچەۋشكەكانى ھىلە پانە خولگەيەكاندايە كە كەمترخۇرى بەردەكەۋى بارەكەي دەگۈنجىت بۈگەشە كەردنى رۈۋەك

لەبەرنەۋەي : (بەھەلەم بۈۋن كەمتر رۈۋەدەت - كەردارى دامائىن رۈۋەدەت -

بىرى ئەۋبارانەي كەدەبارىت زىاتەر - جۈرى خاكەكەي بە پىتە)

۹۰. كشتوكالى پىشكەۋتۈۋ بەنە نجامى يەككىك ئەمانە دادەرنىت : (نامىر - مۈۋىي - ئاۋەل - ھەمۇ ۋەلامەكان راستى)

۹۱. ئە شىۋازى كشتوكالى فراۋانى دانەۋىلە دا :

(پىۋىستى بە بۈۋنى سەرمايە ھەيە - چىرى دانىشتۈۋ بەررە -

ئاۋەلدەرى بايە خىنكى زۇرى پى دەرنىت - بەرۈبۈم ھەمەچەشە)

۹۲. ئە شىۋازى كشتوكالى بازارگانى رىكخراۋدا ئە ۋاۋچە خولگەيەكان :

(بە شىۋەيەكى فراۋان پەيىن بەكارەدەھىنرىت - ئەۋ سەرمايەي بەكارەدەھىنرىت تەنھا ئاۋخۇيە

- خىزان يان خىل خاۋەنى زەۋىيە كشتوكالىەكانى - ژمارەيەكى كەم ھىزى كارگەر بەكارەدەھىنرىت)

۹۳. بەرھەمە ئۈكە ئە جىيەلدا : (ئىۋە - سىيەك - چۈارەك - پىنچ يەك) ي دەچىتە بازارگانى دەۋلەتان .

۹۴. پىشنىنە كشتوكالىەكانى بىردۈزى فۇن تۇنن ئەسەر ئەم بەنەپتە دامەزراۋە :

(تىچۈۋنى گۈاستنەۋە - ئاۋۋەۋا - خاك - تۈۋگرافىيا)

۹۵. ئە باشورى سودان دەرەكەۋىت :

(A - شىۋازى كشتوكالى جىگۈركى B - جەنگە ئە خولگەيەكان

C - شىۋازى كشتوكالى دەرياي ئاۋدراست D - ھەريەكە ئە A ۋ B راستە)

۹۶. دۈرگەيەكە كەۋا شىۋازى بەرھەمەننى سىپايى تىدا دەرەكەۋىت :

(سەخالىن - خەرج - مالاگاشى - تەسمانبا)

۹۷. ئەسۈرى باكورى ئەرجەنتىن گەنەم ئاچىندىت بەھۇي :

(بۈۋنى خاكى تىكەل - كەمى سەرمايەي پىۋىست - بەررى پەلەي گەرماۋ شى - كەمى باران بارىن)

۹۸. بەھۇي ئەۋ سىفەتائەي كە (پا) ھەيەتى كاردەكانە سەر كشتوكال :

(خىرايى - شىنى رىژەيى - پەلەي گەرما - ھەمۇ ۋەلامەكان راستى)

۹۹. ئە ۋاۋچەكانى شىۋازى كشتوكالى تىكەل :

(خولى زەۋى كشتوكالى پەيۋە ناكىرىت - پەيىن بەكارنايەت - چىرى دانىشتۈۋ زۇرە - كشتوكال يەك بابەتە)

۱۰۰. بايەكى گەرەۋەلەبىبابانى گەۋردى ئەفرىقىياھەلەكەتەسەرۋلاتانى مەغرىب، رۈۋەكەكانى ۋەك دارى مىۋوزەيتۈۋن تۈۋشى زىان دەكات :

(سىرۈكۈ - تىسى تىسى - سىم - بازارگانى)

روودرد زدوده کی زور نه خاليك جانلق هر چه ندله نيويستان نه نه روودومي كشتوكالي هده ووك نه ولاتي مصر .

- ۵- بەخىيوكردنى ئازەل دەرھەتى كار كىردى بۇ ژمارەيەكى زۆر ئە دائىشتوان دەھىنەتە دى ، جا ئەمە ئە رووى چاودىرەودە بىت يىخود بۇ كار كىردى ئە پىشە سازى گۆشت ئە قوتوتان و خورى چىن و پىشە سازى پىستە و پىستە خوش كىردى بىت.
- ۶- ھەندىك بەرھەمى ئازەل دەپتە سەرچاودى داھاتى ناسەردى ئە شىوەكانى كشتوكالى وەك ھىلەكە و مەرىشكەدارى و گىيانەودى ھەروودار و بەخىيوكردنى ماسى .

ھۇ/ مانگا ئە ھەمۇ شىوەكانى كشتوكالىدا بەدى دىكرىت ؟

چونكە ئە ئاۋچەكانى بەرھەم ھىنانى سىپايدا ھەر ئە تەمەنى (۲) ھەتا (۱۵) سالى شىرەدەت ، ئە ئاۋچە ئە ھەمۇگا بازارگانىيەكانىدا ئە تەمەنى (۲) سالىدە بۇ گۆشتەكە سەرى دەپىر .

ھۇ/ ھىندىستان پەكەم دەلەتە كە مانگاى زۆر بىت ، ئەگەل ئەودىدا پايەيەكى گرتكى ئە ژيانى نابوورىدا نىيە ؟

چونكە ھىندۇسەكان بە چاۋىكى پىرۇز سەيرى مانگا دەكەن و سەرى تەپىر ، ئەبەر ئەودە مانگاى لاواز و كەم شىر زۆر پىوودە و تواناى كار كىردىشيان كەمە .

بۇشاينى/ بەخىيوكردنى مانگا بەمەبەستى بەرھەمى سىپاينى ئە بەشەكانى پاكوورى خۇرەلەتى ولەتە يەكگرتوودەكانى ئەمەرىكادا دەردەكەۋىت چونكە ئاۋوھەۋاكەى شىدار و مەيلەو ساردە و بۇ بەخىيوكردنى مانگاى شىردە دەشنى . ھەروودا ئە ئاۋچە ئە ھەمۇگاكانى خۇرناۋاى ئاۋەند ئە نىۋان پىووش و پاۋانەكان مانگا بۇ گۆشتەكەى بەخىيودەكرىت .

ھۇ/ بەرھەمى گۆشتى مانگا ئەبەر زىل ئاڭلىق نىيە ئەگەل ژمارەى ئەو مانگاىانەى كەھەيەتى ؟

بەھۇى ئەو كۇسپانەى دىنە پىش بەخىيوكردنى مانگا ئەبەر زىل كەئەمانە ؟

- ۱- خراپىي جۇرى گۇگىيا . ۲- بلاۋىوونەودى چۇرە مانگاى خراپ . ۳- زۇرىي مىش و مەگەز . ۴- كەمىيى ئاۋ ئە ھەندى ۋەرزى سالىدا .
- ۵- ئەبوونى رىگائىيانى تەۋاۋ .

بۇشاينى/ بەرازىل خاۋەتى نىزىكەى نىۋەى مانگاى كىشودەى ئەمەرىكاي باشوودە مانگاى شىردە ئەبەر زىل ئە باشورى ولەتە بەخىيودەكرىت. ھۇ/ چىن ئە رووى مانگا زۇرىيەودە ئەدۋاى ولەتە يەكگرتوودەكان دىت ، بەلام جىاۋازى ھەيە ئە ولەتەنى تر ؟ چونكە بەخىيوكردنى مانگا پەيۋەندى بە جىبەجى كىردى كارى كىلگەيەودە ھەيە . ھەروەك ئاۋچەكانى تىر باشورى خۇرەلەتى ناسىيا كە ئاۋچەى نابوورى بىرۋىيە .

دەشتى بەمىياس : دەشتىكە دەكەۋىتە پاكوورى ئەرجەنتىن كە بە زۇرىي سامانى ئازەل (مانگا) ئاۋىانگى دەركىدەۋە كە بارانى بە ئەندازەى پىنۋىست لى دەپارىت ئەمەش يارمەتى ژيانەودى گۇگىيا دەدەت .

ھۇ/ دەشتى بەمىياس ئە ئەرجەنتىن بە زۇرىي سامانى ئازەل (مانگا) ئاۋىانگى دەركىدەۋە ؟

ھۇ/ ئەرجەنتىن بە پەلى سىپەم دىت ئەجىھاندا ئەرووى بەرھەمى گۆشتى مانگاۋە، ھەرچەندە ئە پەلى پىنچەم داۋە ئە رووى ژمارەى مانگاۋە؛
 ۱/ باران مام ئاۋەندىيە و ئاۋوھەۋاكەى بە درىژاينى سال يارىدەى بەردەۋام بوونى ئەومراندن دەدەت .
 ۲/ ئەرجەنتىن ئاۋىوۋىيەتى گۇگىياى ئوۋى بەھىنەتە ئەم ئاۋچانە بۇ چاك كىردى خوارەمەنى مانگا .
 ۳/ ھەولنى داۋە ئاۋچەيەكى فراۋان بە تەل پەرزىن پكات .
 ۴/ بەكارھىنانى ھۇى بەستى و ساردەكەۋە و پىشە سازى گۆشت .

ھۇ/ پاكوورى خۇرناۋاى ئەروپا ئاۋچەيەكى سەركەبە بۇ بەخىيوكردنى مانگاى شىردە (سىپاينى) ؟

بەھۇى ۱/ بەكارھىنانى ئەو رىگائىيانەى بۇ بەرھەمىنانى سىپاينى بەكاردىن زۆر پىشكەۋتوون .

۲/ تىكرەى ئەو شىرەى مانگاەش بەرھەمى دىنى زۆرە .

ئاۋچەى ھىلدا: گرتگىرىن ئاۋچەى بەخىيوكردنى مانگاى گۆشتە ئە يەكىتى باشورى ئەفرىقىا بەھۇى بلاۋىوونەودى گۇگىياى ساقانا . و ئەومراندىش ئەم ولەتە بەمەبەستى بازارگانىيە .

ھۇ/ بەرھەم ھىنانى گۆشتى مانگا ئە يەكىتى باشورى ئەفرىقىا ئە ولەتەكانى تىر ئەفرىقىا زۆرترە ؟

بەھۇى بلاۋىوونەودى گۇگىياى ساقانا و ئەومراندىش ئەم ولەتە بەمەبەستى بازارگانىيە .

پ/ ئەم دەستەۋازىيە بە ئەمۈنە دۈۈن بىكەرمەۋ : (بە خىۋىكردى مەز ئە چەند ۋلاتىكىدا بەمەبەستى خورىيە ۋە ھەندىك ۋولاتى تىرىش بەمەبەستى گۈشتە) .

ۋ/ بە خىۋىكردى مەز ئە ئۇستىرالىيا بەمەبەستى گۈشتە خورىيە . مەزى گۈشتە ئەۋناۋچانەن كە تا راددەيەك بارانىيان زۇر ئى دەپارتى ۋەك ئەباشۋورى خۇرەلات . ئەكاتىكىدا مەزى خورى ئەۋناۋچانەن كە بارانىيان كەمە ۋەك باشۋورى خۇرناۋا ، ئەگەن خۇرناۋاى بەرزايەكانى خۇرەلات .

ھۇ/ ئۇستىرالىيا پەلەي يەكەمى ھەيە ئە بەرھەم ھىنانى خورى ئە جىھاندا ؟

ھۇ/ ئە ئۇستىرالىيادا بەرھەم ھىنانى خورى ئە بەرھەم ھىنانى گۈشتە زۇرتىرە ؟

ۋ/ ① پارى ۋوشكى ئاۋۋەۋا زىياتىر زالە كە ئەمەش دەپىتە ھۇى ئەۋدى خورىيى باشى تىدا ھەئىكەۋى ئەلايەك ۋ ئەلايەكى تىرىشەۋە دەپىتە ھۇى كەمىي بەرھەم ھىنانى گۈشتە .

② زۇرېۋونى داۋاكارىي بۇ خورى .

③ ھەبۋونى رېگى گۋاستىنەۋدى ئاۋىي ھەرزان .

④ ئەۋەراندىن بەمەبەستى بازىرگانىيە ئە ئۇستىرالىيا .

بۇشايى / ۋوشكى ئاۋۋەۋا ۋاى كىرۋەۋە كە مەز بە خىۋىكردى بەمەبەستى خورىيە كەى ئە يەكىتى باشۋورى ئەھرىقىيا ۋىانى ئەنادۇن .

بۇشايى / ئەرجەنتىن زۇرتىرەئىۋدى بەرھەمى خورى بەرھەم دەھىنىت ئە كىشۋەرى ئەمىرىكاي باشۋور .

ھۇ/ بە خىۋىكردى بەراز ئە ھىندىستان ھىچ بايەخىكى پىن ئادىت ھەرچەندە شىۋازى كشتوكالى بىزىۋى چىشى تىدا بلۇۋىۋەۋە ؟ چۈنكە ھىندۇسەكان خۇيان ئە بە خىۋىكردى لادەندىن ۋ بە گىئەۋەمىرىكى پاكى ئازانن .

ھۇ/ بە خىۋىكردى بەراز ئە ۋلاتە ئىسلامىيەكاندا نىيە ؟ چۈنكە ئاينى ئىسلام گۈشتى بەرازى ھەرام كىرۋەۋە .

بۇشايى / دانىمارك بە پىشەنگى دەۋلەتەنى ئاردنە دەرۋەدى گۈشتى بەراز دادەنرىت .

بۇشايى / چىن خاۋەنى سىيەكى ژمارەى ھەمۋو بەرازى جىھانە .

بۇشايى / بىز ئەسەر پاشماۋى كىلگەكان بە خىۋەكردى بۇ سوۋد ۋەرگرتن ئە شىرەكەى .

ھۇ/ بە خىۋىكردى بىز ئە زۇرەى ئاۋچەكانى جىھان ئاپەسندە ؟ ھۇ/ ھاۋەشەتەى بىز ئە ئاۋۋورى جىھاندا كەمە ؟

چۈنكە ئازەئىكى لاۋاز ۋ كەم شىرە ۋەدەپىتە ھۇى ۋىران كىردى ئەۋەرگا . بۇيە ئەۋ ئاۋچانەى كە شىۋەى ئەۋەراندىيان بەمەبەستى بازىرگانى تىدا بلۇۋە ھەز ئە بە خىۋىكردى ئاكەن .

بۇشايى / چىن ۋ ھىندىستان سىيەكى ژمارەى بىزى ھەمۋو جىھانىيان ھەيە .

بۇشايى / گامىش ئە ئازەئەكانى تر جىادەكرىتەۋە بە ژمارە كەمى ۋ دابەش كىردە جۇگرافىيەيەكەى ؟

ۋ/ چۈنكە ژمارەى گامىش ئە جىھاندا ئە (۱۵) مىليۇن سەر پىتر نىيە ۋ بە خىۋىكردىشى بەزۇرىي دەكەۋىتە قارەى ئاسيا كە (۹۸٪) ى گامىشى جىھانى تىدايە بە تاييەتەى ئە باشۋورى خۇرەلاتى ئاسيا .

بۇشايى / ھىندىستان ئىزىكەى ئىۋەى ژمارەى گامىشى جىھانى تىدايە .

بۇشايى / زۇرتىر ئە ئىۋەى ژمارەى ئەسپى ھەمۋو جىھان ئە ھەردۋو ئەمەرىكادايە بەتاييەتەى ۋلاتە يەكگرتۋەۋەكان ۋ بەرازىل .

بۇشايى / خوشتر تەنيا ئە قارەى ئاسيا ۋ ئەھرىقىيا داھەيە

سۇدان ۋ سۇمال دوو ھەرىنى سەرەكىن ئە ۋوۋى ژمارەى خوشتر . دۋاى ئەۋان ھىندىستان ۋ چىن دىن .

ھۇ / كەمبۋونەۋدى گىئەۋەۋەۋەكانى كارپىكردن ئەشىۋەكانى كشتوكالى بازىرگانىدا ؟

ۋ/ بەھۇى بەكارھىنان ۋ پىشت بەستىن بە ئامىر ئەنىش ۋكارى كشتوكالىداۋەك ئە ئۇستىرالىيا ۋنىۋزەندە .

دەپەش بىۋىنى جۇگرافىيە (مانگا ، مەدە ، بەراز ، بىزىن ، گامىنىش) لە جىيەندە .

مانگا لە جىيەندە	مەدە لە جىيەندە	بەراز لە جىيەندە
۱- ھىندىستان	۱- چىن	۱- چىن
۲- ۋلاتە يەكگرتۈۋەكەن	۲- ئوستىرالىيە	۲- ھىندىستان
۳- بەرازىل	۳- ئىران	۳- باكورى خۇرناۋى ئەۋروپا (دانىمارك)
۴- چىن	۴- نىوزلەندە	۴- ۋلاتە يەكگرتۈۋەكەن
۵- نەرجەنتىن	۵- ھىندىستان	۵- بەرازىل

بىزىن لە جىيەندە	گامىنىش لە جىيەندە
۱- ھىندىستان	۱- باشۋور و باشۋورى خۇرەلاتى ناسيا ۋەك ھىندىستان و چىن
۲- چىن	۲- لە نەفرىقىياش مېسىر .
۳- بىبابانى نەنەدۇل (تۈركىيا)	
۴- ئەسىۋىيا	

هه ئبزار دنه کانی به شی سییه م / سامانی نازهل

١. به که م ددوله ت له به ره م هینانی خوری له جیهاندا بریتیه له : (نیوزیلاند - هیندستان - تورکیا - ئوسترالیا).
٢. مانگا به خپوکردن به مه به ستی بازارگانی له نه رجه ننتین ده که ویتنه ناوچه ی : (پهند - فیلد - مه نرولا - به مباس).
٣. نه و ددوله ته ی که به پله ی به که م دیت له به ره مه هینانی خوری به پله ی سییه م دیت له به ره مه هینانی گوشتی مانگا له جیهاندا : (نیران - تورکیا - نه سیوبیا - ئوسترالیا).
٤. به که م ددوله ته له رووی ژماری مانگاوه به لام مانگا هیچ پایه یه کی گرنگی له ژبانی نابوویدا نییه : (نه رجه ننتین - نیوزیلاند - هیندستان - سودان).
٥. نازهلکی لاوازه و که م شیر و ده بیتنه هوی ویرانکردنی له ودرگه کان : (گامیش - مهر - بزن - بهراز).
٦. به پیشه نگی ددوله تانی ناردنه دهره و دی گوشتی بهراز داده نریت : (هوله ندا - چین - دانیمارک - هیندستان).
٧. نه و گیانه ودرانه ی مالی نین واته کیوین و له کیلگه ی تاییه تیدا به خپوده کرن تا سوود له به روو بو میان ودریگریت ، وک : (نه سپ - رنوی زیبوی - گامیش - مانگا).
٨. گامیش نازهلکی ناسیاویه چونکه کیشوری ناسیا نریکه ی : (٩٥٪ - ٩٠٪ - ٩٨٪ - ٩٢٪) ی گامیشی جیهانی تیدا یه.
٩. نه و ددوله ته ی خاوه نی سییه کی ژماری هه موو به رازی جیهانه : (چین - هیندستان - دانیمارک - بهرازیل).
١٠. نه و ناوچه یه که له یه کیتی باشوری نه فریقیا مانگای تیدا به خپوده کرن به مه به ستی بازارگانی : (فیلد - به مباس - وده ترساند - پهند).
١١. له و گیانه ودرانه ی به خپوده کرن به مه به ستی به ره مه کانیان وک : (هینستر - رنوی زیبوی - مهر - ماس).
١٢. به ددوله تیکی سهره کی له ناردنه دهره و دی به ره م نازهلنی داده نریت : (ولاته یه کگرتوکان - که نه دا - نه رجه ننتین - دانیمارک).
١٣. نه و نازهلنی که له به خپوکردنی جیاده کرن ته و ده گهل نازهلنه کانی تری وک مانگا ودر بریتیه له : (گامیش - بهراز - بزن - نه سپ).
١٤. به خپوکردنی مانگا په یوهندی به جیه جیکردنی کاری کیلگه ییه و ده یه له : (بهرازیل - نه سیوبیا - چین - نیوزیلاند).
١٥. سودان و سومان دوو هه ریمی سهره کی له رووی ژماری : (مانگا - نینستر - حوشتر - نه سپ).
١٦. نه و دی یارمه تی په یدا بوونی به خپوکردنی مانگای داوه له یه کیتی باشوری نه فریقیا پلاوونه و دی گژوگیای : (نستینس - رووکی ته ندرا - رووکی درکاو - سائانا).
١٧. نه و نازهلنی له هه موو شیوه کانی (شیوازه کانی) کشتوکانیدا به دی دکریت : (مهر - مانگا - گامیش - بزن).
١٨. به پله ی سییه م دیت له جیهاندا له رووی به ره م گوشتی مانگا هه رجه ننده له پله ی پینجه م دایه له رووی ژماری مانگا : (بهرازیل - چین - نه رجه ننتین - هیندستان).
١٩. دهشتی به مباس له نه رجه ننتین به زوری سامانی نازهل ناویانگی دهره و ده به تاییه تی : (مهر - مانگا - گامیش - بهراز).
٢٠. هه نندیک به ره م نازهل دینه سهره و دی داهاتی ناسهره کی له شیوازه کانی کشتوکانی وک : (هینکه - گوشت - خوری - شیر).
٢١. سامانی نازهل بوته لایه نیکی گرنگ له داهاتی نه ته وهی : (ولاته عه ره بیه کان - نیوزله نده - که نه دا - چیک).

۲۸. تەنھەلە ئىپادىسىنىڭ دۆلەتچە مىللىي يېزىق دەرىجىسى :

(وزەلە كارەپا ۋە قۇسقات - خورى ئاۋۇلى زىندوۋ - ئاۋۇلى زىندوۋ ۋە قۇسقات - ئاۋۇلى زىندوۋ ۋە وزەلە كارەپا)

۲۹. ھىچ ۋەلاتنىڭ نىيەت شەن ئەشەن ئۇستۇرلىيا بىلەن ئە بەرھەمەننى : (گۆشت - خورى - سىپىيى - پىستە)

۳۰. زۇرتلەنئەنئەنە بەرھەمەن خورى بەرھەمەن دەنئەنئەنە ئە كىشۇرى ئەمىرىكەي باشور :

(بەرازىل - نىكۇدۇر - شىلى - ئەرجەنتىن)

۳۱. سىيەكەي ژمارەي يېزىق جىيەننى تىلدايە :

(كەنەدا ۋە ۋەلاتە يەكگرتۇدەكەننى ئەمىرىكە - تۈركىيە ۋە ئەسىيۇپىيا -

- چىن ۋە ھىندىستان - ئۇستۇرلىيا ۋە نىوزلەندە)

۳۲. بەرھەمەن گۆشتى مانگا تاگۇنچى ئەگەل ژمارەي ئەو مانگەيەنەي كە ھەيەتەي :

(قەنزۇيلا - بەرازىل - ئەرجەنتىن - بۇلىفيا)

۳۳. پىشت بەستەن بە نامىر ئە نىش ۋەكارى كىشتۇكەنئەيە ، كارى كەرتۇتە سەر كە مېنەنەنەي گىيەنەنەنەكەننى كارىپىكەن ھەروەك ئە :

(A - ئۇستۇرلىيا B - بەرازىل C - نىوزلەندە D - ھەرىكە ئە C ۋە A راستە)

۳۴. ھىندىستان ۋە چىن : (نىيە - سىيەكە - چۈرەكە - پىنج يەك) ي ژمارەي يېزىق ھەمۇ جىيەننىيە ھەيە

۳۵. ئەسەر پاشامۇدى كىلگەكەن بە خىيۇدەكەنئەنە بۇ سوۋد ۋەرتەن ئە شىرەكەي :

(A - يېزىق B - بەرازىل C - مەز D - ھەرىكە ئە A ۋە B راستە)

۳۶. بە خىيۇكەننى مانگەي شىرەكە ئە ۋەلاتى بەرازىل دەگەنئەنەنەنە : (باكۇر - خۇرەلات - باشور - خۇرناۋا)

۳۷. بە بىرەي پىشتى داھاتى ئەتەۋەي نىوزلەندە ئۇستۇرلىيا ۋە ئەرجەنتىن دادەنئەنەنە :

(سەرچاۋەكەننى ۋەزە - كانزاكارى - پىشەسازى پىتۇكىمىيەي - سامانى ئاۋۇل)

۳۸. سامانى ئاۋۇل ئەۋناۋچەنەي كە ژمارەي دانىشتۇننىيەن زۇرە ۋەلەي گۈرەننىيەن بەرە ئەۋا كەمەز بەشدارى دەكەت ئە لىستى ئەۋ شتەنەي

دەيەن نىرەنە دەردە ۋەك ئە : (ئۇستۇرلىيا - ۋەلاتە يەكگرتۇدەكەننى ئەمىرىكە - نىوزلەندە - چىن)

۳۹. زۇرىي بەرھەمەننىيەن خورى ئە ئۇستۇرلىيا دەگەنئەنەنە بۇ :

(تەختەننى زەي - باران بارىنى زۇر - ۋەشكى ئاۋۇدەۋا - شۇنىي جۇگرافى)

۴۰. بە خىيۇكەننى مانگا بەمەپەستى بەرھەمەننىيەن سىپىيى ئە ۋەلاتە يەكگرتۇدەكەننى ئەمىرىكە ئەبەشەكەننى :

(باكۇرى خۇرەلات - باشورى خۇرەلات - باكۇرى خۇرناۋا - باشورى خۇرناۋا) دايە

بهشی چواردم / سه رچاوه گانی ووزه

خه لوزی له گنایت	خه لوزی بیتیوینا (قیری)	خه لوزی له نشر اسایت
<p>۱- ریشی کاربون تیایدا له نیوان (۴۵-۶۰٪) دایه .</p> <p>۲- میژووی دروست بوونی دهگه ریتوده یو چهرخی جیونوخی سینه م .</p> <p>۳- له شونینانه ی لدم جوړه خه لوزی لیسنه کاروبای لن دودده پنیو ریت ، گهرسته په کی خواوه یو پیشه سازی کیمیاگه ری .</p> <p>۴- له خوړه لاتی له لمانیا و همدی ناوچه ی روسیا و خورناوای ولاته په ککر توروکاندا هدیبه .</p>	<p>۱- ریشی کاربون تیایدا له نیوان (۷۰-۹۰٪) دایه .</p> <p>۲- میژووی دروست بوونی دهگه ریتوده یو چهرخی جیونوخی دود م .</p> <p>۳- له پیشه سازیدا به کار دیت و دگ سهرچاوه په کی ووزه و گهرسته په کی خواوه یو دروست گردن خه لوزی کورک و به ره ه پنیانی گزارا غاز .</p> <p>۴- له خه ووزی رور له له لمانیا و بساکووری خوړه لاتی نیگلکته را و به لیککا دا هدیبه .</p>	<p>۱- ریشی کاربون تیایدا له ۹۰٪ زیاتره .</p> <p>۲- میژووی دروست بوونی دهگه ریتوده یو چهرخی جیونوخی په گهم .</p> <p>۳- ریتله و گه شه و به چاکی دسورتیت و ، به کار دیت یو به رهم هینانی ووزه و کاروباری ناو مان .</p> <p>۴- له رورقه لاتی چپاکی له پلاشپان له ولاته په ککر توروکان و خوراووی ویلز له نیگلکته را و له روسیا دا هدیبه .</p>

هو/ باشی خه لوزی له گنایت له همدو و چه شنه گدی لری خه لوز که متوره ؟
هو/ له به شدا ریبوونی خه لوزی له گنایت له بازارگانی جیپا لیدا ؟ و/ خانی ۲۰۱

۱- پله ی کونی دروست بوونی . ۲- ریشی پیکهاتو و دکانی له کاربون و همدی ناو و له مواد دانه ی لینی دود چن .

هو/ همدولمانی مرز ته یو گهران به دوا ی سهرچاوه ی لری ووزه پینچکه له لمر و خه لوز ؟
و/ به هوی نه بوونی لدم دوو سهرچاوه ی ووزه له همدو ولاتیکي جیهان .

۲) نهوت بهو شپوه نه مایه وه که تنها و دگ شله پیک یو روونکی به کار پنیو ری ، به لکو بووه ماده دیکه کی نابوری و لیستراتیجی گرنک .
پوشایی : نیگلکته را سالی ۱۹۶۹ ز له ووزی نه توم ۲۸.۵ میلیون کینو وات / کاریر کاروبای به ده ستیپنا .

گرنکی خه لوز و دگ کهرسته په کی خوی پیشه سازی :

۱- ماده دیکه کی پنیو ریت و بنه ریت له پیشه سازی کانزاییدا به تاییه تی پیشه سازی ناسن و پولا .

۲- خه لوز به شدار دیت له پیشه سازی نامونیا و بویه و دومان و پنیو ریتی پزیشکی .

۳- به شدار دیت له پیشه سازی نابون و لاسیکي ددستگرد .

هو/ بوونی خه لوز به نده به ناو چه گانی به رری نیشمولی ؟

و/ چورکه خه لوز کهرسته په کی روورکبه له سر شیدا دروست بووه به لوی شی بوونه و دی کیمیا یی لهو دارستان و روورکانه ی له سهر زووی و له ناو زه لکار و کاندا پیش (۱۰۰۰) میلیون سال هه بوون . وه پاش ماوه په کی زور لدم روورکانه که وتورنه ته ژیر زویوه . پاشان له ژیر پانه په ستویه کی زور و گهرمیه کی به رزا روح بوون .

بۇشاينى / تا رېژىمى كارىيۇن ئەخەلۇزدا زۇررىت ئەوا : ئرخى زىياتر دەپىت و وزەپەكى گەرمى زۇرتىر دەدات ئەگەرمى .

بۇشاينى / خەلۇزى بەردىن بەسەرچاۋى بىنچىنەيى دادەنرا بۇنەو نامىزانەي كەپەھىزى ھەلەم كارىيان دەكرد ئەشۇرشى پىشەسازى دا .

بۇشاينى / گىرىكى خەلۇزى بەردىن دەگەرىتەدە بۇدۇزىنەۋەي ئەو نامىزانەي بە ھەلەم كارىيان دەكرد ئە سالى ۱۷۶۴ .

رېگىكانى دەرىھىنەيى خەلۇز : خەلۇز بە يەكەك ئەم رېگىكانەي خوارەۋە ئە زەۋى دەردەھىنەيى :

۱- رېگىكانى چالى كراۋە : ئەمە بە رامائىنى ئەو توى تەكە پىكىدەت كە بەسەر زەۋىيەكەۋىيە و كانە خەلۇزەكەي داپۇشىۋە و ، نامىزى ھەلەكەندى و رامائىن بۇي بەكار دەھىنەيى ، وەك كانە خەلۇزەكەي (يۇركشاير) ئە ئىنگىلتەرا و . وىلايەتى (ئەلەينۇ) ئە ۋلاتە يەكگرتۋەكەن ئەمەرىكا .

۲- رېگىكانى چالى قوۋل (ئەو كانانەي ئە قوۋلايى زەۋىدان) : ھەندىك چار ئەو كانە خەلۇزانە سەدان مەتر ئە قوۋلايى زەۋى دان بۇيە پىۋىستە ئەو كانانە بە قوۋلى ھەلەكەتلىق بۇناۋەدە بۇنەۋەي بگەنە ئەۋكەنە خەلۇزانە . ئەم رېگىكە ئەكانەكەي باشۋورى (وىلر) ئە ئىنگىلتەرا و ، وىلايەتى (پەنسلۋانىا) ئە ۋلاتە يەكگرتۋەكەن ئەمەرىكا بەكار دەھىنەيى .

۳- رېگىكانى تونىل : زۇرەي كانە خەلۇزەكەن ئە جىھاندا دەكەۋە لاپالى زىجىرە چىكان و بانە كۇنەكان و ئە ھەندى ئەو ناۋچانەدا ئەو چىنە دەمارە خەلۇزانە ئەستۋورن و بە شىۋەيەكى ناسۋى دەردەكەۋەن بۇيە ئەم رېگىكە تونىل بەكار دەيى بۇ بىرىنى ئەو چىنە دەمارە خەلۇزانە وەك ئە كانەكەي وىلايەتى (پەنسلۋانىي رۇژناۋا) و وىلايەتى (قەرجىنىي رۇژناۋا) ئە ۋلاتە يەكگرتۋەكەن ئەمەرىكا .

ھۇ / گەلەكەت ھۇ ھەن كاردەكەنە سەر بەرھەم ھىنانى خەلۇز ؟

۱- ھەندىكىيان پەيۋەندىيان بە بوارى بەكار ھىنان و قەبارەي بەكار بىردىنەۋە ھەيە .

۲- ھەندىكى تىرىش پەيۋەندى بە بارودۇخى رامىيارىدە ھەيە .

دەپەش بوۋى جوگرافى خەلۇز لە چىن : بە پەلەي يەكەم دىت لە جىھاندا ئە بەرھەم ھىناندا ، وگىرگىرەن كانە خەلۇزەكەي دەكەۋە :

۱- ناۋچەي مەنشورىا ئە ۋەپەرى باكوۋرى چىن .

۲- كانەكەي ھۇبى و شانسى ئە باكوۋر .

۳- كانەكەي زەچۋان ئە ناۋەند و باشۋور .

ھۇ / شىۋەي بەكار بىردىن خەلۇزەۋەلەتە يەكگرتۋەكەن وەك ھەمان شىۋەي رۇژنى رامىيارى ۋايە ۋىبايەخ ئادەنە پاراستى سامانى خەلۇز ؟

و / چۈنكە كۇمپانىيا سەرمایەدارەكان دەرى دەھىنەن ، ئەۋانىش مەبەستىيان تەنبا قازا نچى زۇرە ۋەەر چەشەنە باشەكان و چىنە ئەستۋورەكان دەردەھىنەن .

دەپەش بوۋى جوگرافى خەلۇز لە ۋلاتە يەكگرتۋەكەن ئەمەرىكا :

۱- كانە خەلۇزەكەي ئە پلاشيان ئە خۇرەلەتلى ۋلاتە يەكگرتۋەكەن ، كە گەلەكەتلى خاسىيەتى چاكى نابوۋرى و سىروشتىيان تىندايە ؟ چۈنكە دەمارى خەلۇزەكان ئە زەۋىدەۋە نىزىك . و ۶۸٪ ي خەلۇزى ئەتەراسايتى ھەمەو جىھانى لى بەرھەم دەھىنەيى .

۲- كانەكەي ناۋەدە ، كە دەكەۋەنە بۇژناۋاي چىكانى ئە پلاشيان .

۳- كانەكەي چىيى رۇكى و كەتەردەكەي زەرىي ھىنەن .

۴- كانەكەي وىلايەتى (واشنتۇن) و (داکوتاي باكوۋر) و (داکوتاي باشۋور) كە زۇر بەكار ناھىنەيى ؟

چۈنكە ناتۋان بەرەردەكەي چەشەنە باشەكەي خەلۇزى كانەكەي تىر بگەن .

دەپەش بوۋى جوگرافى خەلۇز لە روسىيىا ھىندال :

۱- خەۋزى كۇزنتسك : گىرگىتلىن كانەكەي (كىزباس) ئە ئە خۇرەلەتلى روسىيا ، كە بە ناۋچەي يەدەگى خەلۇز دادەنەيى .

۲- كانەكەي ناۋچەي تۇلا و خەۋزى مۇسكۇ و چىيى نۇرال ئە خۇرناۋاي روسىيا ، كە بە ناۋچەي بەرھەم ھىنانى خەلۇز دادەنەيى .

دەپەش بوۋى جوگرافى خەلۇز لە ئۇكرانىيا :

دۇنباس : گىرگىتلىن كانەكەي بەرھەم ھىنانى خەلۇزە ئە خەۋزى دۇنتىز كە دەكەۋەنە سەروۋى دەرىيىي رەش و خواروۋى ئۇكرانىيا و ، ئەۋەي بايەخى ئەم كانانەي زىاد كىرەۋە ئەۋەيە كە دەكەۋەنە نىزىك كانەكەي ناسن ئە (كرىشۋورى رۇج) .

دابەش بوونى جوگرافىيە خەلۋىز لە ئىنگىلىزچە (بەرىتانيا) بەدەكەم ولاتى ئەوروپا دەرژىمىردىت ئەبەرەھەمەننى خەلۋىز:

١- يۈرگەشايەر: بەگىرگىتىن ناوچەى خەلۋىز دادەنرىت لە ئىنگىلىزچە (بەرىتانيا) چ لە رووى بەرەھەمەننى و چ لە رووى يەدەگەو و ، دەكەوئىتە بەشى خۆرەھەلەت چىكانى پەناینز .

٢- سەكۆتەندا .

٣- وىلز .

٤- ئايرلەنداى باكوور .

هۇ و بۆشايى /كەم بوونەوئى بەرەھەمەننى ئىنگىلىزچە (بەرىتانيا) لە خەلۋىز دواى چەنگى جىھانى يەكەم دەگەرىتەو و بۇ :

١- ئەبەر پى بازارى دەرەو .

٢- كۆننى ھۆبەكەنى بەرەھەمەننى .

٣- ئىنگىلىزچە (بەرىتانيا) پىش ولاتانى جىھانى بەرەھەمەن لە كانە خەلۋىزەكان دەرەھەن .

دابەش بوونى خەلۋىز لە دوورگەكانى بەرىتانيا گەلنىك خاسىەتى ھەيە ، ئەوانە :

١- ناوچەكانى خەلۋىز دەكەوئە نەزىك كەنار دەرەكان يان نەزىك ھىلە ناسىنەكانەو . ئەمەش وای ئىدەكات بە ناسانى يگوازىتەو .

٢- باشى جۆرى خەلۋىزەكەى .

٣- نەزىكى لە كانەكانى ناسەو .

گىرگىتىن ئەو كۆسە نابوورىانەى دىنە پى بەرەھەمەننى خەلۋىز لە ئىنگىلىزچە (بەرىتانيا) :

١- بۆلەمى بەكارەھەننى كانەكان . ٢- بۆلەمى گىرگىر . ٣- تەنگى دەمارە خەلۋىزەكان و دوورىان لە رووى زەمىنەو .

سەلەزىيە سەرەو : گىرگىتىن ناوچەى بەرەھەمەننى خەلۋىز لە پۆلەندە لەسەر سەوورى ئەلمانىا و چىك ، خەلۋىز ئەم ناوچەى بە باشى و زۆرى بىرەكەى و بارى دەرەھەننى گونجاو بە ناوبانگە .

دابەش بوونى جوگرافىيە خەلۋىز لە ئەلمانىيەى يەكگرتو :

١- خەلۋىز بۆر : گىرگىتىن كانەكانى خەلۋىز لە ئەلمانىيەى يەكگرتو كە دەكەوئىتە خۆرەھەلەت وولات و بە مەلەبەندىكى گەورەى كۆبۆنەوئى پىشەسازى و دانىشتوان دەرژىمىردىت و پىشەسازى ناسن و پۆلە لە ناوچەكەدا پىشەستى .

٢- ھەرىمى سار : بە دووم ناوچەى كانەكانى خەلۋىز لە ئەلمانىيەى يەكگرتو دەرژىمىردىت ، كە سەرچاودى ئەسەمەنى و پىشەستى بوو لەنىوان قەرەنسا و ئەلمانىا ، تا ئە سالى (١٩٥٧) خراپە سەر ئەلمانىا .

٣- كانى ئەكسى لاشاپىل : لەسەر سەوورى بەلجىكا و ھۆلەندە ، و كانى (وىستاليا) .

بۆشايى / ھەزەرتىن قارە لە خەلۋىز ئەمانەن : ئەمەرىكەى باشوور و ئەفرىقىا .

هۇ/ كەمى چالاكى بازارگانى خەلۋىز ؟

١- سەوشتى خەلۋىز وایە كە بە ناسانى ئەگوزىرتەو ئە شۆنەكەو بۇ شۆنەكى تر چۆنكە قورسە و قەبارەى گەورەيە و گواستەوئى زۆرى تىدەچىت .

٢- ھەندى دەرەھەنى پىشەسازى پەنا دەبەنە بەر سەرچاودى تىر ووزە وەك ئەوت و دەرەھەننى كارەبا لە تاقەكەى ئا ، وەك ئىتالىا و ژاپۇن و ... ھتە .

هۇ/ زۆر لەو دەرەھەنەى خەلۋىز دەرەھەنە دەرەو لە ھەمان كاتدا ھەندىك لە دەرەو دەھىن وەك قەرەنسا و ئەلمانىا و بەلجىكا :

چۆنكە پىشەستىان بە خەلۋىز كۆك ھەيە كە بۇ پىشەسازى ناسن و پۆلە پىشەستە و بەكارەدەھىنرىت .

بۆشايى / گەورەترىن دەرەھەنە لەناردە دەرەوئى خەلۋىز لە جىھاندا ولاتە يەكگرتوونەكانى ئەمەرىكا .

بۆشايى / بەشدارى كردنى خەلۋىز لە بازارگانى ئىوان دەرەھەنە ئە ٥ - ٧٪ تىبەرنەكات .

ورىژەى ئەوت لە بازارگانى ئىوان دەرەھەنە ئە ٢٠٪ زىاتەر .

نەوت: سووتە مەنبەكى شەكلىدە ئاۋچەرىگە زەۋى دەردە ھېلىرىت، ھەندىك ئەزانىكان دروست بوۋى نەوت دەگەرىنەۋە سەرىنچىنەۋە ئەندامى ۋەندىكى تىران دەگەرىنەۋە سەرىنچىنەۋە ئەندامى، بەلام راي پەسەند وىلاۋ نەۋەيە كەدرىست بوۋى نەوت دەگەرىنەۋە بۇ نەۋەۋە ۋەندەۋەندەۋە ئە ئاۋد گەرمەكاندا كە مىۋنەھا سال ئەمەۋەر دىران ۋە ماۋنەتەۋە ۋە بوۋى پە رىن نىشتەيەۋە ئە بىنى دەريا ۋەندەكاندا ۋەۋوچارى پائە پەستۇ زۇر ۋەگەرىم بەرز ھاتوۋ ۋەۋە ماددە گۇراۋ بۇ ئاۋىتەيەكى ھايدىرۇكارىۋى ۋە كارتىكىردى جۇرەھا بەكتىرياي ناھەۋايى كۇن، ئەۋ ماددە ئەندامىيە گۇراۋ بۇ ماددەيەكى شەكلىدە نەوت ۋە گاز ۋەۋە .

پ/ ئەسەردە كۈنەكانەۋە مەۋە نەۋى ناسىۋە ۋە بۇگەلى مەبەست بەكارى ھىناۋە، ئەمە روۋى بگەۋە.

ۋەلام/ قىر يەككە ئەسەروۋى نەوت كە مىسرىە كۈنەكان بەكارىان ھىناۋە بۇ مۇمىكارىنى لاشەۋى مەۋەكانىيان، ۋەبەيلىەكان ۋەناشورەكان بەكارىان ھىناۋە بۇ خانوۋ، ۋەۋەروەھا ھىندىە سوۋەكان ۋەناشورەكانى ميا ئامار (بۇرما) ناسىۋە.

خەشارگەكانى نەوت: برىتتە ئە ئاۋچەكانى كۈنەۋەۋە نەوت، بۇ دروست بوۋى نەۋىتەش مەرجە كە بەردى نىشتوۋى پە ئە كۈنى ۋەۋە ھەبىت ئە ئىۋان ۋەۋو چىنى بەردى بى كۈندە ئە سەۋ ۋە رىدە .

گىرگىي نەوت ئەم سەرجاۋەۋە دىت:

۱- بە سەرجاۋەيەكى بىنچىنەۋى ۋەۋە دادەنرىت .

۲- ۋەك كەرسەيەكى خاۋ بەشدار دەبىت ئە پىشەسازىە كىمىيى ۋە پىترۇكىمىيەۋى .

۳- بەشدار دەبىت ئە پىشەسازى خۇراك بەۋە كە سەرجاۋەيەكى پىرۇتىنە .

خاسىيەتەكانى نەوت:

۱- دەرىھىنان ۋە گۋاستەۋە ۋە مەمەركەندى ئاسانە .

۲- ئە چاۋ سەرجاۋەكانى تىرى ۋەۋەدا، ۋەۋەدى (نىرخى) گەرمى بەرزتە، بۇ نەۋەۋە ۋەۋە گەرمى كىشىكى نەوت ئە ۋەۋە ھەمان كىشى خەلۋەزىياتە .

۳- دەۋەنرىت بە پالۋىتى بەش بەش بىرىت ۋە پىكەتۋى زۇرى جۇرەجۇرى بەسۋەدى ۋەك بەنرىن ۋە نەۋى سىپى ۋەۋە چەۋەركەند ۋە گىرىسى ئى دروست بىرىت .

بۇشايى/ گەۋەترىن شە نەوت پىشەكەش كەبىت بە مەۋە برىتتە ئە رۋى چەۋەركەند .

كارىگەرى نەوت ئەسە دەۋەتەنى بەرھەم ھىن ۋە بەكارىەر ئە ۋەۋى:

۱- **رامىيارى:** بەرەۋەكانى خىستە ئىۋان دەۋەتە سەرمەيەدارە گەۋەكانەۋە بۇ دابىن كەندى پىۋىستىيان ئە نەوت ۋە بەرەۋەم بە ئىشاۋ بىگاتە ئاۋچەكانىيان بە نىرخى ھەرزان، ھۇيەكەشى نەۋەيە كە نەوت كەرسەيەكى ستراتىۋى پىۋىستە بۇ پىشەسازى ۋە كارۋىيارى سوپا، ئەم ۋەۋەرەكە پائى بە دەۋەتەۋە نا بۇ پىكەۋە نائى (كارتىل) بىكى جىھانى بۇ دەست بەسەردا گىرتى نەوت .

۲- **كۈمەلەيەتى:** نەوت گۇرەنىكى ھىنايە كايەۋە ئە رىانى دەۋەتەنى بەرھەم ھىندا، ۋەۋە بىبابانەۋە نەۋى ئى دەرىھىنرا گۇرا بۇ ئاۋچە جىگىر بوۋى دانىشتان، ۋە رىانى كۈچەۋە (بەدو) ئى گۇرى بۇ رىانى نىشتە جى بوۋى، ۋەك ئە كۈت ۋە لىبىيا ۋەسۋەيە .

۳- **ئابۋورى:** نەوت بوۋ بە سەرجاۋەيەكى سەردى دەستكەۋى (داھاتى) نەۋەۋەيە ئە دەۋەتە بەرھەم ھىنەكاندا، بەتايىيەتى نەۋە دەۋەتەۋە كە نەوت كەرسەۋە سەردى ئاردە دەۋەيەۋە ۋەك ھەندى ۋەلاتانى ەۋەب كە رىۋە دەستكەۋى نەوت زىاتە ئە ۹۵% بىك دەھىنىت (ئىمارات ۋە سۋەيە ۋە كۈت ۋە لىبىيا ...)

دەش بوۋى جۇگرافى نەوت ئە رۋىيە ھىندال:

۱- **باكۇ ۋەۋە:** برىتتە ئە ئاۋچەيە كە دەكەۋىتە ئىۋان ۋەۋەرى قۇلگا ۋە چىيى ئۇرال كە پىۋى دەۋەرتى (قۇلگا - ئۇرال)، كە بە گىرگىترىن ئاۋچە بەرھەم ھىنان دادەنرىت ئە رۋىيا ۋە گەۋەترىن يەدەگى نەۋى ۋەلاتى تىدايە .

۲- ئاۋچە باكۋورى ۋەۋەگە سە خالىن، بەۋەۋەم ئاۋچە دادەنرىت لىۋەۋى يەدەگەۋە لىكىشۋەرى ناسىيا دۋى ئاۋچە كەندەۋى ەۋەۋە .

۳- باكۋور ۋە باشۋورى چىيى قەۋەاز .

دەپەش بېوونى جوگرافىيە نەوت ئە ئازەربايجان

كەنارى رۇڭناۋاي دەرياي قەزوين نىزىك باكو .

پاسلۇم : بەندەرىكى (جۇرجيا) يە لەسەر دەرياي رەش كە نەوتى (كەنارى رۇڭناۋاي دەرياي قەزوين نىزىك باكو) نازەربايجان ئى بەھۇي

بۇرپەۋە (ئوولە) بۇ دىت ولەۋىشەۋە نەوتە كە بەھۇي كەشتىۋە دەگۈزىتەۋە بۇ دەۋلەتلى سەروۋى نەۋرۇپا .

ھۇ/ دەست بەسەردا گىرتىلى نەوت ئە زۇرپەي ئاۋچەكەنى جىيەن . ئەلايەن ۋلاتە يەكگرتۋەكەن . بەرەۋ كىشانەۋە دۇيشت ؟

و/ بەھۇي وورپا بېوونەۋدى گەلان و خەباتىيان ئە پىناۋى سەرىپە خۇيى ئابوۋرى و سەرىپەستياندا .

دەپەش بېوونى جوگرافىيە نەوت ئە ۋلاتە يەكگرتۋەكەنى ئەمەرىكا :

۱- كەنەكەنى چىيى ئە پلاشيان ئە خۇرەۋلات و باكوۋرى خۇرەۋلات گىرگىتەرىن كەنە نەوتەكەنى ۋلاتە يەكگرتۋەكەن بېوون ؟

چونكە كەۋتۋەنەتە ئاۋچەيەكى پىشەسازى و دانىشتۋانىشى زۇرە .

ھۇ/ بايەخى كەنە نەوتەكەنى چىيى ئە پلاشيان بېو ئە كەمىيە ؟

چونكە بەرەم ھىنانەكەي نۇيە و ھەر ھەموۋى ئە ئاۋخۇ . ياخود ئە كەنەكەنى خۇرەۋلاتىدا بەكاردىت .

۲- كەنەكەنى ۋىلايەتەكەنى ئاۋەند . كە ئە خۇرناۋاي رېۋىبارى مىسىپى و باشۋورى رېۋىبارى مىسۇرى ئە ۋىلايەتى كەنسەس ئە ياكۋورەۋە

درىژ دەپىتەۋە بۇ ۋىلايەتى ئوپىزىيانا ئە باشۋور . ونىزىكەي ۶۰ % ي تىكرى نەوتى ۋلاتە يەكگرتۋەكەن بەرەم دىنىت .

۳- كەنە نەوتەكەنى ئۇھايۇ (لىما) و مىشىگان و ئەلىنۇي .

۴- كەنەكەنى كەنارى كەنداۋى مەكسىك . ئەۋرېژگەي رېۋىبارى مىسىپى نىزىك يەندەرى ئىۋنۇرلىيانز درىژ دەپىتەۋە تاكو سىۋورى مەكسىك .

۵- كەنەكەنى چىيى رۇكى و كاليفۇرنىيا و ئالاسكا كە بەرەمى گەيشتۋە (۱۰ %) ي سەرچەمى بەرەمى ۋولات .

دەپەش بېوونى جوگرافىيە نەوت ئە ئىران :

۱- كەنە نەوتەكەنى ھەرىمى ئە ھواز (ئەھواز) نىزىك كەنداۋ . ۋەك كەنەكەنى (مىجد سلىمان . پازنان . نەفت سفىد . لالى) . نەوتى ئەم

ئاۋچەيە بەھۇي ئولە دەپىت بۇ دورگەي **خەرچ** ئەكەنداۋ لەۋىشەۋە دەپىردىت بۇ بازارەكەنى جىيەن .

۲- ئەۋتخانى كىرماشان و نەفت شا .

دەپەش بېوونى جوگرافىيە نەوت ئە قەنزۇيلا :

۱- **مەراكىيۇ :** گىرگىتەرىن كەنە نەوتەكەنى قەنزۇيلايە كە دىكەۋىتە ئەۋپەرى ياكۋورى ئەمەرىكاي باشۋور لەسەر كەنارى دەرياي كارىيى

، ھەروەھا نەوت ئە ژىر ئاۋى كەنداۋى (مەراكىيۇ) شىدا ھەيە . ئەم كەنەكەنى بەھۇي بۇرى (ئوولە) ھەۋە بەستراۋن بە بەندەرى

سان ئۇرۇڭۇ كە كارگەي پالاۋتى نەوتى لىيە .

۲- بەشى خۇرەۋلاتى دەلتاي رېۋىبارى ئۇرۇڭۇ بەرامبەر دورگەي تىرىنىداد .

ھۇ/ نەوتى قەنزۇيلا بە ئاسانى دەپىردىتە دەردە ؟ بەھۇي نىزىكى شۇنى ئاۋچەكەنى بەرەم ھىنانى نەوت ئە كەنەكەنەۋە .

بۇشايى / زۇرپەي نەوتى قەنزۇيلا دەپىردا بۇ ۋلاتە يەكگرتۋەكەنى ئەمەرىكا ئەبەرنەۋدى دەستى گىرتىۋو بەسەردەھىنان و پىلالۋتىنى

نەوتەكەي .

ھۇ/ ئاتۋان بە ئاسانى بېرى ئەۋ نەوتەي ئە ئاۋچەرگەي زىۋىدايە . بىخەملىنن ؟

چونكە ئەم خەملەندە ئە كاتىكەۋە بۇ كاتىكى تىر دەگۈرپىت ئەبەرچەند ھۇيەك . ھەندىكىيان پەيۋەندىيان بە رىگاكەنى گەران و پىشكىن .

ھەندىكى تىرىشيان پەيۋەندىيان بە پىشكەۋتى زانستىۋە ھەيە كە يارمەتى دۇزىنەۋدى كىلگەي ئۇ دەدات كە لەۋەپىش نەزانرا بېوون .

بۇشايى / ۋلاتانى ەردەي بە پىنى خەملەندى سالى ۱۹۹۶ ئە ۵۶ % ي پاشەكەۋتى نەوتى جىيەنى ھەيە .

بۇشايى / ۋلاتى سەۋدىيە بە پەيەكەم دىت ئە پاشەكەۋتى نەوتى ەردەي و **عىراق** بە پەيە دوۋەم دىت .

ھۇ/ ئىستى مەترىيى ۋۋشك بېوونى بەم زوۋانەي نەوت كەمىتر پۇتەۋە ؟

چونكە ھەمو سالىك كان (كىلگە) و جەشارگە تىرى تازەي نەوت ئە ئاۋچەكەنى جىيەن دەۋزىتەۋە كە ئەمانەش يەدەگىكى ئەۋەندە

زۇرى تىدايە بە ھەدەر بەكاربەردى سالاتى ھەمو جىيەن .

ھۇ/ پەيدا بولۇپ چۈشەندۈرۈش بازارلىقى ئەمەل ئەل ئىۋان دەۋلەت تازە پىنگە يىشتۇرۇش ۋە دەۋلەت پىشكەۋىتىۋەكەن ؟

۱/ ۱) دەۋلەت تازە پىنگە يىشتۇرۇش بىرىكى زۆر ئەمەل بەرھەم دەھىنن كە ئە بەكارىردى ئاۋخۇيان زىاترە .

۲) دەۋلەت پىشكەۋىتىۋەكەن بىرىكى كەم دىننە بەرھەم كە بەشى پىنۋىستى خۇيان ئاكات و ئاچارن ئە دەۋە بىھىنن .

بۇشايى/ ئەمەل دەۋلەت ئەمەل كە ئەمەل دىننە دەۋە ئە جىھاندا ، ئە سى ئاۋچەى سەرەكى جىھاندا :

۱- دەۋلەت ئەمەل خۇرەلەت ئاۋمەست (۲۸٪) .

۲- باكوۋى ئەمەلەرىكەى باشوۋر و دەرىيەى كارىيى (۱۳٪) .

۳- ئەفرىقىا (بە مىسر و لىبىيا و جەزائىر شەۋە) (۱۱٪) .

ھۇ/ بۇرى ۱ ئوۋە ۱ و پا پۇر زۆر چار تەۋاۋكەرى پەكتىرن ئە بازارلىقى جىھانى ئەمەل ؟

چۈنكە ئە كەنە كەنە بەھۇى بۇرى (ئوۋە) ئەمەل دىگەتە رۇخى دەرىيا و زەرىكەن ئەۋىشەۋە ئەمەل كە بەھۇى پا پۇرى كەۋرەۋە باردەكەرىت

بۇ ئاۋچەى بەكارىردى .

بۇشايى/ ئوۋە ھەزائەتەى ھۇى گۋاستەۋەى ئەمەل ئە جىھاندا .

بۇشايى/ زۆرىيەى ئەمەلەى بەھۇى ئوۋە دىننە دەۋە .

بۇشايى/ گۋاستەۋەى ئەمەل بەھۇى ئوۋە سەرمەيەى زۆرى دەۋىت، بەلام ئەۋۋى ئاۋۋىيەۋە پارمۇدەرامەتەىكى زۆر بۇ ۋلات گەل دەۋە .

ھۇ/ گۋاستەۋەى ئەمەل بەھۇى كەشتى ئەمەل ھەلگەۋە جىيە ئە گۋاستەۋە بەھۇى ئوۋە ؟

چۈنكە دەۋە ئەمەل ۋلات ۋە گۋاستەۋەى بەگۋەرىت و بە ئاسانىش بىدات بە دەستەۋە .

ھۇ/ گۋاستەۋەى ئەمەل بەھۇى ئوۋەمىيەل و شەمەندەۋەۋە كەمەتە بەكەدەھىنەرىت و زۆر ئاۋۋىيەۋە تە ؟

۱/ بەھۇى ئەمەل زۆرى تەدەۋىت و كەمەش دەۋە ئەمەل بەگۋەرىت و گۋاستەۋەى مەتەسى تەدەۋە .

ماۋەى تەۋەۋەى ئەمەل : بە دابەشكەرىت بەرى پاشەكەۋە بەسەرىپى بەرھەم دەپنەرىت و بە بەگەى بەگەى پىنۋى چۈنەك .

گەگەرىت بەگەكەى كە ھەندەى ۋلات پەرىمەۋەى كەمەل بۇ ئەمەل كەلى تەۋەۋەى ئەمەل كەىان دۋا بەگەى :

۱- زىاد كەرىت بەرى ئەمەل ئەمەل بەرھەم دىنن ئە بەرى چاككەرىت ھەدەۋە كەدەرى بەرھەم ھىنان و پاۋەن .

۲- دۇپاندەى ئەمەل بەرەى (العطل الزىتى) يا (السجىل) .

۳- بەكەرخستى سەچاۋەكەى زۆرى ۋە بە شىۋەى بەگەى ھەۋەتەرى ۋەكە سەچاۋەى خەۋەۋ و گازى سەۋەتى .

۴- دەست بەسەردا گەگەى ۋە دەگەن و كەمە دەخەنە كار و بەفەۋەى ئەدەن .

بۇشايى/ بە پەلەى بەگەم و دەۋەم دىن ئەۋۋى تەۋەى دەھىنان و بەرھەمەنىنى ئەمەل ۋلاتەى سەۋەى و ۋلاتەى بەگەرىتەۋەكەن .

دابەش بۈۋى جۇگرافى ئەمەل ئە عىراق :

۱- كەنەكەى ھەرىمەى كوردەستان: كەنەكەى پارىزگەى كەركەك بەرىتەن ئە بەرەكەى بەبەگۋەرىت و چەمەۋەرىت و بەى جەسەن. كەنەكەى

پارىزگەى ئەدەۋەۋەرىتەن ئە بەرەكەى عەدىن زالەۋەى تەمە و ئە خەنەقەن ئەفەغانە. ئە سەردەمەى كەمەتى ھەرىمەى كوردەستانىش چەندەن

كەلى ئەمەل تە خەۋەتە كار ۋەكە كەنەكەى شىۋەۋەى ئە پارىزگەى ھەۋەرى. كەنەكەى تەۋەى (زاخۇ) ئە پارىزگەى دەۋە .

۲- كەنەكەى باشوۋر : كەنەكەى پارىزگەى بەسەرىتەن ئە بەرەكەى بۈمەلە و زۈبەرى و ئەرەۋەى و اللەىس و ئەھەرىتەۋەرى . كەنەكەى

پارىزگەى مەسەن بەرىتەن ئە بەرەكەى ئەبۇغەراب و ھەككە و بەزەگەن و مەجەن .

بۇشاينى / ئەكىشەمىرى ئەمىرىكاي باكور بە ئاۋىياڭگىزىن تاقىگە تىندايە ئە جىھان كە بىرىتىپ ئە ئياڭارا .

ھۇ / ئە كىشەمىرى ئەمىرىكاي باشووردا ، ئاۋچەي ھىزى ئاۋ زۇرە بە تەيىپەتى ئە بەرازىل ؟

و / چۈنكە دۈۋىبارى ئەمەزۇن و ئەمەكانى تىندايە كە ئە چىكانى ئەندىز ھە ئەمەقۇلىن ئە خۇرناۋاي قارىكە .

ھۇ / دەتۈنەن بىلەن بازاركانى كاردەبا ئە جىھاندا ياق نىيە يانېش زۇر كەمە ؟

و / ① گۋاستەنەۋى تەزۋى كاردەبا بۇ ئاۋچەي دۈۋىبارى ھۇ تەلەۋە بۇ ماۋى ھەزار مىل زىياتر دەپىتە ھۇ بىزىۋى تەزۋى كاردەباكە ، بۇ

ئەم مەبەستەش پىنۋىستى بە گۇرەر (محولة) ھەيە كە ئەمەش دەپىتە ھۇ بەرەزىۋى تەزۋى نۇرخى تىچۋىنى .

② ئەم دۈلەتەنەي كاردەبا بەرەم دەپىن ، زۇرەي كاردەباكە بۇ جىپە جى كەرنى پىنۋىستى ئاۋخۇ بەكار دەپىنەۋە .

گىرگىزىن ئەم وولاتانەي كاردەباي كارۋىناۋى بەرەم دەپىن :

۱- وولاتە يەكگىرتۈۋەكانى ئەمەرىكا : (۲۵٪) ى ووزى كاردەباي جىھان بەرەم دىنىت لەسەر دۈۋىبارى كۇلۇرادۇ و دۈۋىبارى كۇلۇمبىيا و لاي تاقىگەكانى نياڭارا و جەۋزى تەنسى و چىكانى ئە پلاشان .

۲- كەنەدا : (۱۵٪) ى ووزى كاردەباي جىھان بەرەم دىنىت ، ئە گىرگىزىن مەلئەندەكانى (كىمانۇ) ئە كۇلۇمبىياي بەرىتەن ، ھەروەھا بە ھاۋىيەش ئەگەن وولاتە يەكگىرتۈۋەكانى ئەمەرىكا تاقىگەكانى نياڭارا و دۈۋىبارى سانت لۇرىس بەكاردىن .

۳- ژاپۇن : ژاپۇن ئە (۱۰٪) ى ووزى كاردەباي جىھان بەرەم دىنىت ؟

چۈنكە ژاپۇن ئەم وولاتانەيە كە سۈشت دۈۋىبارى تىزىدە و بارانى زۇر و دۈۋى زەۋى جىۋاۋزى پى بە خىشەۋە ، بۇتە ھۇ ئەۋەي كەم و كۈۋى سەرچاۋەكانى تى ووزى ۋەك ئەۋەت و خەلۋۇز پىركاتەۋە .

ھۇ / زىادىۋىنى خواستى جىھان لەسەر گازى سۈشتى بە شىۋەيەكى ئىچكار گەۋرە ؟

ھۇ / دىرگەۋىنى پايدى گازى سۈشتى كە ۋاي لىھات بەرەمەكانى بەھىزى سەرچاۋەكانى تى ووزە دىكات ؟

و / ① سەرچاۋەيەكى گىرگە ئە سەرچاۋەكانى سوۋتەمەنى كە ووزەيەكى گەرمىي زۇر دەدات .

② بۇ بەكارھىنان پاك و تەمىزە و بە ئاسانىش دەرەھىنرەت .

③ بە ماددەيەكى بىنەرەتەش دادەنرەت ئە پىشەسازى پىرۋىكىمىۋى و پەيىندا .

گىرگىزىن ئەم بۈۋارەنەي كە گازى سۈشتى تىپايدا بەكاردىت :

۱- بۇ بەكارھىنانى ئاۋمان ، بە باشتىزىن جۇرى سوۋتەمەنى دادەنرەت ، بەزۇرىش بەكاردىت بۇ خۇراك لىنەن و ساردىكەنەۋە و گەرم كەنەۋە ، ئە كاتى كارىكەنىشدا ھىچ جۇرە خەلەيەك بە جى ئاھىلىت و بە ئاسانى بەكاردىت و دەستى بەسەردا دىگىرەت .

۲- ئە بۋارى پىشەسازىدا بەرەمەكانى خەلۋۇز و ئەۋەت دىكات بۇ بەكارھىنان ۋەك سوۋتەمەنىيەكى بە كەلك ؟

چۈنكە تۈۋان زىادىكەرنى بەرەمەمدارى كۈۋرە زىاد دىكات ، ئەمەش ۋاي لى كەرد بەشدار بىت ئە دەرھىنانى ووزى كاردەبادا ، ۋەروەھا ئە پىشەسازى كانزا و پالۋىتن و كاغەز و چىمەنتۇ .

دەبەش بۈۋىنى جۇڭگۇياي گازى سۈشتى ئە جىھاندا :

① رۇسىيەي ھىدراڭ . ② ئىران . ③ قەتەر . ④ نىمارات . ⑤ جەزائىر . ⑥ عىراق (ئە پارىژگى كەركۈك) .

ھۇ / بۇلۋىۋىۋەۋى بەكارھىنان و گۋاستەنەۋى گازى سۈشتى بۇ ئاۋچە دۈۋەكانى كۈي زەۋى ؟

بە ھۇ ئەم ئامرازە نۈيەنەي كە بەكاردىن ئە گۈرېنى گاز بۇشە و ، پاشان گۋاستەنەۋى گازىكە بە شلىي بە ھۇ ئۈۋە يا پاۋرەۋە .

ھۇ / بەكارھىنانى ووزى خۇر ئە وولاتە تازە پىگەپىشتۈۋەكاندا ، زۇر كەمە ؟

و / ① پىنۋىستى بە سەرمایەي زۇر ھەيە .

② دۈلەتە تازە پىگەپىشتۈۋەكان نىستا پىنۋىستىيان بە ووزى خۇر نىيە .

بۇشاينى / بىرى تىشكەنەۋى خۇر كە پىنۋىستى جىھان پىركاتەۋە بۇ مەبەستى بەرەمەھىنانى ووزە ئە تىكرى ئەم ووزەيە ئە خۇرەۋە دىت

بىرىتە ئە ۰.۰۱٪ .

يۇرانيۇم : ئەو كانزايەيە كە ۋوزەي زەپەي ئى پەيدا دەكرىت ، ئەو ۋوزە گەرمایەي كە يەك كىلۇگرام خە ئووز دەيدات دەگاتە ۸۰۰ كىلۇ سوغەي گەرمى ، بەلام ئەو ۋوزەيەي كە ئە تىكەدان ۋىزان كۆرۈش يەك كىلۇگرام يۇرانيۇم پەيدا دەيىت ۲.۵ مىيۇن جازىياترە . ھەر بۇيەشە ۋوزەي زەپە بایەخىكى گەۋرەي پىندراۋە ئەلايەن دەۋلەتە گەۋرەكان .

بۇشاينى / ۋلاتە يەكگرتۈەكانى ئەمىرىكا و روسيا و ئۇكرانىا ۹۰% و ژاپۇن ۋىبەرىتانىا ۹% ى ۋوزەي زەپە ۋوزەي نەتۇمى ۱ يان ھەيە .

ئەو كۇسپە ھۈنەرى و ئابۋورىيەنى كە تۈۋۈش پەرھەم ھىنانى ۋوزەي زەپە دەپن :

- ۱- يە پىت كۆرۈش يۇرانيۇم پارەي زۇرى تىدەچىت .
- ۲- بە ئاسائىش خەتەكەي ئەناۋ ئاچىت .
- ۳- دەپن بەرىيەستى نەۋەش بىكرى كە تىشكى زەپەكە نەچىتە دەرەۋە چۈنكە دەپىتە ھۇي پىس كۆرۈش ژىنگە .

گۈنگىرەن كانەكانى يۇرانيۇم ئە جىپاتدا :

- ۱- رۋوبارى مەكەنەزى ئە كەنەدا .
- ۲- رۋوبارى كۇلۇرادۇ ئە ۋلاتە يەكگرتۈەكان .
- ۳- سەروۋى سىبىرىيا ئە روسيا .
- ۴- ھەرىمى شابا ئە زانير (كۇنگۇي دىمۇكراتى) .
- ۵- مىسر .

ھەرىمى شابا : ئەو ھەرىمەيە كە دەكەۋىتە باشورى زانير (كۇنگۇي دىمۇكراتى) ۋە كانەكانى يۇرانيۇم بەناۋىيانگەۋ كانەكانى مىس ئە (زامبىيا) ش درىژدەپىتەۋە يۇنەم ھەرىمە ، ماۋەيەكى زۇرىش كانزاي ئەم ھەرىمە ۋەبەرنەدەھىنرا بەھۇي دوورىيەۋە ئەكەناردەريۋە .

ھە ئېزاردنە كانى بەشى چوارەم / سەرچاۋە كانى ووزە

۱. خە ئووزى : (بتيۇمىن - نەئىراسايت - لەگىنايت - كوك) بەشدارى لە بازارگانى جىھانى دا ئاكت.
۲. ھەرزانتىن ھۆى گواستەھدى نەوتە لە جىھاندا : (نۇتۇمبىل - شەمەندەھەر - لوولە - كەشتى).
۳. كانى سىلىزىيە سەروو لە گىرگىتىن ناۋچە كانى بەرھەمىننى خە ئووزە لە ولاتى :
(بەرىتانيا - روسيا - پۇلەندە - ئۇكرانيا).
۴. ھەزەرتىن كىشۈرە لە بوونى خە ئووز : (نەوروپا - نەفرىقىا - ئاسيا - ئوسترااليا).
۵. گىرگىتىن ناۋچە بەرھەمىننى خە ئووز لە ئەلمانىا : (سىلىزىيە سەروو - كزىباس - رۇر - دۇنتىز).
۶. ئەكىشۈرى ئەمىركاى باكور بە ناۋبەتگى تاقىگەى تىندايە لە جىھان كەبرىتىيە لە :
(ئىكىتۇرىا - مىسىپى - نىاگارا - براھما پۇترا).
۷. لە گىرگىتىن كانە خە ئووزە كانى چىن : (كزىباس - دۇنباس - تۇلا - زەچۋان).
۸. لەھەموو كىشۈرەكان لەبارتە بۇ پەيدا كەردى ووزى كارۋىناۋى :
(ئاسيا - نەوروپا - ئەمىركاى باشور - نەفرىقىا).
۹. تاقىگەى نىاگارا دەكەۋىتە كىشۈرى : (نەفرىقىا - ئاسيا - ئەمىركاى باكور - ئەمىركاى باشور).
۱۰. يەكەم ولاتى ئەوروپى لە بەرھەمىننى خە ئووز بىرىتىيە لە : (پۇلەندە - بەرىتانيا - ئەلمانىا - ھەرنىسا).
۱۱. گىرگىتىن كانە كانى بەرھەمىننى خە ئووز لە ئۇكرانيا بىرىتىيە لە :
(كزىباس - سار - دۇنباس - وستىاليا).
۱۲. لە قارەى نەمەركاى باشور، ناۋچەى ھىزى ناۋى زۇرى تىندايە بەتايىيەتى لە ولاتى :
(نەرجەنتىن - كۇلۇمبىيا - بەرازىل - پىرۇ).
۱۳. بىگەى چالى قوول يەكار دەھىنرىت بۇ دەرھىننى ئەو خە ئووزى كە دەكەۋىتە :
(سەرزەۋى - نىزىك زەۋى - بەسەدان مەتر لەقولاىى زەۋى دان - لاكانى زىجىرە چىياكان).
۱۴. كىلگەى نەوتى باباگورگور دەكەۋىتە پارىزگى : (دھۆك - سىنمانى - كەركوك - ھەۋلىر).
۱۵. خە ئووزى لەگىنايت بەشدارى بازارگانى جىھان ئاكت چۈنكە رىژدى كارىۋۇن تىايدا لەنىۋان :
(۶۰-۴۵ ، ۷۰-۶۰ ، ۸۰-۷۰ ، ۹۰-۸۰ ، ۱۰-۲۰ ، ۳۰-۲۰ ، زىياتر لە ۹۰).
۱۶. يەكەم دەۋلەتە لە بەرھەمىننى خە ئووز لە جىھاندا و (۱۵ %) يەدەگى جىھان بىكىدىنى :
(چىن - بەرىتانيا - ولاتە يەكگرتۈۋەكان - روسىاى قىدرال).
۱۷. بەيەكەم دەۋلەتى نەوروپا دەرھىنرىت و بىنچەم دەۋلەتە لە بەرھەمىننى خە ئووز لە جىھاندا :
(بەرىتانيا - ئەلمانىا - ئۇكرانيا - پۇلەندە).
۱۸. گەۋرەتتىن شت نەوت بىشكەشى كىرىتت بە مۇۋەبىرىتىيە لە :
(بەنزىن - رۇنى چەۋرەكەردن - نەسەت - قىر).
۱۹. نەوتى كانە كانى كۇمارى ئازىبا بىجان لە بىگەى بۇرىيەۋە دەگۈزۈتتەۋە بۇ بەندەرى :
(بىرا - ئارەك - بىلۇم - باكو).
۲۰. گىرگىتىن خە ئووزى بەردىن دەگەۋىتتەۋە بۇ دۇزىنەۋەى ئەو ئامىراتەى بەھەم كارىيان دەكەدە سالى :
(۱۷۸۸-۱۸۸۴ ، ۱۷۶۰-۱۷۶۴).
۲۱. ئەو بىگەى كەمەت بەكار دەھىنرى بۇ گواستەھدى نەوت ولەۋى ئابۋورىيەۋە زۇر سوۋدى نىيە :
(كەشتى - لوولە - نۇتۇمبىل - ھەۋكە).

(**تھ فریقیا** - تھ امریکای باشور - ناسیا - تھ امریکای باکور).

٢٤. نهو ددولته ته د بې پلوي دوو دم ديت له بهر نه مه پياوړي ته ټووز له جيهاندا :

۲۵. له گړنگترین کانه کاشي نه وټ له ولایتی نیران : (عهوالی - مسجد سلیمان - مریان - بهزرگان).

(كهنه دا - ژاپون - ولاته يه كگرتوكان - نيتاليا)

(دۇنئىز - كۆزىڭىز - **رۇز** - ھۈيى).

٢٩. نهو ووزدهی له جوازی بیه سازیدا بهرهره کانی خه نووز و نهوت ددکات بویه کارهینان وک سوته مه نیده کی به که لک :

۳۰. که درسته یه کی روود کیه له سروشتدا دروستبووه له ناویه رده نیشتووه کانداز هه یه یه شیودی دهه مار :

٢١. ئەو کیشورەکان کە پەڕەکانی دوو دەشت لە بوونی هەبێت (ئاسیا - ئەوروپا - ئەفریقا - ئۆسترالیا).

(ولاتانی غدرېب - ولاتنه په کگرتووه کمان - روژنه لاتنی نه ورو یا - باکوری نه مریکای باشور).

(روسیای فیدرال - چین - ولاتہ یہ ککرتوودکانی نہ مریکا - نوکرائیا)

۲۵. ولاتانی عەزەبى بە يېڭى خەملاڭدى سالى ۱۹۹۶ ئە: (۴۶٪ - ۶۲٪ - ۵۶٪ - ۳۹٪) ى ياشەكەوتى نەوتى جېھانى ھەيە.

(زۆرى سەرمايە - زۆرى باران وروويارى تېڭىمۇ - خەلپوزۇنەت - تەڭنە لۇڭياى بىشكە وتتو)،

(اوستشالیا - **ھەریمی سار** - خەۋەری رۆژ - ئەکس لاشاپیل).

٢٩. زۆریه‌ی نه‌وتی عه‌ره‌ب یه‌ه‌وی : (که‌شتی - شه‌مه‌نده‌فه‌ر - **لویه** - ئۆتۆمبیل) ده‌نی‌ردیته‌ ده‌ره‌ود .

(كه نه دا - كۆلۇمبىيا - پەرىتانيا - ولاتە يەكگرتوۋەكان).

(قەنزويلا - بەرازىل — نىكوادۇر - گۈلۇمبىيا)

(نہوت - بدرہہ سی گوشت - کارہا - گہنم)

(نیاگارا - شیکتوریہ - نہ نگل - میسوری)

۴۴. غىراق ئولەيەكى ئەوتى بەردى ولاتى سودىيە راڭىشا ولەوتى پىندا دەروات بۇ بەندەرى :
(تەرابىلوس - جەبھان - بانىاس - يەئىبوع).

۴۵. وزىيەكە ناتوانىت ەمبارىكرىت : (ئەوت - گازى سىروشتى - خەلۋوز - كارەبىا).

۴۶. لەوجۇرە كانزايا ئەيە كەبە پىتكرىدەكەي سەرمایەكى زۇرى تىندەچىت : (گۇگىرد - يۇرانيۇم - قورقوشم - مەنگەنىز).

۴۷. بە گىرنگىزىن ئاۋچەكانى بەرەمەينىنى خەلۋوز دادەنرىت لە بەرىتانيا :

(يۇركشاير - دۇنباس - كلىفلاند - كۇزنتسك).

۴۸. گواستەنەۋدى ئەوت بەھۇي : (لولە - كەشتى - ئۆتۈمبىل - شەمەندەفەر سەرمایەكى زۇرى دەۋىت، بەلام لەروۋى ئابۋورىيەۋە پارەۋەدەرامەتىكى زۇر بۇ ولات گىل دەداتەۋە.

۴۹. كانە خەلۋەكانى ئە پلاشيان لە ولاتە يەكگىرتەۋەكانى ئەمىرىكا گەئىك خاسىيەتى چاكى ئابۋورى سىروشتى چاكىيان تىندايە ۋەك تىزىكى

دەمارە خەلۋەكان لە : (كەنارى دەرىكان - ەيەلە ناسىنەكان - روى زەۋى - ئاۋچەكانى كۇبوتەۋدى دانىشتۋان).

۵۰. رىژەي كارىبۇن تىيادا دەگاتە ۴۵% - ۶۵% :

(خەلۋوزى كوك - خەلۋوزى بىتيۇمىن - خەلۋوزى ئەگىنايت - خەلۋوزى ئەنئىراسايت).

۵۱. خەلۋوز لەكانە خەلۋەكانى يۇركشاير لە ئىنگىلتەرا دەردەھىنرىت بە رىگەي :

(چالى قول - چالى كراۋە - تونىل - پوختەكردن لە پىكھاتەۋە ئىشتەۋەكاندا).

۵۲. لەۋ دەۋلەتەنەي خەلۋوز دەنرىنە دەردەۋەلەھەمان كاتدا ەندىك لەدەردەۋە دەھىنن ۋەك :

(ئۇكرانىا - پۇلەندا - ئىنگىلتەرا - ەرنەسا).

۵۳. بە گىرنگىزىن ئاۋچەي بەرەمەينىنى ئەوت دادەنرىت لە روسىاي ەيدىرال :

(باكورى چىيى قەۋەقاز - خەۋوزى مۇسكۇ - باكۇى دوۋم - باكورى دورگەي سەخالىن).

۵۴. بە گىرنگىزىن ئاۋچەي يەدەگى خەلۋوز دادەنرىت لە روسىاي ەيدىرال :

(خەۋوزى كۇزنتسك - ئاۋچەي تۇلا - خەۋوزى مۇسكۇ - ئاۋچەي چىيى ئۇرال).

۵۵. رىژەي كارىبۇن لە خەلۋوزى بىتيۇمىن دەگاتە : (A - ۹۰% B - ۷۰% - ۹۰% C - ۴۵% - ۶۰% D - ۹۵%).

۵۶. لەكىنگە ئەۋتەيەكانى مەراكىبۇ لە ولاتى قەنزۇلا ئەوت دەگوزىتەۋە بۇ پائىۋگە ئەۋتەيەكانى بەندەرى :

(بىرا - سان ئۇرنۇزۇ - ئارقىك - باطوم).

۵۷. گىرنگىزىن كانەكانى بەرەمەينىنى خەلۋوز لە ولاتى ئۇكرانىا لە خەۋوزى دۇنترى پىرىتە لەكانى :

(كىزباس - دۇنباس - كرىشۋورى رۇچ - كۇزنتسك).

۵۸. لەھەمەۋ سەرچاۋەكانى دىكەي ۋوزە زىياتر دەبىتە ھۇي پىس بوۋى رىنگە :

(بەپىتكرىدنى يۇرانيۇم - وزى كارەبىا - گازى سىروشتى - تىشكى خۇر).

۵۹. دەرهىنئان و گواستەنەۋە پالۋتن و ەمبارىكرىدنى ناسانە : (ناسن - گۇگىرد - فۇسفات - ئەۋت).

۶۰. تىزىكەي ۶۰% ي تىكرىي بەرەمەي ئەۋتى ولاتە يەكگىرتەۋەكانى ئەمەرىكا بەرەمەي دىت لە كانەكانى :

(چىيى ئەپەلاش - ۋىلايەتەكانى ئاۋەند - مىشىگان ۋەلەينىۋى - كەناردەكانى كەنداۋى مەكسىك).

۶۱. بە يەككىك لەكانە ئەۋتەيەكانى ھەرىمى كوردستان دادەنرىت : (رومىلە - يەزىگان - ەيىن زالە - ئەھران عومەر).

۶۲. گىرنگىزىن مەلەبەندى بەرەمەينى وزى كارۋانۋى يە لە كەندەدا : (كىماتۇ - نىۋاۋەندلاند - لىپرادۇر - ئۇنتارىۋ).

۶۳. بە يەككىك لە شىۋەكانى ۋوزە دادەنرىت زىياتر لەۋدى سەرچاۋەيەك بىت لە سەرچاۋەكانى :

(خەلۋوز - ئەۋت - گازى سىروشتى - ەيىزى كارەبىا).

۶۴. ئەۋتى ئاۋچەي ئەھۋاز لەنرىن دەبىت بۇ بازارەكانى جىھان دۋاي گواستەنەۋدى بۇ دورگەي :

(قىشەم - ھورمز - تونىي بچوك - خەرج).

خۆره لاتى دەلتاي رومارى نۇرىنۇكۇ — ماشورى رومارى ئەمەلۇن .

۸۱. خەنزۇ بەزىلىك چالى كراۋد دەرەھىنىرىت لى ۋىلاتى يەڭگىرتۈۋەكەنلى ئىمەرىكا لى :

(خۇرناۋاي پەنسلانىا - ھەرىمى نەلىنىۋى - خۇرناۋاي قەرجىنىيا - ئىيۋىۋىرك) .

۸۲. كانە نەۋىتىيەكانى سۈيدىيە دىكەۋىتە ۋىلاتى : (سۈدىيە - كۈيت - سۈرىيا - بەجرەين) .

۸۳. گەۋرەترىن و بايە خدارترىن كانە نەۋىتىيەكانى جىهان دىكەۋىتە :

(خۇرناۋاي ئىمەرىكاى پاكور - خۇرناۋاي نەۋرۋىيا - باشۋىرى خۇرەلانى ئىمەرىكاى باشۋىر - ھىچ كامىيان راست نىن) .

۸۴. ژاپۇن و بەرىتانىيا خاۋەندىرىتى ۋوزى زىدرا نەتۈم : (جىهان دىكەن بە رىژدى : $71\% - 78\% - 94\%$) .

۸۵. كەنەدا و ۋىلاتە يەڭگىرتۈۋەكەنلى ئىمەرىكا بە ھاۋبەشى ۋوزى كارۋىناۋى بەرەم دىنن :

(لىسەر رۋىبارى سىسپى -

لە تاقىگە شىكتۋىيا لىسەر رۋىبارى زەمبىزى

- لىسەر رۋىبارى كۈلۋادۇ) .

- لە تاقىگە نىياگارا و رۋىبارى سانت لۋىس

۸۶. بۇ بەرەمەنىئانى ، دىۋەت تۈۋى كۈسپى ھەنەرى و ئابۋىرى دىبىت : (نەۋى - يۋرانتىۋىم - ۋوزى خۇر - خەلۋوز) .

۸۷. كانەكانى چىياى رۋىكى ۋىكالىفۇرنىيا لى ۋىلاتە يەڭگىرتۈۋەكەنلى ئىمەرىكا بەرەمەنىان گەشۋەتە :

($10\% - 20\% - 20\% - 30\%$) لى سەرچەمى بەرەمەنى ۋىلات .

۸۸. بۇ بەكارھىنان پاك ۋەمىزە و بە ناسانىش دەرەھىنىرىت : (نەۋى - خەلۋوز - گازى سۈۋىتى - ھىزى كارەبا) .

۸۹. خۇرەلانى رۋىياى فىدراى بە ناۋچەى يەدەگى خەلۋوز دادىرىت ۋەك كانەكانى :

(تۋىلا - كزىباس - دۋىباس - كرىفۇرى رۋى) .

۹۰. نەۋى بەھۋى لۋە دىبىت بۇ دۈرگەى خەرج و لىۋىشەۋە دىنرىت بۇ بازارەكانى جىهان :

(ئىران - سۈدىيە - كۈيت - ئىمارات) .

۹۱. خەلۋوزى بەردىن رىز دىكەن (دابەش دىكەن) لى سەرچەمەى :

A - بارى رامىبارى

B - پەلى كۋى دىۋىت بۈۋى

C - رىژدى پىكەننى لىكارىن

D - ھەرىكە لى C و B راستە) .

۹۲. لىسەرەمەى حكۈمەتى ھەرىمى كوردستان چەندىن كانە نەۋى خراۋەتە كار ۋەك :

(A - شىۋاشۋىك B - باباگۈرگۈر C - تاۋى D - ھەرىكە لى C و A راستە) .

۹۳. بە پىنى خەملاندن دىۋەتەلانى خۇرەلانى ناۋىراست رىژدى : ($12\% - 13\% - 10\% - 28\%$) نەۋى دىنرىنە دەرەۋە لىجىھاندا .

۹۴. ئىۋى ناۋچەىيە دىكەۋىتە نىۋان رۋىبارى رۋىبارى قۇلگا و چىياى نۇرال بۇ بەرەمەنىئانى نەۋى لى رۋىياى فىدراى پىنى دىۋىرىت :

(سىبىرىيا - پاكۋى دۈۋىم - كزىباس - سانت پىرسبۇرگ) .

۹۵. نەم جۈرە خەلۋوز لى پىشەسازىدا بەكارىت ۋەك سەرچاۋەىيەكى ۋوزە و كەرسەتەىيەكى خاۋە بۇ دىۋىستىردى خەلۋوزى كىۋك و

بەرەمەنىئانى گازاز :

(A - پىۋىمىن B - نەئىراساىت C - لىگىناىت D - ھەرىكە لى C و B راستە) .

۹۶. گۋاستەۋەى نەۋى بەھۋى لۋە (بۈرى) :

(ھەرزانتىن ھۈيە - تەلھا بۇناۋخۋى ۋىلات بەكارىت - بەرادەىيەكى كەمە - پىۋىستى بە سەرمايەى زۋىتە) .

۹۷. ھىزى كارەبا دادەرىت بە يەكىك لى شىۋەكانى ۋوزە زىاتىر لىۋەى كە سەرچاۋەىيەك بىت لى سەرچاۋەكانى ، چۈنكە :

(دىۋىرىت سەمبارىكرىت - كۋىاى دىت - راستەخۋ لى سۈۋىت ۋەرنىگىرىت - بەناسانى دىستى بەسەردادەگىرىت) .

۹۸. لى گىرگىرىن كانە نەۋىتەكانى ۋىلاتى ئىرانە : (عەۋالى - مرىان - ھەۋى - لالى) .

۹۹. بەسەرچاۋەى بىنچىنەى دادەنرا بۇنەۋى نامىزانەى كەبەھىزى ھەلەم كارىان دىكەن لىشۋىشى پىشەسازى دا :

(نەتۈم - نەۋى - گازى سۈۋىتى - خەلۋوزى بەردىن) .

بەشى پىنچەم / كانزاو كانزاكارى

بۇشاى / دروست بوون و پىنكھاتنى كانزاكان لە سروشتدا پشت بە بار و شوئىنەوارى دىيارىكراو دەبەستى وەك :

۱- پىنكھاتنى جىۋلۇجى زەمىن .

۲- جۇرى ئەو بەردانەى رەوى زەوىيان دا پۇشاىود .

بۇشاى / يەكەم كانزا كەسەر نىجى نادەمىزادى راكىشاود و ئەزىيانى كىردارى خۇيدا سوودى ئى وەرنەگرتوود **زىر** بوود .

بۇشاى / خەلوز و نەوت لەوناوچانەدا هەن كە پىنكھاتوود لە بەردى **نىشتو** ، ئاسن وىس لەوناو ناوچانەدا هەن كە پىنكھاتوود لە بەردى

ئاگرىن . زىر و زىو و قورقوشم لەوناوچانەدا هەن كە پىنكھاتوود لە بەردى **گۇراو و نىشتو** .

كانزا : هەر ماددەىەك تەۋىزائى زەوى پىنك بىئىت و لە چوارچىۋى بازىرگانىدا بەكاربەئىرتى كانزاىە ، هەرودھا هەر ماددەىەك كە لە

ناوچەرگەى زەوى يان لەسەر رەوى زەوى دەرەئىرتى بۇ مەبەستى كەلك وەرگرتى لىيان و لەو بەردانەى كە لە ناو زەوىيان ، يىان دەورىيان

داود بە كانزا دادەئىرتى .

بەرد : بىرىتە لە تىكەلىكى سروشتى كە لە دوو كانزا يان زىاتىر پىنك هاتوود و ، دەرگىت بە سى جۇر : ئاگرىن و نىشتو و گۇراو .

كانزا نىشتوودكان : بەشىكن لە تەۋىزائى زەوى كە لە كانزاىەك يان چەند كانزاىەك پىنك دىن كە بەهىندى پىنكەست دەتەۋىرتى

ئابورىيانە وەبەر بېئىرتى لە بارودۇخىكى گونجاو بۇ وەبەرەئىنان .

دابەش بوون و كۇبوونەودى كانزاى خاۋ لە تەۋىزائى زەوى لە هەندىك لاى جىهاندا ، بە چەند ھۇيەكەۋە بەندىن ، گىرنگىرىنىيان :

۱- تەمەنى بەرد و مىزوود جىۋلۇجىەكەى : **ھۇ / مەۋق ئاتەۋىت لەوناوچانەى نەۋتىيان تىداىە بۇ خەلوز بگەرىت :**

چونكە خەلوز لەو بەردانەدا ھەيەكە لە چاخى خەلوزىدا ھەبوون ، لەكاتىكدا نەوت لە ناوچەى بەردە نىشتوود نۇيەكاندا دەست

دەكەۋىت .

۲- بەرد بە جەۋلەى تەۋىزائى زەوى و دامالران كارى تىدەكرىت :

ھۇ / دابەش بوون و كۇبوونەودى كانزاى خاۋ بە جەۋلەى تەۋىزائى زەوى و دامالران كارى تى دەرگىت :

چونكە لەنە نجامى جەۋلەى ھەمەجۇرى زەوى ھەندىك لەبەشەكانى تەۋىزائى زەوى بەرز دەبەود و ھەندىكى تىش نىز دەبەود ، جا لە

كانى بەرزىوونەودا بەردەكانى ناوچەرگەى زەوى لەناوود بەرز دەبەود ، لە حالەتىكدا ئەگەر ئەو بەردانە تەۋىش دامالران هاتىن ، ئەوا

بەردەكانى ناوود لەسەر رەوى زەوى دەرەكەۋىن و ، دەپن بە سەرچاۋى سەردكى بۇگەلىك كانزا ھەرودەك لە چىپاكانى ئۇرالدا .

۳- ناوودەوا : **ناوودەوا دەۋرىكى يالائى لە دۇزىنەۋەى كانزاىا ھەيە :**

چونكە ئەو شوئىنانەى كە ئىستا خەلوزىيان زۇرە لە كۇندا ناوودەۋاىەكى نىمچە گەرمىيان ھەبوود كە بۇتە ھۇى گەشەكردى ئەو

جەنگەل و لىرەۋارانەى بوون بە زىر نىشتوودكاندا و ، يە تىنەرىۋونى چەرخىكى زۇر بوون بە بەرد ، و خەلوزى بەردىنىيان ئى

دروست بوود . يەلام ئەو ناوچانەى كە زۇر ووشكىن ، ناوودەۋا يارمەتى داود بۇ پىنكھاتنى غەمارى گەۋرەى نىتىراتى سۇدۇم وەك

لەناوچە بىبابانەكانى شىلى و پىرو .

چونکه تا به دهگی کانزاکه زیاتر بیت نه‌ها زیاتر کرداری به‌رهم هینان کؤدهکاته‌وه .

چەشەنە كائى كائىزا : چەشەنە كائى كائىزا بە يېنى ئەركى كائىزاكە و بەكارهينائى دابەش دەكرىت بۇ :

۱- سووتە مەنى كائىزا وەك خەلوز و (ماددە ھايدىرۇكارىيۇنىيەكان) وەك ئەوت و گازى سىروشتى و بەردەبارانى.

۲- **كائىزا فلزىيەكان :** ھەموو ئەو كائىزا يانە دەكرىتەوۋە كە لە بەرھەم ھىنائى فلزەكاندا بەكارىت و لەكائى پوختە كرىنىشىياندا بەوۋە

جىيادەكرىتەوۋە كە نەرمەن و بىرىسكەدان و گەرمى و كاردەيا باش دەگەيەنن . گرىنگىرىنيان :

۱- خاوەكانى ناسن .

ب- فلزە دارىشتەكان وەك كىرۇم و مەنگەنىز و نىكل و تەنگىستىن .

ج- فلزە نا ناسىنەكان وەك مىس و قورقۇشۇم و زىنك و تۇتيا .

۲- كائىزا ئافىزەكان و خويىيەكان وەك گۇگۇرد و تىرشى گۇگۇردىك و نىتراتى فۇسفات و پۇتاسىيۇم و مايكا .

۳- بەردە بەتۇرخەكان : بەردە دەگەنە كانىش دەكرىتەوۋە وەك ئەلماس و ھەيروز و زۇيەرجەد .

۵- بەرد : وەك گرانىت و بەردى جىرى ولى و بازىلت و نىس .

پۇشايى / كائىزاكان زۇرن و ژمارەيان لەكلى نىستادا گەيشتۇتە نىزىكە ۷۵ كائىزا ، ھەندىك لەوكانىزا يانە بايەخىكى زۇريان لە ژيانى

مىرۇقدا ھەيە وەك ناسن و مىس .

ھۇ/ ناسن لە كائى نىستاماندا لە ھەموو كائىزاكان گرىنگىسەر ؟

بەھۇي ئەم خاسىيەتەنە :

۱- ئە گەنىك پىشەسازى گۇرىنىكارى و دەرھىناندا بە ماددەيەكى سەردەكى دادەئىرىت .

۲- بەشىيەدىكى فراوان لەچىنەكانى تويىكىلى زەيۇدا بىلەنۋىتەوۋە ۵٪ ي ئەو ماددەنى كە ئەم تويىكىلى زەيىنە يان لى پىنك دى .

۳- دىتوانىرىت بە ناسانى لە خاوەكانى تر پوختە بىكرىت و جىيابىكرىتەوۋە .

۴- تىكەل كرىنى ناسانە ئەگەل كائىزاكانى تىرى وەك كىرۇم مەنگەنىز و نىكل ، ئەمەش واى لىندەكات كە بىچىتە پىشەسازى دروست كرىنى دىنەمۇ و مەكىنەكانى سووتانى ئاوخۇيدا .

۵- ئرخەكەشى نىزمە و بە ناسانىش دىتوانىرىت دەست بەسەر راددە و پەلەي رەھىتىيەكەيدا بىگرىت .

چەشەنە كائى ناسن : ناسنى پوخت لە سىروشتا نىيە ، بەلكو بە شىيەي ئوكسىد و كاربونىت و خاوى ھەمە چەشەن ھەيە ، گرىنگىرىنيان :

۱- **ماگناتىت (ناسنى مەگناتىس) :** خاوىكى رەشە و رىژدى ناسنە پوختەكەي ۷۲.۵٪ دەبىت . باشتىرىن جۇرى ناسنە ، لە سىروشتا كەمە ، لە ئاۋچەي بەردى ئاگرىن و بەردى گۇزاۋدا ھەيە ، بەتايىيەتى لە باكۋورى سويىد .

۲- **ھىماتىت (ئوكسىدى ناسن) :** رەنگەكەي سوورە و رىژدى ناسنە پوختەكەي ۷۰٪ دەبىت ، لە ئاۋچەي بەردى نىشتىۋودا ھەيە وەك لە روسيا و ولاتە يەكگرتىۋودكان و ئىسپانىا .

۳- **لىمۇناتىت (لىمۇناتىت) :** رەنگەكەي لە ئىۋان زەرد و قاۋەيىدايە و رىژدى ناسنە پوختەكەي ۶۰٪ دەبىت ، لە ئاۋچەي بەردى نىشتىۋودا ھەيە وەك لە ئاۋچەكانى لۇرىن لە ھەرەنسا .

۴- **سىدرايت (كاربوناتى ناسن) :** كەم بايەخە و رىژدى ناسنە پوختەكەي ۴۸٪ دەبىت و خلتەي زۇرد ، لە خۇرەلاتى نىنگىلتەراھەيە .

۵- **پايرائىت :** چەشەنكى خراپ و بەدە ، چۈنكە رىژدى ناسنە پوختەكەي ۴۲٪ دەبىت ، و خلتەي وەك گۇگۇرد و مىس زىياتر تىندايە .

بۇ دەرھىنانى تىرشى گۇگۇردىك بەكارىت ، خاوەكانى لە ئاۋچە تازە پەيدا بوۋەكانى جىيەن بىلە .

چۈنىتى پوختەكرىنى ناسن لە خاوەكانىدا :

۱- **ناسنى زەھر (گل ناسن) :** ئەو چەشەنە ناسنەيە كە لە يەكەم قۇلغى پوختەكرىنى ناسندا دەست دەكەۋى ، كائى كە خاوەكانى ناسن تىكەل دەكرىت لەگەل خەلوزى كوك و قىر ، و دەخىتە ئاۋ ھىرىكى زۇر گەرم كە يېنى دەلەن (كائىزا تويىنەردەوۋە) كە ناسنەكە لە خاوەكەي جىيادەكاتەوۋە و لە يېنى ھىرەكەدا دەنىشىت و پاشان ناسنەكە لەكونەكانى ژىر بىنكەي ھىرەكەدا وىردەگىرىت كە چەشەنكى پوخت نىيە و خلتەي زۇرد ، چۈنكە كاربۇن و كىرىت و فۇسپۇرى تىندايە ، و زۇر ھىق نىيە بەكارىت بۇ دروست كرىنى ستوۋى كاردەيا و بۇرىى ئاۋ .

- ۲- ئاسنى گونجاۋ: ئەۋ چەشە ئاسنەيە كە ئە دووم قۇناغى پوختە كۆردى ئاسندا دەست دەكەۋى ئەۋىش پاش پاك كۆرەنەۋى ئاسنى زەھر (گل ئاسن) ئە خەتە كاتى كارىۋن و كېرىت و قۇسۇقۇر، ئىتىر ئاسنەكە جىرى پەيدادەكەت و رەقتىر دەپىت، بە كاردىت بۇ ئاسنەكەرى (حادادە).
- ۳- پۇلا: ئەۋ چەشە ئاسنەيە كە ئە سىيەم قۇناغى پوختە كۆردى ئاسندا دەست دەكەۋى ئەۋىش ئەگەر بىتۈۋ (ئاسنى گونجاۋ) رېژەيەك مەنگەنيزى ئەگەل تىكەل بىكرىت. پۇلا ئە ھەموو جۇرمەكەن تىرى ئاسن زىياتر بە كاردىت چۈنكە زۇر رەقە.

ھۇ/ بەرھەم ھىنئانى ئاسن ئە جىھاندا بەرۋى و تىزىيەكى زۇرى بە خۇيەۋە دىۋە ؟

و/ ئەبەر ئەۋى پەيۋەندى بە رامىياري دەۋلەتەن و بە بارى ئابوۋرىيەۋە ھەيە، كە ئە كاتى جەنگدا بەرھەم ھىنئانەكە زۇرتىر دەپىت و ئە كاتى ئاشتىشدا تا راددەيەك كەمتىر دەپىتەۋە.

ھۇ/ دەۋلەتە تازە يىگە يىشۇۋەكەن ھىشتا ئە چۈنەتە قۇناغى بەرھەم ھىنئانى ئاسن، مەگەر ئەم چەند سالى ئەۋايىدا ئەپىت ؟

و/ ① بە ھۇى كەم يۈۋەۋەى كانەكانى وولاتە پىشە سازيە گەۋرەكان ② زۇر يۈۋى خۋاست و پىۋىستى جىھانى بۇ ئاسن.

بۇشايى/ ئاۋچە سەردەكەكانى بەرھەم ھىنئانى ئاسن ئە جىھاندا ئە ھەمان كاتدا ئاۋچەى سەردەكەن بۇ بەرھەم ھىنئانى خەۋىزى بەردىن.

دەپەش يۈۋى جوگرافىيە ئاسن ئە روسىيە قىلدا :

۱- ئاۋچەى چىيى ئۇرال : خەرىكە چەشە باشەكەى ئامىنىت ؟ چۈنكە ئە دۋاي جەنگى جىھانى دوۋەمەۋە زۇر ۋەبەر دىت.

ماگنىتۇ كۇرسك : بە گىرگىتىرىن ئاۋچەى پىشە سازى روسىيە دادەنرىت، ئەبەر ئەۋى ئە كانە ئاسنەكانى چىيى ئۇرال نىزىكە.

۲- كانەكانى باشۋورى خۇرناۋاي مۇسكۇ.

۲- ئاۋچەكانى خۇرەلاتى تۈركىستان نىزىك خەۋىزى خەۋىزى كۇزىتسك، كە ھەرچەندە خاۋەكانى زۇرچاك نىن، بەلام گىرگىن، چۈنكە كەۋتۈۋەتە نىزىك كارگەكانى ئاۋچەى سىيىرىيا.

دەپەش يۈۋى جوگرافىيە ئاسن ئە ئۇكرائىيە :

۱۱) كرىفۇرى رۇج : بە گىرگىتىرىن كانەكانى بەرھەم ھىنئانى ئاسن دادەنرىت ئە ئۇكرائىيە كەدەكەۋىتە نىزىك كانە خەۋىزى خەۋىزى

دۇنتىز، يەدەگىكى زۇرىشى تىدايە كە بە ۱ مىليار تۇن زىياتر مەزىدە دىكرى، كارگەكانى خۇرەلاتى ئەۋروپا پىشت بەۋ بەرھەمە دەپەستىت.

۲) كانە ئاسنەكانى نىمچە دورگەى قىرم.

ھۇ/ سەركەۋىتى بەرھەم ھىنئانى ئاسن ئە ئۇستىرائىيا ؟ ھۇ/ ئۇستىرائىيا تۋانى بە پەلى دوۋم بىت ئەبەرھەم ھىنئانى ئاسن ئە جىھاندا ؟

و/ بە ھۇى دۇزىنەۋەى قراۋان و خىراى خاۋەكانى ئاسن ئە ئاۋچە بەرېلاۋ و جىاۋازدەكانى ئۇستىرائىيا.

ھۇ/ بەرھەم ھىنئانى ئاسن ئە وولاتە يەگىرتۈۋەكان ئە سالى ۱۹۶۹ ئە (۵۲) مىليۇن تەن كەمى كۆر بۇ (۴۲) مىليۇن تەن ئە سالى ۱۹۹۲ ؟

و/ چۈنكە خاۋەكانى ئاسن ئە گەلىك ئاۋچەى جىھان بە پارەيەكى كەمتىر ۋەبەر دەپىنرا ئە چاۋ فلزەكانى ئەمەرىكا كە ئەمەش ۋاي كۆر ئاسن و پۇلا ئە دەمەۋە بېنىۋى و ئە پىشە سازىەكانى خۇيدا پىشتى پى بېبەستى.

دەپەش يۈۋى جوگرافىيە ئاسن ئە وولاتە يەگىرتۈۋەكان ئەمەرىكا :

۱- كانەكانى ئاۋچەى دەرياچە گەۋرەكان : كە بە زۇرى دەكەۋە نىزىك دەرياچەى سۈپەريۇر.

۲- كانەكانى ۋىلايەتى ئەلەباما : كە ئە (۵ - ۱۰ %) بەرھەمى وولاتە يەگىرتۈۋەكانى ئەمەرىكاى ئى دەردەھىنرىت. كانەكانى ئە نىزىك شارى (پەرمەنگەھام) پىشە سازىە، كەلەبەر نىزىكى ئە كانە خەۋەزەكانەۋە بايە خىكى زۇرى پەيدا كۆرۈۋە.

۳- كانەكانى ۋىلايەتەكانى (نىۋيۇرك و تىۋجرسى و پەنسلىفانىا و كالىفۇرنىيا) .

دەپەش يۈۋى جوگرافىيە ئاسن ئە كەنەدا :

۱- باكۋور و خۇرەلاتى ئاۋچەى دەرياچە گەۋرەكان : كە ئە كاتى جەنگى جىھانى دوۋم ئاسنى ئى دۇزرايەۋە.

۲- دورگەى نىۋفاۋندلاند ئە باكۋورى خۇرەلاتى كەنەدا ئەسەر كەنارى زىرياي ئەتەسى، كە كانەكانى تا ژىر زىرياكە بە ئەستۈۋىيەكى زۇر درىز بۈۋەتەۋە.

۳- ئاۋچەى لىبىرادۇر ئە خۇرناۋاي دوۋرگەى نىۋفاۋندلاند.

دەپەش بۈۈنى جۇگرافىيە ئاسن ئە چىن :

۱- ئاۋچەي مەنشورىيە . ۲- دۆلى رېۋىبارى يانگىستى . ۳- باكوۋى خۇرناۋاي پەكىن .

كىرۇنا جالفارى : گرېگىرېن كانەكانى ئاسنە ئە ۋلاتى سۈيد كە دەكەۋىتە باكوۋى ۋلات ، زۇرېدەي بەرھەمەكەي كە ئە چەشنى ماگناتايەتە ۋەدەگاتە نىزىكەي ۵ % ي بەرھەمى جىھانى ، ئە رېگەي بەندەرى (ئارقىك) ئە رۈيچىيە ۋە لەسەر زەرىيەي ئەتلەسى ، رەۋانەي دەۋلەتەكانى ئەۋرۈپا دەكات .

ئارقىك : بەندەرىكى ئەۋرۈيچىيە لەسەر زەرىيەي ئەتلەسى ، كە ئە رېگەي ئەم بەندەرىدە ، زۇرېدەي بەرھەمى ئاسنى ئاۋچەي كىرۇنا جالفارى ۋلاتى سۈيد ، رەۋانەي دەۋلەتەكانى ئەۋرۈپا دەكرىت .

ھۇ/ گودارى كانزاكارى ئاسن ئە ۋلاتى سۈيد تۈۋشى كۈسپ دىت ؟

چۈنكە ئە ئاۋچەي كىرۇنا جالفارى پلەي گەرما نىزەم بەھۈي ئەۋدى دەكەۋىتە ئاۋ بازەنە پانەكانى باكوۋى .

بۇشايى/ زۇرېدەي بەرھەمى ئاسن ئە ۋەدەسا ئە كانەكانى لۇرىن و نۇرماندى دايە .

ۋەدەسا بەرھەمى كانەكانى لۇرىن نىزىكەي نىۋدى بەرھەمى كىشۋەرى ئەۋرۈپا دەبىت ئە خاۋى ئاسن .

ھۇ/ بەرھەمى ئاسن ئە بەرىتانيا رۈۋ ئە كەمىيە ؟

ۋ/ چۈنكە ئە كانزاكارىدا پىش ۋولاتانى تىرى جىھان كەۋتۈۋە (پىش ئەۋان دەستى پى كىرۋەد) .

كلىفلاند : گرېگىرېن ئاۋچەي ئاسنە ئە بەرىتانيا كە دەكەۋىتە باكوۋى خۇرەۋلاتى ۋولات و ، بەۋە جىيادەكرىتەۋە كە خاۋەكانى ئە رۈۋى زەۋىيەۋە نىزىك ، ھەروەسا كەۋتۈنەتە نىزىك نىشتۈۋەكانى خەلۋوز ئە ئاۋچەي درم .

ھۇ/ بە گران دەتۈۋان بە شىۋەيەكى راست و دروست و بە تەۋاۋى مەزەندەي يەدەگى جىھانى خاۋەكانى ئاسن بىكەين ؟

چۈنكە ھىشتا گەران و پىشكىن و ھەلەكەندەن دەرىبارى ئەم كانزاىە ئە رۈۋىيەرىكى ھارۋانى گۈي زەۋىدا ئەكرادە .

بۇشايى/ شارەزايان بەزۈرى يەدەگى جىھانى ئە ئاسن دەكەن بەدۈۋ كۈمەلەۋەد :

يەدەگى دىنيايى : ئەۋ چەندىتەيە كانزاىەيە كە ئە بۈۋى دىنيايى و دەتۈۋان ئە كاتى نىستادا ۋەبەرىيەنرىت ۋەبەكارىيەنرىت .

يەدەگى چاۋەروان كراۋ : ئەۋ چەندىتەيە كانزاىەيە كە ھىشتا مەرجى سۈۋشى ۋابۈۋى ئەم كاتەدا بۈي ئەدەخساۋە ، ئەۋانەشە ئە دۈۋرۇزدا ئە ئە نجامى پىشكەۋىتى زانست و تەكەلۋرۇيا ۋەبەرىيەنرىت .

بۇشايى/ ئەۋرۈپاى خۇرەۋلات بە تايىبەتى رۈسىيا و نۇكرانىيا دەۋلەمەندىرېن ئاۋچەي جىھان ئە بۈۋى يەدەگى دىنيايى ئاسن .

گرېگىرېن ھۈيەكانى سەرىكى چالاكى بازارگانى ئاسن كە دەگاتە ۲۰% :

ھۇ/ ئاسن دەۋرىكى بالۇ ئە بازارگانى ئىۋان ۋولاتاندا دەبىنى ؟

ۋ/ ۱- بۈۋى كانەكان و بەرھەم ھىنانى خاۋەكان ئەۋ ئاۋچانەن كە ھىشتا ئە چۈۋەتە قۇناغى پىشكەۋىتى پىشەسازى ، ۋەك ھەئىلى ئە ۋلاتانى تازە پىگەيشتۈۋە كە ئاچارىن بەرھەمەكەيان بۇ دەۋەدە بىنرىن .

۲- بەشىكى زۇرى كانەكانى ئاسن دەكەۋە ئەۋ ئاۋچانەي كەۋا مەرجى دامەزراتىنى پىشەسازى ئى نىيە ۋەك ئاۋچە چەنگەلەكان و بازەنەي جەمەرى ، بۇيە ۋا پىۋىست دەكات كە بىگۈنۈزەۋە بۇ ئاۋچەكانى دروست كىردن و پىشەسازى .

۳- بازارگانى ئاسن ئە ۋلاتىكەۋە بۇ ۋلاتىكى تىر ئە چۈۋچىۋەي يەك ھارەشدا ئە نجام دەدى ، بۇ ئەۋۋە ئەلمانىيا ئاسن ئە ۋلاتانى تىر ھارەي ئەۋرۈپا دىنىت ، رۇ پۇنىش ئە ھىندىستان ئاسن دەھىنىت .

دەۋتۈۋان ۋولاتانى جىھان ئە بازارگانى خاۋەكانى ئاسن بە پىنى ئەم كۈمەلەنە جىياپكەيەۋە پۇلىن بىكەين) :

۱- ئەۋ ۋولاتانەي ئاسن ئە دەۋەدە دەھىن ۋەك ۋولاتە يەكگرتۈۋەكانى ئەمەرىكا و بەرىتانيا و ئەلمانىيا و رۇ پۇن ، بۇ پىرگىرەۋەي پىۋىستى پىشەسازىيە پىشكەۋىتۈۋەكانىيان .

۲- ئەۋ دەۋلەتەنەي ئاسن دەھىرنە دەۋەدە ، ۋەك ۋولاتانى مەدەپ و ۋەدەسا و كەئەدا و سۈيد و ۋەنۇۋىلا ؟ چۈنكە ئەم ۋولاتانە ئاسىيان ئە پىۋىستى خۇيان زىاترەيە .

ھۇ/ دۆڭدەھەسى مىن بىلەن سەرھەتلىك چەرخىلىك تازە دائىرائىقى ۋە زىيالىي مەھەللىسى؛

ۋ/ چۈنكى مىن جىڭگىي پەردى گىرەتە ۋە نامىرازانەي كە مەھەللىسى ۋە زىيالىي پۇرۇشانەيدا بەككارى ھىناون .

ھۇ/ مىن ئەم كاتەي ئىستاماندا دەۋرىلىك بىلەن ۋە پىشەسازىدا دەپنەت ؟

ۋ/ بەھۇي ئەم خاسىيەتەنە :

۱- مىن تىكەلەۋكۆرۈنى ئەگەل كەنزاكانى تىرەك ئاسانە ، رىئەت ۱۰٪ ي بەرھەمى جىيەننى ئەم كەنزاكە دەپنەت پىشەسازى تىكەلە

جىيەنزاۋەكەن ، بۇنەمەنە بىرۈنەلە تىكەلە كۆرۈنى مىن ۋە تەنەكە ، ۋ مىن زۆرەلە تىكەلە كۆرۈنى مىن ۋە تۆتيا بەرھەم دەپنەت .

۲- مىن گەيەنەرىلىك باشە بۇگەرمى ۋ كەربە ، ۋ زۆرەلە بارە بۇ ئىدىن ۋ كىشان ، بەرگەي داخۇران (خۇرك) ۋ ھۇيەكانى ئاۋۋەھەش دەكەت .

۳- مىن دەتۈنەلە دۈۋىبارە بىرۈنەلە ئەمەش يارىدەي پاراستى خاۋەكەن دەدەت .

ھۇ/ پىنۋىستە دەپنەلە خاۋەكەن مىن ئەم كەنزاكانى ئەم ئىزىك بىت پىشەسازى گۈستەھەم ؟

ۋ/ چۈنكى ئەگەل رىئەت مىن ئەم خاۋەكەن ۱.۵-۲٪ بىت ئەم ئەم خەلەتەلە ۋە پۇۋى ئاۋۋەرى باش دەپنە ۋ تىخى دەپنە ۋ جا بۇ بۇرگەر بۈۋى

ئەم خەرجى زۆرى گۈستەھەم پىنۋىستە ئەم كەنزاكانى ئەم ئىزىك بىت .

بۇشايى/ خاۋەكەن مىن ئەم سەۋەتەلە ئەم دۈۋ شىۋەدەن :

۱- كەنزاكە قىزى كە ئەم چەندەمەلىك بىلەن چەندە پۇرگىك پىكەتەۋە .

۲- خاۋى كەنزاكە پەرش ۋ بىلە ئەم ئاۋچە بەرەلەلەكە خاۋان .

چۈنكى پۇختەكۆرۈنى مىن : خاۋەكەن مىن بەچەندە قۇنغاۋىكەن دەپنە پىشەسازى دەپنە :

۱- پۇختەكۆرۈنى قىزى مىن ئەم خەلە : ئەمەش بە ھەيلى قىزەكەن دىتەي ، پاشان ئاۋۋىكە بەخۇرى دەپنە سەربۇ رەمەلىنى ئەم خەلەنەي كە كىشىلەن كەمە ۋ سۈۋەتەن ، كەنزاكەش دەپنە .

۲- قۇنغاۋى تۈۋەنەۋە : قىزەكەن مىن دەپنەلە ۋ خەلە ۋ شەك زىادەكەن بىلەن جىيەنزاۋە بەتايىيەتە ئەمەش كە بەم كەنزاكەۋە گىرەسەۋە ، ئەم كەردەش ئەم ئىزىك كەنزاكە جىيەنزاۋە دەپنە .

۳- قۇنغاۋى پالۋەن (التصفية) : پاش قۇنغاۋى تۈۋەنەۋە ، كەنزاكە پالۋەن ۋ پۇختە دەپنە بەھۇي پالۋەن بەھۇي كەربەۋە ، ئەم كەردەش ئەم ئاۋچەنە دەپنە كە سەۋەتەۋى ۋ زۆرى سەۋەكەن تىدەي بە تايىيەتە كەربە .

ھۇ/ ئەم سەۋەتەكەن سەۋەتەۋى پىشەسازى ، بەرھەمى مىن پۇۋى ئەم زىيادە كۆر ؟

ۋ/ ① بەھۇي كەرتىكۆرۈنى ھەردەۋ جەنگى جىيەننى كە بۈۋە ھۇي زۆر بە كەربەننى ئەم پىشەسازى جەنگە .

② بەھۇي بىلەۋىۋەنەۋە پىشەسازى كەربەننى كە زۆرى بىلەن كەربەننى ۋ ۋاى كەردەۋە كە بىرۈي زۆر بىت .

دەپنە بۈۋى جوگرافى مىن ئەم ۋلاتە يەككەتۈۋەكەن ئەمەرىكا :

۱- ۋىلايەتە مىشىگان : بەنۋەنەكەن ئاۋچە بەرھەم ھىناى مىن ئەم ۋلاتە يەككەتۈۋەكەن ئەمەرىكا ، بەلەم تەۋەۋىۋى مىن ئەمەش بۈۋە ھۇي گەپان بەدەۋەلە ۋ ۋىلايەتەكەن خۇرناۋا .

۲- ۋىلايەتەكەن خۇرناۋا : مىن ئەم ۋىلايەتەنە بە تىكەلەۋى ئەگەل كەنزاكانى ۋەك قۇرۇش ۋ مەنگەنەز ۋ زۆرە ھەيە .

ھۇ/ باشى ۋەبەرھەننى كەنزا (مىن) ئەم ۋىلايەتەكەن خۇرناۋا ۋلاتە يەككەتۈۋەكەن ؟

ۋ/ ① بەھۇي پىشەكەۋەتەن رىگەي كەنزاكە ۋ تۈۋەنەۋە . ② نامەزەندە ھىلى ئاسن .

دەپنە بۈۋى جوگرافى مىن ئەم ۋلاتە : ۱- دۈرگەي ھۇكەيۋ ۲- دۈرگەي ھۇنشاۋ

دەپنە بۈۋى جوگرافى مىن ئەم شىلى : تا سالى ۱۸۸۱ يەككە ۋلاتى جىيەن بۈۋە بەرھەمەننى مىن ، بەلەم ئىستە پەلە سىيەمى ھەيە :

۱- باكۇرى شىلى ئەمەش خۇرناۋا چىيەننى ئەمەش : بەدەۋەنەمەندەن كەننى جىيەن دەپنە ۋ رىئەت كەنزاكە خاۋەكەن دەكەتە ۲٪ .

۲- كەنزاكە باشۋەرى سەنتياگو ئەم چىيەننى ئەمەش : كە بۇ كەردە پالۋەن سۈۋە ئەم كەربەيە ۋ دىرگەۋە كە ئەم تەككە ئاۋەكەن ئاۋچەكەن بەدەست دىت .

۳- كەنزاكە باشۋەرى بىيەننى ئەمەش گامە .

۲- قوناغی دووم : جیاکردنه‌ودی ئوکسیجین له ئوکسییدی هافون : نه‌مه‌ش به‌وه جیبه‌جی ده‌بی که خاوی هافون بدریته به‌ر که‌رماییه‌کی به‌رز و پانه‌ په‌ستویه‌کی به‌تین بۆنه‌ودی کاترایه‌کی پاکی ئی به‌ره‌م بیت، نه‌م کرداره‌ش پینوستی به‌ ته‌ورمیکه‌ کاره‌بایی یاخود یریکی زۆری خه‌لۆز هه‌یه، بۆیه له‌وناوچانه‌دا به‌جی ده‌هینری که **سه‌رچاودی ووزه‌ی تیندا زۆره**.

ھەلۈمەرجى ئەبۇرى ۋەبەرھىنەنى بۇكسايىت ۋەئەھلىيىنى ئەلەمنىيۇم (ھافۇن) :

ھۇ، مەرج ئەلە ۋەدۆلەتەي كە بەرھەم ھىنى بۇكسايىتە ، دۆلەتلىكى ئاۋدازى پېشەسازى ھافۇن (ئەلەمنىيۇم) بىت :

چۈنكە بەرھەم ھىنەنى ھافۇن پىنويستى بە زۇر ھەلۈمەرجى تايىتە ھەيە ، كە گىرگىرنىيان :

۱- رىگەي گۈستەھەي ھەرزەن ۋە ئاسان ؟ چۈنكە خاۋى بۇكسايىت ئەۋ چەشەنە خاۋانەيە كە بە ھەبارە گەۋرەن ئەگەر بەراۋورە بىرگىت

ئەگەر رىژەي ئەۋ كانزايانەي كە ئىنى دەردەھىنرەيت. رىگەي گۈستەھەي دەريايى بە گۈنچاۋترىن ۋەبەرتىن رىگە دادەنرەيت.

۲- بوۋى ۋەزەي كارەبەي ھەرزەن ؟ چۈنكە يەك تۇن ھافۇن پىنويستى بە ھىزى كارەبەي ۲۵ ھەزار كىلو وات ھەيە .

۳- خاۋەكەنى بۇكسايىت ۋە پاشىي جۈرەكەي دەپ پىشت بە بارى ئاۋوھەدا پېدەستىت :

چۈنكە ئە ئاۋوھەداي مەيە ۋە گەرم ۋە شىدار (خولگەيى ۋە نېمچە خولگەيى)دا جۈرەكەي باشتر دەپىت .

دەش بوۋى جوگرافى بۇكسايىت ئە جىھاندا :

۱- ئوسترالىيا : سالى ۱۹۶۷ ۋەك دۆلەتلىكى بەرھەم ھىنى بۇكسايىت دەركەۋت ئە ئە نىجامى ۋەبەرھىنەنى ئەۋ كانانەي كە تازە بۇكسايىتى

ئى دۇزراۋوۋە ، ئىستا پەي يەكەمى ۋەگىرتوۋە سالى ۱۹۹۴ بەرھەمەكەي گەيشتە ۲۶،۵ % ى بەرھەمى جىھانى.

۲- غىنىيا : كە ئە باكوۋرى خۇرەلاتى (كۇناكرى) ۋە دوۋرگەكەنى بەرامبەر كەنارەكانىدا ھەيە بە تايىتە ۋە دوۋرگەي (كاسا) .

۳- جامايكا : بە ئاۋبەنگىترىن ئاۋچەكەنى بەرھەمەنىيەنى بىرېتىن ئە (سانت ئەندۇ ۋە سانت ئەلېزابېت) كە ئەم ئاۋچەش دەكەۋنە نرېك

كەنارەكانىيەۋە، ئەمەش يارمەتى ئەۋەي دەدات كەۋا بە ئاسانى رەۋانەي دەردەي يكات بە تايىتە ۋە ۋلاتە يەكگىرتوۋەكان.

۴- سېرالىۋن .

بازرگەنى بۇكسايىت ۋە ھافۇنى نىۋان دۆلەتان : ئە بازرگەنى بۇكسايىتە ئەمانەي خاۋەدە تىيىنى دەكرىت :

۱- بوۋى ۋلاتانى تازە پىگەيشتوۋ كە تواناي دروست كىردى پېشەسازى ھافۇنىيان ئەيە ، بۇيە خاۋەكەنى بۇكسايىت بۇ دەردەۋە دەنېرن ،

ۋەك : جامايكا ، سورىنام ، دومىنيكان ، يۇنان ...

۲- دۆلەتە بۇكسايىت ھىنەكان : ۋەك ۋلاتە يەكگىرتوۋەكان ، بەرىتانيا ، ئەلمانىيا ، ژاپۇن ، كەئەدا

۳- ئەۋ دۆلەتەئەي كە بۇكسايىت ئە دەردەۋە دەنېن ۋە پاشان بە شىۋەيەكى كەلۈپەلى دروست كىراۋەدە دەنېرئە دەردەۋە ، ۋەك : كەئەدا ،

فەدەنسا ، ژاپۇن ، ئەلمانىيا .

۴- دۆلەتە ھافۇن ھىنەكان ، ۋەك ۋلاتە يەكگىرتوۋەكان ، بەرىتانيا .

بۇشايى / دەركەۋتوۋە ئەۋ ئەيەكەنەي ئە ئە بۇشايى دەردەۋە ھاتوۋن گۇگىرد يان تىدايە ۋە گۇگىرد ئەسروشتىدا زۇرە بەلام ئاۋچەكەنى

بەكارھىنەنى ھىشتا كەم .

ھۇ/ گۇگىرد ئە پېشەسازىدا بايەخىكى زۇرى ھەيە :

چۈنكە دەچىتە پېشەسازى تىشى گۇگىردىك كە بە پىناغەي ماددەي سەرەتايى (كەرسەتەي خاۋ) دادەنرەيت بۇگەلىك پېشەسازى كىيەسايى

ۋەك پېشەسازى كاغەز ۋە لاسىكى دەستىكرد ۋە تەقەمەنى ۋە ئاۋرىشى دەستىكرد ۋە بۇيە .

گۇگىردى سروشتى ئە ۋوۋى پىنكەتتەۋە دەكرىت بە دوۋبەشەۋە :

۱- گۇگىردى گىرگەنى : ئەم جۇرە ئە ئاۋچە گىرگەنەكاندا زۇرە ۋە بە دەۋرى كانىيە گەرمە گىرگەنەكاندا ئەملا ۋە ئەۋلاي گىرگەنەكاندا دەنېشەيت

، ۋەك ئە چىاي ئەندىز ۋە ژاپۇن ۋە ئالاسكا .

۲- گۇگىردى بەردى نىشتوۋ : ئە چىنە نىشتوۋەكاندا ھەيە كە ئەۋانەيە قولايى ئە (۱۰۰۰) پى زىاتىر بىت ئە ۋوۋى زەۋيەۋە ، ۋەك ئە

ۋىلايەتى لويىزىانا ۋە تەكساس ۋە ئە دوۋرگەي سىلىيە ھەيە .

پوختەكەردى گۇگىرد : چەندە رىگەيەك بۇ پوختەكەردى گۇگىرد ھەيە ، كە گىرگىرنىيان :

۱- رىگەي چانى كراۋە (ھەكەندەن)

۲- رىگەي فراش (گۇگىرد دەرىھىنان بەھۋى بىردەۋە)

۴- پوختە كۆرۈنى ئە گازى سۈرۈشتىدە .

۵- پوختە كۆرۈنى ئە ئە ئىپرىت (گۇگۇرۇدى ئاسن)

۵- پوختە كۆرۈنى ئە گە چ .

ھېرمان فراش : ئەمۇ زانايە بۈۈ كە بە داھىيەتلىرى رېگەي فراش (گۇگۇرۇد دەرھىنان بە ھۇي بىرەۋە) دادەنرىت كە ئە سالى ۱۸۹۴ داپھىناۋە و بە باۋترىن رېگەكانى پوختە كۆرۈنى گۇگۇرۇد دادەنرىت و پشت بە دوو راستى سەرەكى دەپەستى : (۱) تۈۋەندەۋدى گۇگۇرۇد بە ھۇي ئاۋى گەرم بە پەلەي گەرمى زىياتر ئە (۱۱۸) پەلەي سەدى . (۲) پال پىۋەنەنى گۇگۇرۇد تۈۋەكە بە ھۇي بۇرى ھەرۈك چۇن پال بە ئاۋ و ئەۋت دەنرى .

دەپەش بۈۋى جۇگرافىيە گۇگۇرۇد ئە جىھاندا :

۱- ۋلاتە يەكگرتۈۋەكانى ئەمەرىكا .

۲- رۇسىيە فېدېرال : ۋەك ئە چىكاكانى ئۇرال .

۳- ژاپۇن : ۋەك ئە (دوۋرگەي ھۇكايدۇ) و (دوۋرگەي ھۇنشۇ) .

۴- ئىتالىيە : ئەۋپەرى باشۋورى ئىتالىيە و دوۋرگەي (سقىلىيە) .

۵- پۇلەندا .

۶- مەكسىك .

ھۇ / قارەي ئەۋرۇپا پشت بە (ئە ئىپرىت) دەپەستىت بۇ بە دەست ھىنانى گۇگۇرۇد پىۋىست ئە پىشەسازى :

ۋ / چۈنكە زۇر بە فراۋانى ئە قارەكەدا بىلۋىتەۋە و ئىسپانىيە بە تەنبا ۵۰٪ يەدەگى جىھانى ھەيە .

دەپەش بۈۋى جۇگرافىيە گۇگۇرۇد ئە عىراق :

۱- گۇگۇرۇد يە شىۋەي نىشتۋى ديار ئە بەردەكانى سەر بۈۋى زەۋىدا ھەيە ۋەك ئە ئاۋچەي مۇسل ۋ فە تەد ۋەيت، ۋەك كەركوك ۋ كىرى .

۲- گۇگۇرۇد ئەگەل بىرە ئەۋتەكان ۋ كانەكانى گازى سۈرۈشتىدا ھەيە ئە پارىزگاي كەركوك .

۳- ئەگەل بۇنە گۇگۇرۇدەكاندا ئە ئاۋى كانى ۋ گەۋەكاندا ھەيە ھەرۈك ئە عىن كېرىت ۋ حمام العليل (مۇسل) ۋ شىئالە ۋ الرحالە .

فۇسفات : فۇسفات ئەۋ بەردە گىرگانە دادەنرىت كە ئە پىشەسازى پەيىنى كىمىياۋى سوۋدى ئى وەردەگىرىت ، ئەۋەي رۈۋەك پىۋىستى پىيەتتى ئەۋ بەردانە تۇخى فۇسفۇرە ، ئەم تۇخەش ئە سۈرۈشتا دىگەن ئىيە بەلام بۇ رۈۋەك زەخمەتە پوختەي بىكات ۋ سوۋدى ئى وەرىگىرىت .

ھۇ / دەرەكەۋىتى گىرگانى فۇسفات ئە سالانەي دۈيىدا :

ۋ / ئە ئە نجامى پىۋىستى زۇرى مۇۋ بۇ كەردەستەي خۇراك ، كە بىگومان ئەۋ زىاد بۈۋە زۇرەي ژمارەي دانىشتۋانى جىھان پىۋىستى بە زىاد كۆرۈنى بەرەمى كىشتوكالەۋە ھەيە كە ئەمەش ئە رېگەي زىادكۆرۈنى بەرەمدارىيى زەۋىۋە دىتەدى بە پەيىن پىۋە كۆرۈنەۋە كە ئە فۇسفاتەۋە درۈست دەكرىت .

بەرەمى فۇسفاتى جىھانى

فۇسفات ئە سى ئاۋچەي سەرەكىدا ئە جىھاندا كۆپۈتەۋە، ۋلاتە يەكگرتۈۋەكانى ئەمەرىكا ۋ ۋلاتانى غەربى ۋ رۇسىيە فېدېرال، ۋلاتانى غەربى ئە بەرەمەيىنان بە پەلەي دوۋم دىت ئەۋاى ۋلاتە يەكگرتۈۋەكان ، ئە ئاۋىشياندا ۋلاتى (مەغرىپ) بە پەلەي يەكەم دىت ۋ ئە نىۋ ۋلاتانى جىھانىشدا بە پەلەي سىيەم دىت، گىرگانىن ئاۋچەي فۇسفات ئە مەغرىپ بىرىتىن ئە (خرىيەك) ئە باشۋورى خۇرەلاتى دارالبىضاء ۋ (بىبابانى خۇرناۋا)، ئە (تۇنس) ىش ئە لا پالى شاخەكانى (شط الجرىد) ۋ ئاۋمراستى تۇنس دا ھەيە . ئە (دۇلى ئەقەب ۋ دۇلى غەربە) خۇرەلاتى (فەلەستىن) ، ۋ بەكۋرى خۇرەلاتى غەممان ئە (ئوردون) ىشدا ھەيە ، ئە (مىسر) ىش ئەكەنارەكانى دەرياي سوور ، ۋە (سۇرىيە) ش ئە تەدۋور دەردەيىنرىت، بەلام ئە عىراق ، ئە ئە نجامى پىشەسازى جىۋلۇجى دەرەكەۋەۋە كە فۇسفاتىكى زۇر ئە ئاۋچەي (غەكاشات) ھەيە ئە دوۋرى ۹۰ كە ئە باكۋرى روتبە، يەدەگى ئەم ئاۋچەيە نىزىكەي ۲۰۰۳ مىلۇن تەنە، بۇ بەرەمەيىنان ودرۈستكۆرۈنى فۇسفات ئە شارى قاننىم دامەززاۋە كە بە بەردى پىناغەي يەكەم پىشەسازى پەيىنى كىمىياۋى دادەنرىت.

هە ئېزاردنە كانى بەشى پىنچەم / كانزاو كانزاكارى

۱. لە نمونەى فلزە دارشتە كان : (گۇگورد - پۇتاسيۇم - نىكل - بازىلت).
۲. ماگناتايىت پىشى دەلىن ناسنى مەگناتىس ورنىزى ناسنە پوختەكەى دەگاتە : (۶۰,۵% - ۷۰,۵% - ۷۲,۵% - ۷۵,۵%).
۳. كانە زىردەكانى ميسۇر دەكە وىتە ولاتى : (باشورى ئەفرىقىا - كۇنكۇى ديموكراتى - زامبىيا - هيندىستان).
۴. لە نمونەى فلزە ناسنىنە كان : (نىكل - بازىلت - مەنگەنيز - مس).
۵. لە گرنگترىن ئاۋچەى بەرھەمەننەى ناسن لە بەرىتانىيا : (يۇركشاير - وىلز - كلىفلاند - سكوئەلندا).
۶. ھافۇنى پاك وېنگەرد لەسروشتدا نىە. بە ئكو لە ئاۋ فلزە زۇردەكاندا ھەيە وىكو : (نيس - زىنك - كورۇم - جىرى).
۷. كانە كانى رەند بۇ زىر دەكە وىتە ولاتى : (جامايكا - باشورى ئەفرىقىا - هيندىستان - شىلى).
۸. ئەو ولاتەيە كە لە كانى ئىستادا پلەى يەكەمى وەرگرتوۋە لە بەرھەمەننەى بۇكسايىت : (غىنىيا - جامايكا - فەردەسا - ئوستراىيا).
۹. لە نمونەى كانزا ئافزەدەكان : (نىكل - قورقوشم - زىنك - فۇسفات).
۱۰. يەكەم كانزا بۈۋە كەسەرنجى ئادەمىزادى راكىشاۋە ولە ژيانى كىردارى خۇيدا سوۋدى ئى وەرنەگرتوۋە : (زىر - تەنەكە - مس - ناسن).
۱۱. ھافۇنى پاك وېنگەرد لەسروشتدا نىە. بە ئكو لە ئاۋ فلزە زۇردەكاندا ھەيە وىكو : (گۇگورد - قورقوشم - تەنگىستەن - بۇكسايىت).
۱۲. ئاۋچەى ميساپى لەرۇژئاۋاى دەرياچەى سوپەريۇر لە ولاتە يەكگرتوۋەكانى ئەمريكىا باشتىن نمونەيە بۇ دەرھىنانى : (ئەلەمىيۇم - مس - ناسن - گۇگورد).
۱۳. ھىماتايىت بە ئۇكسىدى ناسن دادەنرىت و رەنگى سوۋرە و رىژدى ناسنە پوختەكەى دەگاتە : (۶۰% - ۷۲,۵% - ۷۴% - ۷۵%).
۱۴. بەردە بە ئرخەكان يان بەردە دەگەنەكان يەككىك لەمانە دەگرتەۋە : (زىر - ئەلئاس - زىنك - مەنگەنيز).
۱۵. زۇربەى بەرھەمى ناسن لە فەردەسا دەردەھىنرىت دەردەھىنرىت لە كانەكانى : (كلىفلاند - لۇرېن - كزباس - مەنشورىيا).
۱۶. تا سالى ۱۸۸۱ يەكەم ولاتى جىھان بوۋ لە بەرھەمەننەى مس. بەلام ئىستە پلەى سىيەمى ھەيە : (زامبىيا - ژاپۇن - كەنەدا - شىلى).
۱۷. زۇربەى بەرھەمى مس لە كەنەدا دەكە وىتە كانەكانى : (ئۇنتارىۋ - سانت ئەلېزابىت - نۇرماندى - كرىفۇرى رۇچ).
۱۸. ئەوكانزاىە كە پوختەدەكرىت لە پىنكەتوۋە ئىشتوۋەكاندا وىە رىگەيەكى كۇن وئاسان دىتەدى وەسەرمايەيەكى زۇرىشى ئاۋى : (ناسن - قورقوشم - يۇرانيۇم - پلاتىن).
۱۹. ئەو جۇرە ناسنەى لە قۇئاغى يەكەمى پوختەكردنىدا دەست دەكەۋى پىنى دەلىن ناسنى : (گۇنجاۋ - زەھر - پۇلا - مەگناتىس).
۲۰. ژاپۇن بە پلەى دوۋەم دىت لە بەرھەمەننەى مس لە جىھاندا و زۇربەى بەرھەمەكەى دەردەھىنرى ئەدوۋرگەى : (ھۇكايدۇ - ئۇكىناۋا - كىۋشو - كۇرۇل).
۲۱. ئەو دەۋلەتەى بە پلەى دوۋەم دىت لە بەرھەمەننەى ناسن لە جىھاندا : (روسيىا ھىدراىل - ئۇكراتىيا - ئوستراىيا - كەنەدا).
۲۲. ئەودەۋلەتەى ناسن لە دەردەۋە دەھىنرىت بۇپ كىردەۋەى پىۋىستى پىشەسازىە پىشكەۋتوۋەكەى : (سوېد - قەنزۋىلا - فەردەسا - ئەلمانىيا).

۲۲. رېڭەي فراش بە باۋىتىرىن رېڭەكە كىلى پوختە كىرىش : **گۆگىرد** - فوسفات - زېر - بۇكسائىت (دادەئىرىت لە جىيەن .
۲۳. لىمۇنات رېڭەكە كەي لە نىۋان زەردە قىۋەتتە بىدەيە گىرگىتىن مەلۇمەتتە كەي دەرىجىسى ئەم جۈرە ئاستە دەكەتتە ئاۋچەي :
(مەنشىۋىيە لە چىن - كىلىفلاند لە بەرىتانىيە - **لۇرىن لە فەرىسە** - كىمىيە لە كەندەدا) .
۲۴. زۇرەي ئاستى دەرىجىسى سۈيە لە جۈرە : (پايرائىت - ھىماتائىت - **ماگناتائىت** - سىدرايىت) .
۲۵. جامايكا سىيەم دەۋەتتە لە بەرەمەتتە بۇكسائىت لە جىيەندا ۋە ئاۋىيەتتە ئاۋچەي دەكەتتە :
(**سانت ئەندى** - دورگەي كاسا - كۇنەكەي - ئۇنتارەي) .
۲۶. بە تىكەل كىرىش مەلۇمەتتە كەي كىزەي : (زېر - مىسى زەرد - **پىرۇز** - زىۋ) دروست دەپت .
۲۷. ئاستى ئاۋچەي كىزەي چىقارەي لە سۈيە دەرىجىسى بە رېڭەي كىزەكەي :
(**كەي كىزەكەي** - يىرى قىۋەت - پوختە كىرىش لە پىكەتتە ئىشتەۋە كەندە - تونىل) .
۲۸. كىزەي زۇر دەۋەتتە مەلۇمەتتە بەلەم شۈنە جۇڭگۇيە كەي يارمەتتى ۋە بەرىجىسى ئەم جۈرە ئاستە دەرىجىسى :
(**زېر** - مىسى - زىۋ - پىلاتىن) .
۲۹. كىزەكەي زۇر دەۋەتتە مەلۇمەتتە كەي كىزەكەي ۷۵ كىزە . ھەندەك لە كىزەكەي بەيە خىكى زۇرەي لە زىۋى مەلۇمەتتە :
(**ئاسىن** - خەلۋوز - قورقۇش - تەنەكە) .
۳۰. ئەم كىزەكەي تاسى ۱۸۸۶ بەرەمەتتە ئاۋىيەتتە ئەم : (**ئەلەمىيەم** - مىسى - ئاسىن - گۆگىرد) .
۳۱. رېڭەي كىزەكەي بە شىۋەي يىرى قىۋەت بە كەندە بۇ دەرىجىسى كىزەكەي كەلەمەتتە زىۋى تونىل دەرىجىسى كىزەي :
(ئاسىن - **زېر** - مىسى - ئەم) .
۳۲. بەرەمەتتە زىۋى لە زىۋى كەلەمەتتە بەرىجىسى زۇرەي لە لە پىشەسازى جەنگى ۋە كەندە :
(**ئەلەمىيەم** - فوسفات - **مىسى** - ئاسىن) .
۳۳. ئەم بەرەمەتتە گىرگەن دەرىجىسى كەلەمەتتە پىشەسازى پەيىنى كىمىيە سۈيە ئىشتە :
(**ئەلەمەس** - **فوسفات** - ھەيروز - لەم) .
۳۴. دەرىجىسى ئەم ئەلەمەتتە لە بۇشەي دەرىجىسى كىزەي : (ئاسىن - **گۆگىرد** - كىزەم - خەلۋوز) يان تىدە .
۳۵. چەشنىكى خىراپ ۋە بەلەم خاۋى ئاستە خەتتە زۇرەم گۆگىرد مىسى زۇرە تىدە :
(**پايرائىت** - لىمۇنات - ماگناتائىت - سىدرايىت) .
۳۶. ئەم ئاۋچەي كەلەمەتتە زۇرەم ۋە بەرىجىسى يارمەتتى داۋەم پىكەتتە مەمەي گەۋرەي :
(**ئىترائى سۈيەم** - جىسۇم - ئايتروچىن - بۇكسائىت) .
۳۷. ئەم ۋەلەتتە بۇكسائىت ئەم دەرىجىسى ۋە بەلەمەتتە كەلەمەتتە دروستكە دەرىجىسى :
(**كەندەدا** - جامايكا - دۇمىكەن - سۈرىنام) .
۳۸. ئاۋچەم سەرىكە كەي بەرەمەتتە ئاسىن لە جىيەندا لە ھەمەن كەندە ئاۋچەي سەرىكە بۇ بەرەمەتتە :
(گازى سۈشەي - ئەم - يۇرەم - **خەلۋوز بەرىجىسى**) .
۳۹. كىزەكەي دەۋەتتە دۇمەتتە ئەمەش يارمەتتى پاراستى خاۋەكەي دەۋەت :
(ئاسىن - ئەلەمىيەم - **مىسى** - توتىا) .
۴۰. رېڭەي ۴۰٪ بەرەمەتتە جىيەنى مىسى دەپتە پىشەسازى : (ئۇتۇمبىل - **تىكەلە جىۋازمەن** - جەنگى - كەندەي) .
۴۱. دۇمەتتە بەرەمەتتە چەشنىكى تازەمەتتە ئەمەش يارمەتتى مەلۇمەتتە ، چۈنكە جىگەي بەردى گىرەمە :
(**مىسى** - زىۋ - ئاسىن - نىكەل) .
۴۲. بە پىشەنگى ۋەلەتتە بەرەمەتتە كەي گۆگىرد دادەئىرىت لە جىيەندا :
(مەكسىك - مىرەك - بەلچىكا - **ۋەلەتتە كىزەكەي ئەمەيكا**) .

۴۴. دۆنگە كەي سوورە وبەئۇكىسىدى ئاسن دادەئىرىت، رىژەي ئاسنە پوختەكەي ۷۰% دەپىت :
(سىدىرايت-ماگناتاي-ھىماتاي-لىمۇنايت) .
۴۵. خاودەكانى بۇكساي وباشى جۇرەكەي پشت دەپەستىت بە بارى : (رامىيارى-ئاوۋەھە-ئادەمى-ئابوورى) .
۴۶. بەرھەمى كانە ئاسنەكانى :
(ئۆزىن-كلىفلاند-نۇرماندى-كۆزىتسك) لە ھەرەنسا نىزىكەي نىوۋى بەرھەمى كىشۋەرى ئەورۇپا دەپىت .
۴۷. زۇرىيە بەرھەمى مى زامبىيا لەرىگەي بەندەرى :
(ئارقىك-نيزمىت-بىرا-باتۇم) لە مۇزەمبىق دەئىرەرىتە ولاتانى دەرەود .
۴۸. بىرىتە لە تىكەلىكى سىروشتى كەلەدوۋ كانزا يان زىاتىر پىنكەتوۋە :
(بەرد-كانزا-سوتەمەنى-فلزە دارشتەكان) .
۴۹. ئەوكانزا يانەن كەلەكەتلى پوختەكەرىن بەدە جىادەكەرىنەدە كە نەرمەن وىرىسكەدارن وگەرمى وكارەبى باش دەگەيدەن :
(كانزا فلزەكان - سوتەمەنى كانزا - كانزا ئاقلزەكان - بەردە بەنرخەكان) .
۵۰. ئەو چەشەنە ئاسنەي كەلە ئاۋچەكانى بەردى ئاگرىن و گۇراۋ دا ھەيە :
(ھىماتاي-ماگناتاي-لىمۇنايت-سىدىرايت) .
۵۱. لە ھەمۇ جۇرەكانى تىرى ئاسن زىاتىر بەكارىت چۈنكە زۇر دەقە :
(ئاسنى مەگناتىس-ئاسنى گونجاۋ-ئاسنى زەھىر-پۇلا) .
۵۲. لە نمۇنەي بەردە بەنرخەكان (بەردە دەگەنەكان) ۋەك : (نىس - بازىت - ھەيروز - گرانىت) .
۵۳. پۇلا لەسىنەم قۇناغى پوختەكەرىن ئاسن دا دەست دەكەۋى دۋاى ئەۋدى ئاسنى گونجاۋ رىژەيدەك لە :
(تەنگىتن - مەنگەنيز-ئىكل-تۇتيا) ى لەگەن تىكەن دەكرىت .
۵۴. لە نمۇنەي كانزا ئاقلزەكان : (ئاسن - مىس - زىنك - پۇتاسىيۇم) .
۵۵. چەشنىكى خراپ وبەدە لەئاسن چۈنكە رىژە ئاسنە پوختەكەي ۴۲% دەپىت :
(پايرايىت-سىدىرايت-لىمۇنايت-ھىماتاي) .
۵۶. ولاتىكە بەتەنھا ۵۰% ى يەدەگى ئەلبىرىت (گۇگرىدى ئاسن) ى ھەيە لەجىھاندا :
(روسىاي ھىدراىل - بەرىتانيا - ئۇكرانيا - نىسپانيا) .
۵۷. پەلەي يەگەمى وىرگرتوۋە لە بەرھەمەننى بۇكساي كەلە سالى ۱۹۹۱ دا لەنىو ولاتانى جىھاندا بەرھەمەكەي گەيشە ۳۶.۵% ى بەرھەمى جىھانى : (غىنىيا - جامايكا - سىرالىئون - ئوستراىيا) .
۵۸. رىگەي كانزاكارى ئەكانە كراۋەكان بەرىگەيدەكى ئابوورى دادەئىرىت چۈنكە :
(A- لەنرىك بازارە B- پىنۇستى بەئاۋۋەۋايدەكى دىبارىكراۋ نىيە C- خەرجى بەرھەمەننى كەمە D- گواستتەۋدى ئاسانە) .
۵۹. كىردارى پوختەكەرىن فلزى مىس ئەخلتە ئەنجام دەدەرىت لەنرىك :
(بازارەكان - كانەكان - سەرچاۋەكانى ۋزە - ھۈنەكانى گواستتەۋە) .
۶۰. رىژەي ئاسن لە لە تۈيۈكىلى زەۋى دا دەگاتە : (A- ۷۵% B- ۵۰% C- ۲۵% D- ۱۵%) .
۶۱. گرىگىتىن كانەكانى ئاسنە لە ولاتى سۈيد كە دەگەۋىتە باكوورى ولات :
(كرىشۋرى رۇج - كىرۇناجالفارى - نىۋفاۋندلاند - درم) .
۶۲. بەيەكىك لە كانزا فلزەكان دادەئىرىت : (پۇتاسىيۇم - ئاسن - فوسفات - بازىت) .
۶۳. سىنەم دەۋلەتە لە بەرھەمەننى بۇكساي لە جىھاندا :
(كۇنگۇ - ئوستراىيا - غىنىيا - جامايكا) .

۶۴. رېنگاي فراش (بەھۇي بېرمۇد) رېنگايەكە بۇ پوختە كۆرۈنى :

(گۆگۈرد - مىس - ئەلەمنىيۇم - فوسفات).

۶۵. رېزەي ئاسنى سىدرائىت ئەلە خاۋدەكەيدا دەگاتە : ($\frac{48}{100} - \frac{44}{100} - \frac{42}{100} - \frac{46}{100}$).

۶۶. رېزەي كانزاكەي دەپنە ۱,۵ - ۲% ى خاۋدەكەي بېت ئىنجا ئەلە رېزەي ئابوورىيەدە بەرھەمھېنئانى باشە :

(ئىكك - بۇكسائىت - قورقۇشۇم - مىس).

۶۷. يەككە ئەلە ماددە ھايدىرۇكارىيۇنىيەكان : (ئەۋت - بەردەبارانى - گازى سىرۇشتى - ھەمۇو ۋەلەمەكان راستىن).

۶۸. يەككە ئەلە كانزا فلزىيەكان كە ۵% ى ماددەكانى تۈپكلى زىۋى پىك دەھىنئىت : (ئاسنى - مىس - گۆگۈرد - ئەلەمنىيۇم).

۶۹. خەلۋىز ئەۋت ئەۋناۋچانەدا ھەن كە پىكھاتوۋد ئەلە بەردى :

(A - نىشتوۋ - B - ئاگرىن - C - گۆراۋ - D - ھىچ كامىيان راست تېن).

۷۰. ئاسنى مىس ئەۋناۋچانەدا ھەن كە پىكھاتوۋد ئەلە بەردى :

(A - نىشتوۋ - B - گۆراۋ - C - ئاگرىن - D - ھەمۇو ۋەلەمەكان راستىن).

۷۱. زېرۋىزىۋىۋ قورقۇشۇم ئەۋناۋچانەدا ھەن كە پىكھاتوۋد ئەلە بەردى :

(A - نىشتوۋ - B - ئاگرىن - C - گۆراۋ - D - ھەرىيەكە ئەلە C ۋە A راستە).

۷۲. پەلەي گەرمى پىنۇست بۇ تۈۋەندەۋدى گۆگۈرد بە رېنگاي فراش بە ھۇي ئاۋى گەرم بىرىتيە ئەلە :

(۱۰۸ پەلەي سەدى - ۱۱۸ پەلەي سەدى - ۱۰۰ پەلەي سەدى - ۱۰۴ پەلەي سەدى).

۷۳. كارگەكانى ئەم ئاۋچەيە پىشت بەۋ ئاسنە دەپەستىن كەلە ئاۋچەي كرىقۇرى رۇچ بەرھەمھېنئىت ئەلە باشورى ئۇكرائىيا :

(خۇرئاۋاي ئەۋروپا - خۇرئاۋاي ئاسىيا - خۇرھەلەتتى ئەۋروپا - خۇرھەلەتتى ئاسىيا).

۷۴. قۇناغى جىياكرەنەۋدى ئۇكسىجىن ئەلە ئۇكسىدىن قافۇن بۇ ئەۋدى كانزاىيەكى پاكى ئى بەرھەم بېت دەكەۋىتە ئىزىك :

(بەندەردەكان - شارە گەۋرەكان - سەرچاۋدى ۋوزە - رېنگا سەردەكەكان).

۷۵. تەنپا پىش چەند سائىك دەست گراۋ بە بەرھەمھېنئانى ئاسنى ئەلە بەرازىل بە ھۇي :

(كەمى بېرى يەدەگ - كەمى رېزەي كانزا ئەلە خاۋدەكەيدا - زۇرى تىنچوۋنى گواستەۋد - ئاۋوۋەۋاي گەرم).

۷۶. قۇناغى پالاۋتن بۇ بەدەستەنئانى كانزاى مىس ئەلە نىجام دەدرىت ئەلە ئىزىك :

(رېنگاكانى گواستەۋد - بازارەكان - سەرچاۋدىكانى ۋوزە - دەستى كارگەرى ھۈنەرى).

۷۷. رېزەي ئاسنەكەي ۶۰% ى خاۋدەكەيتى ۋە مەلەبەندە گىرگەكانى دەكەۋنە ئاۋچەي ئۇرىن ئەلە فەردەسا :

(لېمۇنايت - پائىرايت - ھىماتائىت - سىدرائىت).

۷۸. بە گىرگەرتىن ئاۋچەي پىشەسازى دادەنرىت ئەلە روسىيائى قىدرال :

(كېرۇنا جالشارى - كرىقۇرى رۇچ - ماگنىتۇ كۇرسك - كۆزىنتسك).

۷۹. گۆگۈرد ئەلە عىراق ئەلەگەل بېرە ئەۋتېيەكان ۋە كانە گازە سىرۇشتىيەكاندا ھەيە ئەلە پارىزگاي :

(موسى - كەركوك - ئەنبار - دىالە).

۸۰. ئەۋناۋچانەدا زۇرە كەلەبەردى ئاگرىن پىكھاتوۋن : (ئاسنى - ئەۋت - قورقۇشۇم - خەلۋىز).

۸۱. يۇنان ئەم ۋلاتانە ھەرماردەكرىت كە ھەلەدەستىت بە :

(ئاردنى كەرمەستەي خاۋى بۇكسائىت يۇدەرمۇد -

ھېنئانى كەرمەستەي خاۋى بۇكسائىت ئەدەرمۇد

- ئاردنى قافۇن بۇ دەرۋەدە -

ھېنئانى قافۇن ئە دەرۋەدە).

۸۲. ئەلە نمۇنەي فلزە دارشتەكان : (كروم - مەنگەنىز - تەنگىستىن - ھەمۇو ۋەلەمەكان راستىن).

۸۳. بەكارىت ئەلە پىشەسازى دروستكرىت دىنەمۇ ۋە مەكىنەكانى سوۋتائى ئاۋخۇيدا :

(ئاسنى - گۆگۈرد - ئەلەمنىيۇم - ھەمۇو ۋەلەمەكان ھەلەن).

۸۴. ئە سىرۇشتىدا زۆرە بە لام ئاۋچە كانى بە كارھىنئانى بە شىۋەيەكى ئابوۋرى ھىشتا كە من :

(فۇسفات - مىس - گۇگۇرد - ئاسن) .

۸۵. چالاکى بازىرگانى ئاسن ئە جىھان دەگاتە ۲۰% ئە بەر :

(ھەبۋونى رىڭگى گۋاستىنە ۋەدى ھەرزان -

پشت بەستى بە باروۋۇخى ئاۋوھەۋا -

ھەبۋونى ۋوزەى ھەرزان -

۸۶. ئە نجامدانى بازىرگانى بە لە چۈرچىۋەى ۋلاتانى يەك كىشۈردا :

۸۷. ئە خاسىيەتە كانى مىس : (پوختە كۆرۈنى ئاسانە - بە كارھىنئانى پوختە - بە ھاۋنرخى نزمە - دەتۈنۈرى ۋوۋىارە پتۈنۈرىتەۋە) .

۸۸. دەۋلەتتىكە زۆرەى (مىس) بە ھەرھەمپىنئراۋى دەنۋىرىتە دەرەۋە : (زامبىيا - بە لىچىكا - ئەلمانىا - ئىتالىيا) .

۸۹. دەۋرىكى بالاي ھەيە ئە پىكھاتنى ەمارى گەۋرەى نىتراتى سۇدىۋم (خۇ) ئە ئاۋچە بىبابانە كانى شىلى ۋىپۇ :

(ئاۋوھەۋا - دامائران - تەمەنى بەردۈمىزۋوۋە جىۋلۇجىيەكەى - جۈلەى تۈنۋىزائى زەۋى) .

۹۰. مەلئەند كانزاكارىە كانى ئاسنى ماگناتىت دەكەۋىتە :

(ئاۋچەى ئۈرىن ئە ھەرنەسا - خۇرەلانى نىنگىلئەرا - باكۇرى سۈيد - نەۋرۋپاي خۇرەلات) .

۹۱. بەرھەمى ئاستەكەى دەگاتە (۵%) بەرھەمى جىھانى ۋ بەزۇرى باكۇرى ۋلاتىدا كۈبۈتەۋە :

(ھەرنەسا - سۈيد - نەروىچ - دائىمارك) .

۹۲. ھۆكارى پشت گۈى خىستنى بەرھەمپىنئانى كانەكانى خەلۋى مەنشورىا بۇ ماۋەيەكى زۇر دەگەرىتەۋە بۇ :

(نەبۋونى سەرمایەى پىنۋىست -

دوۋرى ماددە خاۋەكە ئە رۋوى زەۋى -

كەمى رىژەى كانزا ئە خاۋەكەيدا) .

زۇرى تىنچۈۋونى گۋاستىنەۋە

۹۳. دوۋم دەۋلەتە ئە جىھاندا ئە بەرھەمپىنئانى بۇكسائىت : (جامايكا - ھىنىيا - ئوسترالىيا - يۇنان) .

۹۴. (۱۰%) بەرھەمى جىھانى ئەم كانزاىە دەچىتە ئاۋ دوستكۆرۈنى تىكە ئە جىاۋازەكان :

(ئاسن - بىرۇنژ - مىس - تۇتيا) .

۹۵. يەككىكە ئەۋ كانانەى كە زىرى بە شىۋازى بىرى قۇل ئى دەردەھىنۋىت ئە ھىندىستان :

(مىسايى - مىسۇر - رند - ۋەتەرساند) .

۹۶. يەككىكە ئە كانزا ئاھلىزىەكان : (مەنگەنىز - نىكل - مايكا - تەنگىستى) .

۹۷. ئە گىرگىترىن ئاۋچەكانى بەرھەمپىنئانى ئاسن ئە بەشى باكۇرى خۇرەلانى بەرىتانىا بىرىتەۋە :

(ۋىلز - نىۋىھاۋندلاند - كلىفلاند - يۈركشايەر) .

۹۸. ئاۋوھەۋاى مەيەلەۋگەرم ۋشىدار (خۇلگەيى ۋنىمچە خۇلگەيى) كاردەكاتە سەرباشى جۇردەكەى :

(گۇگۇرد - فۇسفات - نىكل - بۇكسائىت) .

۹۹. ئەم كانانەدا (۵ - ۱۰%) ئاسنى ۋلاتە يەكگرتۈۋەكانى ئەمەرىكاي ئى دەردەھىنۋىت :

(ۋىلايەتى ئەلەباما - ۋىلايەتى ۋاشىنتۇن - ۋىلايەتى نىۋىۋىرك - ۋىلايەتى كالىفۇرنىيا) .

۱۰۰. بىبابانى ئەتەگاما ئاۋچەيەكى گىرگى بەرھەمپىنئانى (مىس) ئە :

(زۇپۇن - كەنەدا - شىلى - پىرۇ) .

۱۰۱. ئىسپانىيا بەتەنھا : (۲۰% - ۴۰% - ۵۰% - ۶۰%) يەدەگى جىھانى ئەلېرىت (گۇگۇردىدى ئاسن) ي جىھانى ھەيە .

۱۰۲. ۱۰% ي زىرى جىھان دەردەھىنۋىت بە رىڭگى :

(كانزاكارى ئەۋكانانەى كە كراۋەن - كانزاكارى بە رىڭگى بىرى قۇل - كانزا پوختەكۆرۈن ئە پىكھاتۋوۋە ئىشتۈۋىكان - تۈنۋىل) .

بەشى شەھەر / پېشەسازى

گىرگىزىن بىلەن پېشەسازى نۆى ئەمەلىيە :

- ۱- ھىزى مەكىتە شۇنى ھىزى بازىرى گىرگىزى . ئەمەش پىنۇستى بەدە ھەبىو سەرچاۋى ھىزى بىزىنەرى تەۋا ھەبىت .
- ۲- پىنۇستى بەدە ئەدەك كەۋا كارگەكان بەند بىت بە شۇنى كەرەستە خاۋەكانەدە . ئەمەش بىو ھۇ پەيدا بىوونى بازىرگەنىكى فراۋان لە جىھاندا بۇ ئەۋ كەرەستە خاۋانەكى كە پېشەسازى ھەمە جۇرەكان پىشتى پى دېبەستىت .
- ۳- بەرھەم بە شىۋەدىكى فراۋانە . كە ئەمەش بىو ھۇ ئاسان بىوونى شەرەزىي (پىسۇرى) لە لىقە ھەمە جۇرەكانى پېشەسازىدا . ئەمە جۇرە بەرھەمەش پىنۇستى بە دامەزىرەندى كارگەكى زۇر مەزىن ھەيە كە بىو بەرىكى فراۋانى زەۋى يىگىتەۋە .
- ۴- دەرەكەۋىتى چىنىك لە كىرەكان كە بەستراۋن بە سەندىكا (نەقابە) كى كىرەكانەۋە كە قەۋارەدىكى گىرگىيان ھەيە لەناۋ دەۋلەتە پېشەسازى پىشەكەۋتەۋەكاندا .

جۇرەكانى پېشەسازى :

- ۱- پېشەسازى لەسەر بىنەۋەتى سىۋىتى بەرھەمدارىيەكە . دىگىرەت بە :
- ا - پېشەسازى دەرھىنان : گىت چالاكىەكانى بەرھەمدارىيە كە بايەخ دەدات بە دەرھىنانى كەرەستەى خاۋ و كەرەستەى سۈۋەمەنى ئەناۋ جەرگەكى زەۋى و . لە بىو بەرە ناۋىەكان و لە جەنگە ئەكان . ۋەك دەرھىنانى خەۋز و نەۋىتى خاۋ و داربىرەن . ۋاتە ئەۋ چالاكىيەكە بە پەيۋەندىيان ھەيە بە بەدەستەينانى كەرەستەى خاۋ بە شىۋەدىكى سىۋىتى .
- ب- پېشەسازى نامادەكەردىن : گىت ئەۋ كىرەكانەيە كە ئەگەل كەرەستە خاۋەكاندا دىگىرەت ۋەك قۇناغىكى نامادەكەردىن ياخۇد رى خۇش كەردىن پىش گۇرپىنى بۇ كەلۈپەل ياخۇد شەكى دروست كراۋ . ئەۋانەشە ئەۋ كىرەكانە شىۋەى ئەۋ ماددانە بىگۇرپىت . بىو نەۋنە پىستە خۇش كەردىن . ۋەلپىنى دانەۋىلە . و پارچە پارچە كەردىن دار . خەست كەردىن س .
- ج- پېشەسازى گۇرپەكەرى : ئەۋ پېشەسازىيەكە شىۋەى خاۋەكان دىگۇرپىت لەبارە رەسەنەكەيەۋە بۇ بارىكى نۆى كە پىداۋىستى سىۋە پىرەكەتەۋە . جا كانزايى ياخۇد كىشەۋەكەلى ياخۇد بىوۋەكى ياخۇد نازەلى بىت . ۋەك گۇرپىنى خۇرى خاۋ بۇ چىراۋ . ئاسن بۇ نامىرەمەكىنە .
- ۲- پېشەسازى لەسەر بىنەۋەتى مۇلكايەتى . دابەش دىگىرەت بۇ :
- ا- بىۋارى گىشتى ب- بىۋارى تايىتەتى ج- بىۋارى تىكەل د- بىۋارى بىگەنە .
- ۳- پېشەسازى لەسەر بىنەۋەتى چۇنىتتى بەرھەمە پېشەسازىيەكە . دىگىرەت بە :
- ا - پېشەسازى بىنەۋەتى : ۋەك پېشەسازى ئاسن و پۇلا . و پېشەسازى بەدەستە ھىنانى ۋوزەى كاردەبا . و . پېشەسازى پىلاۋىتى نەۋت . چىمەنتۇ . كە خاسىيەتى نەۋەيە : غازات و دۈۋەكەل و بۇنى ناخۇش دەرەدەن ئەمەش دەبىتە ھۇ پىس كەردىن ژىنگە و بىزاركەردىن دانىشتۋان .
- ب- پېشەسازى بەكارىردىن : ئەۋ پېشەسازىيەكە شەكى بەكارىردىن بەرھەم دىنى كە مۇۋەپپەقىيەتە دىھىنى . ۋەك پېشەسازى كەلۈپەلى ناۋمال و . پىلاۋ و . جىل ۋەلپەكى نامادەكراۋ .
- ۴- پېشەسازى لەسەر بىنەۋەتى قەبارەى سەرمايە و جۇرى بەرھەمەينان . دابەش دىگىرەت بۇ :

پېشەسازى سوۋك	پېشەسازى قورس
ا- پىنۇستى بە بىرىكى كەم ھەيە لە كەرەستەى سەرەتايى .	ا- پىنۇستى بە بىرىكى گەۋرە ھەيە لە كەرەستەى سەرەتايى .
ب- پىنۇستى بە سەرمايەدىكى كەم ھەيە .	ب- پىنۇستى بە سەرمايەدىكى مەزىن ھەيە .
ج- ئەۋ شەكەكى بەرھەمى دىنىت كىشى سوۋكە .	ج- نامىرە مەكىتەى مەزىن بەرھەم دىنىت .
د- ژىنگە پىس ئاكات .	د- ژىنگە پىس دىكات .
ه- ۋەك پېشەسازى جىل و بەرگ و چىراۋ (المتسوجات) .	ه- ۋەك پېشەسازى ئاسن و پۇلا . و . دروست كەردىن مەكىنە .

۵- پېشەسازى ئەسەر پىنەرەتتى سەرچاۋى كەرەستە سەرەتايى كە پىشتى پى دەبەستى ، دابەش دەكرىت بۇ :

ا- ئەو پېشەسازىيەنى كە پىشت دەبەستى بە كەرەستە كىشتوكالى .

ب- ئەو پېشەسازىيەنى كە پىشت دەبەستى بە كەرەستە سەرەتايى ئاۋەلى .

ج- ئەو پېشەسازىيەنى كە پىشت دەبەستى بە كەرەستە بۈۋەكى سۈۋىتى .

د- ئەو پېشەسازىيەنى كە پىشت دەبەستى بە كەرەستە سەرەتايى كانزايى .

ه- ئەو پېشەسازىيەنى كە پىشت دەبەستى بە كەرەستە دروست كراۋ .

۶- پېشەسازى ئەسەر پىنەرەتتى ئەو ھۇيەكەنە سەر جىگىر بۈۋىيەۋە ، دابەش دەكرىت بۇ :

ا- پېشەسازىيە ئاراستە كراۋەكەن بەردە كەرەستە سەرەتايىيەكەن ، وەك پېشەسازى شەكر و قوتۇ .

ب- پېشەسازىيە ئاراستە كراۋەكەن بەردە بازار ، وەك پېشەسازى مۇبىلىيات و جل و بەرگى نامادەكراۋ .

ج- پېشەسازىيە ئاراستە كراۋەكەن بەردە دەستى كارگەرەن ، وەك پېشەسازى چىن (چىراۋ) و سەعات .

د- پېشەسازىيە ئاراستە كراۋەكەن بەردە سوۋتەمەنى و سەرچاۋەكەنى ووزە ، وەك پېشەسازى ئەلەمنىۈم .

ه- پېشەسازىيە ئاراستە كراۋەكەن بەردە رىگەكەنى گۈاستەۋە و ھاتوچۇ ، وەك پېشەسازى كەشتى .

ھۇيەكەنى جىگىر بۈۋى پېشەسازى (پىنەكەكەنى دامەزەندى پېشەسازى) :

گرىگىرەن ھۇ كە كار ئە دامەزەندى پېشەسازى دىكات ئەمانە :

① كەرەستە سەرەتايى (كەرەستە خاۋ) . ② سوۋتەمەنى و سەرچاۋەكەنى ووزە . ③ سەرمایە . ④ بازار . ⑤ كار (كرىكار) .

⑥ ھاتوچۇ و گۈاستەۋە . ⑦ زەۋى و ئاۋ . ⑧ شۈننى جۈگرافى و ئاۋۋەۋە . ⑨ سىياسەتى حكۈمەت (رامىيىرى مىرى) .

كەرەستە سەرەتايى (كەرەستە خاۋ) : ئەو كەرەستانەن كە پىنەۋىستى ھەمە جۈرى مۇقىيان لى دروست دەكرىت ، كە ئەۋانەيە

كىشتوكالى بىت وەك لۈكە و قامىشى شەكر ، ئەۋانەشە ئاۋەلى بىت وەك پىستە و شىر ، ئەۋانەشە كانزاي فلزى بىت وەك ئاسن و مىس

، ياخود كانزاي ئافلزى بىت وەك فۇسفات و گۈگۈرد .

كەرەستە ئىۋە دروست كراۋ : ئەو كەرەستانەن كە ھىشتا تەۋاۋ دروست ئەكرەۋن ، وەك پۇن و چىراۋى لۈكە و خورى و . ئاسنى زەھر ، كە

ئەمانە دەچنە پېشەسازى تەرەۋ .

ھۇ/ ھەندىك ئاۋچە پېشەسازى ھەن كە زۇر كەرەستە سەرەتايى تىدا ئىيە كەچى پىشەكەۋتۈۋەن وەك زۇ پۇن ؟

چۈنكە پىشەكەۋتۈنى تەكەنە ئۇزىيا ئە ھۇيەكەنى گۈاستەۋەدا ئە رۈۋى خىيرايى و فراۋان بۈۋىيەۋە ، بۇتە ھۇى كەمكىرەۋەدى تىچىۋۈنى

گۈاستەۋە ئەلەيك و ، ئەلەيكى تىرەشەۋە بۇتە ھۇى ئاسان گۈاستەۋەدى كەرەستە سەرەتايى (خاۋ) .

كەرەستە خاۋ ، ئەۋەدى كە كارەدەكەنە سەر ھەلپۇزەندى شۈننى پېشەسازى ، دابەش دەكرىت بۇ :

ا- كەرەستە خاۋە زۈۋ ئەۋاۋچۈۋەكەن (زۈۋ تىكەدەچن) وەك سەۋزە و سىپايى و ماسى و مېۋە .

ھۇ/ كارگەكەنى ئەۋتۈنەنى مېۋە و سەۋزە و سىپايى و ماسى پە زۇرى ئە تىزىك شۈننى بەرھەم ھىنەنەكەنەن دامەزەندى ؟

چۈنكە زۈۋ تىكەدەچن و خاسىيەتەكەيان نامىنى بە درىزىۋىۋەۋەدى ماۋە ، بۇيە گۈاستەۋەدى دوۋر و درىزۇ و ئەسەرغۇ ھەلناگىن .

ب- كەرەستە خاۋەكەنى كە دەچنە پېشەسازىيەۋە بە بىرى قەبارەدى گەۋرە و كىشى قورسەۋە ، وەك بەردى قىل كە دەچىتە پېشەسازى

چىمەنتۇ ، بەزۇررىش تىزىك خاۋەكە دامەزەندى .

ج- كەرەستە خاۋەكە بە كىش قورس و بە قەبارە گەۋرەن بەلام پاش پېشەسازى (دروست كىرەن) قەبارە و كىشىيان زۇر كەم دەكات ، وەك

پېشەسازى خەست كىرەن مىس كە دەبىت ئە تىزىك كەنەكەنەۋە بىت .

د- كەرەستە خاۋە كىش سوۋك و ئاسان گۈاستەۋەكەن ، وەك پېشەسازى لۈكە و خورى و پالاۋتتى ئەۋت ، كەمەرج نىيە پېشەسازىيەكەنى

ئە تىزىك ئاۋچە بەرھەمەنەنەۋە بىت (ياخود ئەۋ دەۋلەتەنە بىت كە خاۋەكە بەرھەم دەھىنىت) .

گواستەندەۋە : ئەۋ رېڭا ۋە ھۈيىناۋانەيە كە مەۋۇڭ ۋە بەرھەمەكەي دەگۈزەندەۋە ئە شۈيىنىكەۋە يۇ شۈيىنىكى تىر . ئەمەش رېڭاى ئۈتۈمبىل ۋە ھىلى ناسن ۋە رېڭاى رېۋبارەكان (بە دەرياچە ۋە ئۆكەندەۋە) ۋە رېڭەي دەرياىى ۋە بۇرى (ئۈۈلە) ۋە گواستەندەۋى ئەۋت ۋە گازى سۈۈشتى ۋە ناۋ . گواستەندەۋى ناسمانى ۋە تەنەنت ئەۋ سىم ۋە تەلەندى كە ۋوزەي كارەبا دەگۈزەندەۋە . گەشتى دەگۈرەندەۋە .

ھۇ/ پىشەسازى ئەمەش شۇنچانە بۇ خۇي ھەلدەبۇزىرىت كە ھاتۇچۇيان تىدا ئاسان و ھەرزانە ، ھەروەك شۇيىنى مەنبەلىدى شارەكان ؟

① دەپىتە چەقى رىگەي گواستەدە ئە زۆر لاي جىاوازەدە .

② دەتوانىزىت خۇي ئەودەد دۈور بىگىرىت كە پارەي زىادە بېچىتە چ كەردەستە سەردەتايەكە چ شەكە درۈست كراودەك .

ھۇ/ بەندەردەكان ئە زۆر كاتتا دەپنە مەنبەلىدى گىرگى بۇ دامەزراندنى چەندىن پىشەسازى ؟

چۈنكە پىشەسازى ئەمەش شۇنچانە بۇخۇي ھەلدەبۇزىرىت كە ھاتۇچۇيان تىدا ئاسان و ھەرزانە كە شۇيىنە دەريايەكەي بەندەرىش وادەكات كە ھىنانى كەردەستەي سەردەتايى ئە دەردەدە كەمى تىيىچىت و پاشانىش بە ئاسانى شەكە درۈست كراودەك بىنۇردىتە دەردەدە .

(زەمى و ئاۋ) چ بۇلىك دەپىن ئە جىگىر بوۋنى پىشەسازى ؟

۱- زەمى : ھەمەو پىشەسازىك پىنۋىستى بە روۋبەرىكى زەمى ووشك و تەخت ھەيە بۇ ئەودى دامەزراودەكانى كارگەي ئەسەر دامەزىرىت ، پىنۋىست بوۋتىش بۇ ئەمە روۋبەردە زەمى بە پۇلى جىاوازي پىشەسازىكەن و خاسىيەتەكانىيان دەگۇرىت ، بۇنەمۈنە پىشەسازى سوۋك پىنۋىستى بە روۋبەرىكى كەم ھەيە وەك پىشەسازى سەعات يان جىلۋەرىكى نامادەكرەي يان ھەويرەمەنى يان شىرىنى ، كەچى پىشەسازى قورس پىنۋىستى بە روۋبەرىكى فراۋان ھەيە لەبەر ئەودە ئە دەردەدى شارەكان دادەمەزىرىت چۈنكە ئەمە پىشەسازىانە دوۋكەن و غازاتى بۇن ناخۇش و ئاۋى پىس و دەنگە دەنگى گەورە بە جى دەھىلن وەك پىشەسازى ئاسان و پۇلا ، پىرۋكىمىياۋى، فرۇكە، كاغەز .

۲- ئاۋ : ئاۋ بە رەگەزىكى سەردەكى دادەزىرىت ئە گشت كىرەدەكانى پىشەسازى و ماددەيەكى خاۋى سەردەكەي لەگەلىك پىشەسازىدا وەك پىشەسازى سەردەمەنى و تىشى، لەبەر ئەودە زۆرىيە ئەمە پىشەسازىانە لەزىك روۋبەردەكان يان سەچاۋدى ئاۋەدە دادەمەزىرىن بۇ ئەودى ئاۋى پىنۋىستىيان بۇ مسۇگەر بىت، ئەمە پىشەسازىانەي كە ئاۋىكى زۆرىيەكاردەبەن وەك (ا) بەرھەم ھىنانى يەك تۇن كاغەز لەكرۈكى دار پىنۋىستى بە (۲۸۰۰۰) گالۇن ئاۋ ھەيە . (ب) بەرھەم ھىنانى يەك تۇن ئاسان و پۇلا پىنۋىستى بە (۶۵۰۰۰) گالۇن ئاۋ ھەيە . (ج) بەرھەم ھىنانى يەك تۇن ئاۋرىشى دەستىرەد پىنۋىستى بە (۲۲۰۰۰۰) گالۇن ئاۋ ھەيە .

كارى (بۇلى) ئاۋوھەدا ئە جىگىر بوۋنى پىشەسازىدا روۋن بىكەردەدە ؟

و/ ئە رابىردوۋدا ئاۋوھەدا كارىكى گەورەدى دەكرەد سەر ھەلبۇزاردنى شۇيىنى ھەندىك پىشەسازى ؟

چۈنكە مەۋقە ھىشتا تۈنەي ئەودى ئەبوۋ كە ھەۋاي ئاۋ كارگەكان وەك پىنۋىست بىگۇنچىنىت .

ھۇ/ ئاۋچەي ئەنكشاير ئە بەرىتانيا ئە ھەمەو ئاۋچەكانى تىر بە ئاۋبىانگىر بوۋ بۇ پىشەسازى چىن ؟

چۈنكە پىشەسازى لۇكە چىن ئە ھەۋاي شىدار ئەبوۋايە دانەدەمەزرا ئەمەش ئە ئاۋچەي ئەنكشاير ھەبوۋ .

ئاۋچەي ئەنكشاير : ئاۋچەيەكە ئە بەرىتانيا كە ئە رابىردوۋدا بە پىشەسازى چىن بە ئاۋبىانگ بوۋ بە ھۇي ھەۋاي شىدارى ، پاشان ئەمە ئاۋچەيە بوۋ پىشەسازى كارەبايى .

ھۇ/ دامەزرازدنى پىشەسازى پەيكەرى فرۇكە ئە باشۋورى خۇرئاۋاي ۋلاتە يەكگرتۈۋەكانى ئەمەرىكا ؟

چۈنكە ئەمە پىشەسازى پىنۋىستى بەودە ھەيە كە خۇر بەدەردەد بىت و رۇزىش ساپەقە بىت ئەمەش يارمەتى پىكەيتانى چىنىكى ئەنكى ئۇكىسىدى ئەلەمەتيۇم دەدات كە رىگە نادات توۋشى رەنگ و داخۇران بىت .

ھۇ/ وەستاتى چالاكى پىشەسازى ئاسان دەرىھىنان ئە باشۋورى سۈيد ؟ چۈنكە ئاۋچەكە دوۋچارى سەرما و سۇلەي تۈند و سەخت دەبى .

ھۇ/ ھەلبۇزاردنى شۇيىنى پالۋوگەي (دۇرد) ئە بەشى باشۋورى خۇرەلاتى بەشدا ؟

چۈنكە شىۋەي ھەلكرەدى باي گشتى بەرەدە باشۋورى خۇرەلاتە بەمەش دوۋكەن و بۇنى ناخۇش لەگەن خۇيدا رادەمەلىت .

كارى (يۇلى) چالاكى حكومت له جىگىر بوونى پيشه سازىدا بوون بگەرودە :

دەولەت كە شۇنى دامەززاندى پيشه سازىەكان ھەندەبىزىرئىت چەند پائەلەرىكى ھەيە ، وەك :

- ۱- دەيەوئ بىكارى له ناوچەكەيدا نەھىلىت كە دانىشتوانى چەد .
- ۲- ھۇى سەربازى ستراتىژى ، وەك دوور خستەنەوئ شۇنى كارگەكان له سنوورودە ، ھەروەك له كاتى جەنگ له ئەلمانىا بوويدا .
- ۳- بۇ پىشخستنى ناوچەيەكى تازە ، وەك له ناوچەي (سىبىريا) كە روسيا ھەولى بۇ دا .
- ۴- بۇ ئەوئ ھەندى ناوچەي پيشه سازى لەود زياتر پەردە نەسىنىت چۈنكە زۆرەي چالاكىەكانى تىيدا كۆبۇتەوئ . بۇيە ھەول دەدات چالاكى پيشه سازى بەسەر ناوچە جىاوازەكانى ولاتدا دابەش بكت .
- ۵- جارى واش ھەيە شارەوانى ناوچەيەكى تاييەتى بۇ چالاكى پيشه سازى لەناو شارىكدا دىسارى دەكات لەبەر چەند ھۇيەكى وەك تەھىشتنى پىس بوون و دەنگە دەنگ و ژاود ژاود .

دىيارتەرىن ئەو گىروگرافىيە كە دەبنە كۆسپ له رنى پەرسەندىنى پيشه سازى له دەولەتە تازە پىگە يشتوودەكان :

[۱] **بىنچىنەي ژىرخان (ژىر پەيكەر)** : بىرىتە له رىگاي گواستەنەوئ ھاتوچۇ و دامەززاوئ بەندەردەكان و فرۇكەخانە و دەرگاكانى پەروەردە و ھىرگەردن و تەندروستى ، و پىرۇژەكانى ناو و كارەبا و شۇنى ئىشتە جى بوون و مەلەبەندەكانى تويژىنەوئ زانستى و دەرگاكانى تر كە خزمەت كوزارى پىشكەش بە كىردارى بىيات نانى نابوورى دەكەن .

روونى بگەرودە: نايا بىنچىنەي ژىرخان بەكىشە دادەنرئىت لەبەردەم پىشكەوتنى پيشه سازى لەولاتە تازە پىگە يشتوودەكاندا؟

و/ لەم ولاتەندا دواكەوتوى ژىرخان ئىشانەي جىاكەروەديانە و ئەم ژىرخانە ناتوانىت لەرىكى خۇى بە جى بېيىنى لە خزمەت كىردنى پەرسەندەنى نابوورى ئىشتەمانى، ھەروەھا يەكىنكە لەو كۆسپ و تەگەرەنەي كە دىتە پىش كىردارى دوسارە بىيادنانەوئ ژىرخانى نابوورىان، بۇنەمۇنە لەھىندستان كەژمارەي گوندەكانى له (۵۰۰) ھەزارگوند زياترە تەنيا (۱) گوند له (۹) گوند رىگاي ھەيە و دەتوانرئ بەدەنژاينى سال بەكاربەيىنرئ، لەھەندى ولاتانى نەھرىقىا و نەمىرىكاي لاتىنى دا كىردارى ناردنى خوارەدەمەنى بۇ ئەوناوچانەي ھەندى سال تووشى كارەسات دەبن كارىكى زۇر ئالۇزە يان پارەيەكى زۇرتىرى تىدەچى ئەگەرىيىتوئ لەدەروە بېيىنرئ بەھۇى تەنگوچە ئەمەي گواستەنەوئ ناو خۇيى .

ھۇ/ ئەنجامدانى ھەپىرۇژەيەك لەولاتە تازە پىگە يشتوودەكان تىچوونى زياترە لە ھەپىرۇژەيەكى ھاوشىوئ خۇى لەولاتە پىشكەوتوودەكان؟
بەھۇى دواكەوتوى بىنچىنەي ژىرخان لە رىگاوبان ھىلى ناسنى پىيۇست بۇ پىرۇژەكە و دامەززاندى شارىكى تەواو بۇكرىكاران ...

[۲] شارمزاينى ھونەرى : دەستى كارگەر (كرىكار) له پيشه سازىدا بىرىتە له :

ا - كرىكار بە كارامە و ئاكارامەيانەوئ .

ب - ھونەرىەكان (تەكنىكاران) و ئەندازىاران و دەرچوانى خويندەكان زانستىەكان .

ج - بەرپوئەبەرانى كارەكان يان پىرۇژەكان .

كرىكارى كارامە : ئەو كرىكارەيە كە پيشەكەي پىيۇستى بە دۇشەبىرىەكى سەرەتايى ھەيە ، دواي ئەوئ مەشقى تاييەتى و پيشەگەرى بۇ ماوئەيەك پى دەكرىت كە له سائىكە كەمتر نەبى جا ئەمە له كارەكەيدا بىت ياخود له پەيمانگەكەيدا .

ھونەرىەكان (الفنىيون) : ئەو كەسانەن كە قۇناغى خويندنى نامادەبىيان تەواو كىردوئە، جگە له تەواو كىردنى دوو سائى مەشقى ھونەرى .
ئەم دەستەواژەيە بوون بگەرودە : (ئەو گىروگرافىيە كە ولاتە تازە پىگە يشتوودەكان پەدەستىەوئ دەنالىن ئەوئە كە ژمارەي كرىكارى كارامەي پىيۇستى كەمە و بە گران دەست دەكەون ، بەلام له ولاتە پيشه سازىەكان كرىكارى كارامە بە ناسانى دەست دەكەون) .

و/ لە ولاتە پيشه سازىەكان مەشقى پىكەردنى كرىكاران شتىكى ناسانە چۈنكە كرىكارەكان شارمزاين ھەيە لەبارەي سەرەتاكانى پيشه سازى و تەكنىك ، ئەمەش لە سروشتى پىرۇگرامەكانى پەروەردە و ھىرگەردن ھەلقولۇدە ، بەلام لە ولاتە تازە پىگە يشتوودەكان دەست كەوتنى كرىكارى كارامە و مەشقى پى كراو شتىكى گرانە (زەھمەتە) چۈنكە دانىشتوان شارمزاينان لە سەرەتا بىنەپەتسىەكانى تەكنىكدا كەمە ، بۇيە لەولاتە تازە پىگە يشتوودەكاندا ، بەرھەمەيىنان زۇرى تىدەچىت ھەرچەندە ناستى كرى نزم بىت .

-۲-

قەرزى بىيى: نەم دەستەۋازدە بۈيۈك بىكەرەدە: (گىرگىزىن ئەۋگىرۈگىرەتەنەي كە ۋولاتە تازە بىگە يىشتۇۋەكەن بەدەستىيەۋە دەئالەنن بىرىتتە ئەگىرۈگىرەتەن پاردەدان بە پىرۋەزى پەردە پىندەن ئابۋورى بە شىۋەيەكى گىشتى ۋ پەردە پىندەن پىشە سازى بە شىۋەيەكى سەردەكى) .

لەبەر لاۋازى ۋ كەمى پاشەكەۋەت كىرەن ۋ كەمى سەرجاۋەدى دارابى ئەۋ ۋلاتەندە . جا لەبەر ئەۋەدى داھاتى تاكەكەس كەمە ۋ ئاستى بىزىۋىش نىزە بۇيە پاشەكەۋەت كىرەن لاۋاز دەبىت .

ھۇ/ خاۋىن سەرمایەكانى ۋلاتە تازە بىگە يىشتۇۋەكەن سەرمایەكانىيان لەكەرتى پىشە سازى بەكارناھىنن؟
چۈنكە پىرۋەزى پىشە سازى مەترىس تىندايە .

داگىركارىي تازە: بىرىتتە ئەۋەدى كە ۋلاتە تازە بىگە يىشتۇۋەكەن قەرزى بىيى ۋەردەگىن ئە ۋلاتە بىشكەۋەتۋەكەن . كە زۇرجارنە ۋ ۋلاتە دەست بەسەر ئابۋورى ۋلاتە تازە بىگە يىشتۇۋەكەن دەگىن ، چۈنكە ئەۋ قەرزەنە بەچەندە مەرجىكەۋە بەستراۋىن كە لە بەرۋەندە ۋلاتە قەرزەندەكە دەبىت . ۋەك ئەۋەدى كە ئەۋ قەرزەنە ئاراستەي كەرتى پىشە سازى ئاستراتىۋى ياخۇد پىشە سازى بەكاربىرەن بىكات كە سوۋى ئەم قەرزەنەش زۇرۇن . ھەر بۇيە ناۋى داگىركارىي تازەي لى ئراۋە .

پىس بۈيۈك : بىرىتتە ئە فرىدەننى پاشاۋە كە دەبىتە ھۇي تىكەتەننى جوانى ۋ پاكى ژىنگە . بەلام پىس بۈيۈك لە چەمكى زانستىدا بىرىتتە ئە گۇران ۋلاتەۋاۋى سىستەمى ئايكۇلۇجى (ژىنگەيى) لە پىكەۋەتەننى ئىۋان زىندەۋەران بە ۋەك ۋ گىيانەۋەرانەۋە لە ژىنگەيەكى دىيارىكراۋا . ۋەك ئەۋەدى زىندەۋەردە ۋەردەكەن بىۋەتەننى كە ماسىيەكان لە ژىنگەي ئاۋىدا لەسەرى دەرتىن . يان ئەۋ پاشاۋە ۋ گەردىلانەي دەچەن ھەۋاۋە ئاتەۋاۋى ئە پىكەيئەردەكەننى ھەۋادا پەيدا دەكەن بۇنمۇنە رىۋەزى دوۋەم ئۆكسىدى كارىۋۇن زۇر دەكەن . ئەمەش دەبىتە ھۇي چەندە ئەخۇشەيەكى دىيارىكراۋ بۇ مۇۋە ۋ گىيانەۋەردە ۋ ۋەك . ھەروەھا ژاۋەزۋاۋە دەنگە دەنگىش كاردەكەنە سەر مىشكى مۇۋە بە تايىيەتتى لە شارە چەكەن ۋ ناۋچە پىشە سازىەكان .

ھۇ / پىس بۈيۈك دىيارىيەكى سىۋىتتە ئەكۈتەۋە ھەيە ؟

چۈنكە گىرگانەكان لەكەتتى ھە ئىچۈۋەننىاندا غازاتى ھەمە جۇر ۋەكەل دەردەدەن يان گەردەۋەلنى تە پوتۇزاۋى بۇ ھەندى ژىنگەي دراۋسىنى ناۋچە بىبابانەكان دەھىنن .

گىرگىزىن ئەۋ نامۇزگارىيەنى كە دەبى ئە غىراق دەچاۋ بىكرىن ئەگەر بىۋىستىرەتتە لە كارتىكەردى پىس بۈيۈك پىشە سازى دىگەر بىن :

۱- دەست نىشان كىرەننى شۈينى پىشە سازى ئەۋ ناۋچانەي كە دوۋىن لە جىگىر بۈيۈك دىنىشتۋانى شارەكان ۋ بەدىكەردى ھە ئىزاردىنى

شۈينى ئەۋ پىشە سازىيەنى كە دوۋەكەل دەردەدەن لە ناۋچەكانى باشۋورى خۇرەلەتتى شارەكان دابەزىن . بۇنمۇنە ۋەك بەغدا .

۲- ئاچار كىرەننى كارگە تازەكان ۋ كۈنەكان بە دانانى پائىۋەكە بۇ پاك كىرەنەۋە غازات يان كارىۋۇن يان ماددەي تىر كە پەردە نامسان

بەرز دەبەندە ۋ ، كۈكەندەۋەيان بۇ ئەۋەدى ھەۋا پىس ئەكەن . ئەۋەش سەبارەت بە ھۇيەكانى گۋاستەۋە بە بە تايىيەتتى ئوتۇمبىل

جىيەجى دەكرىت .

۳- پىۋىستى داھەزەندەنى دوۋەكەل ئىشى بەرز كە لە (۵۰) مەتر كەمەتەن ئەبى ۋ بىگاتە (۷۵) مەتر بۇ پىشە سازى ھۇس ؟

بۇ ئەۋەدى دوۋەكەل كە دوۋىكەۋىتەۋە ۋ لە ناۋچەكانى نىزىك خۇيدا كۈنەبىتەۋە .

۱- گۋاستەۋەدى ئەۋ كارگانەي كە دەكەۋەنە ناۋ شارەكان ياخۇد گەردەك ۋ شۈينە ئىشتەنەيەكانەۋە بۇ ناۋچەي تازەي دوۋىتەر . بۇنمۇنە

شارى مۇسل چەندە كارگەيەكى قىر ۋ چىمەنتۇي تىندايە .

۵- پىۋىستە ناۋچە پىشە سازىەكان بە پىشتىنەيەكى سەۋز ۋەك جىياكەردەۋە داپىر بىكرىن .

۶- پىۋىستە ئەۋ كارگانە كە گەردىلەي پىسكەردەردەدەن ، دوۋىر بىخىنەۋە لە ناۋچەكانى جەسانەۋە ۋ گەشت ۋ گوزار . ۋەك كارگەي

چىمەنتۇي سىلمەنى كە دەكەۋىتە نىزىك شۈينى سەرجىنارى گەشتىارى .

۷- رىكخستى زىرابى ناۋى پىس بۇ ناۋچە پىشە سازىەكان ۋ ئەھىلرەتتە بىچە ناۋ ناۋى ۋوۋىارەكانەۋە . ۋەك كارگەي شەكرى مۇسل ۋ

كارگەكانى بۇنى ۋوۋەكى كە پاشاۋەكانىيان دەرتىنە ناۋ ۋوۋىارەكان .

5- گەۋدە بېۋىنى شارەكان و جىگىر بېۋىنى پېشەسازى تىيائاندا :-

ھۇ/دەش بېۋىنى دەرگا پېشەسازىيەكان بەنارىكى يەككە لەو گىرۇگىرقتانەي كە ولاتە تازەپىنگە يىشتۇۋەكان بەدەستىيەۋە دەنالىنن؟

- ① گىرگىتىن پېشەسازىيەكان و گەۋدەتەرىن دەرگا پېشەسازىيەكان لە شارىك يان دوو شارى وولاتىدا جىگىر دەپى . لە كاتىكىدا ناۋچەكانى تىر بى بەش دەپن لە دەرگا پېشەسازىيەكان . ② ئەمەش دەپىتە ھۇى زىياد بېۋىنى تىگىراي كۆچ كىردن بەرمۇ ئەو شارانە كە ھەلى كارگر دىيان تىندا دەست دەكەۋى . ③ حكومت ناتوانىت ھەموو خىزمەت گوزارىيەكى شارەۋانى و تەندروستى و ھىزىكرىن دابىن بىكات . ④ ئەم ناۋچانە دەپنە ژىنگەيەكى نا تەندروستى و پىس لە لايەكەۋە ، لە لايەكى تىرىشەۋە ناۋچەكانى تىرى ولات بە دواكەۋتۈۋى دەپىننەۋە و خەلكەكەي بە بىكارىيەۋە دەنالىنن .

پېشەسازى شەكر

بۇشايسى / سەرچەمى بەرھەمەننى شەكرى جىھان لە كاتى ئىستادا لە دوو سەرچاۋەۋە دىت قامىشى شەكر و چەۋەندەرى شەكر .

ھۇ/ شەكرى چەۋەندەرى بە شىۋەيەكى كەم ئەپىتە لە سەرچەمى بازارگانى دەرگا تان بەشدارى ناكات ؟

و/ چونكە زۆرىيە ولاتە بەرھەم ھىنەكان خۇيان ئەم جۆرە شەكر بەكار دەپن لە ولاتەكانى خۇياندا .

ھۇ/ ژمارەي ولاتە شەكر بەرھەم ھىنەكان بەر دەۋام لە زۆرىيەۋەندايە . بەرھەم ھىنەكانى شەكرى جىھانىش زۆر زىيادى كىردۈۋە ؟

و/ ① زۆرىيەۋەنى داۋاكارى (خواست) ، لە سەر شەكر چونكە ۋاي لىھاتەۋە بۆتە ماددەيەكى خۇراكى گىرنگى مۇۋ .

② بۆتە ماددەيەكى سەرەتايى بۇ چەندىن پېشەسازى كە پىشت بە شەكر دەپەستن .

بۇشايسى/ قامىشى شەكر لە بەرۋىيە ھەرنەمە خولگەيەكانە و باۋدېش ۋايە كەنىشتەمانە رەسەنەكەي دۇلى گەنج بىت .

قامىشى شەكر تاكو سەرەتاي سەددى ۱۹ تاكە سەرچاۋە شەكر بۈۋە . بەلام چەۋەندەرى شەكر بۇيەكەم دۇزرايەۋە لە كىشۋەرى ئەۋرۇپا .

چەۋەندەرى شەكر	قامىشى شەكر
۱- لە بەرۋىيە ھەرنەمە ھىنەكانى جىھانە .	۱- لە بەرۋىيە ھەرنەمە خولگەيەكانى جىھانە .
۲- رېۋەكىكى ۋەزىيە و پىۋىستە ۋەزى گەشەسەندى بۇ ساۋەي	۲- بەرۋىيەمىكى ھەمىشەيە و يەكەم بەرى لە ساۋەي ۲۲-۹
۳- ۶ مانگ بى زوقم بى .	مانگ دەدات .
۴- پىۋىستى بە ۱۰۰مىل بازار ھەيە لە سالىكىدا يان ئاۋىك كە ھاۋتاي ئەو بازارنە بىت .	۲- پىۋىستى بە ۱۵۰۰-۲۰۰۰مىل بازار ھەيە يان ئاۋىك كە ھاۋتاي ئەو بازارنە بىت .
۵- پىۋىستى بە ئاۋۋەۋەۋايەكى شىدار و ھەتاۋ ھەيە .	۴- پىۋىستە پەي گەرمى لە ۲۰ مى كەمىر ئەپى چونكە ئەگەر
۶- پىۋىستى بە خاكىكى لىتەيى سوۋكى تىكەل بە لم و دەرگەمەند بە قىل ھەيە .	پەي گەرمى لە ۱۸ مى كەمىر بى لە گەشەكردن دەرگەستى .
۷- شەكر لە رەگەكەيەۋە ۋەردەگىرەت .	۵- پىۋىستى بە خاكىكى بە پىتى دەرگەمەند ھەيە .
۸- ئەو پارەيەي كە دەچىتە بەرھەم ھىنەكانى زىاترە .	۶- شەكر لە لاسكەكەيەۋە ۋەردەگىرەت .
	۷- ئەو پارەيەي كە دەچىتە بەرھەم ھىنەكانى كەمىرە .

ھۇ/ ئەۋ پارەيەي كە دەچىتە بەرھەم ھىنەكانى شەكر ئەقامىشى شەكر زۆر كەمىرە لەۋدى كە دەچىتە بەرھەم ھىنەكانى شەكرى چەۋەندەرى ؟

① قامىشى شەكر بەرۋىيەمىكى ھەمىشەيە ھەر سى سال جارىك دەرۋىنەرتى ، بەلام بەرۋىيەمى چەۋەندەرى ۋەزىيە .

② بەرھەم ھىنەكانى يەكەي رېۋەر لە بەرۋىيەمى قامىش دەگاتە (۴-۵) ئەۋەندەرى بەرھەم ھىنەكانى ھەمان رېۋەر لە بەرۋىيەمى چەۋەندەرى .

③ ئاستى كرى لە ھەرنەمەكانى بەرھەم ھىنەكانى قامىش زۆر نەمىرە لە ئاستى كرى ھەرنەمەكانى بەرھەم ھىنەكانى چەۋەندەرى .

بەنەماكانى پېشەسازى شەكر :

۱- لە پىناۋى دامەزراندنى پېشەسازى شەكر پىۋىستە يان قامىشى شەكر يان چەۋەندەرى شەكر بىرۋىنەرتى (دابىن بىكرىت) .

۲- بەرھەم ھىنەكانى شەكر پىۋىستى بە سەرمايەيەكى زۆر ھەيە كە لە دامەزراندنى كارگەي گۆشىن و پالاۋتن خانۋەرە و گەنجىنە و ھۇي

گواستەۋە و پىۋىستىيەكانى تىرى ئەم پېشەسازىيە بەكار دەپىنەرتى .

۲- پىشەسازى شەكرى سېى بەۋد جىيادەكرىتەۋە كە پىنۋىستى بە خىرايىيەكى زۆرە ئە كار كىردىدا و پەيۋەندىيەكى بەتىن ئە نىۋان كىلگەكانى قامىش و چەۋەندەر و كارگەكانى گوشىندا ھەيە .

ھۇ/ دەپن ھۇى گواستەۋدى قامىش و چەۋەندەر ئە كىلگەۋە بۇ كارگە خىرا و دىكوپىنك بىت ؟

چۈنكە بۈۋەكى شەكەر ماددەيەكە زۈۋ تىكەدەچىت . ئەۋانەشە ماددەى شەكروۋى تىدا بگۇررىت بۇ ماددەيەكى نەۋتۇ كە نەگەر ناۋۋەۋا گەرم و شىدار بىت ئە دۋاى بىرىنى بە رۇژىك . ئەۋا تۋاناي بۈۋە كرىستالى نەبىت .

۳- رۈۋەكى چەۋەندەر پىنۋىستى بە كرىكارى زۆرتر ھەيە لەۋدى كە قامىشى شەكەر پىنۋىستى پىيەتى. بە لام نەبۈۋى كرىكارى ھەرزان بۇ بەرھەمىنەنى شەكەر ئەكىلگەكانى چەۋەندەرى شەكەر ئە نەۋرۈپاۋ ۋلا تەيەكگرتۈدەكان بۇتە ھۇى بەكارھىنەنى نامىزۈمەكىنە .

ھۇ/ دەپن كارگەكانى گوشىنى شەكەر ئەۋاۋ كىلگەكانەۋە بىت ياخۇد لىۋەى نرىك بىت ؟

چۈنكە شەكەر پۈختەكە رىژەيەكى كەم پىكىدىنى ئە كىشى ماددە سەرتايىيەكە كە دەگاتە ۱۴-۲۰٪ .

ھۇ/ زۆرەدى ۋلا تە شەكەر ھىنەكان سەبارەت بە دامەرزاندنى پىشەسازى پالاۋتن ۋا بە باش دەزانن كە ئەۋ بەندەرانەۋە بىت كە شەكرى خاۋيان بۇ دىت ؟

بە مەبەستى سوۋك كىردى ھەندى قورسايى لەسەر تەرازۋى پارەدانىيان و ھاندانى دامەرزاندنى پىشەسازى ناۋخۋى تىيائىدا .

گىرگىتىرىن ۋلا تە بەرھەم ھىنەكانى شەكەر :

۱- ھىندىستان . ۲- بەرازىل . ۳- ۋلا تە يەكگرتۈۋەكان . ۴- چىن . ۵- كۇيا .

پىشەسازى پالاۋتنى نەۋت : ئەم پىشەسازىيە بە تەۋاۋەكەرى گەران و پىشكىنن و پاڭكردنەۋە دادەئىرىت كە دەچنە بۈۋى پىشەسازى دەرھىنان. پىشەسازى پالاۋتنى نەۋت گىرگە چۈنكە لەۋ رىيەۋە دەتۋانرىت سوۋد ئە نەۋتە خاۋەكە ودرىگىرىت و مەرۇف بەرۈبۈمى نەۋت (المشتقات النفطية) ى لى دەست دىكەۋىت ۋەك يەنرىنى نۇتۈمبىل ۋرۋى دىزل ۋنەۋتى سېى ۋرۋن ۋگرىس ۋماددەى تر .

پىشەسازى پالاۋتنى نەۋت دوۋ قۇناغى دىۋە (بە دوۋ قۇناغدا تىيەپىۋە) :

۱- چەرخى كىرۋىسېن : كە ئە سالى (۱۸۶۰ - ۱۹۰۰) خاىياندۋەد ئەم قۇناغدا كىرۋىسېن (نەۋتى سېى) ئە بىرۋەدا بۈۋە و خواستى زۆر بۈۋە و كىريارى زۆر بۈۋە چۈنكە بۇ چرا و رۈۋناك كىردەۋە بەكاردەھات .

۲- چەرخى گازۋلىن : ئە سەرتەى سەدەى (۲۰) دەست پىندەكات بە درۈست كىردى نۇتۈمبىل . ئەم چەرخەدا بەرۈبۈمەكانى نەۋت ژمارەدىان زىيادى كىرد و بۈۋەكانى بەكاربىرنىشيان فراۋانتر بۈۋ بەتايىدەتى گازۋلىن كە ۋەك سوۋتەمەنى نۇتۈمبىل بەكارھىنەرا .

ھۇ/ پىشەسازى پالاۋتنى نەۋت (چەرخى كىرۋىسېن) دا بەستىراپۈۋە بە بىرەكانى نەۋتەۋە تا سالى ۱۹۱۳ ز ؟

چۈنكە رىژەى پاشماۋە زۆر بەرز بۈۋەۋە و ددگەيشتە نرىكەى ۵۰٪ كىشى نەۋتى خاۋى بەكارھىنەراۋ . چا بۇ دوۋر كەۋتەۋە ئە تىنە چۈۋنى زۆر ئە گواستەۋەى ئەۋ پاشماۋانەى كە نرخیان نىە . ئە نرىك بىرەكانى نەۋتەۋە دادەمەرزان .

ھۇ/ كارگەكانى پالاۋتن (پالىۋوگەكان) ئە جىيەندا لەيەك ناچن ؟

چۈنكە لەسەر بىنەردەتى ئە نچامەكانى تاقىگەىى جۇرەكانى نەۋت . ئە خەشەيان بۇ كىشراۋە .

ئەۋ گازانەى كە ئەگەل نەۋتدا دەرەىن دوۋ جۇرن :

۱- گازە نەۋاۋەكان : كە ئەمانەش ئە نەۋتەكە جىيادەكرىنەۋە بەھۇى ئەۋ جىياكەرەۋانەى كە ئە ۋىستگەكانى جىياكردنەۋەى گاز ھەن ئە نرىك بىرە نەۋتەكان .

۲- گازە تۋاۋەكان : كە ئەمانەش ئە نەۋتەكە جىيا دىكرىنەۋە بەھۇى كىردارى خەست كىردەۋە كە بىرىقىە ئە دىۋپاندىنى نەۋت بۇ ئەۋەى زۆرترىن ئەندازەى گازە تۋاۋەكانى ناۋ نەۋتەكەى لى جىياىكرىتەۋە بۇ ئەۋەى ئە پاشاندا بە ناسانى و بە سەلامەتى بگۈىزىرتەۋە ئە ژىر پەستانى سۈشتىدا .

دلىۋپاندىنى ھەۋايى (كەرتى) : بىرىقىە ئەكىردارى دەرگاى پالاۋتنى نەۋت كە ئەكۈۋرەيەكى گەرم كىردى نەۋتى خاۋ ۋە قوللە (بىرج) نىك پىنكەتۋەۋە بۇ بەجى ھىنەنى كىردارى جىياكردنەۋەى دلىۋپاۋەكان ئە بۇنى نىشتەنى سوۋتەمەنى (نەۋتى رەش) . كە بۇنى نىشتەنى سوۋتەمەنىيەكەش دەنىشىتە خۋار قوللەكەۋە لەۋىۋەش پادەكىشرىت بۇ ناۋ كۇڭاكان دۋاى سارىدكردنەۋەى .

4- زۆر کردنی (فەراھەم کردنی) کەرەستەکان سەرەتایی بۆ بێشە سازیە یترۆکیمیایەکان.

دەپەش بۈۈنى جوگرافىيە پىشەسازى پالائۇتنى نەۋت :

۱- ۋلاتە يەككەرتۈۋەكەنى ئەمەرىكا : كە ئە كەنارەكەنى بۇژھەلاتى و ، كەنارەكەنى كەندەۋى مەكسىك و ، ئە كالىفۇرنىيا و ، ئاۋچەكەنى ئاۋدەۋە نىزىك شىكاگو كۇبۇۋنەتەۋە .

۲- ژاپۇن : گەۋرەتەرىن پائىئوگەكەنى ئاسىيا ئە بەندەردەكەنى ژاپۇن و سەنگاھۇرە كۇبۇۋنەتەۋە .

۳- ئاۋچەي دەرياي كارىيى : ئە ئاۋچە سەردەكەكەنى پالائۇتنى و ئە دوۋ دوۋرگەدا كۇبۇۋنەتەۋە كە ئەۋانىش : ئەروپا و كراساۋ .

ھۇ/ ھەلبۇاردنى كۇمپانىيائى (شى) ى ھۇئەندى ھەردوۋ دوۋرگەي ئەروپا و كراساۋ ئە ئاۋچەي دەرياي كارىيى بۇ ئاۋچەي پالائۇتنى نەۋت ؟

① بۇ ئەۋەي دوۋرىيائى بىخاتەۋە ئە جوۋلانەۋەكەنى رىزگار بىخاۋى و خۇمانى كەرن ئە ۋلاتانى ئەمەرىكاي لاتىنى بە تايىبەتى ئەنزۇيلا .

② ئە بەر قوۋلى ئاۋ نىزىك كەنارەكەنىيائى .

۴- ئە ئەمەرىكاي باشۋوردا پائىئوگەكەن ئە دوۋ دەۋلەتەدا كۇبۇۋنەتەۋە كە كەنارەكەنى ئەنزۇيلا و بەرازىيە .

۵- ئە ئەروپاي رۇژئاۋادا پائىئوگەكەنى نەۋت جىگىردەبىن ئە كەنارەكەندا چۈنكە ئەروپا گەۋرەتەرىن بەكاربەرى نەۋتە .

گەۋرەتەرىن پائىئوگەكەنى مىراق :

① پائىئوگەرى صلاح الدىن (بىنجى) .

② پائىئوگەرى دۇرە ئە باشۋورى بەغدا .

③ پائىئوگەرى جەدىسە ئە ئەنبار كە ئەسالى ۱۹۳۸ تەۋاۋ بۈۋەۋ نەۋتى خاۋى ئە كەنەكەنى كەركوك بۇ دىت .

④ پائىئوگەرى باباگۈرگۈر ئە كەركوك كەسالى ۱۹۷۲ دىمەزرا . ⑤ پائىئوگەرى بەسەد ئە شوعەبىيە .

⑥ پائىئوگەرى سەۋادە كە نەۋتى خاۋى ئە ئولەي ھىلى ستراتىيژى بۇدىت . ⑦ پائىئوگەرى موصل .

⑧ پائىئوگەرى قىر ئە قەيەرە خوار موصل . ⑨ پائىئوگەرى كەسك ئە موصل . ⑩ پائىئوگەرى الحىبائىيە ئە ئەنبار .

پائىئوگەرى دۇرە : دىكەۋىتە باشۋورى خۇرەلاتى بەغداد ، سالى ۱۹۵۵ تەۋاۋ بۈۋەۋ ، ۋوزەي بەرھەمدارىيەكەي گەيشتە ۴ مىيۇن تەن ، نەۋتى ئە چالە نەۋتەكەنى كەركوك بە بۇرى بۇ دەگۋازىتەۋە ، كۇكارگەيەكى پىشەسازىيە بۇ بەرھەمەنئانى بەنرەيىن و رۇن ئولەي غازى شى و دەرمانى مىروۋكۇز وگرىس و مۇم و نەسەلت .

پائىئوگەرى كەسك : دىكەۋىتە خۇرئاۋى شارى موصل ، سالى ۱۹۸۲ تەۋاۋ بۈۋەۋ ، پىنداۋىستى بەرۋىۋى نەۋت دابىن دىكات بۇ باكورى خۇرئاۋى عىراق ۋەدەرىئى كوردستان ، تۋاناي سالانەي ئىۋ مىيۇن تەن بۈۋ ، نەۋتى ئە چالە نەۋتەكەنى كەركوك بە بۇرى بۇ دەگۋازىتەۋە .

پىشەسازىيە پىترۇكىمىياۋىيەكان : ھەموۋ ئەۋ پىشەسازىيە دەگرىتەۋە كە پىشت دەبەستى بە دەرىئىراۋە نەۋتەيەكان و گازى سۈۋىتى بەۋ سىفەتەي كەرسەتەي سەرتايى سەركەن ئە كەردارەكەنى بەرھەم ھىناندا .

ھۇ/ پىشەسازىيە پىترۇكىمىياۋىيەكان ئە پىشەسازىيە ستراتىيژىيەكان :

چۈنكە زۇربەي بەرھەم ھىنراۋەكەنى ئە كەرسە ئاۋەندىيەكانە كە كەلگى ئى وەردەگىرىت بۇ پىشەسازىيەكانى تر .

گىرگىتىرىن ئەم پىشە سازيانەى كە پشت دەبەستان بە دەرھىنراوۋە ئەوتىيەكان و گازى سروشتى برىتىن ئە :

- ۱- پىشە سازى ماددە پلاستىكىيەكان .
- ۲- پىشە سازى لاستىكى دەستكرد .
- ۳- پىشە سازى رېشالى دەستكرد .
- ۴- پىشە سازى پەيىنى كىمىياوى .
- ۵- پىشە سازى پوختە كىردنى گۇگىرد .
- ۶- پىشە سازى پاكىز كەردەدەكان .
- ۷- پىشە سازى بۇياغ و بۇن .
- ۸- پىشە سازى داوودەدرمان .
- ۹- پىشە سازى رېستى و چىن ، و نايىلۇن و داكرۇن و ترگال و تەرلېن .
- ۱۰- پىشە سازى ئۇتۇمبىل ، چۈنكە دەچىتە ناو زۇربەى نامرازەكانى ئۇتۇمبىل تەننەت ھەيكەلەكانى كە لە پلاستىك دروست دەكرىن .
- ۱۱- پىشە سازى پىرۇتىن ، چۈنكە ئەم ماددە خۇراكىيانە لە دەرھىنراوۋە ئەوتىيەكان دروست دەكرىت و . وەك ئالىكى ئازۇلېش دېنە بەرھەم .

پىشە سازىيە پىترۇكىمىياويەكان پشت دەبەستان بەم كەرسەتە سەرتايىيەنى خوارەوۋە :

- ① گازى پالاۋگەكان . ② گازى سروشتى كە باشترىن كەرسەتەى سەرتايىيە بۇ بەرھەم ھىنانى ئەسلىن .
- ③ دۇپىنراوۋە ئەوتىيە شەكان . ④ ئەوت و دۇپىنراوۋە قورسەكان .

خاسىيەتەكانى پىشە سازىيە پىترۇكىمىياويەكان :

- ۱- گەورەى قەبارەى سەرمایە بەكارخراوۋەكان : ئەم پىشە سازىيە پىنۇستى بە سەرمایەيەكى گەورە ھەيە ؟ چۈنكە لەسەر شىۋەى كۇكارگە (مېجەى تەواۋكەرى يەكتىر و . ووزەى بەرھەم دارىيان زۇرە .
- ۲- ئەم پىشە سازىيە تازەترىن نامراز و ھۇيەكانى بەرھەم ھىنانى تىدا بەكاردەھىنرېت ، بۇيە ژمارەيەكى كەمى دەستى كارگەر (كرىكار) دەۋى بەلام لە ئاستىكى زۇر بەرزدا بىن .
- ۳- ئەم پىشە سازىيە بە پەرسەندى دىنامىكى خىرا ناسراون ؟ چۈنكە لە ھەر سالىكدا دروست كراۋى پىترۇكىمىياۋى تازە دەردەكەۋىت كە زۇر باشترە لە دروست كراۋەكانى بازار .
- ۴- ئەم پىشە سازىيە لەسەر بىنەدەتى بەرھەم ھىنانى گەورە دادەمەزرىن ، لەبەر ئەۋە پىنۇستى بە بازارى فراۋانە بۇ ھىرۇشتىن .
- ۵- بەرزى تىچۋونى پاراستن ئەم پىشە سازىيە ؟ چۈنكە نامىر و مەكىنە بەكارھىنراۋەكانى زوۋ لەناۋ دەچىن .
- ۶- ئەم پىشە سازىيە خۇلەمىش و دوۋكەل و غازات و بۇنى تاخۇش دەردەدەن كە دەبىتە ھۇى پىس بوۋنى ژىنگە .

دەبەش بوۋنى جوگرافى پىشە سازىيە پىترۇكىمىياويەكان

- ولاتەيەكگرتوۋەكانى ئەمەرىكا و روسىاى فېدېرال و ژاپۇن و ئەلمانىا و ھەندەسا و نىتالىا و بەرىتانىا .
- ھۇ / شۈننى نەۋەى بۇ پەيداۋونى پىشە سازىيە پىترۇكىمىياويەكان برىتتە لە ولاتە بەرھەمەيىنەكانى ئەۋەت ؟
- چۈنكە پىنۇستىيان بۇ بەرھەمەيىنراۋەكانى ئەم پىشە سازىيە لە زۇر بوۋنى بەردەوام دايە .

ھە ئېزاردەنە كانى بەشى شەشەم / پېشە سازى

۱. ئەگىر وگرتى پېشە سازى ئە ولاتە تازە پىگە يىشتوودكان :
- (كانزاكارى - بۇ بازار نامادەكردن - خوونەرىتى كۆمە لايەتى - پېس بوون).
۲. گەوردەترىن پائىئوگە كانى نەوت ئە ناسيا دەكەونە بەندەردەكانى :
- (چىن - مالىزىيا - سەنگافورە - تايلەند).
۳. ئە پېشە سازى ئە ناراستە كراودكان بەردە كەرەستە سەرەتايىيەكان وەك پېشە سازى :
- (سەعات - چىن - شەكر - كەشتى).
۴. ئەو پېشە سازى ئە كە بەرھەمەكانىان زوو ئەناو دەچن پاش دروستكردنىان وەك پېشە سازى :
- (جلۇبەرگ - پلاستىك - بەروپومى شىرەمەنى - يارى مىندالان).
۵. ئەگىر تىگىزىن ولاتە بەرھەمەپىنەكانى شەكر ئە جىھاندا : (كوبا - ئەلمانىيا - مىسر - ئىكوادۇر).
۶. چەرخى كىرۋىسىن كە ئە سالى ۱۸۶۰ دەستى پىكرد و تاسالى ۱۹۰۰ ى خايداند ناسراو بە چەرخى :
- (بەنزىنى ئۆتۈمبىل - نەوتى سېس - گازوايل - نەوتى رەش).
۷. قامىشى شەكر ئە بەروپومى ھەرىمە خولگەپىيەكانە وياوەرېش وايە كەنىشتەمانە رەسەنەكەى دۇلى :
- (ئىل - يانگىستى - رافىدەين - گەنج - بىت).
۸. گىشت ئەو كىردارانەيە كە ئەگەل كەرەستە خاودەكاندا دەكرىت وەك قۇناغىكى نامادەكردن پېش گۈرېنى يۇكە ئوپەلى دروست كراو :
- (پېشە سازى گۈزەنكارى - پېشە سازى نامادەكردن - پېشە سازى دەرھىنان - پېشە سازى بەكاربەردن).
۹. ئەكەشودى نەمىركاى باشور پائىئوگەكانى نەوت كۈيونە تەوۋە ئەكەناردەكانى :
- (كۇلۇمبىيا - پېرۇ - ئەرجەنتىن - بەرازىل).
۱۰. ئەو كەسانەى كە قۇناغى خويندنى نامادەپىيان تەواو كىردوود جگە ئە تەواو كىردنى دووسالى مەشقى ھونەرى ناسراون بە :
- (ھونەرىيەكان - كرىكارى كارامە - بەرىئەبەرائى كارگەكان - كرىكارى ناكارامە).
۱۱. پائىئوگەى دۇرە كە ئە سالى ۱۹۵۵ تەواو بوو دەكە وىتە پارىزگاي : (مىسان - بەقۇداد - ناسرىيە - بەسەر).
۱۲. ھەر كەرەستەيەك كە ئە كاتى سووتاندنىدا ناگرى ئى پەيدا بىت پىنى دوتىرت :
- (ووزە - سوتەمەنى - زەمە - رەگەز).
۱۳. ئەو پېشە سازى ئە كەدەپەش دىكرىن ئە سەرىنەپەتى سروشتى بەرھەمدارى وەك پېشە سازى :
- (دەرھىنان - بىنەپەتى - قورس - سووك).
۱۴. ئەو پېشە سازى ئە كەش و قەبارەى ئەو كەرەستە سەرەتايىيەنى تىنىدا بەكارھىنراون زىاد دەكات . وەك :
- (پلاستىك - نارايشت - رىستىن وچىن - ساردەمەنى).
۱۵. سامانىكە بەدەست ھاتوود ئە ئە نجامى كارىكى لەو بو پېش . و بەكارىش دى بۇ بەرھەم ھىنانى سامانىكى تر :
- (بازار - گواستەوۋە - سەرمایە - ئامىزى بەرھەمەپىنان).
۱۶. باشترىن كەرەستەى سەرەتايىيە بۇ دروست كىردنى ئەسپىلن : (نەوت - خەئووز - گازى سروشتى - گۇگىرد).
۱۷. پېشە سازى ئە سەرىنەپەتى چۈنىتتى بەرھەمە پېشە سازىيەكە . وەك :
- (پېشە سازى سووك - پېشە سازى بەكاربەردن - پېشە سازى دەرھىنان - پېشە سازى نامادەكردن).
۱۸. ئەكەرەستە خاود زوو ئەناو چوودەكان وەك پېشە سازى : (چىمەنتۇ - لۇكە - پالاوتنى نەوت - سپىيائى).
۱۹. ئەو پېشە سازى ئە كەبايەخ بەوۋە دەدەن رمارەيەكى زۇرى كرىكارىيان ھەبىت وەك پېشە سازى :
- (سەعات - پالاوتنى نەوت - ئۆتۈمبىل - شەكر).

۲۰. ئاۋچەي ئەنگىشايدىلە بەرىتائىيا ئەراپىردوودا ئەھەمىيەتلىك ئاۋچەكەنى تىر بە ئاۋيانگىرېو بۇ پىشە سازى :
(شەكر - چىن - ئۆتۈمبىل - سەعات) .

۲۱. ئەۋ پىشە سازىيە كە دەپىت ھۇي گواستىنە ۋەكەي خىراۋ رىكوپىنك يىت : (چىن - شەكر - جگەرە - مۇبىلىيات) .

۲۲. تانىستا پەيۋەندى ئەنپوان جۇرى ئاۋۋەھەۋا ۋادامەزاندنى ھەندىك پىشە سازى ھەر ھەيە ۋەك پىشە سازى پەيكەرى :
(ئۆتۈمبىل - كەشتى - شەمەندەفەر - قۇۋكە) .

۲۳. ھە ئېزاردنى شۇنى پائىۋگەي دۇرە ئەباشورى بەغد دەگەرىتەۋە بۇ كارىگەرى :
(دەستى كار - بايەكان - كەرەستەي خاۋ - گواستىنەۋە) .

۲۴. ئەگىرۈگىرەكەنى پىشە سازى ئە ۋلاتە تازدېنگە يىتەۋەكان :

(ئەۋۋونى بازار - كەمى كەرەستەي خاۋ - دۈكەۋتۈپى بىنچىنەي ژىرخان - كەمى سەرچاۋەكانى ۋوزە) .

۲۵. پىشە سازى ئاراستەكراۋ بەرەۋ سۈتەمەنى ۋ سەرچاۋەكانى ۋزە ۋەك پىشە سازى :
(ئەلەمىيۇم - سەعات - چىمەنتۇ - شەكر) .

۲۶. ئەۋ پىشە سازىيە كەشۋەي خاۋەكان دەگۈرىت ئەبارە دەسەنەكەيەۋە بۇ بۇ بارىكى ئۈي كە پىنداۋىستى مۇۋە پىرېكاتەۋە :
(گۇرانكارى - دەرھىنان - بەكارىردن - نامادەكردن) .

۲۷. ئەنمۇنەي پىشە سازى بەكارىردن : (پالۋتنى ئەۋت - كەلۈپەلى ئاۋمان - ئاسن ۋىۋلا - بەدەستەينانى ۋزى كارەبا) .

۲۸. ئەۋ پىشە سازىيە كە پىنۋىستىيان بە ئەندازىيەكى كەمى كەرەستەي سەرەتايى ھەيە كەمەرج نىيە ئەبازاردەۋە ئىزىك يىت . ۋەك :

A - پىشە سازى پلاستىك B - پىشە سازى كەلۈپەلى كارەبايى

C - پىشە سازى كەلۈپەلى ئاۋمان D - ھەرىكە ئە A ۋ B راستە .

۲۹. پىشە سازى ئەسەر بىنەرەتى قەبارەي سەرمايە ۋ جۇرى بەرەمەينان ۋەك پىشە سازى :
(قۇرس - بىنەرەتى - بەكارىردن - دەرھىنان) .

۳۰. ئە پىشە سازىيە ئاراستەكراۋەكان بەرەۋ بازار ۋەك پىشە سازى :
(قۇتۇۋ - چلو بەرگى نامادەكراۋ - سەعات - كەشتى) .

۳۱. ئە پىشە سازىيە ئاراستەكراۋەكان بەرەۋ دەستى كارگەران ۋەك پىشە سازى : (كەشتى - چىن - مۇبىلىيات - شەكر) .

۳۲. ئە پىشە سازىيە ئاراستەكراۋەكان بەرەۋ رىنگاكانى گواستىنەۋەۋ ھاتۇچۇ ۋەك پىشە سازى :
(كەشتى - ئەلەمىيۇم - شەكر - سەعات) .

۳۳. ئەكەرەستە خاۋەكانى بە كىش قۇرس ۋىيە قەبارە گەۋرەن بەلام پاش پىشە سازى قەبارەۋكىشىيان زۇر كەم دەكات ۋەك پىشە سازى :
(پالۋتنى ئەۋت - خەست كىردى مىن - سىپايى - خۇرى) .

۳۴. ئەۋ پىشە سازىيە كەلە جىگىرېۋىنىدا دايەشېۋى كارگەران كارى تىنكاكات چۈنكە ئەۋانەيەبە نامىرۋەمەكىنە بىكرىت ۋەك پىشە سازى :
(پالۋتنى ئەۋت - نامىرى ئەلەكترۋنى - ئۆتۈمبىل - شەكر) .

۳۵. ئەۋ پىشە سازىيە كە دەست رەنگىنى ۋ شارەزايى ۋ پىسپۇرىيەكى ۋوردىان دەۋىت ۋەك پىشە سازى :
(چىن - نامىرى مۇسقا - پالۋتنى ئەۋت - شەكر) .

۳۶. ئاۋچەي دەرياي كارىيى ئەۋچە سەرەكەكانى پالۋتنى ئەۋتن ۋەدوۋ ۋوۋرگەدا كۇبۇنەتەۋە ئەۋانە :
(كاسا - كراساۋ - نىۋفاندلاند - ھۇنشۇ) .

۳۷. ئە ئەمىرىكاي باشۇردا پائىۋگەكان زىاتر ئەدوۋ دەۋنەت دا كۇبۇنەتەۋە ئەۋانە :
(كۇلۇمبىيا - شىلى - ئەرجەنتىن - ئەنزۋىلا) .

۳۸. پائىۋگەي كەسك بۇ پالۋتنى ئەۋت دەكەۋىتە پارىزگاي : (ئەنبار - صلاح الدىن - مۇسل - كەركوك) .

۳۹. ئە بەرۋىۋى ھەرىمە ھىنكەكانى جىيەنە : (چەۋەندەرى شەكر - ھامىشى شەكر - كاكائو - لاستىك) .

۴۰. ئە بەرۋوبۇسى ھەرىمە خولگە يىپەكانى جىپھانە : (قامىشى شەكر - چەۋەندەرى شەكر - لۈكە - توتۇن).
۴۱. پىشەسازى خستە ناۋقوتو (قوتوسازى) بەزۇرى دادەنریت ئە نرېك :
- (بازارەكان - رېنگاۋىيان - دانىشتوان - كەرەستەى سەرەتايى) .
۴۲. ئە پىشەسازىيە بىنەرەتپەكان دادەنریت :
- (A - پالائوتنى نەۋت B - كەلۈپەلى ناۋمان C - دروستكردنى پىنلاۋ D - ھەرىپەكە ئە A و B) .
۴۳. ھەئېزاردنى پالئوگەى دۆرە ئە بەشى باشورى خۇرەلانى بەغدا دەگەرېتەۋە بۇ ھۆكارى :
- (سەرمایە - گواستەۋە - ناۋۋەۋا - زەۋى وئاۋ) .
۴۴. دەبېتە ھۇى زۇرېۋونى تېكراى كۇچكردن بۇ ئەۋ شارائەى كە ھەلى كاركردنىيان زۇرە :
- (كشتوكال - كانزاكارى - بازارگانى - پىشەسازى) .
۴۵. شەكرى چەۋەندەر بەشىۋەپەكى كەم نەبېت لە سەرچەمى بازارگانى دەۋلە تاندا بەشدارى ئاكات، چۈنكە :
- (خۇيان بەرھەمەكە بەكاردەبەن - شەكرەكە خراپە - ناۋچەكانى بەرھەمېننان دوورن ئە بازارەۋە - زۇرى تى دەچېت) .
۴۶. پالائوگەى باباگورگور لەشارى كەركوك دامەزا لەسالى : (۱۹۷۰ - ۱۹۷۱ - ۱۹۷۲ - ۱۹۷۳) .
۴۷. پىشەسازى لەسەر بىنەرەتتى قەبارەى سەرمایە و جۇرى بەرھەمېننان دابەش دەكرېت بۇ پىشەسازى :
- (قورس وسوك - بىنەرەتتى ۋەپەكارېردن - دەرھىننان وئامادەكردن و گۇرانكارى - گشتى و تايپەتتى و تېكەل و بىيانى) .
۴۸. ئەۋ پىشەسازىانەى لەكېش و قەبارەى ئەۋ كەرەستە سەرەتايپانەى بەكارھىنراۋن تىايدا زىادەكات ، دەگەرېتە نرېك :
- (كەرەستە سەرەتايپەكان - سەرمایە - بازار - ھېچ كامىيان راست نېن) .
۴۹. پىشەسازى پالائوتنى نەۋت پىۋىستىيەكى زۇرى ئىپە بە :
- (ئامېرۋەمەكىنە - رۋبەرىكى فراۋانى زەۋى - سەرچاۋى ئاۋى ھەمىشەى - ژمارەى كرىكار) .
۵۰. بەندەرەكان ئە زۇر كاتدا دەبەنە مەلپەندى ئەۋ جۇرە پىشەسازىانەى كە پىشت دەبەستن بە :
- (سەرمایەى زۇر - دەستى كارگەرى شارمزا - ماددەى سەرەتايى لەدەرۋە ھاتوۋ - ماددەى سەرەتايى ناۋخۇ) .
۵۱. ئەۋ گېرۋگرفتەنەى كە دەبەنە كۇسپ ئە رېنى پەرەسەندىنى پىشەسازى ئە ولاتە تازە پىنگەىشتۋەۋەكان :
- (دواكەۋتۋوبى بىنچىنەى ژىر خان - كەمى كرىكارى كارامە - پىسېۋون - ھەرھەموۋىيان راستن) .
۵۲. پالائوگەى جەدىسە دەگەرېتە پارىزگای : (كەركوك - ئەنبار - مۇسل - صلاح الدىن) .
۵۳. يەكېك ئە خاسىيەتەكانى پىشەسازىيە پىترۇكىمىياۋىيەكان ئەۋەپە كە :
- (A - دەبېتە ھۇى پىس بوۋنى ژىنگە B - پىۋىستى بەسەرمایەى گەۋرە ئىپە
- C - پىۋىستى بە بازارى فراۋانە بۇ فرۇشتىنى بەرھەمەكانى D - ھەرىپەكە ئە A و C راستە) .
۵۴. پىشەكەۋتن ئە بەرھەمېننانى شەكر ئە جىپھاندا دەگەرېتەۋە بۇ :
- (داۋاكارى زۇر - بەرھەمېننانى زۇر - تىچۋونى بەرھەمېننانى كەم - ھېچ كامىيان راست نېن) .
۵۵. پىشەسازى پىستە خۇشكردن و ھارېنى دانەۋىلە بەيەكېك ئەم پىشەسازىانە دادەنریت :
- (بىنەرەتتى - دەرھىننان - گۇرانكارى - نامادەكردن) .
۵۶. ھۇى بەكارھىننانى ئامېرۋەمەكىنە بۇ بەرھەمېننانى شەكر ئە كېلگەكانى چەۋەندەرى شەكر دەگەرېتەۋە بۇ :
- (پىۋىست نەبوۋن بە كرىكارى زۇر - نەبوۋنى كرىكارى شارمزا - تەختانى زەۋى - نەبوۋنى كرىكارى ھەرزان) .
۵۷. خاۋىن سەرمایەكانى ولاتە تازە پىنگەىشتۋەۋەكان سەرمایەكانىيان ئەكەرەتتى پىشەسازى بەكارناھىنن، چۈنكە :
- (دەبېتە ھۇى پىس بوۋنى ژىنگە - سەرمایەى زۇرى پىۋىستە -
- دەستى كارگەر لەم ولاتەنەدا كەمە - پروژەى پىشەسازى مەترسى تىنەپە) .

۵۸. پېشەسازى پالائوتنى ئەوت لە چەرخى كىرۈسىن بەستراپۇو بە :
(بەندەردەكان — بازارەكان — ھىلى ئاسن — بىرە ئەوتەكان).
۵۹. پېشەسازىيەكان بۇ چەشنى بەرەتتى و بەكارىردن دابەش دەكرىت لەسەر بەرەتتى :
(سەرچاودى كەرەستەى خاۋ — ھۆكاردەكانى جىگىر بۈۈن — مۇلكايەتتى — چۈنئىتى بەرەمە پېشەسازىيەكە).
۶۰. ئە نجامدانى ھەر پىرۇژىيەك لەولاتە تازە پىنگە يىشتۇۋەكان تىچۈۈنى زىاترە لە ھەر پىرۇژىيەكى ھاۋشىۋەى خۇى لەولاتە پىشكەۋتۈەكان. بەھۇى : (كەمى كرىكار — دواكەۋتۈىى بىنچىنەى ژىر خان — ئاۋو ھەۋاى ئەگۈنچاۋ — سەرمايەى زۇر).
۶۱. سەرمايەى بەرەمەپىنراۋ لە ئە نجامى كارلىك كىردنى ئەمانە دىتە كايەۋە :
(بازار و كار — كار و سەرمايەى ئەختىنە — سەرمايەى ئەختىنە و بازار — بازارگانى و بازار).
۶۲. ئەم پېشەسازىيە بە پىلەى يەكەم بايەخ دەدات بە جۇرى كار : (چىن — سەعات — جگەرە — پالائوتنى ئەوت).
۶۳. ئەم پائىئوگەىيە ئەوتى خاۋى بۇدېت لە ئوۋلەى ھىلى ستراپىژىيەۋە : (بەسرە — مۇسل — سەماۋە — كەسك).
۶۴. مەرج نىيە ئەم پېشەسازىيە ئەم دەۋلەتەنە بىت كە خاۋەكە بەرەمە دەھىنئىت :
(A — قوتوسازى لەقوتونان) — B — چىمەنتۇ — C — ئۆكەۋخورى — D — ھەمۇو ۋەلامەكان راستن).
۶۵. پېشەسازى پىترۇكىمىياۋى پىنۋىستى زۇرى نىيە بە : سەرمايەى زۇر — بازارى فراۋان — نامىز و مەكىنە — دەستى كاركەرى زۇر).
۶۶. چەۋەندەرى شەكر بۇ يەكەم جار دۇزرايەۋە لە كىشۈەرى : (ئاسىيا — ئەمرىكاي باشور — ئەۋروپا — ئوستراىيا).
۶۷. بەھۇى بۈۈنى ئاۋو ھەۋاى شىدار بە ئاۋچەى دامەززاندى پېشەسازى ئۆكە چىن ئاۋيانكى دەركىر دىۋو لە بەرىتائىيا :
(يۇركشايدەر — درم — كلىقلاند — لەتەكشايدەر).
۶۸. ئەۋە كەرەستە خاۋانەى كە زوۋ لە ئاۋ دەچن پىنۋىستە كارگەكانىيان نرىك شوئى بەرەمەپىنئانىيان بىت ۋەك پېشەسازى :
(كاغەز — لەقوتونان — چىمەنتۇ — كە ئوپەلى كارەبايى).
۶۹. ئەۋە پېشەسازىيەنى كە بەرەمەكانىيان قەبارەدىان گەۋرەيە و ھەرزان بەھان ۋەك پېشەسازى خشت ۋگەچ جىگىر دەبىت لە نرىك :
(كەرەستەى سەرەتايى — دانىشتۋان — بازار — سەرچاۋەكانى ۋۇرە).
۷۰. پائىئوگەى شۈەيىيە دەكەۋىتە پارىژگاي : (بەسرە — بەغدا — مىسان — سەلاخەددىن).
۷۱. لە ئەۋروپاي رۇژئاۋادا پائىئوگەكانى ئەوت لە كەناردەكاندا جىگىر دەبن :
(چۈنكە كانە ئەۋتەيەكان دەكەۋنە نرىك كەناردەكانەۋە — بۇ ئاسان كىردنى كىردارى ئاردنە دەرەۋەى پىنكەتەكانى ئەوت —
چۈنكە ئەۋروپا گەۋرەتەرىن بەكارىەرى ئەۋتە — بۇ دۈۋرەكەۋتەنەۋە لە پىس بۈۈن).
۷۲. گرنگەترىن ئەۋە نىشانانەى كە ۋلاتە پىشكەۋتۈەكانى پېشەسازى لە ۋلاتە تازە پىنگە يىشتۇۋەكان جىادەكەتەۋە بىرىتە لە :
(پىشكەۋتۈىى بىنچىنەى ژىر خان — جىاۋازى لە ئاۋو ھەۋا — جۇرى بەرەمە كىشتوكالى — جۇرى خاك).
۷۳. چەرخى كىرۈسىن ۋەك قۇئاغىك لە قۇئاغەكانى پېشەسازى پالائوتنى ئەوت دەكەۋىتە نىۋان سالانى :
(A — ۱۹۶۰ — ۱۹۰۰ — B — ۱۸۶۰ — ۱۹۰۰ — C — ۱۶۷۰ — ۱۹۰۰ — D — ۱۶۸۰ — ۱۹۰۰).
۷۴. ئەم پېشەسازىيەن كە پىشت دەبەستەن بە دەرھىنراۋە ئەۋتەيەكان و گازى سىروشتى :
(پوختە كىردنى گۇگىرد — پەيىنى كىمىياۋى — داۋودىرمان — ھەمۇو ۋەلامەكان راستن).
۷۵. پېشەسازى پىترۇكىمىياۋى پىنۋىستى ھەيە بە : (سەرمايەى زۇر — نامىزۈمەكىنە — بازارى فراۋان — ھەمۇو ۋەلامەكان راستن).
۷۶. پېشەسازى سۈۋكە پىنۋىستى بە ۋوۋبەرىكى كەمى زىۋى ھەيە : (سەعات — فرۇكە — پىترۇكىمىياۋى — كاغەز).
۷۷. تا سەرەتاي سەدەى تۈزدەھەم تاكە سەرچاۋەى بەرەمەپىنئانى شەكر بۈۋە لە جىھاندا :
(قامىشى شەكر — شىلم — چەۋەندەرى شەكر — ھەمۇو ۋەلامەكان ھەلەن).
۷۸. ئەم پائىئوگەىيە دەكەۋىتە باشورى خۇرەلاتى بەغدا و سالى ۱۹۵۵ ز تەۋاۋ بۈۋە :
(جەدىسە — دۈرە — گەيارە — كەسك).

۷۹. پېشەسازى بىنەزەتى، غازات و دووگەل و بۇلى ناخۇش دەرەدەت و ژىنگە پېس دەگات، وەك پېشەسازى :
(پېلاو - چگەرە - رىستى و چىن - چىمەنتۇ) .

۸۰. ئە چەرخى كىرۈسىن خۇست زۇر ھەبوو ئە سەرنەوتى سېى و بەكاردەھات بۇ :
(سووتەمەنى ئۆتۈمبىل - پووناك كۆندەو - پېشەسازى - رۇنى چەورگەردن) .

۸۱. ئەو پېشەسازىي كە نامىزومەكىنەي مەزىن بەرھەم دەھىنىت ناسراو بە پېشەسازى :
(سووك - نامادەكۆردن - گۇرانكارى - قورس) .

۸۲. چەند ھاندەرىك ھەن پال بە حكومت (دەولەت) دەننن كاتى شوينى دامەززاندىنى پېشەسازىيەكان دەستىشان دەگات وەك :
(نەھىلانى بېكارى ئە ناوچەيەكدا كەدانىشتوانى زۇرە
پىشخستنى ناوچەيەكى تازە
- ھەموو وەلامەكان راستن) .

۸۳. ھەندىك پېشەسازى پىنۈستى بە بىرىكى گەورە ئە ووزەي كاردەباي بەرز ھەيە وەك پېشەسازى :
(گۇگەرد - ئەلەمنىۇم - ھۇسفات - ناسن) .

۸۴. پېشەسازى پەيكەرى ھۇكە ئە ولانەيەكگرتودەكانى نەمەرىكا دەكەوتتە :
(باكورى خۇرەلات - باشورى خۇرەلات - باشورى خۇرناوا - باكورى خۇرناوا) .

۸۵. رىژەي ھەرەزۇرى سەرچاودى سوتەمەنى بەكاردەھىنرېت بۇ مەبەستى پېشەسازى كە دەگاتە نىزىكەي :
(۱/۲ - ۲/۲ - ۳/۲ - ۴/۲) .

۸۶. چەوئەندەرى شەكر يەككىكە ئە ماددە سەرتەپەيەكانى پېشەسازى شەكر كە پىنۈستى ھەيە بە :
(سەرمایەكى كەم - ناوۋەھەواي گەرم -

خاكىكى لىتەيى سوكنى تىكەل بە لم وەولەمەند بە قىل) . ۱۵۰۰ - ۲۰۰۰ مەم ئە باران -

۸۷. پېشەسازى ناسن و پۇلا يەككىكە ئە جۇرى پېشەسازى :

(سووك - بەكاربەردن - بىنەزەتى - ناراستەكراو بەرەوكارگران) .

۸۸. ئە بىنچىنەكانى پېشەسازى پالۋوتنى نەوتە :

(پووبەرىكى فراوانى زەوى ھەبىت - بوونى سەرچاودى ناوى ھەمىشەيى -

دەبى ناراستەي با لەبەرچاوبىگىرى - ھەموو وەلامەكان راستن) .

۸۹. ئە ولانە تازە پىنگەيشتوۋەكاندا :

- بەرھەمەننان زۇرى تىنەچىت ھەرچەندە ناستى كرى نىزم بىت

- دەست كەوتتى كرىكارى مەشق پىكارا ناسانە

- بە پىشكەوتنى بىنچىنەي زىرخان جىادەكرىتەو

- پىرۋەي پېشەسازى ئەوتۇ ھەلدەبىرئىردىت كە ژمارەيەكى كەمى كرىكار بگىرئە خۇي) .

۹۰. پالنىوگەي جەدىسە ئە پارىزگاي ئەنبار ئە كەلە سالى ۱۹۲۸ تەواوۋوۋ نەوتى خاوى بۇ دىت ئە :
(ھىلى ستراتىژى - رومىنەي باشور - كەركوك - عەين زالە) .

۹۱. رىژەي شەكر ئە كىشى ماددە سەرتەپەيەكە دەگاتە : (۱ - ۱۰% - ۱۱ - ۲۰% - ۲۱ - ۳۰% - ۳۱ - ۴۰%) .

۹۲. مەرج نىيە ئەم پېشەسازى ئە نىزىك كەرسەتە خاۋەكەيەوۋ دابەزىت :

(لەقوتونان - چىمەنتۇ - پالۋوتنى نەوت - خەستەردنى مس) .

۹۳. شوينى نەمۇنەيى بۇ پەيداۋونى پېشەسازىيە پىرۋكىماۋيەكان بىرىتتە ئە ولانە :

(پىشكەوتوۋەكان - تازە پىشكەوتوۋەكان - بەرھەمەنەكانى نەوت - ئەوۋوپىەكان) .

۷۹. پېشەسازى بىنەرىتى، غازات و دووگەل و بۇلى ناخۇش دەرەدەت و ژىنگە پېس دەگات، وەك پېشەسازى :
(پېلاو - چگەرە - رىتىن و چىن - چىمەنتۇ) .

۸۰. ئە چەرخى كىرۈسىن خۇست زۇر ھەبوو ئە سەرنەوتى سېى و بەكاردەھات بۇ :
(سووتەمەنى ئۆتۈمبىل - پووناك كۆندەو - پېشەسازى - رۇنى چەورگەردن) .

۸۱. ئەو پېشەسازىيە كە نامىرۈمەكىنەي مەزىن بەرھەم دەھىنىت ناسراو بە پېشەسازى :
(سووك - نامادەكۆردن - گۇرانكارى - قورس) .

۸۲. چەند ھاندەرىك ھەن پال بە حكومت (دەولەت) دەننن كاتى شوينى دامەززاندىنى پېشەسازىيەكان دەستىشان دەگات وەك :
(نەھىلانى بېكارى ئە ناوچەيەكدا كەدانىشتوانى زۇرە
پېشەستى ناوچەيەكى تازە
- ھەموو وەلامەكان راستن) .

۸۳. ھەندىك پېشەسازى پىنۈستى بە بىرىكى گەورە ئە ووزەي كاردەباي بەرز ھەيە وەك پېشەسازى :
(گۇگەرد - ئەلەمنىۈم - ھۇسفات - ناسن) .

۸۴. پېشەسازى پەيكەرى ھۇكە ئە ولانەيەكگرتۈدەكانى نەمەرىكا دەكەوتتە :
(باكورى خۇرەلات - باشورى خۇرەلات - باشورى خۇرناوا - باكورى خۇرناوا) .

۸۵. رىژەي ھەرەزۇرى سەرچاودى سوتەمەنى بەكاردەھىنرېت بۇ مەبەستى پېشەسازى كە دەگاتە نىزىكەي :
(۱/۲ - ۲/۲ - ۳/۲ - ۴/۲) .

۸۶. چەوئەندەرى شەكر يەككە ئە ماددە سەرتەپەيەكانى پېشەسازى شەكر كە پىنۈستى ھەيە بە :
(سەرمایەكى كەم - ناوۋەھەواي گەرم -

خاكىكى لېتەيى سوكنى تېكەل بە لم وەولەمەند بە قىل) . ۱۵۰۰ - ۲۰۰۰ مەم ئە باران -

۸۷. پېشەسازى ناسن و پۇلا يەككە ئە جۇرى پېشەسازى :

(سووك - بەكاربەردن - بىنەرىتى - ناراستەكراو بەرەوكارگران) .

۸۸. ئە بىنچىنەكانى پېشەسازى پالۋىتى نەوتە :

(پووبەرىكى فراوانى زەوى ھەبىت - بوونى سەرچاودى ناوى ھەمىشەيى -

دەبى ناراستەي با لەبەرچاوبىگىرى - ھەموو وەلامەكان راستن) .

۸۹. ئە ولانە تازە پىنگەيشتۈوۋەكاندا :

- بەرھەمەننان زۇرى تىنەچىت ھەرچەندە ناستى كرى نىزم بىت

- دەست كەوتتى كرىكارى مەشق پىكارا ناسانە

- بە پىشكەوتتى بىنچىنەي زۇرخان جىادەكرىتەوۋە

- پىرۋەي پېشەسازى ئەوتۇ ھەلدەبىرئىردىت كە ژمارەيەكى كەمى كرىكار بىگىتە خۇي .

۹۰. پالنىوگەي جەدىسە ئە پارىزگاي ئەنبار ئە كەلە سالى ۱۹۲۸ تەواوۋوۋە نەوتى خاوى بۇ دىت ئە :
(ھىلى ستراتىژى - رومىنەي باشور - كەركوك - عەين زالە) .

۹۱. رىژەي شەكر ئە كىشى ماددە سەرتەپەيەكە دەگاتە : (۱ - ۱۰ % - ۱۱ - ۲۰ % - ۲۱ - ۳۰ %) .

۹۲. مەرج نىيە ئەم پېشەسازى ئە نىزىك كەرسەتە خاۋەكەيەوۋە دايمەزىت :

(لەقوتونان - چىمەنتۇ - پالۋىتى نەوت - خەستەردىنى مس) .

۹۳. شوينى نەمەنى بۇ پەيداۋوونى پېشەسازى پىرۋىكىماۋىيەكان بىرىتتە ئە ولانە :

(پىشكەوتۈۋەكان - تازە پىشكەوتۈۋەكان - بەرھەمەننەكانى نەوت - ئەوۋوپىيەكان) .

۹۴. ئەم جۈرە پىشە سازىيە پىئويستە شۈننەكانيان لەدەردەدى لەشارەكان بىت :
- (چىن - جلۇبەرگى نامادەكراو - كاغەز - مۇبىلىيات) .
۹۵. ئەم چالاكىانەى كە پەيودەندىان ھەيە بە بەدەستەينانى كەرەستەى خاۋ بەشىۋەيدەكى سروشقى، پىتى دەوتىرى پىشە سازى :
- (نامادەكردن - دەرھىنان - گۇرانكارى - بەكاربردن) .
۹۶. چەرخی گازۇلىن كە قۇناغى دوۋدى پىشە سازى پالاۋتنى نەوتە دەستى پىكرد لەسەرەتەى سەددى :
- (۱۲ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰) .
۹۷. پىشە سازى يارى مىدالان ئەم پىشە سازىانەيە كە :
- (A - پىئويستى بەدەستى كارگەرى زۇر نىيە
B - بەرھەمەكانى زوۋ لەناۋدەچىن
C - ھەريەكە لە A و B راستە
D - ھىچ كاميان راست نىن) .
۹۸. ئەم پىشە سازىانەى كە پىئويستىان بە ئەندازەيدەكى كەمى كەرەستەى سەرەتەى ھەيە و مەرج نىيە لە بازاردە تىزىك بىن ۋەك :
- (A - پىشە سازى پلاستىك
B - پىشە سازى كەلۇپەلى كارەبايى
C - پىشە سازى جلۇبەرگى نامادەكراو
D - ھەريەكە لە A و B راستە) .
۹۹. ناۋچەى لەنكشايدەر لە بەرىتانىا لە پىشە سازى چىنىنى لۇكەۋد گۇرا بۇ :
- (پىشە سازى كارەبا - پىشە سازى كەشتى - پىشە سازى چىمەنتۇ - لەقوتونان) .
۱۰۰. بە يەكى لەم پىشە سازىانە دادەنرىت كە رىژەى كىشى ۋون بوۋى زۇر كەم تىدايە :
- (چىمەنتۇ - پالاۋتنى نەوت - خەست كەردنى مىس - شەكر) .

بەشى ھەوتەم / بازارگانی وگواستەنەو

ھۇ / بازارگانی وگواستەنەو دوو پىشەى تەواۋكەرى بەرھەم ھىناتى (يەكتىن ۱)

چۈنكە ھەر كەرسەتە يەكى بەرھەم ھىنراۋ تا نەگۈنۈزىتەو بۇ بەكارىەر يا ھىچ نەبى بۇ بازار ، نەوا نرخی نابوورى نىيە .
نابوورى خۇبەش (خۇزىنى) : بىرىتىيە نەو بازارگانیيە كە نە سنوورىكى تەسكدا دەكرا نە نىۋو نەو كۆمەلگا سەرتايىيەنى كە بە نازدەل
 بە خىۋىكردن و كشتوكاڭەو خەرىك بوون چۈنكە كۆمەلگای راۋوشكار و كۆكردنەو بوون ، تا نىستاش كۆمەلگا سەرتايىيەكان
 ھەرلەسەر نەم شىۋەيە دەرژىن .

قۇناغەكانى گەشەكردنى بازارگانی :

۱- **قۇناغى يەكەم (رژىمى شت گۈرىنەو) :** بىرىتىيە نە نالوگۈزى شت بە شت گۈرىنەو ، كە نەم شەك و كەرسەتە گۈرىنەو دىيەش نە
 زۆرىيە كاتدا نە سنوورىكى تەسكى ناوخۇبى دەكرا .
 ۲- **قۇناغى دوووم (نابوورى نالوگۈزىگارى) :** بىرىتىيە نەو رژىمىيە دواى پەيدا بوونى قەۋارە رامىيارىيەكان بەتايىيەنى دىۋەتە
 نەتەۋەيىيەكان پەيدا بوو كە نەو بوو نالوگۈزى شەك و كەرسەتە نەواۋ خۇدى يەك دىۋەتە زىيادى كىرد . بەتايىيەنىش دواى
 دەرگەردنى پارە (سكەلىدان) و زۆر بوونى چىرى ھۇ و پىناۋەكانى گواستەنەو و شىۋە جۇرىيە جۇرەكانى ، بازارگانی زىاتىر گەشەى كىرد .

نابوورى نالوگۈزى	نابوورى خۇبەش (خۇزىنى)
۱- نەدواى پەيدا بوونى قەۋارە رامىيارىيەكان بەتايىيەنى دىۋەتە نەتەۋەيىيەكان پەيدا بوو .	۱- نە كۆمەلگا سەرتايىيەكاندا دەكرى كە بە نازدەل بە خىۋىكردن و كۆكردنەو خەرىك بوون .
۲- بازارگانی زىاتىر گەشەى كىرد دواى دەرگەردنى پارە و زۆرىبوونى چىرى ھۇ و پىناۋەكانى گواستەنەو .	۲- بازارگانی نە شىۋەى گۈرىنەو شت بە شت (شەك و كەرسەتە گۈرىنەو) دايە .
۳- بازارگانی بە شىۋەيەكى فراۋان دەرگىت نە نىۋان ۋاكتان و نە نىۋان ناۋچە دوورەكان .	۳- بازارگانی نە سنوورىكى تەسكدا دەكرا نە چوارچىۋەى ناوخۇبىدا .
۴- پەيدەقندى بە نابوورى جىھانىيەو بەھىزە .	۴- دابراۋە نە نابوورى جىھانى .

رامىيارى دەرگای داخراۋ (كۆم كراۋ) : زۆرىيە دىۋەتەنى جىھان دىيەنەۋى پارىزگارى نە رژىمى نابوورى تايىيەنى و جوداى خۇيان بگەن
 بە دانانى ياساى گومرگى قەدەغەكار و ياساكانى سەۋدا و مامەنەنەكردنى بازارگانی ھەرەك ھەندىك نە دىۋەتەن پەيرەۋيان كىرد
 نەكۇتايىيەكانى سەددى ئۆزدەھەم و سەرتاكانى سەددى بىستەم .

۲- **قۇناغى سىيەم :** دۈزىنەو جۇگرافىيەكان كە نە كۇتايىيەكانى سەددى پازدەھەم و سەرتاكانى سەددى شازدەھەم ھاتنەكايەو ،
 گومىنكى نونىيان بە نالوگۈزى بازارگانىدا و سنوورى بازارگانىيان فراۋانتر كىرد ؟

چۈنكە ① جىھانىكى نۆى دۇزرايەو و زەرىيە نەتەسى بوو بە زەرىيەكى ناۋەند و گواستەنەۋى دىريايى تىيادا چىرتىر بوو .
 ② دەرگەۋتنى بازارگانی كۈيلە و فراۋان بوونى دەسلەتلى ئىستىعمار ، دوو دىياردى سەردكى بوون كە شان بە شان پەيدا
 بوونى نەو گەلەنى بە بازارگانیيەو خەرىك بوون ، دەرگەۋتن ، ۋەك پورتوگالى و ئىسپانى و ئىنگىلىزەكان .

۴- **قۇناغى چوارەم :** نەو ئىنقىلابە (شۇرش) پىشەسازىيە كە نە نىۋەى دوۋەسى سەددى ھەژدەھەم (۱۷۶۰) بوۋىدا كارىگەرلىتى زۆرى
 ھەبوو بۇ سەر فراۋان بوونى بازارگانی ؟ (نەمە بوون بگەرەو) .

چۈنكە ① جىمىس وات تۋانى سوود نە ھىزى ھەئىم و مېگرىت بۇ ھەئىسۋاندىنى نامىزەكان ، ۋە نە نىۋەى يەكەمى سەددى ئۆزدەھەم
 بۇھۈيەكانى گواستەنەۋى دىريايى ۋوشكانى بەكارھىنرا ، يەم پىيە تۋاناي ھەلگرتن و خىرايى ھۇۋ پىناۋەكانى گواستەنەو زىيادى كىرد .

② بەھۇى داھىنراود ئۈنۈپەكانىش مرقۇتە توانى دەست بگرنىت بەسەر پاراستنى پلەى گەرماى سايلۇ (كۇگا) گەوردەكاندا، وەبەھۇى ھىنانەكايەى شىۋەكانى خىراتركردنى گواستەودە توانىان زال بىن بەسەر ئەو كۈسپانەى كە رىگر بوون لەپەردەم زىادكردنى قەواردى ئالوگۇرى بازارگانى .

③ بازارگانى راستەوخۇ بەستراودەتەودە بە زىندە بەرھەم و ئازمىزۋى بەكارىردن .

ھۇپەكانى پەيدا بوونى بازارگانى :

۱- جىياوازى داپەشكردنى دەرامەتە سىۋىتەكان : دەرامەتە سىۋىتەكان بە شىۋىپەكى عادىلانە لەسەر گۇى زەوى داپەش ئەكرادە ، چونكە خاكى بەپىت كە تواناى بەرھەم ھىنانى چەند جۇرىك پەروبوومى كشتوكانى ھەبى تەنھا لە چەند ناۋچەپەكى دىيارىكرادە ئەبى ، نىپە . ئەو زەوىانەش كە بە كەلكى كشتوكال دىن تەنھا ۱۰٪ى پەروپەرى ووشكانى دىگرنەودە كە ئەگەر ناۋچە جەمسەرىپەكانىشى لى دەرگەپن ، ھەروەھا ناۋوھەواى لەبار و گونجاو بۇ كشتوكال و بەرھەمى نابوورى لە ھەرىمىكەودە بۇ ھەرىمىكى تر جىياوازە ، كانزاكانىش ھەروەك ناشكراپە ھەر تەنھا لە چەند ناۋچەپەكى دىيارىكراوى جىپان دا ھەن .

ھۇ/ جىياوازى كاتى درۈپنەى دىغل و دان يارمەتى ئالوگۇرى بازارگانى دەدات لە نىوان ولاتان :

چونكە گەنم لە نىۋى باشوورى گۇى زەوى لە سەردەتاكانى ھاۋىنى باشوور ، ياخود لە سەردەتاكانى زىستانى باكور پى دىگات ، كە نەمەش لە كاتىكداپە كە گەنم لە نىۋى باكورى گۇى زەوى نامىنى . بۇپە ئەو دەرۋەتەنەى كە دىكەونە نىۋى باكورى گۇى زەوى پىشت دەبەستەن بە كرىن و ھىنانى گەنم لە ئۈستراىيا و نىۋزەندە و نەرجەنتىن .

۲- جىياوازى داپەش بوونى دانىشتۋان : دانىشتۋان بە شىۋىپەكى رىكۈپىك لەسەر پەروى زەۋىدا داپەش ئەبوون ، چونكە ۲/۱ ى دانىشتۋانى جىپان لە باشوورى رۇژەلەتى ئاسىادا جىكپىن و ، نىزىكەى ۱/۱ ى دانىشتۋانى جىپان لە ئەوروپا ، لە كاتىكدا جىپانى ئىۋى كە پەروپەرىكەى بەقەد ھەموو پەروپەرى ئاسىاپە كە چى تەنھا چارەگىنى دانىشتۋانى ئاسىاي لى دەرۋى . ئەو ناۋچانەش كە دانىشتۋانىان چەد تەنھا بەد بەرھەمە ئازىن كە لە زەۋىپەكانىيانداپە لە خۇراك و كەرەستە ، بۇپە ناچار دەپن بۇ پىركردەۋى كەم و كۈرپەكانىيان بە ئالوگۇرى بازارگانى بىزىن .

۳- جىياوازى ئاستەكانى داھات و بىزۋى : مەبەست لە داھاتى ئەتەودە سەرجەمى بەھى ئەو بەرھەمە ئەتەۋىپەكە كە لە كشتوكال و پىشەسازى و بازارگانى و خىزمەتگوزارى و ھى تر لە ماۋى سالىكدا دىتە دەست ، ناۋەندە بەشى تاكە كەسپ لە داھاتى ئەتەودە دەرۋىن دەرى بىنن بەھۇى داپەشكردنى سەرجەمى داھاتى ئەتەودە بەسەر ژماردى دانىشتۋان ، واتە :

$$\text{داھاتى تاكەكەس} = \frac{\text{سەرجەمى داھاتى ئەتەودە}}{\text{ژماردى دانىشتۋان}}$$

ھۇ/ داھاتى ئەتەودە پەكىكە ئەو پىۋانە گىرگانەى كە بازارگانى و دانىشتۋان پىكەۋە دەبەستىت :

چونكە تا سەرجەمى داھاتى ئەتەودە زىاتر بىت و ژماردى دانىشتۋانىش كەم بىت ئەو ناۋەندەپەشى تاكەكەس لە داھاتى ئەتەۋىپەكى و لە بازارگانى دەرگى ئەو دەرۋەتە زىاتر دەبىت . بۇنمۇ ئەو دەرۋەتە پىشەسازىانەى كە ئاستى بىزۋى تىپىدا پەرزە (وەك ولاتەكانى خۇرناۋى ئەوروپا و ژاپۇن) بۇ زۆرپەى پىۋىستىپەكانىيان پىشت بە ھاۋرەندى دەبەستەن چونكە دەرۋەتەن بەد دراۋە گران بەھايانەى كە ھەيانە ، خەرجىي ئەو ھاۋرەندى پە پىرپەكەنەۋە . ھەندى دەرۋەتە تىرىش لە ئاستىكى بىزۋى بەرزىردان (وەك كەتەدا وئۈستراىيا و نىۋزەندە) كە پەروپەرى زەوى فراۋان و دەرامەتى ھەمە چەشەندىان ھەپە و ژماردى دانىشتۋانىشيان كەمە ، بۇپە ناۋەندە بەشى تاكەكەس لە بازارگانى ئەكەنەدا نىزىكەى ۷۰۰ دۇلارە لە سالىكدا ولەئۈستراىيا ۴۳۰ دۇلارە . بە پىچەۋانەشەۋە ناۋەندەپەشى تاكەكەس كەم دەپتەۋە لە بازارگانى دا ئەو دەرۋەتەنەى ئاستى بىزۋى تىپىدا نىزە ، بۇپە ناۋەندە بەشى تاكەس لە بازارگانى لە ھىندىستان ۱۰ دۇلارە لە سالىكدا و لە پاكىستان ۱۸ دۇلارە .

۴- سىستېمى ئابۇورى : ئەو پۈتۈم (سىستېم) بۇ رايونىيە ئابۇورىيەنى كە دەۋلەتتە ھەممە چەشەنەكان پىيادەى دەكەن . راستەوخۇ بىن يان ئاراستەوخۇ كاردەكەنە سەر بازىرگانى نىۋان دەۋلەتەن ؟

۱ - بەھۇى دارىشتى ياساكانى بازىرگانى و سە پاندەى رەسمى گومرگى بەرز بۇ ئەۋدى بەرھەمەكانى ئاوخۇيان پىارنەن ئە پىكابدەرايەتى بەرھەمەكانى ۋەلاتىنى تر . و دەركا دادەخەن ئە رەۋى لىشاۋى بازىرگانى دەۋلەتەن .

ب- ھەندىك دەۋلەت پۈتۈمى بەش بەش دادەنەن تا سىۋورىك بۇ چەندىتى و نرخی ھاۋردەنەكان و چۈنەتتى سەرچاۋەكانى دابىنى.

ج- ھەندىك دەۋلەتتى تر پەنا دەپەنە بەرسياسەتتى پاراستى نرخی بەۋدى بەرھەمەكان كەم دەخەنە بازار . چاچ ھەلى دەگەن يان ئەۋى دەپەن . بۇنەۋنە بەرازىل پىرىكى زۇرى بەرھەمەمى قاۋدى ئەۋەرد بۇ ئەۋدى پىارنەگارى نرخەكەى بىكات ۋە ھىلىت دابەزىت .

۵- ئاسانى گۋاستەۋە : ھۇ و پىناۋەكانى گۋاستەۋە بۇلىكى گەۋرەيان بىنى ئە گەشەسەندى بازىرگانى دەۋلەتەن ؟

۱ - پاكىشانى ھىلى ئاسن و پىشكەۋەتنى پىگاكاتى سەر ۋوشكانى و ھەكەندەن ئۆكەند بۇ كەشتىۋانى و بەكارھىنەنى دەريا و زەرىكان بۇ گۋاستەۋە بە نرخیكى كەم . كەلۈپەلىكى زۇرى بە پىگاكى دۋورودىرئۇدا دەگۋاستەۋە تەنەت بە سايەى ئەم ھۇ و پىناۋەنى گۋاستەۋە تۋانرا دەرامەتى ئابۇورى ئەۋ ناۋچە دۋورانەى كە مۇقۇ دەستى ئەدەگەشتى بەكارپىنەرتى و ۋەبەر پىنەرتى ئەمەش بۈۋە ھۇى زىاد بۈۋنى بەرھەمەمى كىشۋەكانى و كانزايى و پىشەسازى .

ھۇ/ ۋەبەرئەھىنەنى زۇر لاي جەۋزى ئەمەزۇن و كۈنگۈ ۋناۋچە دۋورەكانى سىبىرىيا ؟

بەھۇى ئەبۈۋنى پىگاكىيان و ھۇپىناۋەكانى گۋاستەۋە .

ب- پىناۋەكانى ساردكردەۋدى گەۋك يازمەتى ئەۋەيان داكەبەرۋىۋمەساردۋەستراۋەكان يۋانەرتى پىگازىرئەۋەبۇناۋچە دۋورەكان .

ج- گىرگىرتىن پىشكەۋەتنى لەبۋارى گۋاستەۋەدا ئەسەدى بىستەم بەكارھىنەنى گۋاستەۋە بۈۋ بە ئۈتۈمىيل ؟

چۈنەكە كىردارى بارەلگىرتىن و داگىرتىن ئاسان كىرد ئەۋ ناۋچانەى كە كەرسەتە خاۋەكەى تىدابۋو ياخۇد ئەۋ ناۋچانەى كە شەكى درۋستكراۋى تىدا كۈبۈتەۋە . نىتر يەكسەر دەگۋازايدەۋ بۇ شۈينى بەكارپىردن ونازار بۇ ساغ كىردەۋە و فرۋشتى بە شىۋەيدەكى خىرا و ئاسان . بەمەش ھۇى گۋاستەۋە گەشتە ئەۋ ناۋچانەى كە ئاشانەن بە ئۆكەند و ھىلى ئاسن .

ئۆكەندى سۈنەس :

فردىنەند دىلىسېس : ئەۋ ئەندازىارە فەردەسپە بۈۋ كە خاۋەنى بىرۋەكى ھەكەندەن ئۆكەندى سۈنەس بۈۋكە سالى ۱۸۶۹ كرايەۋە بۇ بەستەۋدى دەرياي سۈۋر بە دەرياي ئاۋەراست .

گىرگىي كىردەۋدى ئۆكەندى سۈنەس :

۱- ئە رەۋى جۇگرافىيەۋە : بە گىرگىرتىن ئۆكەند دەزىمىردىن كە مۇقۇ ھەلى كەندىت بە مەبەستى بەستەۋدى بۇزەلات و بۇزئاسا بە يەكتىرەۋە ئە كىرتىرتىن پىگا و تەسكىرتىن پارچە زەۋى ئە نىۋان ئاسيا و ئەفرىقىا و ھاۋسۈنى ئەۋرۋپا .

۲- ئە رەۋى ئابۇورىيەۋە : ماۋدى گۋاستەۋە و كىرى ۋەدرجى گۋاستەۋە كەم كىردەۋە و چالاكى بازىرگانى گىرايەۋە بۇ بەندەردەكانى دەرياي ئاۋەراست بەھۇى ئەۋدى كە پەكىان كەۋتېۋو پاش دۋزىنەۋدى پىگاكى (راس الرجاء الصالح) .

۲- ئە رەۋى ئاۋەدانىيەۋە : كىردەۋدى ئۆكەندى سۈنەس بۈۋە ھۇى درۋست بۈۋنى كەلىك بىكەۋەندەرى ئاۋەدانى گىرگى ئە ھەردۋو لاي و ئە كەنارەكانىدا ۋەك (شاردەكانى پۇرسەيد و ئىسماعىلىيە و سۈنەس) .

ئۆكەندى (سۈنەس) ى ئۈى

ئۆكەندى سۈنەس ئۈى لىقىكى ئۈى ئۆكەندى سۈنەس دىزىيەكەى ئە ۶۱ كم كىرا بە ۹۵ كم ، ئە ۶۱ ئابى ۲۰۱۵ ز ئەبەردەم كەشتىۋانى جىيەنى كرايەۋە بە دىزىيە ۲۵ كم ، چگە ئە فراۋانكىردن و قولىكردى ئەكانى دەرياچەى سۈرە و بەلاخ كە دىزىيەكەى (۲۷ كم) . سەرچەمى دىزىيە پىرۋكە بۈۋ بە ۷۲ كم ، ۋاتە دىزىيەكەى ئە ۵۰ كم كىرا بە ۱۲۲ كم . ئاسانچ ئە ھەكەندەن ئۆكەندى سۈنەس ئۈى . بۇ نەھىشتى ئەۋ تەگەرەنە بۈۋ كە ئە ئۆكەندە كۈنەكە دۋوچارى كەشتىۋانى دەپۋە . كارۋانى كەشتىيەكانى لاي دەستەچەپ دەپۋايە پىتر ئە ۱۱ كاتىرمىر ئە دەرياچەى سۈرە چاۋەروانىيان بىكرەيە ۴. مىليار دۋلارى تىچۋەۋ . ۋا پىشېينى دەكرىت ئە ئايىندە داھاتى ئۆكەندى سۈنەس بە پىرۋە (۲۵۹ %) بەررىكاتەۋە .

گواستنه‌وه له ڕینگای ئۆکه‌ندی سوێس	گواستنه‌وه له ڕینگای کاب (رأس الرجاء الصالح)
١- ٢/٢ ی ماودەکی له ئەوروپا بۆ ئاسیا کەم کردووە .	١- ڕینگای ناوی دەبواوە بە دەوری هەموو قارەی ئەفریقا دا بسوڕێتە‌وه .
٢- گەشتی دەریایی ئەم ڕینگایە‌وه بە (١٢) هەزار کم بوو له نیوان نیوان (ئەندەن) و (بەندەری فاو) .	٢- گەشتی دەریایی ئەم ڕینگایە‌وه (٢١) هەزار کم بوو له نیوان (ئەندەن) و (بەندەری فاو) .
٣- گەشتی دەریایی ئەم ڕینگایە‌وه (٤٥) رۆژی دەخایەند له نیوان (ئەندەن) و (بەندەری فاو) .	٣- گەشتی دەریایی ئەم ڕینگایە‌وه (٧١) رۆژی دەخایەند له نیوان (ئەندەن) و (بەندەری فاو) .
٤- خەرچی (تیچوونی) گواستنه‌وه و گەشتی کەم کردووە .	٤- خەرچی (تیچوونی) گواستنه‌وه و گەشتی دەریایی زۆر بوو .
٥- بەندەرەکان بوون بە ونستگەیی سووتە‌مەنی و پارژ .	٥- بەندەرەکانی دەریای ناو‌دراست پەکیان کەوتبوو .
٦- کەشتیە‌کان سووتە‌مەنی کەمتریان هەڵدەگرت و شەك و کەرەستەیی زۆرتریان هەڵدەگرت .	٦- کەشتیە‌کان سووتە‌مەنی زۆرتریان هەڵدەگرت و کەمتر شەك و کەرەستەیان هەڵدەگرت .

نۆکه‌ندی کیل

نۆکه‌ندی کیل هەردوو دەریای باکور و بە‌ئتیق بە‌یەك دەگەیە‌نێ. درێژی‌هە‌کە‌ی (٩٨ کم) ٥١ و دووری ٥١٩ کم کە‌مە‌دە‌کاتە‌وه . له‌ساڵی ١٧٨٤ز کاری نۆکه‌ندە‌کە‌ تە‌وا‌بوو. ئە‌وکات درێژی‌هە‌کە‌ی ٤٢ کم و پانی‌هە‌کە‌ی ٢٩ کم و قوڵی‌هە‌کە‌ی ٢٢ بوو. تە‌نها بۆ تیپە‌ری‌وونی ئە‌و کە‌شتیانە‌ بوو کە‌ کیشیان ئە‌ ٣٠٠ تە‌ن پتر نە‌بوو. ئامانج ئە‌ هە‌لکە‌ندنی ئە‌و نۆکه‌ندە‌ سەر‌تا تە‌نها بۆ مە‌بە‌ستی سە‌ربازی بوو چونکە‌ ئە‌ ئێ‌مانیە‌کان دە‌یان‌ویست دووری نیوان ب‌نکە‌ سە‌ربازی‌هە‌کانیان ئە‌ دە‌ریای بە‌‌ئتیق ئە‌گە‌ل ب‌نکە‌ سە‌ربازی‌هە‌کانیان ئە‌ دە‌ریای باکور کورت‌ب‌کە‌‌نە‌وه پیش نە‌وێ‌ بە‌ دە‌وری دانیمارک‌دا بسوڕێتە‌وه . له‌ساڵی ١٨٨٧ز نۆکه‌ندی‌کی نیویان هە‌لکە‌ند. کا‌ودێ‌ هە‌شت ساڵی برد. نزیکە‌ی ٩٠٠٠ کری‌کار‌کاریان تێ‌دا‌کردووە . ئە‌ د‌وای جە‌نگی جیهانی یە‌کە‌م ئە‌ پە‌یمانی ق‌ر‌س‌ای نۆکه‌ندی کیل ئە‌بە‌ر‌دە‌م کە‌شتی‌وانی نی‌و‌دە‌و‌لە‌تی کرایە‌وه . بە‌لام هە‌ر‌لە‌ژێ‌ر دە‌سه‌لاتی ئە‌ ئێ‌مانیاد‌ابوو. ئە‌ ساڵی ١٩٣٦ز ه‌یت‌لەر کە‌شتی‌وانی نی‌و‌دە‌و‌لە‌تی نە‌ه‌یشت. ئە‌ د‌وای جە‌نگی جیهانی دو‌وم دووبارە‌ بە‌‌رووی کە‌شتی‌وانی نی‌و‌دە‌و‌لە‌تی کرایە‌وه .

نۇكەندى پەنەما

رېڭەيلىكى ئاۋىيە، بەرزايىيەكانى پەنەما دەپرىت، ھەردوو زەرىيى ئەتەسى و ھىيىن بەيەك دەگەيەنى، گەۋرەتەين بەدەستەينانى ئەندازىيە ئە جىھاندا، لەدوای سالى ۱۹۱۴ز كەنەلەكە پىشۋازى ئە كەشتىۋانى جىھانى كىردوۋە، دوۋرى كەشتى كەشتىگەلى نىۋان شارى نىۋىۋىزك ئەكەنەركانى باكورى خۇرەلەت وشارى سانفرائىسىكۇ ئە كەنەركانى خۇرناۋى ولاتە يەكگرتوۋەكانى ئەمەرىكاي كورت كىردوۋە بۇ كەمىر ئە ۸۲۷۰كم كە پىش ھەلەكەندى ئەم نۇكەندە بۇ ھەمان گەشت دەپوايە بە دوۋرى ئەمەرىكاي باشور بىسۋىتەۋە نىزىكەي (۲۰۹۰۰كم) ي دەپرى. لەسەرەتاي دروستكىردى نۇكەندى پەنەما سالانە تواناي گۈزەركردى ۱۰۰۰ كەشتى ھەبۋو ئە رۇژىكدا، لەسالى ۲۰۰۸ز بۇ ۱۴۷۰۲ كەشتى بەرزىۋە. ئەم نۇكەندە لەلايەن ولاتە يەكگرتوۋەكانى ئەمەرىكا ھەلەكەندە، ۲۸۰ مىليۇن دۋلارى تىچۋە، جگە لەۋدى كە بەھەزاران كرىكار بۇ ماۋى ۱۰ سال كاريان تىداكىردوۋە. جىاۋازى ئەم نۇكەندە لەگەل ئەۋانى دىكە ئەۋەيە كە رىكخەر وناۋەندى دەست بەسەرداگرتى تاييەتى ھەيە، رېڭەي نۇكەندەكە ۲۵ ئە ناستى ئاۋى ۋوۋى دەريا بەرزتە، تەنھا بۇ كەشتى قەبارە تاييەتە، سەرتا ھەرنەسيەكان بەم كارە ھەلسان، بەلام لە ۱۴ نابى ۱۹۰۲ز ئەمەرىكەيەكان مافى نۇكەندەكەيان ئە ھەرنەسيەكان كرىۋە، بە پىنى رىكەۋەتنى ھەردوو ولات لەسالى ۱۹۷۸ز نۇكەندەكە كەۋتە ژىر دەسلەتلى ولاتە يەكگرتوۋەكان. لەسالى ۱۹۹۹ز لەدوای ۸۵ سال نۇكەندى پەنەما گەريەۋە ژىر دەسلەتلى ولاتى پەنەما، سالانە ۱۴ ھەزار كەشتى پىدا تىدەپەرىت.

گەروو : بەو رېڭەۋە ئاۋىيە تەنگانە دەئىن كە دوو بەشى زەۋىيەك ئە يەكتەر جىادەكەتەۋە و دوو ۋوۋەرە ئاۋىش بە يەك دەگەيەنى، جىا ھەندى جار ئەم گەروۋانە دەكەۋنە نىۋ سىۋورى دەۋلەتلىك ھەندى جارىش دوو دەۋلەت يان زىياتر .

گەروۋى جەبەل تارىق : گرتگرتىن گەروۋى نىۋەدەۋلەتتە كە ھەردوو قارەي ئەۋروپا و ئەفرىقىا لىك جىا دەكەتەۋە ، زەرىيى ئەتەسى ئە خۇرناۋا و دەرياي ئاۋەراست ئە خۇرەلەت بە يەك دەگەيەنى، رېڭەيەكەي ئە نىۋان سەرى تراڭلار و سەرى سىپارتل لە لاي خۇرناۋاۋە تا دەگاتە تاۋىرى جەبەل تارىق و ھەرنىمى ئىسپانى (سەبتە) لە لاي خۇرەلەتەۋە (۵۲ كم) دەپى، بەلام پانىيەكەي لەو سەرى خۇرناۋا (۲۸ كم) و لەو سەرى خۇرەلەتەۋە (۲۱ كم) دەپى، تەسكىرتىن بەشى گەروۋى جەبەل تارىق دەكەۋىتە لاي ھەرنىمى ئىسپانى (سەبتە) كە دەگاتە ۱۲ كم. ئاۋەكەشى ئە سەركردى موسولمان (تارىقى كۆرى زياد) ھاتوۋە كاتى بۇگرتىنى ئەندەلوس (ئىسپانىا) لەو گەروۋە پەريەۋە .

گەرۇوى ھورمز : ئەو گەرۇودىيە كە ھەردوو كەندەۋى عەرەب و كەندەۋى عوممان بەيە كەۋەدە گەيەنى و كەندەۋەكە ئىران دەكەۋىتە باكوورىيە ۋە ، كەندەۋەكە ئىران عوممانىش دەكەۋىتە باشوورىيە ۋە .

سەرى سەندىم : كەندەۋەكە ئىران باشوورى گەرۇوى ھورمز كە سەرىيە ۋەلاتى عوممانە كە (۴۸ كىم) پانە ۋە سەكتىرىن جىنى (۲۲.۲ كىم) دەپىت .

گەرۇوى قىلارانس (قىلارانس) : ئەو گەرۇودىيە كە دورگەي كىشم (قىشم) ۋە كەندەۋەكە ئىران بەيە كەۋەكە جىيەدەكەۋە ۋە ، گەرۇوىيەكە تەسك ۋە پەرچە ئەمەيە ۋە بە كەلەكە كەشتىۋانى ئايدەت ، درىزىيەكەي (۴۱.۶ كىم) دەپى بەلام پائىيەكەي (۲۶ كىم) دەپى ، قوۋلىيەكەشى (۹ - ۵۰) بالەي دەرياييە .

ھۇ / دەريا رەۋى ئە گەرۇوى ھورمز كە لىك تە گەرەي دىتە پىش ؟

۱ / شە پۈتەكەنى زۆر بەرز و نەزىم ۋە ھىزىن . ۲ / چەماندەۋە ۋە چال و چۆلى زۆرە . ۳ / گەرۇودەكە شۆستەي نىيە .

بۇشاين / ئە گەرۇوى ھورمز : ھورمز و لارك و ھىتچام و الطنبى ي پچوگ و الطنبى ي گەرە .

ھۇ / دورگەي الطنبى ھەنەر و رەۋىيەكە بەخشى رەئىشاندەري بەھىزى تىندايە ؟

۱ / بۇ ئەۋەدى يارمەتى كەشتىۋانى شەۋانە بىدات ئە گەرۇوى ھورمز .

گەرۋى باب المندب : ئەۋ گەرۋىيە كە ئە پاكورۋىيە دەرياسى سوور و . ئە باشۋىرۋىيە دەرياسى ھىندى (دەرياسى ھەمىز و كەندەۋى ھەمىز) بەيەكەۋە دەگەيەش و ئە پۇرۋەلەۋە قارەي ئاسيا و ئە پۇرۋەلەۋە قارەي ئەفرىقىا ئەيەكەتەر جىيادەكەتەۋە . ئە كۇندا پىنيان دەۋت دەركەي (ھەمىز) ياخۇد (پايەندى - ھەمىز) .

ھۇ/ پىنيان بە گەرۋى باب المندب ايان دەۋت : دەركەي ھەمىز :

۱) ئەۋەندە ئەيەر ئەۋە پىۋىي كە دەريادەي تىيادا زۇر سەغەتە ئىتەر مەيەي ھەم و ناخۇش پىۋ .

۲) ياخۇد ئەيەر ئەۋە پىۋىي كە خەلكى يەمەن ۋە پىۋىي ئە پەسەۋاننى ئە دۇرۋى داگىرەران .

دورگەي پىۋى (نامىۋى) كە سەر بە ۋەلەي (يەمەن) گەرۋى باب المندب دەكەت بە دۇرۋى :

۱- پىۋى خۇرەلەۋى (گەرۋى ئەسكەندەر) : ئەم گەرۋىيە كە دەگەيەش ئىۋان كەنارى يەمەن و دورگەي پىۋى (نامىۋى) . دىۋىيەكەي (۴.۸ كىم) دەيى و پانيەكەي (۲ كىم) زىيادە .

۲- پىۋى خۇرناۋى (پىۋى مېۋى) : ئەم پىۋىيە دەگەيەش ئىۋان كەنارەكەي ئەرىترىيا جىيۋى ئە لايەك و كەنارەكەي دورگەي پىۋى (نامىۋى) ئە لايەك تەۋە . دىۋىيەكەي (۱۶ كىم) دەيى . پانيەكەي (۱۶.۸ كىم) دەيى .

سەرى مەنھالى: كەنارى ئاسىيا ئە گەرۋى (باب المندب) سەر بە ۋەلەي يەمەن .

سەرى سىيان: كەنارى ئەفرىقىا ئە گەرۋى (باب المندب) سەر بە ۋەلەي جىيۋى .

ھۇ/ گەرۋى باب المندب بە گەرۋى شىۋى سىرەتەي جىيەنى دەۋىرەي :

چۈنكە دۇيىن پەي باشۋىي دەرياسى سوور پىكەدەيىن و دەركەي دەرياسى سوورۋىيە بۇ سەرۋىيە ھىندى ، و پىۋى دەرياسى ئىۋان خۇرەلەۋى و خۇرناۋى ھەلەم گەرۋىيە تىۋەپەن . ھەروەھە دەركەي پىشتەۋى تۈكەندى سۈنۋىيە كە دەگەيەش سەرەتەي دەرياسى سوور .

گەرۋى مەلەقا

رېڭەۋىكى ئاۋى سۈشۈشۈپ دەكەۋىتە باشۋى خۇرەلاتى ئاسىيا، نېمچە دورگەى مالېزىياۋ دورگەى سۇمەترى نەندەنوسىيا ئىك جىادەكەتەۋە، لەلەي باكۋى خۇرناۋا دەرياي نەندومان لە زەرياي ھىندى لەگەل دەرياي چىن لەلەي باشۋى خۇرەلات بەيەك دەگەيەننى، درىۋى ۸۰۰ كم وپانى لەنيۋان ۲۲۰-۵۰ كم دايە، گەرۋى مەلەقا رېڭەۋىكى سەركىيە بۇ گۈستەۋەى نەۋت پۇۋلاتانى چىن و ژاپۇن كە نەمۇ گەۋرەترىن بەكارىەرى نەۋتن لە جىهان، گەۋرەترىن بەندىرىش كەدەكەۋنە سەركەم گەرۋە بىرىتىن لەھەردوۋ بەندەرى مەلەقاى مالېزى و سەنگاپۇرە.

گىرگى شۈننى گەرۋى مەلەقا

گەرۋى مەلەقا رېڭەۋىكى ئاۋى جىھانىيە لەبەردەم كەشتىۋانى (جۈلەى كەشتىۋانى گەرۋى مەلەقا بەھاۋتاي جۈلەى كەشتىۋانى نۇكەندى سۈى دەخەملېنرېت) چۈار لە چىرتىن ولاتى جىهان لە ۋوۋى ژمارەى دانىشتۋانەۋە پىك دەگەيەننى (چىن، ھىندىستان، ژاپۇن، نەندەنوسىيا)، نەم داتايانە ئامارە بە گىرگى نەم گەرۋە دەكەن :

۱. سالانە پىتر لە ۵۰۰۰۰ كەشتى پىندا تىدەپەرىت.
۲. ۲۰ - ۲۵ % ى كەشتىۋانى جىهانى تىدا نە نجام دەدرىت.
۳. نېۋى بازارگانى نەۋتنى جىهانى پىندا دەگۈزەرىت (لە سالى ۲۰۰۲ ز پىتر لە ۱۱ مىيۇن بەرمىل بۈۋە لە رۇژىكدا) كە بەردەۋام لە پەرسەندەن دايە بەھۋى گەشەكردى ئاپۋورى چىن.

ھە ئېزاردنە كانى بەشى ھەوتەم / بازىرگانى وگواستەنە ۋە

۱. گىرگىزىن گەروۋى ئىپادىلەن تىپە كە ھەردوۋ ھەردى ئەوروپا ۋە ئىرقىي ئىك جىيا دەكاتە ۋە :
(ھورمز - بېزىنگ - تىران - جېل طارق).
۲. ئە بەندىرە سەردىكىە كانى گەروۋى بۇسفۇر : (بىرئىم - مەلى زىزىن - جەيدىر پاشا - نىزمىت).
۳. ئە دوورگە كانى گەروۋى ھورمز، دوورگەلى : (بىرئىم - سىيا - ھىنجام - كاسا).
۴. ئە ۋە گەروۋى كە دەرياي ئاۋدراست (نىچە) ۋە دەرياي مەرمەرد بەيەك دەگەيەنلى گەروۋى :
(بۇسفۇر - دەردەنئىل - مەلاقا - قىلارانس).
۵. ئە ۋە گەروۋى كە دەرياي سوور بە كەندەۋى عەدەن دەبەستىتە ۋە پىنى دەۋىرتىت گەروۋى :
(ھورمز - باب المندب - جېل طارق - بۇسفۇر).
۶. ئۆكەندى سۈيىس ئەم دوو روۋبەرد ئاۋىيە بەيەكە ۋە دەبەستىتە ۋە :
(دەرياي سوور ئاۋدراست) - دەرياي سوور ۋە كەندەۋى عەدەن -
كەندەۋى عەردەپ ۋە كەندەۋى عومان - دەرياي ئاۋدراست ۋە دەرياي ئەتەسى).
۷. ئە ۋە گەروۋىيە كە دەرياي مەرمەرد ۋە دەرياي رەش بەيەكە ۋە دەبەستىتە ۋە :
(باب المندب - بۇسفۇر - جېل طارق - دەردەنئىل).
۸. ئە ۋە دوو پىشەلى تەۋاۋكەرى بەرھەم ھىنانن بىرىتىن ئە ھەردوۋ پىشەلى :
(بازىرگانى وگواستەنە ۋە - پىشەسازى ۋە كىشتوكال - كانزاكارى ۋە بازىرگانى - بازىرگانى ۋە پىشەسازى).
۹. پە يىمانى كوچك كىنارچى كە روسىيائى قەيسەرى سە پاندى بەسەر سولتائى عوسمانى ئەسائى :
(۱۷۷۲ - ۱۷۷۴ - ۱۷۷۰ - ۱۷۷۸) ز بوو.
۱۰. زۆربەلى دەۋلەتائى جىيەن دەيانەۋى پارىزىگارى ئە رۇنى ئابوۋرى تايىبەتى ۋە جوداي خۇيان بىكەن بە دانائى ياساي گومىگى
قەدەغەكار ۋە ياساكانى سەۋدا ۋە مامە ئەنە كەندى بازىرگانى ۋەك :
(رامىياري دەركاي داخراۋ - رامىياري بازىرگانى ئازاد - سە پاندى باج - بازىر ئازاد).
۱۱. ئە ۋە بەندەردىيە كە دەكەۋىتە بەرى ئاسىيا ئە دەرياي مەرمەرد : (نىزمىت - تىكىرداغ - جەيدىر پاشا - ئەستەنبول).
۱۲. ئەروۋى ئاۋدەدائىيە ۋە كەندەۋى سۈيىس بوۋە ھۈى دوستوبوۋى گەلىك شارو بىتكەلى ئاۋدەدائى گىرگى ۋەك :
(ئىسماعىلىيە - پۇرسەمىد - سۈيىس - ھەموو ۋە لامەكان راستن).
۱۳. تۈۋى سوۋد ئە ھىزى ھەئەم ۋە دىرگىرتى بۇ ھەئەسۈراندەلى ئامىزەكان. زۆرى ئەبەرد بۇ گواستەنەۋى دەريايى ۋە شىكانى بەكارھىتەرا :
(فەردىنەند دىلەسبىس - ئۆگۈست ئۇش - ھىزەمان ھراش - جىمىس وات).
۱۴. ئە ۋە گەروۋىيە كە ۋە دوورگەلى كىشەم ۋە كەنارى ئىران ئەيەك جىيادەكاتە ۋە : (باب المندب - بۇسفۇر - قىلارانس - ھورمز).
۱۵. ئە ۋە گەروۋىيە كە ھەردوۋ كىشەردى ئاسىيا ۋە ئىرقىي ئىك جىيادەكاتە ۋە : (ھورمز - باب المندب - جېل طارق - بۇسفۇر).
۱۶. ئە ۋە گەروۋىيە كە دەرياي ئاۋدراست ۋە دەرياي ئەتەسى بەيەك دەگەيەنلى : (ھورمز - بېزىنگ - تىران - جېل طارق).
۱۷. ئە ۋە دەريايە دۈۋى دۈزىنەۋە جۇگرافىيەكان بوۋە دەريايەكى ئاۋدەندى ۋە گواستەنەۋى دەريايى تىيادا چىرتىبوو. بىرىتى بوو ئە دەرياي :
(ئەتەسى - ھىمىن - ھىندى - بەستە ئەكى باكور).
۱۸. ئىزىكەلى ۲/۱ دى دانىشتۈۋى جىيەن جىگىرن ئە :
(باكورى رۇۋەلەتسى ئاسىيا - باكورى رۇۋەلەتسى ئاسىيا - باشورى رۇۋەلەتسى ئاسىيا - باشورى رۇۋەلەتسى ئاسىيا).
۱۹. گىرگىزىن پىشەكەۋىتە ئە ۋە دەرياي گواستەنەۋەدە ئەسەدەلى بىستەم بەكارھىتەلى گواستەنەۋە بوو بە :
(كەشتى - شەمەندەفەر - بۇرى - ئۆتۈمبىل).

(۴۰ - ۵۰ - ۵۵ - ۶۰) ی رویدری ووشکائی ددگریته وه نه گه رناوچه جه مه رنه کانیشی لی دهریکه بن.

۲۲. نهو دورگه‌ی که‌وا گه‌رووی باب‌المنذب ده‌کات به دوو رنگا : (تونسی بجدوک - لارک - قشم - بریم).

(سەرى يارتىل - سەرى مەنھالى - سەرى تراقىلگار - سەرى مستەم).

(۱۰-م - ۱۱-م - ۱۲-م - ۱۳-م).

(**تۆگەندى سوتىس** — تۆگەندى يەنە ما — تۆگەندى كىل — تۆگەندى ئىنگلىزى).

(سەرى سىيان - سەرى سىيارتۇل - سەرى مىنىم - قەلى زېرىن).

(A) - ژند به ردهم -B- ناردووی به کار برین -C- سیسته مه شاپور به کان -D- هدر به که له A و B راسته .

(فردیناند دیکسنس - ھنرمان فراش - جیمس وات - فون تونن)

3- له نه تدهوه ساره كچه كاني گاهرووي بوستور له بهري نه ورويا: (له سته نېول- ټيكنه داغ- خايندو يا شا - نيزميت).

(بیشه سازی - کشتوکار - بازرگانی - بیشه ی دارترین)

دربارای ناومراست و دربارای رهش -
دربارای ناومراست و دربارای سوور

۲۲. سه‌ری مسندم که نارمکانی باشوری گه‌رووی هورمزده سه‌ریه ولاتی : (عومان - کونیت - نیران - نیمارات).

(نیچر دورگہ ی قرم - دورگہ ی کیشم - نیچر دورگہ ی کہ مہ شیکا - دورگہ ی ترینیداد)۔

(ہورمز - باب المندب - قلاؤنس - کیل)

٢٧. ئەم دوورگەيە سەر بە ولاتی (يەمەن) ٥ : (خەرج - کیشم - تونبی بچوک - یریم) .

5(1A47-17A4-1874-1A74)

• ٧٥٠٤٥٢٢٦٤٢ / شهولفر —